

ALFRED ADLER

GÜÇ ÇOCUĞUN EĞİTİMİ

VARLIK YAYINLARI

Dr. ALFRED ADLER

Güç Çocuğun Eğitimi

Çeviren:
NİHAL ÖNOL

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

FAYDALI KİTAPLAR : 66

Varlık Yayınları, sayı : 1253
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Aralık, 1966

Dr. HERBERT SCHAFER'İN ÖNSÖZÜ

Çocuk ruhunun ve karakter güçlüklerinin incelenmesi günümüzün modası haline gelmiştir. Geniş bir psikopedagojik edebiyat, suçlu çocuklarla ilgili kanun mevzuatı, gazete ve dergilerin mutsuz çocuklar üzerine sık sık yayınladıkları anketler, öğretici radyo yayınları bu konuya duyulan ilgiyi dille getirirler. Güç çocuklarla ilgilenen çok sayıda yol gösterici 'Child Guidance' Klinikleri de bu konuda yardımcı olmaya çalışıyorlar.

Ötedenberi, edinilmiş tecrübeler bir eğitimde somutlaştırılmak istenmiş ve her çağın kendine özel bir pedagojik sistemi olagelmıştır. Fakat olgun insanın yarın hayatta tutacağı yolun, çocukluğunun ilk yıllarında aldığı terbiyeye bağlı olacağının anlaşılması yeni bir kavram, psikopedagojinin bir buluşudur. Çocukla nasıl konuşmalı, çocuğu nasıl anlamalı, nasıl yol göstermeli, ne şekilde yetiştirmeli, işte bu konuyla ilgilenenlerin zihinlerini daimi olarak kurcalayan sorulardan birkaçı.

Oysaki bu edebiyatın genişliği ve çocuk psikolojisi hareketinin önemi bize problemin bu suretle ortaya atıldığını gösteriyor, ama aynı zamanda çözümden de ne kadar uzak olduğunu meydana çıkartmış bulunmaktadır.

Güç çocukların psikolojik muayenelerinde küçük hasta ölçülür, tartılır, iyiden iyiye incelenir, dinlenir, teste tâbi tutulur ve etiketlenir. Çocuğun fizik durumunu tanımak, güçlüklerinin niteliğini gösterebilmekte faydalı olacaktır. Bedeni bakımdan zayıf kalmış çocuklarda - bu gibi vak'alar azınlıktadır: hipotiroidizm sebebiyle tembel kalmış çocuklar, fazla çalışma v.b. gibi - tıp ve özellikle endokrinoloji bize sınırları tembel edici, yatıştırıcı veya opoterapik ilaçlarla mütevazı bir yardımda bulunuyor. Fakat çok zaman huy aksaklıkları beden sağlığı bakımından kusursuz çocuklarda görülüyor.

Ortam teorisi çocuğu elverişli bir hava içine sokmak suretiyle olumlu yoldan etkilemeye çalışır. Şüphesiz çocuğu dengeli ve anlayışlı bir ortamda büyütmek, ve her türlü zararlı etkilerden uzak tutmak tercih edilmelidir. Ne yazık ki bu koşullar, çok zaman gerçekleştirilmesi mümkün olmayan koşullardır. Zaten bütün psikologlar âhenkli çevrelerden yetilmiş güç çocuklarla karşılaşmışlardır. Dış koşulların değişmesi her zaman umulan sonucu vermez, çünkü çocuk, çevresini evelden tesbit edilmiş bir şemaya, yaşantısının ilk yıllarında şekillenmiş bir hayat tarzına göre ele alır, ve anlayışında, eğilimleri hâkim olur.

Huyların kalıtımla geçtiği doktrini yalnız soydan gelmiş yetenekleri tanır. Bu bakımdan her türlü pedagojik denemeden uzak kalmak, vazgeçmek zorundadır.

Bazı düşünürler de huy aksaklıklarını çocuktaki cinsel bozukluklara bağlamak isterler.

Çeşitli araştırmaların sonuçları nöropsikiyatri kongrelerinde, psikopedagoglarla eğitimcilerin zaman zaman yaptıkları toplantılarda birbiriyle karşılaşır ve çalışır. Bu tartışmalarda en sert disipline dayanan eğitim sistemiyle en mutlak bir "kanal haline bırakma" sistemi birbiriyle boy ölçüşür.

Psikolog Alfred Adler bu tartışmalara büyük bir hekimin ve büyük bir eğitimcinin yetkili fikirlerini getirmektedir. Metodu psikojen nitelikteki bozukluklara psikopedagojik bir yoldan çare bulmak için geliştirilen ilk sistematik denemeyi temsil eder. Tedavi, çocuğun kendine özel psikik yapısına hitabeder, bu aksaklıkların gizli anlamını sübjektif sebeplerinin gizli amacını gün ışığına çıkartarak araştırır, inceler.

Kitabın giriş bölümü okuyucuyu Adler öğretimi sistemini, temel verileriyle tanıştırmış oluyor. Zaten bu konuya ayrıntılı bir şekilde dönmek lüzumsuzdur, çünkü başka teorik eserlerinde -Sınırlı Mizaç, Karakteroloji, Hayatın Anlamı- mukayeseli birer psikolojinin kurucusu görüşlerini ve doktrinini bir bütün olarak açıklamakta, ortaya koymaktadır. Fakat psikopedagoji ihmal edilmemesi gereken teknik yöne sahip bir sanattır. Louvre Müzesinde 'la Joconde'un anlam dolu bakışını hayranlıkla seyreden bir resim meraklısı, Chantilly Müzesinde bulunan, basit bir de

sende, sonuca götüren sayısız denemelerin bir dellilini bulacaktır. Bu desende büyük ressam gözbebeğini çizerken iki daireyi birbirinin üzerine getirmek suretiyle modelinin ifadesindeki bütün canlılığı somutlaştırmak istemiştir. Şu veya bu şaheserin kaynağı olan bu alelacele çizilmiş krokilleri incelemek bize nasıl pek çok şey öğretiyorsa, okuyucu da -ve özellikle pedagoğ ve eğitimle ilgilenen herkes- Alfred Adler gibi ünlü bir pedagoğun hareket tarzını öğrenmekte ve güç çocuklarla yaptığı konuşmalarda hazır bulunmakta pek büyük fayda görecektir.

Öğretmenler tarafından kaleme alınmış raporların yorumlanması, okurken açıklanmış özetler, stenografi ile tesbit edilmiş görüşmeler bu kıtaba kaynak olmuşlardır. Konuşmaların basitliği karşısında bazen insan psikopedagoga düşen görevin büyüklüğünü umutacak gibi olabilir. Fakat çocuğu anlamak için her şeyden evvel onun dilini konuşmak ve onu rahatlatmak sonra da onun anlayacağı alana girebilmek önemlidir. Şu halde bu kitabın bahisleri içinde -hiç olmazsa pratik konuşmaların yer aldığı kısımlarda- felsefi teoriler veya güç çocuğun "derdine hemen çare bulmak" için hazırlanmış formüller aranmamalıdır. Buna karşılık, günlük yaşantılarında eğitim sorunlarının güçlükleriyle karşılaşanlar, öğretmenler, anaokulu eğitimcileri, çocuklarının geleceğinden endişe eden ana-babalar, psikopedagoğlar ve psikoterapötler, çocuk doktorları ve genellikle doktorlar bu kitapta zengin bir bilgi kaynağı bulacaklardır. Mesleki faaliyetleri sırasında rastladıkları vak'alara benzer problemler, fizik yapı benzerlikleri, alle durum ve topluluklarında benzerlikler, kendilerine faydalı olacak konuşmalarda işe yarayacak kelimelerle karşılaşacaklardır. Fakat bu mızacı görüntüleri ve bu kısa öğretici oturumlar herkesten çok öğrencilere -hepimiz öğrenci değil miyiz?- fayda sağlayacak ve onlar kullanılan sözden, cümleden ve formülden her vak'anın yapısının nedenini ve derinliklerini anlayacaklardır. Zira, gene örnek olarak resim sanatını alırsak, yaratılan eserin niteliği fırçanın şu çizgisine veya şu boyanın kullanışına bağlı değildir, bütünün göze güzel gelen bir şekilde düzenlenişine ve bütün nüanslarla bütün şekillerin âhenkili bir şe-

kilde birbirini tutmasına dayanır. Bunu başarmak için de, ele alınan konunun gizli anlamını bilmek gerekir.

İşte önümüzden şımarık çocuk, yalancı, hırsız, nefret edilen çocuk, haris çocuk, idrar kaçıran çocuk ve daha birçokları geçti resmi yapıyorlar. Her vak'a kendine özel nedenleri, belirtileri ve dinamizmi ile ortaya çıkıyor. Hepsini de temel özelliği toplum duygusunun yetersiz gelişmesi olan kişiliklerinin gözle görülmeyen yapısının görünen kusurlarını ortaya koyuyorlar.

İşte - davranışları bazen çocuğun huyundaki bozuklukların kaynağı olan - ana-babayı kırmadan öğretilecek birkaç terbiye kavramı; ve kitabın sonunda anaokulunun önemi konusunda birkaç sayfa ki, doğmakta olan kişiliğin edindiği ilk izlenimlerin gelecekteki kaderi üzerinde oynayacağı rolün değeri gözönünde tutulacak olursa bunun hiç de küçümsenmeyecek bir önemi vardır.

Dr. Herbert SCHAFFER

YAZARIN ÖNSÖZÜ

“Çocuk, insanın babasıdır.”

Birey psikolojisinde bu söz, büyük önem kazanmaktadır. Çocuk hayatının ilk dört, beş yılı onun, izlenimleri bakımından özel ve keyfi eğitimini tamamlamasına yetiyor. Bu izlenimler sadece çocuğun organik değerinden değil, aynı zamanda dışarıdan gelen kışkırtmalardan da doğmaktadır. Bu devreden itibaren geçirilen tecrübelerin artık keyfî bir tarzda değil, hele sözde illiyet kanunları uyarınca hiç değil de hayat tarzı uyarınca sindirilmesi ve bunlardan faydalanılması başlıyor. Bireyin kaderi, onun hayat tarzı yapısına bağlıdır. Bundan sonra ve bütün yaşantı süresince duygular, düşünceler ve hareketler hayat tarzı kurallarına boyun eğecektir. Hayat tarzının yaratıcı faaliyeti, eserini meydana getirmeye başlıyor. Bu faaliyeti kolaylaştırmak için kurallar, ilkeler, mizaç özellikleri ve bir dünya anlayışı hazırlanıyor. İyice belirli bir idrak şeması yerleşiyor ve kararlar, hareketler, ulaşılmaya çalışılan bu nihai ideal şekille tam bir uzlaşma halinde yönetiliyor. Bilinçte karışıklık yaratmaz ve ideale uygun davranır görünen şeyler, olduğu gibi muhafaza ediliyor. Geri kalanlar unutuluyor, kısıtlanıyor veya bilinçsiz, tenkit ve anlayıştan genellikle uzak bir örnek olarak etki yaratmaya devam ediyor. Bu şemanın nihai sonucu, ister bilinçli dinamik çizgileri kuvvetlendirsün, ister onları bir tepkiyle felce uğratmak veya yoketmek suretiyle ve yasaklama yoluyla anlaşmazlıklara sürüklesün, daima hayat tarzı tarafından önceden tayin edilmiştir.

Hayat tarzı örnekleri, bu arada mizaç özelliklerinin ana hatları her zaman uzun bir eğitim devresi sonucunda meydana getiriliyor; bu eğitimde, bilinçaltında olduğu gibi bilinçte de, genellikle anlaşılmamış anıların kalıntılarına rastlanıyor. Temel faktörleri yaratan ne anılar, ne de geçirilmiş tecrübeler olmayıp bu anı ve tecrübelere bir şekil vermiş, onları istediği yola sokmuş ve o yolda yararlanmış bulunan hayat tarzıdır. Yeteri kadar anlayış göstermek, bilincin etken gücüyle bilinçaltının güçlü arasındaki bu tam uzlaşmayı kavramaya imkân verecektir. İkisinin de anlaşılması ise ancak, hayat tarzının faaliyet alanı kısıtlanmadığı sürece tam anlamıyla mümkündür olabilir.

Elde ruh hayatının birkaç görüntüsünden başka birşey bulunmadığı hallerde ise, uzun bir tecrübe sonucu bulunmuş ihtimallere dayanmak caiz görülür ki bu ihtimaller sayesinde bazı sonuçlara varmak mümkün olabilecektir. Fakat varılan bu sonuçların bireyin ruh hayatının tüm sistemine uyup uymadığının daima kontrolü gerekir. Çok defa başka türlü davranmak mümkün olmaz. Bu, tıbbi teşhisin icaplarına da tam anlamıyla uyan bir usuldür; gerçekten tıbbi teşhiste de ikinci, üçüncü bir belirti tamamıyla doğru bir teşhis koymamıza yardımcı olmaya kadar kısmi bir belirtiden sonuçlar çıkartılarak tahmin edilen hastalığın çevresini sınırlandırmak zorundağı duyulabilir.

Bu incelemede "mukayeseli birey psikolojisi tekniği"ni uygularken bir taraftan da güç çocukların hayat tarzını belirtmeye çalıştım.

Bu iş, mukayeseli birey psikolojisinin ve deneyimli kaynakların da tam anlamıyla bilmesini gerektiren

bir iştir: aynı zamanda yorum sanatının gerektği kadar bilinip bilinmediğini de pek belirli bir şekilde ortaya koyar. Bunu başarmak için de tıpkı tıbbi teşhiste olduğu gibi, tahmin yeteneğinden vazgeçmek imkânsızdır. Bu tahmin ise ancak kısmi belirtilerin hepsinin bütün ile tam bir uyuma halinde olduğu ve aynı dinamizmi gösterdiği ispat edilebilirse doğru çıkmış demektir. Bütün ayrıntıları bakımından birbirine benzeyen bu belirtilerin en önemlileri şunlardır:

1. İşbirliği derecesi (toplumsal duygu ve topluma karşı gösterilen ilgi arasında).

2. Bireyin üstünlük aramakta kendisine özel tarz (güvenlik, iktidar, mükemmellik, başkalarının değersiz görülmesi).

Hiç değişmeyen bu ifade şekilleri, başvurdukları usuller bakımından birbirinden farklı olabilirse de sonuçları bakımından hep aynıdırlar (mukayeseli birey psikolojisinin finalizmi). Gösterilen cesaret ve ortak duygu derecesi, bireyin dünya anlayışının temeli, topluma faydalı olmak veya zararlı bir mizaca sahip bulunmak, bireyin toplumsal temasa elverişlilik derecesini yansıtan ölçülerdir. Bellibaşlı üç hayat sorununun (topluluk içinde yaşama, meslek, aşk) çağımız dilşilncesi uyarınca az veya çok başarıya ulaşabilmiş çözüm tarzı veya bu çözümün hazırlanış derecesi, daima varolan aşağılık duygusunu ve onun başarısızlığa uğramış karşılığı olan üstünlük kompleksini meydana çıkarır.

Hayat tarzının tek olduğunu kabul etmeyen veya anlamamış bulunan bir kimse birey psikolojisinin değişmez ilkeleriyle bile, belirtilerin nasıl meydana geldiğini kavrayamayacaktır. Bunu kavramayı başarmış kimse ise bu

*melidir ki hayat tarzını değiştirmek elindedir ama belir-
tleri değiştirmek elinde değildir.*

*Mukayeseli birey psikolojisinin genel teğhisinden,
kendisine başvurulacak psikologun uygulayacağı teknik-
ten ve vakayı ele alış tarzından ileride söz edeceğim.*

Dr. Alfred ADLER

G İ R İ Ő

İNSAN VE HEMCİNSİ

Bu konuyu güzel kelimeler ve şatafatlı cümlelerle süslemek gerçi son derece çekici bir şey gibi görünüyor. Uygarlığın kaynaklarına kadar çıkarak bir kabilenin, bir ulusun, bir devletin, bir dinsel topluluğun bağrında bir insanlık birimi yerleştirmek uğrunda harcanmış çabaları da anlatmam mümkündü. Bu hareketin insanda az çok yer etmiş bir fikir, politik ve dinsel bakımdan insanlığın birliği fikri tarafından nasıl daima temsil edile geldiğini gösterebilirdim. Ama bütün bunlardan söz etmek istemiyorum. İnsan toplumu içinde bir birlik yaratma amacını gülden eğilimlerin sadece ahlâkî, politik veya dinsel açıdan değil, herşeyden evvel bilimsel gerçek açısından değerlendirilmesi gerektiğini göstermek istiyorum.

İnsan ruhu hayatının "olmak" fiiliyle değil de "o hale gelmek" fiiliyle belirtilebileceğini meydana çıkartmak istiyorum. Bu ruh hayatı içindeki kompleksleri, onun çeşitli görüşlerini açıklamakta ısrar etmiş olanların hepsi ruhu bir çeşit makine saydıklarından, pek fazla ilerleyememişlerdir bu yolda. İdeal bir şekle yönelmiş her canlı organizmada psişik hayatın, kendisine, güçlükleri, şu dünya üzerinde toplum alanında ve kadın-erkek arasındaki ilişkiler alanında karşılaştığı güçlükleri yenmeye götürecektir yolu bulmaya çalıştığını görüyoruz. Bu güçlüklerin doğru olarak çözülebileceğini bildiğim gibi, hatalı yoldan çözülmelerinin de mümkün olduğunu biliyorum. Burada,

amacı dikkatinizi mutlak doğru bir çözüm yolu beklememizin imkânsızlığına çekmek olan bir işarette bulunmak isterim. Bu, her birey ve herkes için, insan türü birliğinin korunmuş gibi görüldüğü bir hedefe varmak yolunda harcanmış bir çabadan ileri gitmeyebilir. "İyi" dediğimiz şeyler insanların tümü için yararlı olan şeylerdir, "güzel" adını verdiğimiz şeyler de ancak bu yarar açısından güzeldir; toplum kavramı dile ve fikirlere bu derece yerleşmiş, kök salmıştır. Bireyin ve kütlenin bütün ifade şekillerinde daima bunların toplum sorunu karşısında nasıl bir yer aldıklarını buluruz. Hiç kimse bu çerçevenin dışına çıkamaz. Herkesin bu çerçeveye içindeki davranış tarzı kendi bulduğu çözüm yoludur. Doğru çözüm yolları ancak toplum ile ilişkiler açısından gerçekleştiğine göre, insan ilişkileri çerçevesi içinde birisi yanlış bir çözüm yolu bulduğu zaman çeşitli tepkiler meydana gelmesinin nedeni de kolayca anlaşılabilir. Topluluğa sıkı sıkıya bağlı olmayan, kendisini asla topluluğun bir parçası hissetmeyen, insanlık içinde kendisini rahat, yerleşmiş bulmayan bireye karşı bu tepkiler daima olagelmıştır. İnsan yalnız kendisine uygarlık tarafından bahsedilen menfaatleri değil, aynı zamanda sakıncaları da hesaba katmalı, onların kendisini ilgilendirdiğini düşünüp hepsini olduğu gibi kabul etmelidir. Genel olarak toplum yararı adını verdiğimiz şey, bireyin hemcinselleriyle olan sıkı ilişkilerinin bir yönünden başka bir şey değildir ve cesaret dediğimiz şey de bireyin kendisinde taşıdığı ve ona bütünü bir unsuru olduğu duygusunu veren o âhenktir. Bugünkü evrim ortalamasını gözönünde tuttuğumuz ve henüz varolan eksikleri gördüğümüz zaman, hata işlediğimiz kanısına sapmamalıyız. Bu hal bize, geleceğimiz için yeni görevleri yükler. Varlığımızı bir esas olarak almalıyız, statik, hareketsiz bir şeymiş gibi davranmamalı,

ve ilerleme hevesine karşı düşman tavrı takınmamalıyız; güçlükleri, çözümü bizden beklenen, bizi faal iyimserliğe kışkırtan sorunlar olarak görmemiz gerekir. İnsanlık tarihinde yalnız ve yalnız, faal bir iyimserlikle hareket edenlerin söz hakkı olmuştur, onlar evrimin temsilcileriydi ve öyle olacaklardır; bütün ötekiler gerçekte tam yerlerini bulmuş değillerdir, ilerlemeyi geciktirmişlerdir. Onlar, zamanın gidişine isteyerek ayak uyduranların duyduğu mutluluğu duyamazlar. Değer duygusu hem bütün ile sıkı bir birlikten, hem de zamanın faaliyetine katılmaktan doğar. Bu sonuçlar bireysel psikolojisinin gözlemlerinden çıkartılmıştır ve uzun bir çalışmanın meyvalarıdır. İnsan olmak yalnız rastgele söylenmiş bir söz değildir, bütünün bir kısmı olmak, kendisini bütünün bir parçası hissetmek demektir. Günümüzde bile, hâlâ birçok kimsenin bu yola giremeyişi, bunların kişiliklerindeki yanılmadan ileri gelmektedir. Toplumsal gerçeklerin aralarındaki bağlantıyı kavrayabilmiş olan insan bundan sonra, toplumun iyiliğine doğru yol alan akıntıya dalmaktan asla geri durmayacaktır.

İnsanın doğa içinde ne kadar az yer tuttuğunu düşünürsek bir şeyi açıkça görmüş oluruz: bu canlı yaratık kendi haline bırakılmış olsaydı muhakkak ki yaşantısını sürdüremezdi. İnsanlık tarihinin gidebildiğimiz kadar gerilerinde hiçbir yerde tek başına yaşayan bireyin izine rastlamıyoruz. Topluma duyulan inanç daima varolagelmıştır. İnsanın doğa karşısında ne kadar zayıf olduğunu düşünürsek bunun da nedenini kolayca anlarız. İnsan, öteki canlı yaratıkların sahip oldukları silâhlardan yoksundur, etçillerin keskin dişleri, boynuzları, onlardaki hız, insanda yoktur, tırmanamaz, uçamaz, görme, işitme, koku alma gibi duyuları keskin değildir; halbuki bütün bunlar öteki canlı yaratıklara saldırma, kendisini koruma,

şu zavalı yer kabuğu üzerinde bir yer tutabilme imkânlarını sağlayan üstünlüklerdir. İnsanın, sahip olduğu zayıf organların sağlığı uğruna -bireyin hayatının devamı kadar bütünün de hayatını da devam ettirebilmek amacıyla- başkalarıyla birleşmek daima gerekmiştir. İşte insan, bu birlikten yeni bir güç bulmuştur. İnsan kültürünün yaygınlığı düşünülecek olursa, onu yaratanların ve ondan yararlanmak imkânını bulanların doğa karşısında gerektiği kadar güçlü olmadıkları anlaşılır. İnsan, yoksun olduğu şeyleri tamamlamak, eksiklerin yerine başka şeyler koymak zorundaydı. Doğadan yararlanmak için önce onu yenmesini öğrenmeye mecburdu. Birlik, insan türünün en büyük ve en önemli icadı olmuştur. Bu konuda sadece insandan örnek göstermek doğru olmaz, hayvanlar âleminde de daha zayıf olan canlı yaratıkların, birlikte avlanmak veya kendilerini korumak için sürüler halinde birleştiklerini görüyoruz. Gücüne hayran olduğumuz gorilin, bütün hayvanları dehşetten titreten kaplanın, topluluk içinde yaşamaya ihtiyacı yoktur. İnsanı kültürün bütün yardımlarından uzak, zekâsının verdiği bütün olanaklardan yoksun kalmış olarak düşünürsek mutlaka şu sonuca varırız ki, balta girmemiş ormanda tek başına kaldığı gün mahvolur giderdi. Gözlemimiz bizi daha da uzaklara götürüyor. Evrim sırasında insanın edindiği en değerli kazançlar onun zaafından doğmuştur. İnsan hayatını, insan türünün devamını gözönünde tutarsak, ancak topluluğun ona sağladığı büyük yardım sayesinde bu hayatı devam ettirebildiğini de anlarız. Muhakkak ki psikik bünyesinde ve fizik bünyesinde, bu birliğe elverişli olacak bütün imkânlar ona sağlanmıştır. Duyu organlarının çalışmasını düşünelim, bu ilişkiye ne derece yararlı olduklarını daha kolay anlarız. Herkesin başkasına bakış tarzında hemcinsleriyle ilişki hazırlığı ve ilişki ifa-

desi vardır. Dinleyiş tarzı bize, diğerleriyle birleşme olanaklarını gösterir, konuşma tarzı ise insanın kendisiyle benzeri arasında kurmuş olduğu bağı dile getirir. Şimdi nasıl olup da pek çok sayıda insanın doğru bakmadığının, doğru dinleyip doğru konuşmadığının nedenini daha iyi anlamıyor muyuz? Önemli olan, organlar değil, içgüdüsel hayattır, çünkü bütün psişik hayat bireyin hemcinsleri karşısında ve yanında yerini bulduğu bu alanlara doğru akmaktadır. Bu birleşmeye zorlayan da gene çocuk organizmasındaki zayıflıktır. Süt çocuğunun annesiyle olan ilişkisi, ilk toplumsal eğitimidir. Süt çocuğunun "ben"inin annesinin "sen"ini anladığı bu toplumsal ilişkide bütün imkânlar ve bütün yetenekler gelişir. Bu noktadan, anne için önemli bir görev doğduğunu anlıyoruz: çocuğun gelişmesini, daha sonra toplumsal hayatın ihtiyaçlarına doğru olarak karşılık verebileceği bir yola sokmak. Bu yol çizildikten sonra çocuk, annesine uyarak konuşacak, dinleyecek ve bakacaktır. İşte annenin ilk görevi burada başlıyor. Anneler toplumsal duygunun kaynağıdır ve bunu kutsal saymaları gerekir. Bu mekanizma her an işler ve neticede çocuğun hayatına şekil veren psişik bir otomatizm halini alır. Son derece önemli bir toplumsal fonksiyon olan konuşmanın gelişme tarzını gözönüne getirecek olursak topluluğun, gücünü nerde kullanmaya başladığını görürüz. "Herkesin anlayabilmesi için herkesin konuşması gerektiğini tahmin ettiğim şekilde konuşmalıyım." Çok zaman, annenin ilk görevinde başarısızlığa uğradığı yerlerde ikinci görevini de başaramadığını görüyoruz: bu, çocuğun toplum duygusunu genişletmek, onu hemcinslerinin karşısına gerektiği gibi çıkacak şekilde hazırlamaktır. Bu halde çocukta başkalarına karşı duyulan yetersiz bir ilgi buluruz ki bu, bizi çok uğraştıracaktır. Çocuk hayatının ilk yıllarında toplumsal ilişki ku-

bulmamışsa toplum duygusunu geliştirme imkânını nereden bulabiliriz? Bu yetersiz ilgi şekillenmiş ve kendisini göstermiştir bir kere; bir amaç, çocuğun kafasında yer etmiştir; hayat yolunda hemcinsleriyle ilgilenmeksizin ilerlemek; daima almak, asla vermemek. Değer duygusu, etkili olmaya başlamıştır bile. Ancak kendisini tam yerine oturmuş hissedendir ki ona sahip olabilecektir. Kendisini bütünü'nün bir parçası haline getirmemiş olan ise bu duyguyu tanımayacaktır. İnsanın en büyük melekesi olan zekâyı düşünerek şöyle diyebiliriz: özel zekâ, birey zekâsı yoktur, "zekâ, genel bir değere sahiptir." Ancak başkalarını anlamakla gelişebilir ki bu da başkalarına yaklaşmak, kendisini onlara benzetmek, başkalarının gözüyle görmek, başkalarının kulaklarıyla işitmek, başkalarının kalpleriyle hissetmek demektir. Anlamak, bir insanı, bir olayı, herkesin tasavvur etmesini beklediğimiz şekilde tasavvur etmek, ele almak demektir. Burada da toplumun kontrolü ve yargısı bizim üzerimizdedir. Ahlâktan, etikten söz açmak istemiyorum, bunlar sadece toplum duygusundan doğmuş oyunun kurallarıdır. Ancak topluluğa yararlı olan şeye ahlâkî veya etik adını verebiliriz. Estetik için de aynı şeyi söylemek gerekir. Güzel dediğimiz şeyin topluluk için sonsuzluğa giden bir değeri olması gerekir. Hatalara düşmemiz bizi asırtmamalıdır. Hatalarımızı kabule ve onları düzeltmeye daima hazır olmuştur. Güzellik idealinde bir değişme kendisini açıkça gösterse bile, ancak ebediyen güzel olacak ve bizim güzellik kavramlarımızla ilişkisi bulunan şeylerin güzel olarak adlandırılmaya devam edeceği muhakkaktır. Toplumsal duygunun birey üzerindeki o sonsuz kudretine, az veya çok önemde birlikler, ulusal, siyasal, politik veya dinsel akımlar yaratmak gücüne sahip olan o büyük etkiye de dikkati çekmek istiyorum. Topluma faydalı kalıplar koy-

mak için de aynı ölçüleri kullanacağız. Ancak, genel menfaat alanına girenler dışındaki kalıpları geçerli olarak tanıyamayız. Bu konuda uzun uzun tartışılabilir, gene de her zaman kesin bir cevap verebilmek mümkün olmaz. İnsan hayatı devamlı gelişme halindedir. Bugün hissettiklerimiz, mükemmel şekil hedefine yönelmiş ebedi bir hareket içinde bir kesinti noktasından başka bir şey değildir. Toplum yoğunda hareket etmeyenlerin başına neler gelir? Toplum duygusunun yer etmediği insanlara ne olur? Burada şu noktaya işaret etmek isterim: bireyin kendi hakkında söylediklerinin veya düşündüklerinin hiçbir önemi yoktur, bunları hiçbir şekilde gözönünde tutamayız. Ancak yapılan hareketleri değerlendirebiliriz. Bu sebepten, bir kimsenin kendisini bencil sayması halbuki bizim onu işbirliği yapabilecek ve başkalarına karşı sevgi gösteren bir insan olarak görmemiz mümkündür. Buna karşılık birçok kimse de başkalarıyla işbirliği yaptığını sanır ama daha dikkatli bir inceleme bize gerçeğin maalesef böyle olmadığını gösterir. Bunların mutlaka yalan olması gerekmez; psişik hayatta hatalar bilinçli yalanlardan çok daha önemli bir rol oynarlar. Bu hatalar psişik hayata nasıl giriyor? Nasıl oluyor da topluluğa karşı gösterdiğimiz sabırsız çaba bu kadar ağır bir şekilde gelişiyor? Bu soruların birçok cevabı olabilir. İnsanların büyük bir kısmında şu fikir yerleşmiştir: bu, insan gücünü aşan bir iş. Bu gibi insanlar karamsardırlar, evrime hiçbir şekilde katılmayan insanlardır, o evrim ki bize, hayatın başlıca amacı olarak görünür ve güçlüklerin yenilmesini gerektirir. Öğrencilerim karşısında sık sık şu faraziyeyi yürütürüm: "Pek uzak atalarımızın, belki de henüz kuyrukları bile varken, bir ağacın dalına tünemiş,

bu hayat gerçekten pek fakir olduğu cihetle, yaşamak için ne gibi çarelere başvurmak gerektiğini düşündüklerini tasavvur ediyorum." Bir tanesi: "Boşuna üzüntüye kapılmayalım, diyor, insan gücü bu koşullarla başedebilecek derecede değil, en iyisi burada, yukarıda kalmak." Eğer onun fikri kabul edilmiş olsaydı sonuç nasıl olacaktı? İhtimal bugün hâlâ bir ağaç dalı üzerindeydik ve kuyruğumuzu muhafaza ediyorduk. Gerçekten de, ya ağacın üzerindeki ne oldular? Hepsi yokedildi. Bu yoketme işlemi hiç durmadan sürer, gider, korkunç derecede vahşi, acımasızdır, olayların mantığı da acımasızdır. Sürülerle insanın, ağaçtan inmedikleri için kurban gittiklerine hiç şüphe yoktur. Bazı uluslar, hayat zaruretlerine kötü cevap verdikleri için yokedilmiş, gene böyle davranan aileler mahvolmuş, ortadan kalkmıştır: Bu işlem, gizli cereyan ettiği için pek iz bırakmaz; üçüncü veya dördüncü kuşakta ulusun veya ailenin sonu gelir de hiç kimse nedenini bilmez. Bu sorun daha yakından incelendiğinde şu sonuca varılabilir: Toplum mantığının icaplarına hatalı cevaplar verilirse, bu hatalar mutlaka ödenir; bu ödeme ister hastalıklar, ister ciddi soy bozukluğu belirtileri, herhangi bir şekildeki psişik zayıflıklar olabilir. Bunların, hataların sonuçları olduğu açıkça belli, aşağı yukarı, Emerson'un hatalardan değil sonuçlarından kaçınmak istediğimizi söylerken suçladığı şeydir. Bu yöntemin nerede başladığını belirtmiştim. Herkes hayat karşısında bir mevki alır. Dünya anlayışının her birimizi değil de sadece felsefeyi ilgilendirdiğini söylemek, boş lâftır. Nereye baksanız her bireyin dünya anlayışını ayrı ayrı ve açıkça görebilirsiniz. Bu anlayışı gerçekleştirmemiş olan için, daha iyi bir dünya anlayışına ulaşamamış bireye yardım imkânsızlığı açıktır. Sorun şudur: bize hatalı görünen anlayışın yerine koymak için hangi dünya anlayışını be-

nimsemeliyiz? Karmakarışık yükselen sesler arasında şunları duyabilirsiniz; ulusal, dinsel, Avrupa'lı, Asya'lı bir dünya anlayışı. Bunların hiçbirine karşı hazırlıklı değiliz, istediğimiz, bu anlayışın, toplumsal duygu anlayışıyla son bulacak bir şekil almasıdır; bu da birey psikolojisinin felsefi anlayışıdır. Bunu temel taşı yapmaya uğraşıyoruz, çünkü kitlelerde olduğu gibi, bireyde de hataların nerede işlenmiş olduğunu öğrenmiş durumdayız. Kolaylık isteyenlerle, güçlükler bertaraf edildiği takdirde her şeyin kurtulacağına inananlarla aynı fikirde olmayız. Çözüm yolu ancak, kaynağını bireyin yaratıcı gücünden alan toplumsal duyguda bulunabilir. Anne, hayat için elzem olan araçtır, toplumsal duyguyu bulup çıkartmak, ona yol göstermek, ve başkalarına doğru yöneltmek zorundadır. Fakat gelişmenin başarısızlığa uğrayacağı tehlikeli geçitler vardır; örneğin annenin gerçek bir yardımcı olmadığı ve bu sebepten toplumsal duyguyu hiç geliştiremediği zamanlar. Veya ancak çocuk için yardımcıdır da başkaları için değildir. Çocuğu kendisine öyle kuvvetle bağlar ki, onun daha sonraki gelişmesini, açılmasını tehlikeye düşürür. Bunlar, temel hatalardır; bununla beraber, çocuğun gelişmesinde daha başka tehlikeli evreler de vardır.

Hastalıklı çocuklar bu dünyayı bir gözyaşı ve keder beldesi olarak kabul ederler ve genellikle çocuklarda pek beğendiğimiz o gelişme sevincini hiç göstermezler. Fazlasıyla dolu olan, vücutlarını bir yük hisseden ve hayatı ağır bulan bu çocukların başkalarından çok kendi kişilikleriyle ilgili oluşlarının nedenini kolayca anlarız. Bunun sonucu ise paniğe kapılmış bir ruh halidir: herkes kendi canını kurtarsın. Toplum duygusunun gelişmesini engelleyen bencil çizgiler buluruz. Bu, zayıf organlı çocuklar grubu önemlidir ve insan organizmasının hayvan organiz-

masına oranla zayıf olduğu gözönünde tutulunca bunda şaşılacak hiçbir yön yoktur. Bundan sonra ikinci bir grup çocuk gelir: bu çocuklar daha hayatlarının başlangıcında fazlasıyla doldurulmuşlar, yüklenmişlerdir; bir kişiden başka hiç kimseyle ilgilenmeyen şımarık çocuklar, onun daima kendilerine yardım etmesini isterler. Hayat tarzı, tamamlanır tamamlanmaz, yani yaşamın dördüncü veya beşinci yılında, artık köklü değişikliklere uğramaz olur. Çocuklar artık ne hissederlerse kendi hayat tarzlarına uydururlar: dünyaya kendi gözleriyle bakarlar, hayat üzerinde kendi görüşleri vardır ki bu görüş, başka'arı tarafından yardım görmektir; bunlar derhal başarıya ulaşmak isterler, bir çaba harcamak zorunda kalınca yenilgiye uğrarlar. Bu gibi çocukların yeni bir durumla karşılaştıkları zaman başarısızlığa uğradıklarına ve her türlü durum değişikliğinin onlar için güçlülükler yol açacağına işaret etmeye lüzum görmüyorum. Şımarık çocuklar hayatta pek geniş bir yer tutarlar, bütün çocukların % 50-60'ının başkalarına muhtaç ve teşebbüs yeteneğinden yoksun hale getirildiklerini söylemekle mübalâgaya kaçmış olmuyorum. Bu, bağımsızlık yokluğu onların bütün hayatı süresince kendisini belli eder, bu insanlara her şey çok zor gelir. Kendilerine hiç güvenleri yoktur. Amerikan tarihinde bu gibi insanlara ilgi çekici bir örnek gösterebiliriz. İspanyol-Amerikan savaşında Amerika'lılar general Garcia'nın müttefikleri idiler. Ona mutlaka bir mesaj göndermeleri gerekiyordu ama gönderecek adam bulamıyorlardı bir türlü. Mesaj önemliydi; Amerikan generalinin, Garcia'ya mutlaka verilecek bir mesaj bulunduğunu ilân etmekten ve bunu götürecek bir gönüllü çıkmasını istemekten başka çaresi kalmamıştı. Uzun bir sessizlikten sonra biri ortaya çıktı, mektubu alıp gitti. Amerikan öğrencilerine şöyle bir ödev verilmişti: "Sizce mo-

derin çağ'ların en büyük kahramanı kimdir?" Bir öğrenci de şöyle yazdı: "Garcia'ya mesajı götüren asker." Ve gerekçesini şöyle açıkladı: "Çoğunluk şöyle derdi; kim götürecektir bu mektubu? veya, başkası bu işi benden daha iyi yapamaz mı? Fakat o, hiçbir şey demeden mesajı alıp gitti. Bağımsızdı, ötekiler ise kendilerini âciz hissediyorlardı." İşte ruhumuzdaki bütün fenalıkların kaynağı, fazla büyük bir zaaf duygusu, kendi gücüne güven yokluğu. Daha hareket noktasında fazla yüklenmiş olan ve hemcinsleriyle ilgilenmeyenler ise üçüncü gruba girerler: bunlar, nefret edilen çocuklardır. Bir hemcinsin, bir başkasının varolduğunu hiçbir zaman öğrenmemişlerdir. Kültürümüzün gerekli hayat koşullarını yaratmamış olduğu bu gayrimeşru çocuklardan, istenmeyen çocuklardan, öksüz ve yetimlerden hayatta çok sayıda vardır. Çok geçmeden kendilerine karşı olumlu davranılmadığını öğrenen çirkin çocuklar da bu gruptandır. Caniler, ayyaşlar arasında çirkin adamlara niçin daha fazla rastlandığını böylelikle anlarız. İçlerinde güzel olanlar da vardır ki, bunlar, gımarık çocuklardır. Karşılarına çeşitli sorunlar çıkanlar ve davranışlarıyla başkalarına hiç ilgi duymadıklarını gösterenler, bireylerin büyük bir yüzdesini meydana getirirler. Bunlar, hayat an'ayışları "benim istediğim yerine getirilsin" olan güç çocuklardır. Hırsızlık yaparlar, kaçamaklar yaparlar, çalışmazlar. Hepsi acınmaya lâyıktır çünkü her biri başkalarıyla beraber olmadığını hissederek. Daha önem'li görevler karşısında kaldıkları vakit ne olacaktır? Başkalarının oyununa katılamadıkları ortaya çıkacaktır. Sinir hastaları ve deliler toplum çerçevesi dışına çıkmaya çabalarlar çünkü görevler onlara yerine getirilmesi imkânsız gibi görünür. Burada da dünya anlayışı kendisini gösteriyor: bana, iş verilmeyecek, canımın istediği her şeyi bulabileceğim bir gezegen lâzımdı. Suç-

lular, hemcinslerine karşı ilgiden yoksun ve başkalarına aldırış etmeksizin çabuk ve kolayca başarıya ulaşılması gerektiği fikriyle hareket eden bireylerdir. Bütün bu gruplarda, hayatın getirdiği görevleri yüklenmek konusunda bir cesaret yokluğu görüyoruz. Kaçaklardır bunlar, her şeyin onlara daha kolay, farklı gelmesini isterler, hayat sorunlarını çözmek için gerekli koşulları yaratmaya çabalamazlar. Bundan sonra da, işbirliğine ne kadar az ilgi duyduklarını, hayatın gerektirdiği işleri başarmak için ne kadar az cesarete sahip olduklarını bize ispat eden intihar heveslileri gelir. Bu hastalığın tümünün basit istatistiklerle kavranabileceğine inanmak yanlıştır. Bugday fiyatının yükselmesine göz yumun daha çok sayıda intiharla karşılaşsınız; olumsuz barınak koşulları yaratın hayatın toplumsal yönünün aksine eğilmiş muazzam bir insan kitlesi bulursunuz karşınızda. Yararlı yönden kaçmaya herkes hazırdır. Toplumsal duyguda ideal gelişme yoktur, onu hedef olarak normal, toplumsal, iyiliksever sebeplerden değil de bilimsel sebeplerden göz önünde bulundurmamız gereklidir. İşlenen hataların mutlaka ödendiğini görüyoruz. Uluslar da, savaşımlara karşı ayaklanma cesaretini bulamayınca başkalarına yeteri kadar ilgi göstermeyince hatalarını öderler. Dünya tarihi bu gibi felâketler zinciridir. Tatmin olunmamışlar konusunda daha fazla durmak istemiyorum ancak bu bahse son vermeden önce, toplumsal gelişmenin öneminde ısrar edeceğim.

Hayatımızın hiçbir yanı toplumsal duygudan vazgeçemez. Yukarda duyu organlarının işleyişinden bahsetmiştim. Burada çocuğun duygusu, ailesi ile, kardeşleriyle olan ilişkilerde kendisini gösterir. Çocuk okula gitmeye başlayınca toplum duygusunun derecesi bakımından değişmeye tâbi tutuluyor demektir. Arkadaşlık sorununun

bellirdiği sırada şu soru ortaya çıkıverir: "Başkalarına duyduğun ilgi derecesini nereye kadar geliştirdin?"; böylece toplum duygusunun, eksik olduğu zaman niçin öc aldığı anlarız çünkü bu eksiklik yüzünden birey bir türlü borcunu ödeyecek duruma gelememektedir.

Fakat bireyin burada sorumlu olmadığını da görüyoruz. Bugüne kadar başvurulmuş olanlardan başka bir çare düşünmemiz gerekiyor. Meslek sorunu da eklenince ortaya şu soru çıkıyor: "Bir işte nasıl faydalı olabilirim?" Başkalarına yararlı olmayan mesleki faaliyet yoktur. Aşk ve evlilik sorunları da başkalarına karşı duyulan derin bir ilgiye ihtiyaç gösteren sorunlardır. Birey, kendisini bir topluluğa bağlı hissetmediği zaman, yokolma olayının nasıl geliştiğini yeniden müşahade ederiz. Bu, eş seçiminde seçenin hakim olmak istemesine veya eşiyle sıkı bir ilişki kurmayı tercih etmesine göre belirir. Toplum duygusuna ihtiyaç gösteren daha birçok sorun vardır. Ulusların hayatını ilgilendiren sorunlarda da tamamiyle aynı şeye rastlanır. Bir ulus ancak topluluğa karşı ilgi gösteriyorsa ilerleyebilir. Merkezi kendisi olan menfaatleri birinci plâna aldığı takdirde öteki ulus da aynı şeyi yapacaktır. Bir kural koymak zorunludur. Bugünün insanları kuralları seviyorlar. Öyle sanıyorum ki birey psikolojisi gözlemlerinin sonucu şudur: görevimiz, toplumsal ilerlemeye yardımcı olmak amacıyla, çocuklarımızı olduğu gibi kendi kendimizi de geliştirmektir.

**KENDİNE MÜBALAĞALI
DERECEDE ÖNEM VERMEK
(AŞIRI ÖVÜNMEK)**

1

Bir birey psikologunun sırlarını açıklamak amacıyla girişmiş bulunduğum işe devamla size birkaç bahiste, bir güç çocuk, bir suçlu veya bir sinir hastası vakasıyla karşılaştığım ha'lerde işi nasıl ele aldığımı kısaca göstermek istiyorum. Bu gibi çocukların hatalı davranışlarının temellerini bulmaya ve gerçek nedenlerini tesbite çalışırım daima, Bu araştırmalar sonucunda da bütün olanların mutlaka olması gerekmediğini fakat o koşullar içinde olmasının mümkün bulunduğunu müşahade ederim. Nitekim eğer çocukla birlikte hissetmeyi, onunla beraber düşünmeyi, onun gibi davranmayı başarırsak çocuğun oynadığı role de girebilir ve kendi kendimize: aynı koşullar altında, aynı hatalı kişisel üstünlük anlayışıyla biz de olsak aşağı yukarı aynı şekilde davranırdık, deriz. Böylelikle cezayı gerektiren nedenlerin büyük bir kısmı ortadan kalkar ki bu da, fena olmaktan uzak bir şeydir. Esas olan, çocuk veya büyüğün hayat tarzıyla bütün mahrem gösterileri ve davranışları arasında bağlantı kurmak bulunduğu göre bilgimiz, anlayışımız artar.

İşe nasıl giriştiğimiz konusunda doğru bir fikir verebilmek için bilmediğim veya hatırımdan çıkmış bir vakayı size anlatacak ve onu sizin önünüzde tartışacağım. Bana anlatılan olaylar konusunda hiçbir fikrim yok; doktorluk faaliyetimde daima izlediğim yolu izlemeye çalışacağım. Hataya da düşebilirim ve bu hatalarım teşhisim

sonucunda kendiliğinden ortaya çıkabilir. Bu hal, benim cesaretimi kırmayacaktır. İşimin başlangıçta, isitdadına göre şu veya bu şekilde hareket etmek zorunda olan, daha sonra ise doğru görüntüyü elde etmek için çizgileri kuvvetlendiren, kontrol eden, tatlılaştıran, değiştiren bir ressamın, heykeltraşın gördüğü işe benzediğine inanıyorum. Bu noktada hemen hemen matematik hesaplara başvurmak isteyen ve bu hesapları doğru çıkmayınca başarısızlıklarına sebep olarak soyacekimi gösteren ve ondan daha az karanlık olmayan organik yöntem alanını veya kontrolü pek güç olan diğer alanları sorumlu tutan psikologlardan çok farklı davrandığımı göreceksiniz. Organik yöntemi hakkıyla kavramak mümkün değildir ve psikoloji ona kısa bir süre içinde son verir ki bu da lehinedir. Biz ise bu gibi kavramlardan vazgeçiyoruz. Böylesine bilgi edinme çarelerine başvurmaktansa hatalarımızı itirafı tercih ediyoruz. Buna karşılık da özel mizaç çizgilerinin bütün ile olan bağlantısını biz daha iyi tanıyoruz; şu halde bu noktada daha iyi silâhlanmış durumdayız. Ufak ayrıntıları bertaraf ediyoruz. Tabiat bilgisinde, küçükük bir kemikten o türün bütünü üzerinde bilgi edinildiği veya küçükük bir pencere köşesinden bir yapının nîmari tarzının bulunup çıkartıldığı gibi bizim de bir unsurdan, bütün üzerinde bir kanıya varmamız mümkün olabilir. Bununla beraber biz ötekilerden, bir hayatın anlaşılmasını ve anlatımını kendi önyargılarına göre gerçekleştirmek isteyenlerden çok daha ihtiyatlıyız. Tetikte, mütecessis, mantığımız daima uyanık, birbiri ardından yürüttüğümüz tahminler ve yaptığımız düzeltmelerle bir sonuca varmaya çalışıyoruz.

Şimdi, benim için esası tamamen meçhul olan bir hayat hikâyesini anlatmaya hazırlanırken ihtimal bazı yönlerini onbeş gün sonra çok daha belirli şekilde görebileceği-

mi sanıyorum. Fakat okulumuzdan yetişmiş bütün psikologlarla aynı sonuçlara varacağıma da inanıyorum. Başka kelimeler kullanmamıza, başka örnekler seçmemize, bazan da başka başka noktaların üzerinde durmamıza rağmen hepimizin bu inanca sahip olmamız çok manidardır. Fakat kişiliğin birliği düşüncesi bizler için daima en güçlü kaynak olarak kalmaktadır. Her çocuğun bir aşagılık duygusuyla doğduğunu ve onu yenmeye çalıştığını, üstünlüğe, bütünlüğe yöneldiğini, kendisini bütün güçlükleri yenecek durumda hissedebilmek için bütün gücüyle çabaladığını biliyoruz. Hayatın yararlı yönünde mi yoksa yararsız yönünde mi yaşadığını değerlendiriyoruz. Yararlı yön herkese faydası olan ve sağduyunun en yüksek derecesine tekabül eden yöndür ki burada gelişme ve ilerleme herkes için çok kıymetlidir. Yoldan çıkmaya sebep olan engeli bulmaya, tesbite çalışırız; fazla büyük güçlükler çıkartmış olan problemi keşfetmeye uğraşırız. Bu güçlükler, olgunluk çağına erişmiş insanın davranışında da kendisini göstermeye devam ederse, şöyle diyebiliriz: burada hayat yolu bir karışıklığa uğradı, o yolda yürüyen kişi o sırada karşısına çıkan güçlükleri yenecek seviyede olamadığından yeni bir ruh hali ortaya çıktı. Dikkatimiz, onun çözmekten kaçındığı bu problemler üzerinde toplanır. Şu halde o kişiyi fazla cesaret sahibi bir insan olarak görmediğimiz açıktır. Bir diğer sorun daha çıkar karşımıza: nasıl oluyor da bir gün geliyor ve insan kendisini hayat sorunlarını çözebilecek seviyede hissetmiyor? Nasıl oluyor da o an gelince hazırlıksız durumunu açığa vuruyor? Tecrübelerimiz bize göstermiştir ki bu tip çocuklar toplum duygusunun yetersiz olarak geliştiği ve bu sebepten tam yerlerini bulamamış ve bu toplum duygusu ile bağlanmamış çocuklardır. Bunun içindir ki, karşılarına çıkan problemten tereddüde düşmek, dur-

mak, kaçınmak, kısır bir çözüm ile yetinmek gibi, başkaları hakkında verdiği önyargıları açığa vurmak daha kolay gelmiştir ona.

Bu gibi vakalardan birinin yorumunda tecrüğimizi nasıl kullandığımızı, ondan nasıl yararlandığımızı göstermeye çalışacağım. Bu olayın on, oniki yıl önce geçtiğini biliyorum. Bahis konusu çocuğı gördüm; kendisi bana verilen raporda şöyle tanıtılıyordu: "İzninizle size bu çocuğı gönderiyor ve derdine eğitim yoluyla bir çare bulmanızı rica ediyorum. Onbir yaşında, iyi gelişmiş, evde de okulda da uysal halen ortaokulun birinci sınıfına devam eden pek uslu bir kızdır."

Eğitimin faydası sorunu şu problemleri ortaya çıkartıyor: başarısızlıklar söz konusu olduğunda eğitim ne yapabilir? Eğitim bu gibi vakalar karşısında ne şekilde davranmalıdır? Şüphesiz her zaman yaptığımız gibi konuşmak, örnekler vermek, cezalandırmaktan kaçınmak gerekir. Ceza vermenin hiç bir faydası yoktur, hayat tarzı yaşamın dördüncü veya beşinci yılında tesbit edilmiştir ve ancak kişinin hata ve kusurlarının kendi tarafından kabul edilmesiyle değiştirilebilir. Sözlerle değiştirilebilen nedir? Ancak ve ancak hatalar.

Eğer elimizdeki şu vak'ada söz konusu olan, hayat tarzının hatalı şekillenmesi ise ve biz bu hatayı anlayabilecek durumda isek, o vakit belki bilgimiz bize, çocuğı bu bakımdan bir hata işlediğine ve bu hatanın başkalarına zararlı olacağına inandırabilmek imkânını verecektir. Bir hata işlenirse bu, ergeç meydana çıkar ve cezası çekilir, aksi mümkün değildir. Zira bir hayat yönteminin böylesine hatalı şekillenmesinde, hatanın mutlaka ödeneceğine değilse bile, hiç olmazsa ondan zarar görüldüğüne inanmak, bunu kabul etmek gerekir. Biz, hatayı kabul edenler arasında yer almak istiyoruz; ilişkiyi kurmak,

onu hatayı işleyenin anlayacağı hale getirmek ve onu inandırmaya çalışmak istiyoruz, öyle ki, buna inanmaksızın bir adım daha atamasın. Çok zaman da şu itirazla karşılaşırız: "Eğer hatayı kabul eder, fakat düzeltmezse ne yaparsınız?" Eğer hatasını gerçekten kabul eder, ilişkiyi anlar ve sebep olduğu zararlara rağmen yanlış davranışında ısrar ederse o zaman her şeyi gerektiği gibi anlamamış olduğunu söylemek zorunda kalırız. Ben bugüne kadar böyle bir olayla karşılaşmadım. Bir hatayı gerçekten kabul etmek fakat onu düzeltmeye çalışmamak, insan mizacına aykırı, hayatın devam ettirilmesi ilkesine karşı gelen bir şeydir. Yukarıki itiraz, hatanın üstünkörü tanınması hallerinde öne sürülebilir, böylesine hatanın kabul edilip de düzeltilmeyişi gerçek bir kabulleniş, sosyal ilişkinin gerçekten sağlandığı tam bir kabulleniş olmaz.

Eğer elimizdeki çocuk vakasında söz konusu olan, gerçekten hatalar ise buna eğitim yoluyla çare bulabiliriz. Çocuk onbir yaşında, iyi gelişmiş, evde de, okulda da uslu bir ortaokul öğrencisi kızdır. Yaşının gerektirdiği sınıfa devam etmektedir. İkinci hayati sorun olan çalışma problemiyle ilgili konularda bu kızın tam yerine oturmuş olduğu sonucuna varabiliriz. Hayattaki yeri konusunda ileri sürecek hiçbir itirazımız olamaz ve onu geri çekâli çocuklar sınıfına da sokmamız imkânsızdır. Bu geri çekâli çocuklardan sık sık bahsedilmektedir, sanki bunlara her yerde ve her zaman rastlanıyormuş gibi.

... "Bu çocuk sabahları okula gideceği sırada o derece sınırlı oluyor ki, bütün ev halkını son derece üzüyor."

Bu hal, sık sık gördüğümüz bir haldir. Okul problemi ö'çüsüz bir öneme büründürülüyor. Böylelikle ilişkiyi anlayabiliyoruz: çocuk bir yanıla iyi öğrencidir, diğer yanıla ise okul problemini olağanüstü bir gerginlik-

le karşılamaktadır. Fakat bu kızcağızın bu gerginlik içinde bulunmakla beraber ev halkını üzmemesinin de mümkün olduğunu düşünebiliriz. Demek oluyor ki, çevrenin duyduğu üzüntünün üzerinde durmamız beklenmektedir. Sınırsal gerginliğin nedeni, yalnız kızın görüş tarzıyla değil, aynı zamanda probleminin görünürdeki korkutucu niteliğini başkalarına da açıkça göstermek arzusuyla açıklamaktır. Burada kendi sorununun korkunçluğunu başkalarına da ispatlamak isteğini görüyoruz. Halbuki kız karşılaştığı pek büyük güçlüklerle rağmen, sınıfın en iyi öğrencileri arasındadır. Her şeye rağmen engelleri aşabilmektedir. Olağanüstü bir gelişme yeteneğine sahip bulunan bu tip için başka sonuçlara da varıp varamayacağımızı ileride göreceğiz.

... "Çocuk, daha uyanır uyanmaz ağlamaya başlıyor ve çok geç uyandırıldığından yakınıyor."

Şu halde herkesin kendisiyle birlikte kalkmasını istemektedir.

... "Bir türlü hazırlanamıyor. Giyinecek yerde, oturup ağlıyor."

Gerçekten bu, bizi hayrete düşüren bir nokta. Halbuki onun okula büyük güçlüklerle, ama tam vaktinde gittiğini tahmin ederdik biz. Belki de mesele ortaya gerektiği gibi konmamıştır. Kızın iyi bir öğrenci olduğunu, öğrendik. Bu gecikme konusunun, durumunu daha açıkça belirtmek için kaydedildiğini de düşünebiliriz. Bu noktaya, izninizle, bir soru işareti koymak istiyorum. Fakat üzerinde duracağım ve kızın okula sık sık geç kalıp kalmadığını öğreneceğim. Çocuğun iyi bir öğrenci olup olmadığı ancak bundan sonra anlaşılacaktır. Zira günümüzde, ortaokula devam eden bir çocuğun sık sık geç kalmasına rağmen, gene de iyi bir öğrenci olması asla mümkün değildir.

... "Özellikle saç taranırken, şikâyetlerin ardı arkası kesilmiyor; hiçbir saç tuvaletini beğenmiyor, genellikle en çok hoşuna gideni bile."

Bunu ancak saç tarama töreninden faydalananararak sinirsel gerginliği daha da arttırma isteği olarak açıklayabiliriz. Çevresini adamakıllı sarsmak istiyor ve saç tarama problemini bahane buluyor. Şimdi bir soru geliyor aklımıza: bu küçük kız, çevresini üzme için böyle bir kurnazlığı nasıl akıl edebilir? Bunun cevabı olarak "saç fetişizmi"nden bahsetmek hiç de doğru olmaz; bunu yapmak, kurallar koyan, kurallara göre davranan, zaten sadece bilinen şeylere yeni hiçbir şey katmayan yabancı kelimeleri sırf cinsel bir şema içinde kullanan ve gizli gizli bir cinsel anlam vermek isteyen aksak bir psikolojiyi uygulamak olurdu. Bizim psikolojimiz ise hayat gibi sıcak ve canlıdır; kurala ihtiyaç göstermez, yaratıcı bir faaliyet, canlı bir varlığın yeniden yaratılmasıdır. Başkaca bir yorumdan kaçınarak bu kızın büyük bir incelikle, çevresini üzecek ve güçlükler çıkartacak bir zayıf noktayı yakaladığını söylemekle yetineceğiz.

... "Vakit geçiyor, nihayet çocuk kahvaltı etmeden, ağlayarak ve yakınarak, koşa koşa okula gidiyor."

Bu da görülmemiş bir şey değildir, sık sık rastlarız. Yukarıda, okula geç kalma konusunda küçük bir tereddüt gösterdimse, bunun, belki de çevrenin duyduğu üzüntüyü daha iyi belirtmek için konmuş mübalâgalı bir örnek olduğunu sandımsa işte bu "vakit geçiyor" sözü tereddüdümde yanlış olduğumu ispat ediyor. Çocuk mutlaka okula vaktinde yetişiyordur. Çocuğun sızlanmalarının saat beşte başladığı kabul edilemez, ihtimal, en erken yedide başlıyordur.

... "Bu son meseleye (saç taranması) saçını kesmek yoluyla çare bulmayı denedik."

Eğer düşüncelerimizde haklıysak bu çarenin hiç bir faydası olmamıştır. Aslında çocuk için saç taranması pek önemli değildir, önemli olan çevresinde bir gergin hava yaratabilmektir. Saç meselesi, başvurulması mümkün olan çeşitli bahanelerden sadece bir tanesidir. Eğer çocuğun zekâsı konusunda en ufak bir şüphemiz varsa o da burada tamamıyla siliniyor. İşte bu yaptığımız, her zaman öğütlediğim, zekâ geriliği ve zayıflığı konusunda birey psikolojisi denemesidir. Eğer çocuk akıllıysa bu denemeyele anlaşılacaktır. Ortaya çıkan bu yeni durumda da, akıllı çocuklarda varolduğunu kabul ettiğimiz hayat tarzına sahip olup olmadığını, yani aynı amaca varabilmek için başka bir yol bulup bulamayacağını göreceğiz.

... "Fakat bunun pek faydası olmadı, zira ortaya bu sefer de hemen bir file meselesi çıktı. Ve aynı şikâyetler bu sefer filenin takılma şekli konusunda başladı."

Şu halde çocuğun akıllı bir çocuk olduğu yargısına varabiliriz.

... "Çocuğun okula kahvaltı etmeden gidişi muhakkak derslerini de etkileyecektir, zira o yaştaki bir kızın saat onbire kadar sınıfta aç karnına dikkati dağılmaksızın oturabileceğine ihtimal veremiyorum."

Böylece çocuğun saat onbire kadar kahvaltı etmesizin dayanabileceği konusunda da şüphe gösterilmiş oluyor. Oysaki, eğer gerçek hedefi karın doyurmak olsaydı onbire kadar beklemesinin imkânsızlığını kabul etmemiz gerekirdi. Ama çocuğun amacı başkadır, çevresini okul sorunuyla üzme istemektedir. Bundan, başka sonuçlar da çıkartmak gerekip gerekmediğini bilmiyorum. Maamafih şöyle diyebiliriz: bu çocukta büyük bir hırs var, evde olduğu gibi okulda da bütün dikkatleri üzerine toplamak istiyor, herkese toplum yararı yolunda yürüyor. Ayrıca evde pek uysal ve söz dinler olduğunu da biliyoruz; bir

tek kusuru var, durmadan kendisiyle meşgul olunsun istiyor. Yersiz bir anda, kendisine hak verilmesini bekliyor. Sabahları, okula gideceği sırada başlıca ve tek düşüncesi, aileme karşılaştığım muazzam güçlüğü ne şekilde gösterebilirim, oluyor. Buna da "övünmek" adını verebiliriz.

Şimdi, bu çocuğun cesaret derecesini tayin etmek istiyorsak şöyle diyebiliriz: probleminin çözümünü parlak bir iş olarak göstermeye çalışıyor. Fakat bu, aşırı bir cesaret değildir, zira kendi isteğiyle karılmaksızın, hattâ kendisi bile anlamaksızın bundan kendi hesabına bir dereceye kadar güvenlik doğacaktır. Gerçekten, bir gün artık iyi bir öğrenci olmak niteliğini kaybedecek olursa bundan ailesini sorumlu tutacaktır. İnsan hayatının bu yönteminin bugünkünden çok daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu yöntemi "bilinçsiz" olarak nitelemek yanlışır. Düşünce yoluyla kavramaya çalıştığımız işleyişi, hayat ile sıkı bağlantı halindedir. Hepimiz izleriz ama açıkça belirtmeyiz. Ancak bağlantıyı kurabildiğimiz takdirde gereğince kavrayabilmemiz mümkün olur. Bu sebepten, şimdi, bu kız çocuğu fazla cesaret sahibi değil, diyebiliyoruz. Toplum duygusunun şekillenişinden de söz edebiliriz: bu kızın ailesine verdiği üzüntünün kendisini pek etkilemediğinden hiç kimse şüphe edemez. Onun için önemi olan tek şeyin, kendisini kurban gibi göstermek, martir tacı giymek olduğuna hükmedebiliriz. Bütün güçlükleri daha da arttırmak ve saat onbire kadar aç kalmak yoluyla durumu bütün bütün zorlaştırmaktadır. Kişisel başarısına olağanüstü bir önem vermektedir, diyebiliriz ki, başkalarının kişiliğiyle ilgilenmez bile. Belki de o zaman değişik sonuçlar çıkartmamız mümkün olabilecektir. Bu sonuçları belirtmediğim için müteessirim ama elimizde başka veri yok.. Örneğin, bu kızın hayat

tarzı nasıl şekillenmiştir? diye sorabiliriz. Onu etkilemiş bulunan ilk izlenimler nelerdir? Hayat tarzının meydana gelişinde ne gibi koşullar rol oynamıştır? Haris, daima en başta olmak isteyen bir kızdır bu. Eğer benden mutlaka bir sonuca varmam istenmiş olsaydı şöyle derdim: mutlaka tek çocuktur. Diğer yandan, annenin beslenmeye verdiği büyük önemi gözönünde tutarak bu yarğımı genelleştirir ve bu ailede beslenmenin olağanüstü bir rol oynadığını da söylerdim. Hattâ bu çocuğun parin yapılı, solgun yüzlü bir kız olduğunu da ekleyebilirdim. Çünkü eğer sağlam ve tombul bir çocuk olsaydı anesi beslenmesi konusunda böylesine kaygılanmazdı. Fakat bütün bu tahminler bu çocuğun tipini tam olarak canlandırmamıza yetmiyor, çünkü onları sadece deneme olarak öne sürüyor ve doğru olup olmadıklarını kesinlikle tesbit edemiyoruz.

Bu tip çocuklara nasıl davranılacağı konusunda birkaç söz: Bu kız, aile üzerinde kurmuş bulunduğu hakimiyetten faydalanıyor. Fakat bundan kendisi de habersizdir. Sadece çevresinin üzüldüğünü, gergin bir hava içinde yaşadığını farkediyor. Bu, bizi yanlışlığa sevketmemeli. Bir mültimilyonerin, servetinin tutarını hiç aklından çıkarmadığını hep onu düşündüğünü iddia edebilir misiniz? Ancak her şey istediği gibi olmayıncadır ki bu adamın sık sık hiddete kapıldığını görürsünüz. Bu kız da aynı ruh hali içindedir. Hakimiyete sahip olduğu için ondan devamlı olarak yararlanmak ihtiyacını duymaz. Sadece sahip olması ona yeter. Böylece, sonunu hiç gözönüne getirmeksizin niçin bu yoldan gettiğini ve niçin sadece karşılaştığı güçlüklerle ilgilendiğini anlayabiliyoruz. Fakat bütün bunları bilseydi, sırf övünmek için bu olağan

okul problemine ne derece mübalâgalı bir önem verdiği kendisine anlatılabilseydi, bu, büyük bir başarı olurdu.

Maamafih buna rağmen de kendi kendisini islah etmesi mümkündür: O vakit belki de daha uzağa gitmek ve kıza bir övünenin nasıl olduğunu iyice belirtmek gerekecektir. Ona, ancak kendi kendisine gereği kadar yeterli olduğuna inanamayan insanın övündüğü inancı aşılabilir. Ancak kendi davranışlarıyla önemini yeteri kadar ispatlayamamış olan kişinin başkalarını da inandırmaya çabalayacağı anlatılabilir. Bunlardan ayrı olarak, şu görüş tarzı da benimsenebilir: "bana kahırsa sen her şeyi çok iyi yapıyorsun. Fakat ihtimal daha da iyi yapabilirsin. Bütün bu hareketlerin senin sadece çok akıllı, çevresini şaşırtmak için en iyi çareyi bulmasını bilen bir kız olduğunu gösteriyor." Bu kıza doğru yola sokmak için başka olay ve başka anılar da anlatılabilir ve ona bu gibi kaçınılması imkânsız hatalara sürükleyen bütün bu eğitimlerin onun gibi tek çocuk durumunda olanlarda sık sık görüldüğü anlatılabilir. Kıza: "Bütün bunlar tek çocukların sık sık karşılaştıkları geylerdir." demeli. Bu söz, başıbaşa, düşüncelerinin karmakarışıklığını giderebilecek niteliktedir. Hareketlerinin toplumsal daygu ile açıkça çelişikliğe düştüğünü böylelikle anlayacaktır. Kendi kendisini kontrol edecek ve muhtemelen şu durumla karşılaşacaktır: ilk günler, ailesinde her zamanki gibi sınırlı ve gergin bir hava yaratırken kendi kendisine de: "Doktor Adler olsaydı, bunları sadece ilgiyi üzerine çekmek için yaptığını söylerdi." diyecektir. Belki de bir süre bu oyuna devam edecektir. Eğer böyle olmazsa ona yardım edebiliriz. Böylece bir an gelecektir ki tam sinir buhranı geçirirken davranışını yorumlayış şekli mi hatırlayacak ve o sırada yaptıklarının birçoğundan vazgeçecektir. Kısa bir süre sonra ise, uyanır uyanmaz şunun farkına varacaktır:

“Şimdi çevremi karıştırmak, üzmeğe isteyeceğim.” İşte, en basit tedavi metodu budur. Başka usullere de başvurmak mümkündür. Ben de çeşitli usuller denemeyi severim. Örneğin, şöyle demeyi de düşünebilirdim: “Okul, bir insanın hayatında en önemli şeydir. Bu yüzden, okula giderken daha fazla patırdı çıkartmalısın.” Mübalâga yoluyla, bu gibi hareketlere karşı gösterdiği eğilimi baltalardım: “Hareketlerine ve kişisel önemine durmadan dikkati çekmek için patırdı çıkartmalısın; zira öyle anlaşıyor ki başkalarının dikkatini yararlı hareketlerle üzerine çekmek sana yetmiyor.” Kaus’un dediği gibi, kötü davranışlarda bulunduğuş bilincini bozmanın binbir çeşit usulü vardır. “Yatağının başucuna asacağın bir kâğıt üzerine kocaman kocaman harflerle: “Her sabah ailemde en şiddetli gerginlik ve sinirlilik havasını yaratmalıyım,” diye yaz. Böylelikle, evvelce farkına varmaksızın fakat vicdan huzuruyla yaptığı şeyi bundan sonra bile bile, fakat vicdan huzursuzluğuyla yapmak zorunda kalacaktır ki hastalarım içinde bugüne kadar, bu yolu seçen bir kişiye bile rastlamış değilim.

Bir güç çocuk konusunda bize gönderilmiş bir raporu yorumlarken önem verdiğimiz, yalnız o çocuğun karakterini açıklayabilmek değildir. Bu kısa ve anlamsız anlatımları tipik olarak ele alıp genel normdan ne derece ayrıldığını bulmak için üzerinde tecrübelerimizi uyguluyoruz; veya daha iyisi ruhun o gizli kıvrımlarında yaptığımız araştırmalarla, bir eğitimcinin, birey psikologunun görüşüne uyduğu zaman göstereceği tutumun nasıl olacağını bulmak isteriz. Bu anlatımları okurken amacımızın sadece şu veya bu çocuğu incelemek olmadığını lütfen hatırdan çıkartmayın. Bizler için önemli olan, bazı genel kavramların aydınlatılması, belirtilmesidir. Bunları ele almak ve bu gibi güçlüklerin hangi hayat şekillerinde ortaya çıktığını göstermek isteriz biz.

"Dokuz yaşındaki bir kız çocuğu için fikrimizi soruyorlar. İkinci sınıfta kalmış."

Bu verilerle aklımıza ilk gelen şey, çocuğun zekâ bakımından geri olup olmadığı sorusudur. Onun hakkında, ikinci sınıfta kaldığından başka hiçbir şey bilmiyoruz henüz. Birinci sınıfta da kalıp kalmadığını, okuldaki davranışlarının nasıl olduğunu, nihayet ikinci sınıfa özel bir hoşgörü sonucu geçirilip geçirilmediğini öğrenmiş değiliz. Eğer çocuk birinci sınıftan ikiye normal olarak geçmişse, o halde geri zekâlı olmadığını kesinlikle söyleyebiliriz.

Zekâ geriliği konusunda şunu belirtmek isterim: özel-

likle bizim çevremizde, yani birey psikolojisi alanında bir çocuğa geri zekâlı damgası pek nadir vurulur, o kadar ki bazan bu konuda yanlışlar, aksi yönden hataya bile düşenler olur; geri zekâlı bir çocuğu sadece eğitilmesi güç bir çocuk olarak tanıtırılar. Normal bir çocuğa geri zekâlı demek, büyük hatadır. Bu konuyu kısa kesmek için kolaylıkla uygulanabilecek bir deneme söyleyeyim size. Eğer çocuğun zekâsı, kendisinden iki yaş küçük bir çocuğunkinden daha zayıf ise o vakit onun geri zekâlı olduğundan korkabiliriz. Aynı zamanda bu çocuğun beyin gelişmesinde bir gecikme olup olmadığını, iç salgı gelişmesinde aksamalar ve değişmeler bulunup bulunmadığını, iç salgı bezleri işleyişinin anormal olup olmadığını ve bu yüzden zekâ gelişmesini engelleyip engellemediğini anlamak için de çocuk ciddi bir fizik muayeneden geçirilmelidir. Bu muayeneyi tecrübeli bir hekim yapmalıdır. Beyin gelişmesinde aksama, çocukta hidrosefal, mikrosefal, mongoloid gibi aksaklıklar bulunup bulunmadığı bu hekim tarafından tesbit edilmelidir. Ayrıntılar üzerinde duramayacağım, fakat şu kadarını belirteyim: ancak böyle bir muayeneden sonradır ki bir çocuk hakkında geri zekâlıdır, yargısına varabilmemiz mümkün olur. Bu iki metod ile hafif zekâ geriliği vakalarında işin içinden çıkılmaz, onun içindir ki ben, çocuğu üçüncü bir muayeneye sevk ederim daima; bu muayene, tecrübeli bir birey psikologu tarafından ve doğru metotla yapıldığı takdirde kesin sonuç verecektir. Söz konusu olan, o çocukta bir hayat tarzının bulunup bulunmadığının tesbitidir: çünkü eğer bu çocuğun, normale yakın bir çocuğun hedefine uymayan bir hedefi varsa fakat bu hedefini gözönünde tutarak, normalden pek farklı olmakla beraber, akılcıca davranıyorsa, o vakit çocuk zekidir deriz. Anormal bir hayat tarzı vardır ama bu hayat tarzına uygun bir zekâ ile hareket et-

mehtedir. İŖe "güç çocuklar" adını verdiklerimiz, bu üç çocuklardır. Ŗimdi, konumuz olan, sınıfta kalmış çocuğu bu kategorilerden birine sokmayı deneyeceğiz. Tıbbi kontrol ve zekâ kontrolü yapmamız mümkün değildir. Zekâ tesbiti işi genel olarak pek benimsenmediğinden ve çekimsizlik uyandırdığından, hiç kimse bu usule tam kesinlikle güvenmiyor; şu halde, üçüncü usulle yetinmek ve çocukta bir hayat tarzı bulunup bulunmadığını tesbit etmek zorunda kalıyoruz.

"Çocuğun özellikle hesapta pek güçlük çektiği söyleniyor."

Tecrübelerimiz bize böyle çocukların çok defa, kendi başlarına hareket etmek istemeyen şımarık çocuklar olduğunu göstermiştir; çünkü bütün dersler içinde en fazla bağımsızlık gerektiren ders, hesaptır. Hesapta, çarpım tablosu dışında hiçbir kesinlik yoktur, her şey bağımsız ve özgür işlemlere dayanır. Biliyoruz ki şımarık çocuklar, eğer böylesine bir bağımsız düşünme tarzı kendilerine şu veya bu şekilde öğretilmemişse, onu asla başaramazlar. Başka bir çocuk tipi de vardır ki, bu çocuklar da, uzun süre etkisi altında kaldıkları bazı olaylar sebebiyle ve özellikle hesap dersi konusunda, cesaretlerini tamamiyle yitirmişlerdir. Başlangıçta ilk adımı yaniş atmışlar, devam edememişler, teşvik görmemişlerdir. Yeterli bir temelden yoksundurlar, ve bu yüzden cesaretlerini tamamen kaybetmişlerdir. "Bende hesaba istidat yok." Eğer aile çevrelerinde aynı şekilde düşünen bir yakınları daha varsa, hesaba akli ermemenin soyaçekimle ilgili olduğu fikri çocuklarda yer etmiş de bulunabilir. Başka sebepler de vardır. Bunlardan birisini özellikle belirtmek isterim. Kızların pek aleyhinde olan, onları ezen bir önyargıya rastlanır. Sık sık, kadınların hesaba istidadı pek olmadığı kızların yanında söylenir. İstidatlı birey konu-

sunda ne düşünmemiz gerektiğini zaten biliyoruz. Çocuk geri zekâlı olmadığına göre, yeteri kadar cesareti varsa her türlü işin üstesinden geleceğine inanırız. Geri zekâlı çocukların hesaba akılları ermediğini söylemek de pek doğru değildir. Matematikte öyle alanlar vardır ki, bunları geri zekâlılar normal kimselerden daha iyi kavrarlar.

"Okul müdürü zekâ bakımından çocuğu ders programlarının gerektirdiği derecede bulmuyor; onu geri zekâlılara mahsus bir yardımcı okula göndermemizi talik veriyor."

Bu konuda tartışamayız.

"Ailenin kanısına göre çocuk zekâ bakımından normaldir."

Ana babanın fikri çok önemlidir. Gençlikle zekâ bakımından herhangi bir gecikmeyi ilk farkedenler, ana babadır, bu konuda yanılmış da olabilirler. Ana babanın geri zekâlı bir çocuk için normal dedikleri bir vaka hatırlamıyorum ben. Şu halde, şimdilik ana-babanın görüşünü paylaşılabiliyoruz.

"Çocuğun başarısızlığının sebebinin kendisine güven yokluğu okluğunu sanıyorlar."

Ben de ana babanın fikirlerini doğru bulmak eğilimindeyim. Buraya kadar sadece çocuğun hesaptan zayıf olduğunu öğrendik. Eğer bütün derslerden, şöyle böyle de olsa başarı sağlayabiliyorsa, zekâ sınavını geçmiş demektir. Hesaptan geri olması mutlaka geri zekâlı teşhisi konmasını gerektirmez.

"Ana baba çocuğun, ailenin ilgisini üzerine çekmek için bu hesapta başarı sağlayamayışından faydalanmasını da mümkün görüyor. Aile, çocukla yakından ilgileniyormuş."

Konuya girerken karşımızda şımarık bir çocuk bulunması ihtimalinden bahsettiğinizi hatırlatırız. Şımarık

çocuklar bu rahat durumlarının devamını istemek özelliğine sahiptirler ve hedefe şu yoldan varmaya çalışırlar: ana babayı kendileriyle ilgilenmeye mecbur etmek. Kızın da şımarık çocuk olduğunu kabul edersek -ki etmememiz için hiçbir sebep yoktur- hem kendisine yeterli kadar güveni olmadığı, hem de daima bir dayanak noktası aradığı sonuca varırız. Demek oluyor ki çocukta bir hayat tarzı, bir hedef vardır ki bu hedef, ana babasından yardım beklemektedir. Artık geri zekâlı olmadığını rahatça söyleyebiliriz. Okul müdürü yanılmıştır, çocuğun geri zekâlılara mahsus bir okula verilmesine hiç lüzum yoktur.

“Her ikisi de hesapta iyi olan ablası ve küçük kardeşi ona yardımcı olmaya çalışıyorlar.” Her ikisi de istidatlı ve bağımsız iki kardeş arasında bulunan bu çocuğu şimdi yeni bir açıdan görüyoruz demektir. Çocuğun geçmişi ni yaklaşık olarak tahmin edebiliyoruz artık. Bu kızcağız bir süre için ailenin en küçüğü iken durumu birdenbire değişivermiştir. Ardından ortaya çıkan başka bir çocuk onu geride bırakmaya başlamıştır veya kendisi öyle sanmaktadır. Diğer taraftan, ablasından küçük olduğu için onun da önüne geçemiyor. Burada, küçük kardeşler konusundaki tecrübelerimiz imdadımıza yetişiyor. Bunların amacı daima büyüklerine yetişip onları geçmektir. Konumuz olan kız çocuğu da buna çabaladığını ve ablasına yetismek umudunu yitirmediği sürece oldukça normal bir gelişme gösterdiğini kabul edebiliriz. Fakat bunu başaramamıştır. Büyüklerine yetismek ve onları geçmek umudunu kaybetmiş çocuklar sınıfına dahil edilmesi gerekmektedir. Artık güçleşmiş koşullar altında büyüyecek, başkalarına benzeyememek duygusu içinde yaşayacaktır. Büyük bir aşağılık kompleksi vardır. Bir de ardından gelen üçüncü çocuk yeni bir düşman niteliğine bürününce, bizimki kendisini çok geçmeden mahvolmuş bir insan

olarak görecektir; umutsuzluğa kapılmaya başlayacaktır, özellikle, kolay başarıya ulaşamadığı alanlarda. İşte hesap da bu alanlardan biridir. Bunun içindir ki hesap konusundaki davranışının izahı, beklediğimiz gibi çıkmıştır. Artık bütün umudunu yitirmiş durumdadır. Hesap karşısındaki bu tutumu olumsuzdur. Fakat ya bu çocuğun kendisini beğendirme çabası nerede? Bu, çaba kaybolmuş değildir, bir bakıma önünde ablası bir çocuğun mizaç özelliklerini taşımaktadır. Hesapta işler iyi gitmiyor, büyük bir ihtimalle diğer derslerde de öyle, çocuk sınıfta kalıyor. Kendinizi böyle bir çocuğun yerine koyunuz. İlerleme konusunda bu çocuk kimseyle yarışamaz, her şeyden vazgeçiyor. Fakat ablasını geride bırakmak için başka bir çare bulmak zorundadır. Şu soru çıkıyor karşımıza: çocuğun bu arzusunu nerede görüyoruz? Bunu ancak, artık hayatın yararlı yönünde olmayan ve devamlı surette ana babayı meşgul etmek amacını güden bir yoldan başarabilir. Ana-babanın onunla başı derttedir, güç çocuktur o, dikkatleri üzerine toplamıştır. Şimdi "bu çocuk zeki midir?" sorumuzun cevabını almış bulunmaktayız. Onun zekâsından şüphe eden, yararlı yoluna engel çıkmış olan bu çocuğun yerine koysun kendisini. Her insan ancak insan olarak, birey olarak bir değere sahip bulunmak umuduyla yaşayabileceğine göre, ne yapabilir, ne gelir elinden? Ben de olsaydım, tıpkı onun davrandığı gibi davranırdım. Buradan bu kızcağızın, hatalı bir hedefe ulaşmak amacıyla akıllıca davrandığı gibi, cür'etli bir sonuç çıkartıyorum. Ailenin dikkat merkezi olmak, sahte bir üstünlükten, yararsız yönde güdülen bir hedeften başka bir şey değildir. Gerçek bir üstünlük ancak toplum duygusunda, toplulukla yaşama kavramı içinde varolabilir. Çocuğun yaptığında ise, topluluk içinde yaşama duygusu

yoktur ve okul müdürü bunu anlamıştır. Bu fikirden de çocuğun geri zekâlı olduğu sonucunu çıkartmıştır.

"Aile içindeki davranışı onun, başkalarını sevmeyen ve hükmetmekten hoşlanan bir çocuk olduğunu ortaya koyuyor. Birlikte oynanan oyunlara nadiren katılıyor."

Bu, işimize yarar işte. Bu kızın çabası tamamiyle kaybolmamış, hükmetmekten hoşlanıyor, herkesi emri altına almaya uğraşıyor. Fakat topluluk bahis konusu olunca kaçıyor; ancak baş rolü oynadığı yerlerde görülmektedir.

Tedavi konusunda birkaç söz. Bu kızı artık ana babasını bu derece meşgul etmemek ve hesabı öğrenmek yoluna sokmaya çalışmak gerektiğine inanıyorum. Fakat çocuk eğer ciddi konularda kardeşlerine ayak uydurabilmek veya onlarla boy ölçişebilmek umudunu tamamiyle yitirmişse, ona cesaret vermekten başka çareimiz kalmayacak demektir. Aslında da elimizdeki çarelerin en önemlisi budur. Serbest bir yol bulamadıkça veya yararlı bir alanda ilerleyemedikçe yaşayış tarzının, hükmetme eğilimlerinin, ana babası karşısındaki taleplerinin düzeleceğini bekleyemeyiz. Bu çocuğa yeni bir yol göstermek zorundayız. Öyle sanıyorum ki, bu görüşü anlayamamakla beraber çocuğun terbiyesinde başarıya ulaşabilecek ana-babalar da vardır. Çocuğun tamamiyle düzeleceğinden şüphe edemeyiz. Birisinin, bu çocuk konusunda tamamiyle yanlış bir kavrama sahip bulunan ve belki de cinsiyet konusuna önem verdiğini düşünen birisinin bile başarılı olabileceğini söylemiştim. Ona: "Senin sorunların oldukça ilginç, birisinin bunları ele alması gerekli." diyerek cesaret vermesi de mümkün. Eğer bu umut ışığı çocuğun ruhunu aydınlatacaksa onun'a uzun uzun konuşabiliriz. Çocuk, nasıl olduğunu bilmeden ilerleyecek, onu tedavi eden hekim ise uyguladığı metodun doğru olduğundan

emin bulunacaktır. Bu çocuğa cesaret vermemiz gerektiği görüşünü savunuyoruz. Bu da kolay değildir. Ne yapmalıyız acaba? Çocuğun kendi kendine kararlar alacak duruma gelmesini, hesap problemlerini çözebilecek hale gelmesini, kendine güven kazanmasını, meydana gelen çatlakları kendi kendine tıkanmasını sağlamalıyız. Ona sadece sözle cesaret vermek yetmez, arkadaşlarının durumuna getirmek de şarttır. Eğer bu kız çalışmaya başlar da sekiz gün sonra bir yazılı sınavdan geçirilirse, başarısızlığa uğrayacağından hiç şüphe yoktur. Çatlaklar bu kadar çabuk kapatılamaz; bunun ne kadar zamana ihtiyaç göstereceğini hesaplamak gereklidir. O zamana kadar da onu bir süre korumalı, arkadaşlarının seviyesine yetmiş gibi hemen imtihan etmemelidir, aksi halde eğitimcinin bütün çabaları boşa gitmiş olur. Bir insana cesaret vermek istendiği zaman güvenle dolu bir psikik durum yaratmaya büyük önem vermelidir. Onu hissedebilir bir hale getirmeli, yani her şeyden evvel güvenini kazanmalıdır. Ona karşı bir dost gibi davranmalı, üstün tavırlar takınarak çocuğu ezmemeli, utandırmamalı, küçük düşürmemelidir; asla sertlik göstermemelidir. Bu gibi çocuklara karşı öyle sert davranılmıştır ki, sonunda çalışmaktan tamamiye vazgeçmekte haklı olmuşlardır. Çocukların güven duydukları insanlar çevresinin genişleyebilmesi için onun, eğitimcisi ile dostluk ilişkileri kurması elzemdir. Çocuğun yalnız ana babasına güveni vardır. Okulda kötü bir rol oynuyor. Aslında dikkati sadece ana babasına yönelmiş durumda. Eğer bir yabancı ilgi duyduğu insanlar çevresini genişletmeyi başarırse toplum duygusu kuvvetlenecek, güveni artacaktır. Böylece en büyük fenalık, konumuz olan çocuk için "benim, aile çevresinden, ana babamın yanından başka yerde yerim yok" inancı yokedilecektir. Bu güven ve kazanma işi bütün diğer

çarelerden önce başvurulacak yoldur. Böylece eğitimin temel kaynağına, annenin görevinin çocuğun güvenini kazanmak ve onda başkalarına karşı ilgi uyandırmak, hayat problemleriyle ilgilenmesini sağlamak, toplum içinde çocuğa bir yuva hazırlamak görevine gelmiş bulunuyoruz. Böylelikle ki çocuk, cesur, bağımsız olur ve başkalarıyla eşit seviyede görür kendisini. Çocuktaki yetersizliğin hangi hatadan başladığını araştırırsak, arasında bulunduğu iki kardeşin çok istidatlı çocuklar oldukları gerçeği karşımıza çıkıyor. Bu, tesadüf bir yargı değildir, her gün her saat gözönünde olan bir şeydir. Çocukta devamlı olarak kardeşlerine benzeyemediği duygusu hakimdir. Burada çocuktaki temel hata açıkça ortaya çıkıyor. Öteki iki çocuğun hangi alanda istidatlı göründüklerini bilemeyeceğim ama birinci çocuğun bir kardeşe sahip olmak dramını, onun doğumundan önce durumu sağlam olduğu için hazmedemediğini söyleyebilirim. İkinci çocuğun da üçüncünün doğumuna tahammül edemediğini söyleyebilirim. Bunlara, en küçüğün haris mizacını da eklerseniz, zaten gerilemekte olan bizim çocuğun, küçüğün doğumuyla bütün bütün güç durumuna düşmesini daha iyi anlarsınız. Şimdi şu soruyu soruyoruz: anne neredeydi? Öyle anlaşılıyor ki anne, öteki iki kızına daha fazla şefkat göstermiş. İkinci çocuğun ötekilerle yarışa girişmesini anne hoş karşılamamıştır. Ona hemcinslerine, kardeşlerine, hayatın gerektirdiği işlere karşı ilgi uyandırmasını duymasını öğretememiştir. Çocuk da tıpkı süt çocuğu iken gibi annesine muhtaç olmaya devam etmiş, beceriksiz bir küçük çocuk olarak kalmıştır.

İkinci vaka: Üçüncü sınıfta kalan dokuz yaşında bir kız çocuğu.

Bu tek cümleden de, çocuk üçüncü sınıfa kadar normal olarak geldiğine göre, geri zekâlı olmadığı sonucunu

çıkartıyoruz. Hayatındaki bazı olayların onun okula niçin devam etmediğini açıklaması gerekir. Okulu artık hoş gitmeyen bir yer olarak görmeye başlamış olmalı :nu-hakkak.

"Esas şikâyet konusu: yalana ve hırsızlığa eğilimi."

Yalan ile psikolojik nedeni konusunda, çocuğun yakınında onu korkutan sert bir insanın bulunduğu söylenebilir. Normal olarak bütün çocuklar, kendilerini gerektiği kadar güçlü hissederlerse yalan söylemezler. Şu halde çocuğun kendisini emniyette duymadığı sonucuna varıyoruz. Bir çocuğun yalan söyleme eğiliminden söz edildiği zaman daima bunun bir aciz duygusunun ifadesi olduğunu düşünmenizi rica edeceğim. Bu, aşağılık kompleksinin açığa çıkmasını önlemek için başvurulmuş bir çaredir; çocuk, daha kuvvetli olan taraftan korkar, kendisini zayıf taraf olarak görür. Bellibaşlı iki yalan şekli vardır: birincisi korkudan yalan söylemektir. Korku, aşağılık duygusunun bir yönüdür. İnsan kendisini gerektiği kadar güçlü hissederse hiçbir şeyden korkmaz. İkinci tip yalanlar ise bir insanın kendisini gerçekte inandığından daha büyük göstermek çabasıyla söylenen yalanlardır. Bu da aciz ve aşağılık duygularını örtmek için söylenir. Büyük bir acizden sonra muhayyile genişlemeye başlar. Burada, belirli bir amaç güden yalanlarla böyle olmayan yalanları birbirinden ayırmaya kalkışmak yanlış; amaçsız yalan yoktur. Elimizdeki vakada, bahis konusu olan korkutucu nedeni arayacağız. Büyük bir aşağılık duygusuna sahip kabul ettiğimiz bu çocuğun, hırsızlık da yaptığı ve başkalarının hakimiyetinden dolambaçlı yollarla kaçmaya çabaladığı da eklenince, tahminlerimiz bütün bütün kuvvetleniyor. Hırsızlığın psikolojik yapısı, insanın kendisini fakirleşmiş hissetmesi ve bu eksikliğini, zenginleşmek suretiyle örtmeye çabalaması haline ben-

zetilebilir. Bunu da hayatın yararlı yönüne uyacak çekilde değil de yalana çok benzeyen bir sahte yola başvurarak yapar. Hırsızlık da kuvvetliden kaçmak, kurnazlık-yoluyla onunla aynı seviyeye erişmek çaresidir. Hırsızlıkta hiç bir zaman cesarete rastlayamayacağımızı söylemiştim. Hırsızlığın karakteristik özelliğini burada açıkça görüyoruz, çocuk, korkaklığını açığa vurmaktadır. Aynı durumdaki başka bir çocuğun da yalan söyleyip söyleyemeyeceğini tayin edecek durumda değiliz. Fakat bu çocuk eğer kuvvetli olsaydı niçin hırsızlık yaptığını ve yalan söylediğini katiben anlayamazdık, bunu biliyoruz. Eğer bu halde de hırsızlık yapsa ve yalan söyleseydi o zaman ona geri zekâlı damgasını vuracaktık. Bu çocuğun büyük bir aciz duygusuna sahip olduğunu ve bundan, gene zayıf çarelere başvurarak kaçınmaya çabaladığını anlardık. Fakat çocuk akıllıca davranıyor, o kadar ki eğer koşullar izin verirse yalanını affedebiliriz, çünkü yalan, bir maksatla söylenmiştir: kendisini kurtarmak maksadıyla. Hırsızlık yapan bir insanı ancak eğer açlıktan ölecek hale gelmişse affedebiliriz; hattâ bu koşullar altında onu haklı bile görebiliriz. Bu çocukta yalan ve hırsızlık incelememizin başından itibaren dikkatimizi çekecek ve onun kendisini rahat hissetmediği kanısına varacağız.

“Ana baba savaş bittiğindenberi ayrı yaşıyorlar.”

Güç çocuklarda buna sık sık rastlarız. Mutsuz bir evlilik hiç şüphesiz çocuk için çok zararlıdır. İstatistik sonuçları ve kişisel tecrübeler, ayrı yaşayan ana babanın çocuklarının pek güç ilerlediklerini ortaya koymuştur. Bu çocuklar arasında ciddi başarısızlıklara uğramış olanların oranı çok yüksektir.

“Çocuğa isterse annesiyle oturabileceği söylenmiş ama o, istememiş.”

Bu, bize evvelce söylediklerimizi hatırlatıyor. Anne,

çocuğun güvenini kazanmayı bilememiş, ilk görevinde başarısızlığa uğramış. Bu çocuğun babaya yaklaşıp yaklaşmadığını göreceğiz. Çocuğun babasıyla olan sevgi ilişkisi her zaman, ikinci aşamayı teşkil eder. Birinci aşamada anne ile olan bağlar kopmuştur. Bu da ancak çocuğun, annesinin gerçekten bir yardımcı olamadığını anlamasıyla başlar. Çok zaman çocuk bu duygusunda hatalıdır. Pek çok çocuklar da ikinci bir kardeş geldiğinde annelerinden uzaklaşırlar, çünkü bunu kendilerine bir ihanet sayar ve annelerini suçlu görürler. Bu, hayat tarzının hazırlanışında yanlış bir yola girmeye sebep olur çok zaman. Şimdi de babanın her iki görevinde de annenin yerini tutup tutmadığına bakalım. Bozulmuş bir evlilikte bu, kolay değildir, hele baba yeterince boş zaman bulamıyorsa. O vakit bu ikinci görevi, toplumsal duyguyu geliştirme görevini kim yerine getirecek? Çocuğun hırsızlık yaptığı ve yalan söylediği belirtiliyor. Bu, onun toplum duygusunu geliştirememiş olduğunun belirtisidir; düşman ülkede büyü müştür âdetâ. Çocuğun okulda başarı sağlayamadığını, sınıfta kaldığını duyunca, hoşuna giden öğretmeni bulamadığını anlıyoruz hemen. Görüyorsunuz ki bu çocuk öteki insanları düşman gözüyle görüyorsa, ancak kendi çabasıyla kurtulabileceği bir tuzağa düşmüş demektir. Başkalarına güvenememesi, düşmanlık beslemesi, arkadaş edinmesine engel oluyor, yeni bir durumu umutla karşılamıyor, okulda rahat edemiyor. Bütün bu olumsuz koşullar çocuğu başarısızlıktan başarısızlığa sürüklüyor. Bundan da hayatın düşmanlarla dolu olduğu sonucuna varıyor. Bizi bu ruha götürecek köprüyü bulmanın son derece güç olduğunu kolaylıkla anlayabiliyoruz şimdi. Çok kimse bu güçlükler karşısında gerileyecektir şüphesiz. Şimdi başka veriler, belirtiler veya çelişmeler arayacağımız alanı sınırlandırmış bulunmaktayız.

"Annesi ötedenberi ona karşı şefkat göstermezdi."

Bunu zaten tahmin etmiştik.

"Çocuğa hemen hemen nefretle muamele ediyor. Çocuk, yaptığı kabahatlerden dolayı kendisini sık sık cezalandırmasına ve dövmesine rağmen babasına çok bağlı."

Bu, bir bakıma çelişik bir şeymiş gibi görünüyor. Eğer doğru yoldaysak, bu çocuğun, dünyada güvenileceği, hiç olmazsa kısmen güvenilebileceği bir tek kişiden başka kimsesi olmadığını unutamayız. Bunun içindir ki onun attığı tokatlar kızı pek ürkütmemektedir. Eğer baba da kızı terkecek olursa dünyada yapayalnız kalacaktır. Babanın kızına attığı dayaklar dışında iyi tarafları da olduğu anlaşılıyor ki onu annesinden daha fazla kendisine bağlamayı bilmiştir.

"O vakit çocuk uslanacağını vadediyor ama özünde hiçbir vakit durmuyor, hep kabahat işlemeye devam ediyor."

Bu çocuğun dayaktan sonra uslanmaya söz vermediğini veya uslanmak istemez görüldüğünü kabul edersek, bunun sonucu ne olurdu acaba? Bu oyunu oynayamazdı, babası bütün umutlarını yitirirdi. Bütün çocuklar, bütün büyükler umutsuzluğa kapılmış bir insanın artık hiçbir işe yaramayacağını, her türlü toplum duygusundan sıyrıldığından, gerek kendisi, gerekse başkaları için büyük bir tehlike teşkil ettiğini hemen sezerler. Bu şu demektir: çocuk, eğer babamı umutsuzluğa sürüklersem, diye düşünür, beni kapı dışarı eder. Fakat kabahatlerini tekrarlıyor. Bu, bizi babayı şaşırttığı gibi şaşırtıyor; çünkü biliyoruz ki, bu çocuk kendisini her şeyden yoksun hissettiği için zenginleşmeyi amaç edinmiştir. Fakat kendisini güçsüz de bildiği için doğruyu söylemez. Alınmış olan kötü bir notun evde yaratacağı etkiyi gözönüne getirin bir defa. Kötü bir not attığımız zaman, iş orada bitmez.

Evde de tepkiler yaratacak, çocuk ya cezalandırılacak, ya kendisine bir armağan verilerek teselliye çalışılacak, ya da öğretmen haksız çıkartılacaktır ki bunlar birey psikolojisi bakımından onaylayamadığımız sonuçlardır. Bunun içindir ki biz, not verme usulünün tamamıyla kaldırılmasına taraflıyız, çünkü bu notlardan ne gibi sonuçlar çıkacağı evvelden kestirilemez. Eğer öğretmen not verirken aile durumunu gözönünde tutuyorsa o vakit iş kolaylaşır, ama bu halde de not verme sisteminin hiçbir anlamı kalmamış olur. Eğer çocuğun karnesi kötü notlarla doldurulacak olursa o vakit evde huzuru kalmıyacaktır.

"Meslekî durumu dolayısıyla baba çocuğu yanında alakoymadı ve büyük annesiyle büyükbabasına gönderdi. Bunlar da çocuğu uzun süre alakoyamadılar."

Büyükanalarla büyükbabaların çocuklara karşı yumuşaklık ve hoşgörüyle davranmalarına alışıkız. Fakat bu çocuk anlaşılan doğuştan talihsizmiş ki büyükannesiy-le büyükbabası bile onu istememişler. Üstelik bu çocuğun kötü ünü çevresinde iyice yayılmış olmalı. Bu da yeni bir güçlük yaratıyor. Çocuğun nasıl bir tuzağa düşmüş olduğunu görüyorsunuz. Bundan çıkmasının ne kadar güç olduğunu da anlayacaksınız. Büyükler için bile pek çetin olan bu işte çocuklardan ne bekleyebiliriz ki!

"Bunun üzerine anne ve babasının da oturduğu T. şehrinde, bir ailenin yanına yerleştirildi."

Bu suretle durumun düzeldiğini kabul edemeyiz. Annesine gitmek istemiyor, babanın çocukla meşgul olacak vakti yok; bir aileye yerleştirilmiş, güvendiği tek insandan yoksun kalmasını büyük bir kayıp olarak hissediyor. Kendisini haksızlığa uğramış görüyor. Buna ikinci bir etken de ekleniyor: annesini görmesini yasak ediyorlar. Ço-

cuğun ana veya babasıyla ilişki kurmasını güçleştirmek veya imkânsızlaştırmak kadar ağır bir hata yoktur. Böyle bir yasağın ihtimal uygunsuz bir hayat sürme, ah-lâk dışı davranışlar, gibi haklı gösteren bir nedeni bulunabilir ama çocuk üzerinde hak sahibi olan taraf, görmesini yasakladığı tarafın gözden düşmemesini, suçlandırılmamasını da sağlamalıdır. Hatalı olacak bir aksi davranış çocuğa çok zarar verir, çünkü böylelikle bozuk bir soydan geldiğine inanacaktır. Suçlandırılan ana veya babasındaki kusurların kendisinde de bulunduğunu saracaktır.

“Bu yasağa rağmen anasıyla babasını görmeye gitti ve onlardan biraz para çaldı. Bu parayı da şeker alıp arkadaşlarına dağıtmak için harcadı.”

Bu şekilde, çalınan parayı veya şekerleri dağıtmak, çocuklar veya erginlik çağındakiler tarafından işlenen hırsızlıkların dikkati çekici bir gösterisidir. Övünmek, büyümek ihtiyacını açığa vurur. Bu davranışın diğer yönü de böylece kendisini açıkça gösteriyor. Kişinin kendisini sevdirmeye çabaladığının belirtisidir. Haksızlığa uğradığına inanan bu kız, başkalarına armağanlar verince, yorumlamamız gereken bir huy özelliği gösteriyor demektir: çocuk anasından görmediği, babasından da zaman zaman fakat hiçbir vakit emin olmayarak gördüğü sevgiyi başka yerlerde arıyor. İyi bir öğrenci değildir. Kendisini sevdirmek için ne yapabilir? Öteki çocukları, rüşvet vererek kazanmaktan başka çaresi kalmamıştır. Şimdi buna çalışıyor işte: sevgi ve yakınlık arıyor ve çocuğun en güçlü içgüdüğü de bu aramada ortaya çıkıyor: hırsızlık yaparak ve başkalarına armağanlar vererek kendisini sevdirmek. Böylelikle kendisini daha zengin hissediyor. Bu da bir âcizin davranış tarzıdır. Çocuk, birisi tarafından sevileceğini umamayacak kadar kendisine güvenden yok-

sundur. Bu huy özelliği, büyüklerde de rastlanan bir özelliktir.

"Yumurta satarak kazandığı paralarla da aynı şeyi yaptı. Bu yumurtaları yanında oturduğu aileden çalmış ve öğretmenine götürmüştü."

Öğretmeninin yiyecek ihtiyacını karşılamaya çalışan bir insan olarak görüyor kendisini. Belki de öğretmenine de bir armağan vermek istemiştir. Belki yumurtalar karşılığında para almıştır. Herhalde bir hizmette bulunmuştur. Her iki halde de, yararlı bir iş yapmış demektir. Eğer öğretmen kendisinden yumurta istemiş olmasaydı, çocuk da hiç şüphesiz onun bu isteğinden haberdar olamazdı.

"İşlediği kabahatler okulda duyulduğundanberi herkes çocuktan kaçıyor. Onu yanına alan aile artık tutmak istemiyor çünkü onlar da birkaç defa: özellikle yiyecek maddelerinin çalındığını farketmişler."

Bu yiyecekleri ne yaptığını bilmiyoruz. Kendisini haksızlığa uğramış gören bu kız, terkedilmişlik duygusu yüzünden çok ve sık acıkıyor olabilir. Dolu bir tabağın önüne oturan bir kimse önüne hiçbir şey konmamıştan çok daha az açlık duyar.

"T. de durum dayanılır gibi olmaktan çıktı. Baba çocuğu başından atmak istiyor."

Tuzağın etkisini görüyorsunuz.

"Baba geçim olanaklarından yoksundur."

Bundan, çocuğun beslenme bakımından da pek parlak bir durumda olmadığı sonucunu çıkartıyoruz.

İşte son derece önemli ve anlam taşıyan bir gözlem daha:

"Annesinden sevgi görmemesi ve bütün çevresinin kendisi hakkında varmış olduğu yargı yüzünden çocuk, herkesle anlaşmazlık halinde. İşlediği kabahatler kısmen içindeki isyan duygusunun ifadesi olabilir. Herhalde, açık-

lanan durumu sebebiyle, bu kızın topluma yeniden kazandırılması pek güçleşmiştir."

İşte aşırı bir aşağılık duygusuna sahip çocukların üçüncü tipine mükemmel bir örnek: bunlar, nefret edilen, gayrimeşru, istenmeyen yetim ve sakat çocuklar grubudur. Bütün bu çocukların sık sık, yerli veya yersiz olarak kendilerinden nefret edildiği duygusuna kapıldıklarını müşahade ediyoruz. Bu yanlışlığı düzeltmeli, çocuğa, bu duygusunda haklı bile olsa, merhametli ve iyi insanların da bulunduğunu anlatmaya çalışmalıdır. Bizim çocukta bu duygu babasının kendisine bakması sebebiyle kısmen hafifletilmiş sayılır. Bununla beraber, babanın da olin-den pek fazla şey gelmemektedir. Sağduyusunun varabildiği sonuç, çocuğu başından savmak olmuştur. Çocuk da bunu hissetmiş olmalı. Onda ihtimal "babamın benim için harcayacak parası yok" duygusu yer etmiştir. Bunun içindir ki kız, bütün diğer insanları düşman saydığı bir tuzığa düşmüştür. Toplum duygusu geliştirilememektedir. Böylece ön plânda bazı belirtilere rastlıyoruz: uçuşa giden yolda atılmış ilk adımlar olarak yalan ve hırsızlık. Bununla beraber, durumda ufak bir umut ışığı yaratan bir etmen de keşfetmiş bulunmaktayız. Bu çocuk şefkat ve sevgi aradığı için, güvenini kazanmak kısmen kolay olacaktır. Önce annenin ilk görevini yerine getirmek ve sonra da başkalarına duyduğu ilgiyi uyandırmak gereklidir. Onu, insanın doğuştan fena bir yaratık olduğuna inandıran bu hatadan kurtarmalıdır. Bu eksiklikler kapatılmalıdır. Böylece uygulanacak tedavi şeklinin ana hatlarını belirttikten sonra çocuğun içinde bulunduğu fazla yüklü durumdan da kurtarılması gerektiğini eklemek zorundayız.

"Çocuk, şefkat ve yardıma çok ihtiyaç duyan bir insan izlenimini bırakıyor." Bu da edindiğimiz ilk bilgiler-

denberi kurmaya başladığımız ipotezi destekliyor. Çocuk arıyor; aradığını henüz bulamamış: cesaretini tamamiyle yitirmiş değildir.

Bu bahse son verirken, şu satırları okuduğum sırada aklıma geliveren bir düşüncemi açıklamak istiyorum. Şunu gözönünde tutalım: sefalet içinde yaşayan bu çocuk, açlıktan, soğuktan olduğu kadar mesleki geleceği bakımından da umut ve güven yokluğundan sıkıntı çekerek büyüyor ve giddetle, sevmek ihtiyacı duyuyor; bu koşullar altında ne olması beklenir ki? Onu koruyacak kimse yok, hiçbir yer emin değil: sonunda kötü yola düşecek, sokak kadını olacaktır. Bu kızın, güvenini ve kendisiyle ilgilenecek birisini bulmak umudunu tamamiyle yitirdiğini kabul edelim. Biraz daha büyüyünce karşısına ona yaklaşacak ve yaltaklanacak, sevgi gösterir gibi yapacak bir adam çıkacaktır; bu her zaman görülen ve kızları uçuruma sürükleyen bir olaydır. Bu çocuğun kendisini yanına alacak birini bulma umudunu yitirdiğini kabul edelim. Artık kimseden şefkat bekleyemez, okulda hiçbir başarı gösteremez, bir yuvası yoktur, başıboş gezmek zorunda kalacak, kendisini suç işlemeye sevkedecek bir çetenin eline kolaylıkla düşecektir. Veya kendi başına bir şeyler yapmaya çalışacak, kolay bir kazanç yolu arayacaktır. Zaten bir çeşit suçta, hırsızlığa alışmıştır, bu yola devam edecektir. Neticede de başka her türlü olanaktan yoksun bırakıldığı için, alışkanlığı sebebiyle hırsız olacaktır. O vakit mahkeme psikiyatrları ve hakimler suçlu çocukların doğru yola girmesinin pek güç olduğu, daha ağır cezalar vermek gerektiği sonucuna varacaklardır. Çocuk herhangi bir çare bulmak umudunu kaybetmiştir; yakalanırsa hapsedileceğini bile bile çalar. Yakalanmayacağı fikri onu aldatılabilir. Buna rağmen yakalanırsa hapse atılacaktır. Orada da başka suçlularla tanışacak ve

bunlardan yeni suç yolları öğrenecektir. Hapisten çıktık-
tan sonra durumu daha da kötüye gidebilir. O vakit bu
kızı düzeltmek imkânı kalmış mıdır? Bu şekilde ona cesa-
ret vermek mümkün olabilir mi? Hayır, katiyen olamaz.
Ona ancak cesaret verecek ve hatalarını kabul ettirecek
bir servis yardım edebilirdi. Mamafih bu kızcağızın cema-
net edileceği bir eğitimcinin de farkına varmaksızın ve
yarım yamalak da olsa, en önemli eğitim görevini yerine
getirmesi, ona cesaret aşılması mümkündür.

Elimdeki vak'a, olağanüstü kısalığı ve anlamı ile dik-
kati çekiyor. Bunu incelememin sebebi, genel olarak elimde
daha teferruatlı başka bir vaka bulunmayışıdır. Bize ve-
rilen raporlara bakarak gözlemler yapmasını öğrenmeli-
yiz. Böyle bir raporu kaleme almak sanatı üzerinde de
daha fazla durmalıdır. Bir gün şöyle ilgi çekici bir teklif
atmak isterdim ortaya: bir güç çocuğun, bir suçlunun, bir
sinir hastasının, bir ayyaşın, v.b. ayrıntılı hikâyesi çe-
şitli psikoloji ekollerinin en büyük öncülerine sunulsun
ve onlardan hikâyeyi yorumlamaları ve çocuğu düzeltmek
için öngördükleri metodları bize bildirmeleri istensin. Gü-
nümüzde modern psikolojiyi karanlığa sürükleyen karı-
şıklık hemen sona ererdi. Genellikle pek tevazu gösterme-
yen yazarların çoğu birdenbire gölgede kalıverirlerdi. Bel-
ki de bu teklifimin gerçekleşmesine daha uzun bir zaman
var. Bu zamandan biz, vakaların yorumlanmasında ve
böyle bir hikâyeyi açıklayabilme sanatında tecrübe sahi-
bi olmak için faydalanmak istiyoruz. Hayat tarzı yapısı-
na bağlı hataları değiştirmek veya bertaraf etmek çare-
lerini bulmaya kararlıyız.

Elimizdeki vaka, ilkokulun birinci sınıfına devam
eden altı yaşındaki bir erkek çocuğunun hikâyesidir. Baş-
langıcı şöyle:

"Çocuk annesinin yanına gelmezden evvel."

Bu, şu demektir ki evvelce başka bir yerde, ihtimal
sütününün yanında veya yetimlerevindeydi. Hemen gö-

zümülün önüne bu gibi durumlardaki çocukların rahat veya olumlu ya da olumsuz görümleri geliveriyor.

"Önce hastanedeydi ve sonra bakması için bir kadının yanına verildi."

Anlaşılan çocuk gayrimeşru. Bundan sonraki cümle de bunu doğruluyor zaten.

"Evlilikten önce doğmuş."

Kanunlarımızın kaydettiği bütün ilerlemelere rağmen bu, gene de pek normal bir durum değildir, zira kanun gayrimeşru çocukları da meşru çocuklarla eşit haklara sahip saysa bile böyle bir çocuğun önce başka bir aile yanına verilmesini önleyemeyiz. Bu bile başlıbaşına, bir çocuğun hayatında derin bir iz bırakmaya yetecek bir durumdur: kendi ana babası yanından daha kötü bir aile çevresi bulacağından değil, -çok zaman bu şekilde manevî ana-babalar öz ana-babadan daha bile iyi olurlar- fakat bu toplumsal durumun bambaşka anlamlar taşıyan bir durum oluşundandır. Gayrimeşru çocuklar karşısında gösterilen genel toplumsal tutumun kanunlardaki ilerlemelere uygun bir seyir izlediğine de inanmıyoruz biz. Bugün de size şu öğütte bulunmak suretiyle hepinizi dikkatli davranmaya davet ediyorum: dünyaya sakın gayrimeşru çocuk olarak gelmeyiniz.

"Hayat koşulları: ana baba pek fakirdir."

Bundan anlıyoruz ki, çocuk öz ana babasının yanındadır, ancak evlilikten evvel doğmuş ve doğumundan sonra annesiyle babası evlenmiştir.

"Gazete satarak geçimlerini sağ'amaya çalışırlar. Ana baba ile bir, iki, dört ve altı yaşındaki dört çocuk, hepsi bir tek odada otururlar: geceleri iki yatağı paylaşmak zorundadırlar. Konumuz olan çocuk en büyükleridir ve babasıyla yatar. Baba veremlidir, astım nöbetleri

geçirir ve bu yüzden geceleri uyuyamaz; o zaman en ufak şeyden hiddete kapılarak çocuğu döver.”

Demek oluyor ki çocuk mecburen babasının yatağında uyumakla kalmıyor, üstelik dayak da yiyor. Bu kadarı fazladır. İkisinden birisi yeter de artardı bile. “Babasının oğlanı pek sevmediği anlaşılmaktadır. Ondan dört yaş küçük olan kızı en sevgili çocuğudur.”

Burada gene çok iyi tanıdığımız sorun çıkmıştır karşımıza: büyük ağabey ile küçük kızkardeşi problemi. Çocuğun zaten oldukça kötü bir durumda bulunduğunu biliyoruz; bütün öteki güçlükler bertaraf edilmiş bile olsa durumu gene düzelmez. İkinci çocuk daima onunla rekabet halinde bulunacak ve onu geçmeye çalışacaktır. Hele ikinci çocuk kız ve büyüğü erkek ise bu, daima böyle olur. Küçük olan kız, ağabeyinin azçok imtiyazlı durumda bulunduğunu sezer ve kendisinin de ondan aşağı kalmadığını, hattâ daha üstün olduğunu göstermek ister. Bunda doğa da ona yardımcı olur. Kızlar onyedi yaşına kadar daha hızla gelişirler; erkek çocuk bunu bilmez, kendisini geri kalmış olarak görür ve kaderine boyun eğer. Bunun içindir ki çok zaman -bu gibi vakalar şaşılacak derecede birbirine benzer- böyle, küçük kızkardeşi bulunan erkek çocukların daha az aktif olduklarını, çok geçmeden umutlarını yitirdiklerini, istediklerini dolambaçlı yollardan elde etmeye çalıştıklarını görürüz. Bu sırada ortaya çıkan yeni durumlar da olayların akışını değiştirebilir. Ağabey herhangi bir faaliyette bulunmaktan vazgeçer. Kızkardeş ise bambaşka bir durumdadır. Son derece enerjiktir, her şeyi devirip kırıp geçer. Bir muhalefetle karşılaşınca inatçı, söz anlamaz olur. Çok zaman iyi gelişir, ağabeyinden daha iyi bir öğrenci, becerikli ve çok daha faal bir çocuk olur. Bunda, çok zaman o derece ileri gider ki ana baba “keşke oğlumuz kız, kızımız da oğlan olsay-

mış" derler. Bu duruma çok sık rastlandığı için -bu gibi erkek çocukların sonu iyi olmaz, güç çocuk olurlar, sinirlidirler, bazıları suç işler, kendini içkiye verir- şöyle demeye mecbur kalırız: şu halde, içgüdüler konusunda söylenen sözlerin ne anlamı kalıyor? Büyük ağabey dalma bu özelliği ve kızkardeşi de kendi özelliğini gösterdiğine göre, doğuştan mevcut akli melekelerin varlığından bahsetmenin ne anlamı olabilir? Bu durumun değiştirilmesi doğru uygulanan bir eğitim metoduyla önlenmesi mümkündür; ancak, böyle bir işin önemini kavramak ve yanlış usullerle ve sertlikle müdahale etmemek şartıyla.

"Çocuk, geçen yıl birkaç defa eve geceyarısından ovelvel dönmediğini anlatıyor."

Bu sözleri kendi görüşümüz açısından değerlendirecek olursak, hemen şu sonuca varırız: çocuk evde bulunmaktan pek hoşlanmıyor, yoksa daha erken dönerdi. Sanki eviyle kendisi arasına bir mesafe koymak istiyor. Bu gibi olayları size ervelce de izah etmiştim. Bir insan evinden çıkıp giderse bu, onun, kendisini evde rahat hissetmediğine delildir.

"Beş defa da polis tarafından sokakta yakalanmış."

Ağabeyin küçük kızkardeşi karşısındaki ortak kadere burada da kendisini göstermiştir şu halde. Buna evdeki durumunun tartışmaya yer bırakmayacak derecede kötü oluşu da ekleniyor.

"Şekercilerin ve sinemaların önünde dileniyormuş."

Bu davranış, onun kendi kendisini küçültme duygusundan ileri geliyor. Evden kaçtığına ve önüne konulan iki lokma fakir yiyeceğini bile bulamadığına göre dilenmekten başka ne yapabilir? Belki hırsızlık eder. Bu da bizi şaşırtmaz. İşte önünüzde, yukarıda bahsettiğim, ve ağabey ile küçük kızkardeş arasındaki ilişkiden doğan gelişmeye bir örnek var.

"Okuldaki davranışı."

Bunu kolaylıkla gözümüzün önüne getirebiliyoruz. Bu çocuk şu veya bu şekilde iyi bir öğrenci olabilseydi, kaderini değiştirebilmesi mümkündü. Değiştiremediğine göre, okulda özellikle kötü bir talebe, bir başbelâsı olduğu sonucunu kesinlikle söyleyebiliriz. Bakalım bu konuda ne yazılmış?

"Çocuk okula pis, yıkanmamış, taranmamış, yırtık giysilerle geliyor."

Giysilerinin yırtık oluşunun sorumluluğu ihtimal kendisinin değildir; diğer hususlara gelince, öyle sanırım ki, altı yaşına geldiğinde kızkardeşinin davranışları bambaşka olacaktır. Altı yaşında yıkanmasını ve taranmasını öğrenmiş bulunacaktır.

"Yerinde oturamıyor."

Okulda, yerinde oturamamak! bu bir cürüm. Okulda rahat durmayı, oturmayı bilmek gerek. Bunu yapmayan, davranışıyla okula devam etmek istemediğini ispat ediyor demektir. Okulda rahat durmanın, oturduğu yerden kalkmamanın taşıdığı anlam, hayatta taşıdığı anlamdan bambaşkadır, bir toplumsal görevdir bu. Bu davranışta bir çocuğun okul ile olan toplumsal ilişkisi dile getirilmiş oluyor. Demek ki yerinde rahat duramadığını öğrendiğimizde, bundan toplum duygusuna sahip bulunmadığı, öğrenmene, öğrencilere ve genel olarak okula ve problemlerine ilgi duymadığı sonucunu çıkartabiliriz. Şu halde ne yapıyor? Öyle sanıyorum ki bunu da biraz dikkatle ve anlayışlı davranmakla keşfedebileceğiz.

"Sınıfta dolaşüyor, derste şarkı söylüyor ve arkadaşlarının verdiği cevapların taklidini yapıyor."

Bu, onun kaçma isteğini dile getirmiyor mu? Fakat kolay değil kaçmak, bazı tehlikeler beliriyor. Ana baba-ya haber gönderilecek ve polis ve jandarma zoruyla bu

çocuk okula sürüklenecektir. Bundan kaçınmanın imkânı yoktur. Bizim çocuk hiç şüphesiz sınışımayı çok ister. İşleri kendisini okuldan kovdurmaya kadar götürebilir. İşte o zaman hiçbir korkusu kalmaz.

"Yanındakiyle, arkadaşlarıyla kavga çıkartmaya bahane arıyor."

Böylece başkalarına karşı duyduğu ilginin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bundan sonraki cümle de bu yargımızı doğruluyor:

"Önüne gelen herkesi itip kakıyor ve arkadaşlarından birinin yere düşmesi onu son derece sevindiriyor."

Burada da başkalarına ilgi duymayışının bir belirtisini görüyorsunuz. Şimdi, kendi kendimize sormalıyız: bu çocuk on veya yirmi yıl sonra ne olacak? Okulda en acı tecrübeler geçirmiş, dilendiği günler de öyle, evde ise hayatından hiç memnun değil. Bütün bunlar ileride ne gibi meyvalar verecek? Bunu keşfetmenin pek kolay olduğunu sanıyorum. Toplum duygusundan o derece yoksun ki, henüz bir dereceye kadar hareketi aktif olduğuna -başkalarının başına kötülük gelmesiyle eğleniyor-, arkadaşlarını rahatsız etmekten hoşlandığına göre, önünde bir tek yol var demektir. Suç işleme yoludur bu.

"Çok değil, kısa bir süre önce, az kalsın bir arkadaşının parmağını kıracaktı. Ağzı da çok bozuk, çok çirkin sözler sarfediyor. Kendisine sorulan sorulara gayet iyi cevaplar vermesini bilen ve hesapta pek kuvvetli olan, uyanık bir çocuk aynı zamanda."

Bu son nokta bizi şaşırtmamalı. Sebebini çok iyi anlıyoruz; bu çocuk bütün ömrü boyunca hesaplar yapmış olmalı: kendisine yiyecek bir şey verilecek mi, dilenerek ne kadar para kazanacak, v.b. gibi. Burada hesap konusunda doğuştan mevcut bir yetenekten söz etmek güçtür,

sadece bu konudaki alışkanlığından, tecrübelerinden faydalanıyor olmalı.

"Fakat yazısı pek bozuk, o da yazmayı canı istediği zaman."

Bu konuda, çocuğun solak olup olmadığını öğrenmek isterdim. Çünkü bu kadar becerikli ve uyanık olan bu çocuğun her anda başarılı olması gerekmez miydi? Burada başına gelen bütün felâketler dışında bir de yetersiz (ış görme bakımından) bir sağ elin yüklediği yükü çekmek zorunda kaldığını düşünüyoruz.

"Resim dersinde henüz karalama devresini aşmış değil."

Bu da solak bir çocuk olması ihtimalini kuvvetlendiriyor.

Bizce anlam taşıyan bir gözlem daha:

"Çocuk yabancı uyruklu. Bu, onun bir devlet kurumuna girmesine engel oluyor."

Demek ki amacına erişmek, yani kendisini okuldan kovdurmak üzere. Bunu da hemen hemen başarmış sayılır: çocuğun hilesine kapılan öğretmen onun arzusunu yerine getiriyor. Bu çocuk malesef Çekoslovak uyruklu olduğundan, onu hangi kuruma yerleştireceğimizi bilemiyoruz. Onun özel bir kurumda yetişmesi pek iyi olurdu. Fakat orada da bu çocuğun durumunu anlayabilecek birinin bulunacağı muhakkak değildir. Yirmibeş yıldanberi bu ilk çocukluk ilişkileriyle onların insanın geleceğinde oynadıkları önemli rolü anlatmaya çalışmaktayız, hiçbir kurum sözlerimizi dikkate almış değildir. Eğer bu çocuk tecrübelerinin içinde yarattığı duygu ile yaşıyor, her zaman önüne geçecek biri çıkacak, hiçbir işe yaramayacağım, sıvışmalıyım aradan, hayatın bana yükleyeceği görevlerden kurnazlığa başvurarak kurtulmalıyım, diye düşünüyorsa, bu kuruma da ihtiyarı dışındaki aynı davranış ile

girecek ve çok geçmeden orada da eski oyununu oynamaya koyulacaktır. Orada da, memnurluk verici bir duruma, örneğin sınıf birincisi durumuna geçmeyi hiç beklemeyecektir. Halbuki birinci olmayı, herkesin kendisiyle ilgilenmesini ve bütün dikkatleri üzerinde toplamayı ne kadar istiyor! Zaten bunu da başarmış sayılır. Bütün sınıf onunla meşgul oluyor. Çocukların hiçbiri öğretmeni onun kadar uğraştırmıyor. Gerçekten de en önemli kişi haline gelmiş. Evde gerçekleştiremediğini -orada en önemli kişi, kızkardeşidir- okulda başarmış. Buna da bir hileye başvurarak, faaliyetini yararsız bir yöne çevirerek, kendi kendisine bir kişisel üstünlük ideali bularak ve bu amaca yönelerek başarmıştır. Şimdi bütün Devlet artık onu ne yapacağı konusuyla uğraşabilir. Bu azımsanacak bir başarı mıdır? Eğer çocuk olanlar üzerinde düşünmek isteseydi kendi kendine şöyle derdi: uslu uslu otursaydım ve gece babamın dayaklarına ses çıkarmadan boyun eğmiş olsaydım benimle kim ilgilenirdi? Bu çocuk bir dereceye kadar haklıdır. Bunu inkâr edemeyiz ve onun için bir şey yapmaya hazırlandığımız sırada bu gerçeği unutamayız. Bu çocuktaki beğenilme eğilimini eğitimci de, öteki psikoloji ekolleri de yok edemeyeceklerdir. Çocuk değerlendirilmek, beğenilmek istiyor. Bu eğilim, yok edilemez. Ona hayatın yararlı yönünde bir yol açmalıdır. Yararlı bir şey yapabileceğine kendi kendisini inandırması için onun cesaretini desteklemeliyiz. Felâketi, kendisini hiçbir işe yaramaz sanmasından doğmaktadır. Freud c-kolü mensuplarından biri olsa belki de: bunlar, ilkel toplumdan gelmiş olan atavik içgüdülerdir, çocuk babasını öldürmek ister, derdi. Bunu yapamayacağını kestirdiği için de öğretmeni öldürmeye çalışıyor, derdi. Öğretmeni o kadar kızdıracak ki o da ciddi surette hastalanacak, ölecek ve çocuk da amacına erişmiş olacak. Fakat gerçekte iş-

ler hiç de öyle görünmüyor. Burada olup bitenler, başlangıç değil sonuçlardır. Çocuğun kızkardeşinininkine benzer bir rol oynamak istediğine hiç şüphe yoktur. Fakat bunu yapması, daha doğuştan imkânsızdır. Bu çocuk aslında kötü değil, dünyaya gelen bütün çocuklar gibi, iyi bir çocuktur. Toplum duygusunun gelişmesini önlemişler, çünkü çocukta bu duyguyu uyandıracak hiç kimse yokmuş. Bu işi en iyi yapabilecek insan kimdir? Anne. Öğrendiğimize göre çocuk önce hastanede, sonra başkalarının yanında yaşamış ve nihayet evine gelmiştir; gayrimişru çocuktur. İki yıl sonra ona bir kızkardeş geliyor ve hemen ana babanın sevgilisi oluyor. Çocuğa bize benzeyen başka yaratıklar da bulunduğunu kim anlatacak? Onun topluma yararlı bir insan rolü oynamak yeteneğine sahip olduğundan hiç şüphe etmiyoruz. Sadece, bu konuda gözünü açacak birisiyle karşılaşması gerekiyordu. Bu kolay bir iş değildir ama başarılması mümkündür. Zaten de. Normal olarak anneye düşen ilk görevin, bugüne kadar çocuk karşısında yerine getirilmemiş olan görevin yapılmasından ibarettir. Bu bakımdan çocuk yanında birisinin annenin yerini tutması, ona yakın olduğunu belirtmesi ve güvenini kazanması gerekir. Bundan sonra da annenin, uyanmış bulunan toplum duygusunu geliştirmekten ve başka insanlara yöneltmekten ibaret bulunan ikinci görevine geçecektir. Bu işi yapabilecek olan babanın toplum duygusunu geliştirecek nitelikte olmadığını öğrendik, kızkardeşler de bu yönden yararlı olamazlar. Bizim hünerimiz, annenin yerini tutmaktan ve ona düşen ikinci görevi başarmaktan ibaret bulunacaktır.

Bir düşünürün çıkıp da bizi "tahminler yürütmek"le suçlandıracağını ve "tahmin" sanatında bir dereceye kadar hüner kazandığımızı iddia edeceğini sanmıyorum. Öğrencilerime tahmin sanatını hakkıyla öğretmeyi gerçi

ödevlerimin en önemlilerinden sayıyorum. Fakat bizim yürüttüğümüz tahmini, herhangi bir kimsenin tesadüfen yürüttüğü tahmin ile karıştırmamalıdır; birey psikolojisinden habersiz olan böyle bir kimse "toplumsal duygusu", ve "telâfi" yahut "kişilik birliği" gibi sözler kullandığında bizim bu kavramlara verdiğimiz anlamda bir tahmin yürüttüğünü sanabilir. Fakat o ancak piyanonun klavyesini görmüş demektir ve piyano çalmak sanatından hiç haberi yoktur.

Bilimin bütün büyük başarıları tahmin sayesinde gerçekleştirilmiştir. Biri bir işaretin yanına binbir güçlkle ikinci bir işareti koyar ve her türlü yaratıcı faaliyetten kaçınırsa, bu, kısır bir denemeden başka bir şey değildir. Bazılarının "içe doğma" adını verdikleri şey, belki de tahminden başka bir şey değildir. Tıp tahsili yapmış bir kimse, teşhis sanatının da -tıpkı birey psikolojisinde olduğu gibi-, insan hayatı kurallarının anlaşılmasına bağlı büyük bir tecrübeye dayanan bir tahminden ibaret bulunduğundan şüphe etmemelidir.

Tecrübemize dayanarak ufacık belirtilerden bütünün yapısı konusunda sonuçlara varabileceğimizi iddia edebiliriz; davranış gözlemlerinden, hayat tarzının ne olduğunu bulup çıkartabileceğimizi söyleyebiliriz. Birkaç dağınık cümleden sonuçlar çıkaracak kadar kendimizi beğenmiyoruz gerçi ama, vakanın anlatımı ilerledikçe tezimizin kuvvetlendiğini görebilir veya aksine bazı düzeltmelere gitmek zorunluğunu duyabiliriz. Birinci yol, birey psikologunun başvurduğu yol, ikincisi ise bu işe yeni girişen bir kimsenin izlediği yoldur.

Bu hikâyelerden yararlanarak bu çocukları ne dereceye kadar anlayabileceğimizi araştıracağız. Bu rapor eksiktir, çünkü kaleme alanlar bizi asıl ilgilendiren noktaları tam olarak bilemezler. Çocuk karşımıza bize bazı

özellikleri konusunda bilgi verebilecek olan ana baba tarafından getirilseydi tabii ki bu kadar güçlük çekmezdik; bu halde öğrenmek istediğimiz başlıca noktalar şunlar olacaktır: birincisi, kusurların ilk olarak hangi güç durumunda ortaya çıktığı, ve ikincisi ise çocuğun bundan önce ne gibi özelliklere sahip bulunduğu. Burada oldukça büyük bir kesinlikle, karşımızda hayat problemlerinin çözümüne yeteri kadar hazırlanmamış bir çocuk bulunduğu sonucuna varabiliriz. Çocuğun kalıtım yoluyla bu dünyaya getirdiklerinin önemi yoktur. Eğer çocuk toplumsal yönde hazırlanmamışsa kalıtsal faktör kendisini belirtmez. Bu problemlerinden biri bir toplum duygusuna ihtiyaç gösterdiği vakit özel bir tereddüt ile karşılaşırız. İşte sağlam bir ipucu bulduk; bundan sonra yapacağımız şey, bu toplum duygusunun niçin normal olarak gelişmediğini anlamaktan ibarettir. Bütün olağandışı insanların, güç çocukların, sinirlilerin, alkoliklerin, cinsel sapıkların, suçluların veya intihara teşebbüs edenlerin hayat problemlerinin çözümü karşısında geriledikleri kesinlikle ispatlanabilir, çünkü bunlar, toplum duygusu yönünden gereği gibi eğitilmemişlerdir. Bu gerçek görüş mutlaka akılda tutulmalıdır. Bizimle diğer psikoloji ekollerinin arasındaki temel farkı yaratan budur.

Mücadele halindeki en küçük kardeş

“Dört yaşında bir kız çocuğu, Tek çocuk değil, kardeşlerin en küçüğü.”

En küçük kardeşin huy özelliklerini yeteri kadar biliyoruz. Bununla beraber, en küçüğün, ailesi içindeki durumu sebebiyle daima en büyüğü taklit etmeye hattâ mümkünse onu geçmeye çalıştığını tekrar edeyim. Daha

başlangıçta pek belirli bir aşağılık duygusuna sahiptir ve bu sebepten, toplumsal alandaki ilerlemesi daha güç olur. Kişisel üstünlük lehine, toplumu ihmal etmeye doğru daha büyük bir eğilim gösterir. Bu henüz bir başarısızlık teşkil etmez. Umudu boşa çıkartılmadıkça çocuk, dengesini koruyabilir. Umudunu kaybederse başkalarına düşman olur. O zaman hilelere başvurmaya kalkışacak ve en kolay yolu arayacaktır; hayata da fakir sınıfı miteleyen bu kıskançlıkla dolu olarak atılır. Eğer kendi kendisini tenkit gücü yetersiz ise ve toplumun önemini gereğince kavrayamamışsa böyle bir halde ne gibi özellikler bulacağımızı araştırırız. İncil'deki Yusuf'u (Joseph) ele alalım, daima en küçüğün önemli bir rol oynadığı masalları düşünelim, o zaman bireyin psikik yapısının, hayat tarzının kardeşlerinden küçüğü olmasının etkisinde kaldığı o yüzlerce yıllık tecrübeyi daha iyi kavramış oluruz. Bütün öteki faktörlerin aynı derecede önemi yoktur. Kendisini yaşantısının başlangıcındanberi yöneten bu yasa gereğince kalıtsal yeteneklerini bu en küçük kardeş rolüne uyduracaktır. Bu canlılık hayatın yararlı tarafında, toplum çerçevesi içinde kendisini gösterebileceği gibi yararsız tarafta da görülebilir. En küçük çocuğun yararsız yola sapması, ilk dört veya beş yıl içinde daha büyük bir denge içinde yaşamış ve küçüklüğün aczini bu derece çarpıcı bir şekilde anlamamış olan çocuğun sapmasından çok daha kolay olacaktır.

"Parmagını emiyor."

Dört yaşına gelmiş bir çocuk, bu huyunu çoktanberi terketmiş olmalıydı. Bütün çocuklar arasına parmaklarını emebilirler. Burada söyleceklerimiz, hiç şüphesiz şunlardır: çevresi çocuğu bu huyundan, onun da benimseyeceği bir çare ile vazgeçirmeyi bilememiştir. Mücadeleye girişilecek olursa, çocuğun buna karşı koyacağı görülecektir:

ana baba bu yönde ne kadar çaba harcarsalarsa o kadar başarısızlığa uğrayacaklardır. Çocuk daima dikkati bir bu hareketiyle üzerine çekmeye çalışacaktır. İhtimal çocuğun bütün deri yüzeyine yayılmış bir gıdıklanma duygusunun da bunda rolü vardır, aksi takdirde baş parmağı yerine ağzına başka şeyleri de götürmesi gerekirdi. Parmaklarını emen çocuklar bu davranışlarıyla, mücadele eğilimlerini dile getirmiş olurlar. Bu hareket çocukların mücadele için başvurdukları tek çare değildir. Ana baba çocuklarının temiz olmasını arzu ediyorsa âhenkli bir anlaşma gerçekleştirilmedikçe, çocukların parmaklarını emmeye başladıklarını göreceksiniz. Her çocuk, karşıkoyma durumuna itilebilir. Ana baba yemek yemesiyle özel şekilde ilgileniyorlarsa çocuklar bunu bir mücadele bahanesi yapacaklardır. Çocuklarının muntazaman abdest yapmalarını istiyorlarsa burada da daima güçlüklerle karşılaşacaklardır. Bazı kusurların uzun süre devam etmesinin sebeplerinden biri budur. Cinsel organlarıyla oynamak konusunda da aynı şey söylenebilir. Çocukların ısrarlı şekilde bu huyu devam ettirmeleri daima bir mücadele anlamını taşır. Belki de daha önemli başka bir sebebin ise hiç şüphesiz, yukarıda belirtilmiş koşullarla ilişkisi vardır: bir çocuk elverişli bir durumdayken bundan uzaklaştırıldığı takdirde, kendisine dikkatleri üzerinde toplama imkânını sağlamış bulunan bu duruma yeniden geçebilmek için her çareye başvuracaktır. Bazı kötü alışkanlıkların ana babasının dikkatini özellikle üzerine çekeceğini tecrübesiyle bilir. Bu gözlemi yaptıktan sonra, kişisel denemesi sonucu kendisine yaraşlı olacağını bildiği bu kötü alışkanlığından onu vazgeçirmek pek güç olacaktır. Yakınlarının dikkatini üzerine çekme eğilimi sebebiyle çocuk, çevresinin ilgi merkezi olduğu duygusuna sahip bulunsun da, dayak yemeyi bile seve seve göze alacaktır. Parmağı-

nı emme huyunun da bu çocuğun ana babasına karşı açmış bulunduğu mücadelenin sonucu olduğunu kabul ediyoruz şimdi. Bu mücadele ihtimal çocuğun evvelce bulunduğu elverişli bir durumdan ayrılmasından ve bu durumu tekrar elde etmek istemesinden doğmaktadır. Bu tahminimizin doğrulanmasını bekleriz şüphesiz. Fakat sırf bir egzersiz olarak, böyle bir faraziye kurmakla yetineceğim. Bu parmağını emme alışkanlığı ile ilgili başka kavramların da bulunduğunu unutmuyorum. Örneğin Freud anlayışı bunu bir cinsel hareket olarak ele almaktadır. Parmağını emmek ve cinsel organlarıyla oynamak çocuk için uygun bir çaredir ve ona başka çarelerden daha elverişli gelmektedir. New York'ta hekim olan Lévy birkaç gözlem toplamış fakat en ufak bir cinsel tahrik izine rastlamamıştır. Parmağını emen çocukların daima ana sütünü bol bol, hiç çaba harcamadan almış ve emme organlarını harekete geçirememiş oldukları için, şimdi harekete geçirmeye çalışarak bunu huy edinmiş çocuklar oldukları tezini savunur. Fakat bu çocukların emme organlarını başka türlü, örneğin dudaklarını emerek harekete geçirmeyişlerinin nedenini anlamak kolay değildir. Daha kesin sonuçlar beklemek, daha çok sayıda gözlem yapabilmek gerekecektir. Daha geniş araştırmalar sonucu tecrübeler, başka izah tarzlarının da mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Biz ise birey psikolojisi anlayışını savunuyor ve bu çocuğun mücadele halinde olduğunda, ve dikkatleri üzerine çekmeyi arzu ettiğinde ısrar ediyoruz. Bu fikrimizi ispat edebilirsek, birdenbire, birey psikolojisinin, bireyin psikik yapısının büyük bir kısmını kavradığını da ispatlamış olacağız. Eğer doğruluğunu gösteremezsek, o zaman görüşümüzü düzeltmemiz gerekecektir.

"Başvurulan bütün çarelere rağmen parmağını emiyor."

Eğer her şeye rağmen parmağını emiyorsa uzman psikolog burada mücadele halinde bir çocuğun söz konusu olduğu kanısına varabilir. Fakat gene de bir şüphe yok değildir. Belki de parmağını başka sebeplerden emiyordur, ve zevk aldığı bu huyuna devam için mücadele ediyordur. Bu kusur sebebiyle görüşümüzün doğruluğunu isbat demeyiz. Hayatının bütününden mücadele halinde bir çocukla karşı karşıya bulunduğumuz sonucu çıkmalı ve düşmanca davranışı her hareketinde belirmelidir.

“Çok zaman, özellikle bir şeye karşı gelince parmağını ağzına sokuyor.”

Bu çocuğun karşı gelebildiğini de öğrendik. Zaten başka bir şey yapamıyacağını evvelden kestirmiştik. Bir şeye karşı gelmek istediği vakit parmağını ağzına sokması çok dikkat çekici bir nokta. Tarafsız bir gözlemci için bu, fikirlerimizin doğruluğuna bir delildir ve karşıt anlayışların yanlışlığını isbat eder.

“En ufak bir şeye sinirlense hemen kusuyor.”

Yemekleri pek kolaylıkla çıkartabilen çocuklardaki bu kusmaları biliriz biz. Bu çocuğun sindirim aygıtında bir bozukluk olduğunu da kabul edebiliriz. Bu bozukluk sebebiyle kolaylıkla kusabiliyor demektir. Bu da bize bütün psişik canlılığının nasıl bu karşıkoyma davranışına sürüklendiğini göstermiş oluyor. Konumuz olan çocuk, saldırı silâhlarına sahiptir. Kusma bunlardan biridir. Eğer bu çocuk tek başına olsaydı ve açlık ve sevginin gösterdiği yolda ilerlese, kendi kendisinden başka güvenecek kimsesi bulunmasaydı bir şey işine gelmediği zaman niçin kustuğunu anlayamazdık. Burada toplum ile olan ilişkiler kendisini açıkça gösteriyor: bu çocuk başrolü oynamadığı zaman sinirleniyor, başkalarını suçlamak ister ve onlardan öc almaya çalışırmış gibi kusmaya başlıyor. Bu davranış bir toplumsal ilişkiyi

temsil ediyor ve değerlendirilmek isteyen bir çocuğun mücadelesinden başka bir şey anlamını taşıyor.

“Bir şeyi yemek istemediği zaman da kusuyor.”

Bu, çocuğun kolayca kusması ana-babayı ilgisiz bırakmaz.

“... Yıkanacağı sırada, ana-babasının, her emri işine gelmeyen çocuğu aşırı bir sinirlilik haline getiriyor: haykırarak, debelenerek kendisini yatıştırmaya çalışanları itiyor.”

Çocuk tam anlamıyla bir mücadeleci. Bağırduğu ve debelendiği sırada, açlık ve sevginin, ‘içgüdüleri’nin etkisiyle davrandığından şüphe edilmiş olsaydı bu derece yüzeyde kalmış bir açıklama tarzı hiç kimseyi memnun edemezdi.

“Örneğin bu çocuğu bir masal anlatmak yoluyla yatıştırmaya çalıştım.”

Çocuğu ilgilendirmek için girişilmiş bir deneme. Bu denemeyi nasıl sınıflandıracığımızı biliyoruz. Ananın ikinci görevinden doğmaktadır: çocuğa işbirliği yaptırmak, onu başkaları ile oynatmak. Bu “ile” kelimesinin altını çiziyorsam, en dikkatsiz bir insan bile bu denemenin, gereğince yerine getirilmemiş olan, çocuğu topluma sevk etme görevini belirttiğini anlayacaktır.

“Masalı doğrudan doğruya çocuğa anlatmıyorum.”

Bu, sık sık başvurduğumuz bir hiledir. Bunu göze batmayan bir şekilde yaparız, çünkü çocuk, mücadeleci davranışı içinde artık objektif değil, sübjektif bir şekilde hareket etmektedir. Doğrudan doğruya ona hitap edilecek olursa kendisini savunmaya girişebilir.

“Fakat altı buçuk yaşındaki ablasına masal anlatıyordum.”

Demek ki altı buçuk yaşında bir ablası var ve ondan hiç şikâyet edilmiyor. Onun topluma ayak uydura-

bildiğini ve bu sebepten beğenildiğini, sevildiğini tahmin edebiliriz; bu da küçük kardeşini gölgede bırakıyor ve hırslandırıyor olmalı. Ablaya hitap etmek hilesi iyi düşünölmüş, çünkü küçük, her alanda ablasıyla bir olmaya çalışmaktadır.

“Sinirlenmiş olan kız, dikkatle dinliyordu.”

Demek ki kız, masalı gerektiği gibi anlıyor. Bu çocuğun, ablasının sahip olduğı şeylere sahip olmak istediğini düşünebiliriz. O da masal dinlemek istiyor. Mücadele halindeki çocuklarda bu davranışa sık sık rastlarız.

“Yavaş yavaş yatıştı ve sonuna doğru masalla çok ilgilendiğini gösterdi.”

Tedavi bitmiş değildir. Bu kızcağız yerleşmiş ve geleneksel kanunlarını çiğnediğı topluma ayak uyduracak hale getirilmelidir. Onun toplum duygusunu desteklemeliyiz; bunun da birkaç şekilde yapılabilmesi mümkündür. Fakat asıl amaç, asla gözden uzak tutulmamalıdır: çocuğa, bizim de kendisini anladığımızı ve aşağılık duygusundan kurtarmaya çalıştığımızı anlatabilmek. Bu gibi çocuklar bazen duygularını çok gülünç bir yoldan belli ederler: “Kederli oluşumun sebebi ablam ile hiçbir zaman aynı yaşa gelemeyeceğimi bilmemdir.” İşbirliği ve ortak oyun alanını terkederler ve kişisel bir yoldan çevrelerinin dikkat merkezi olmaya çabalarlar. Önemli olan, birey-toplum ilişkisidir. Bu vak’ada, eğitimde hatalara düşöldüğü ve gereğı gibi davranılmadığı için hata işlenmiş demektir. Öyle sanıyorum ki, burada yemek birinci plâna getirilmiş, beslenme işine fazlasıyla önem verilmiş, beslenme işine verdikleri önemi çocuğa belli etmemelerini öğütlerim. Çocuklar mücadeleye giriştiklerinde, etki yaratacağını bildikleri yöne saldırırlar.

İkinci vak’a: “Tek çocuk, her şeyden bıkmış, bezgin.

Üç yaşında bir oğlan. Hayatının ilk iki yılında ailesi son derece güc malî koşullar içinde yaşıyordu. Çocuğun en lüzumlu ihtiyaçlarını bile yerine getiremiyordu.”

Toplumsal koşullar burada sıkıcı bir şekilde işe karışıyor. Fakat çocuk başka hiçbir şey görmediğinden, bu sıkıntıyı belki de pek duymuyor. Gerçi hayatın güc olduğunu sezmiştir muhakkak. Belki ailesi de çocuğun önünde güc durumlarından yakınmışlar ve onda gelecek konusunda karanlık kaygılar uyandırmışlardır.

“Şu son aylar içinde ise, aksine, malî koşulları hissedilir şekilde düzeldi...”

Yeni bir durum!

“Ve bu yüzden, birdenbire herşeyi telâfi etmek istediler.”

Demek oluyor ki, çocuğu her türlü armağanlara, oyuncaklara, güzel şeylere boğdular. Bu eğitim metodunun hiç de doğru olmadığını hepimiz kabul ediyoruz.

“Ailesi, çocuğu oyuncaklara boğuyor; çocuk bunlarla ilgilenmiyor ve genellikle, bütün bu şeylerin yanından en ufak bir sevinç belirtisi göstermeksizin, ilgisizce geçip gidiyor.”

Bu oyuncakların ve güzel şeylerin getirdiği zevkin aşırılığı yüzünden çocuğun her türlü ilgisini kaybettiği ve bezdiği söylenebilir, bütün bunları kendisine olan bir borcun ödenmesi sayıyor. Bu gibi çocukların kendi oyuncaklarını kendileri yapmak istediklerini, pek basit bebekler yaptıklarını görürüz. Çok zaman bu gibi ilkel oyuncaklar en güzel bebeklerden daha çok oyalar onları. Bu eğitim tarzı çocukları toplumdan uzaklaştırıyor; hiçbir çaba harcamak zorunda kalmıyorlar ve bizim dünyamız ile çelişik olan bir dünyada yaşıyorlar. Gösterdiği bu ilgisizlikten, otomatik olarak, çocuğun hiçbir söze kulak vermiyeceği ve belki de ailesinin davranışıyla

kolaylaştırılan dar bir çerçeve içinde ilerleyeceği sonucu çıkar. Alışmadığı için faaliyetini geliştirmeyecektir.

“Anne, çocuğun duygulu olduğunu iddia ediyor, ben ise onun duygusuz olduğu tezini savunuyorum.”

Biz de bu ikinci görüşü kabul ediyoruz.

“Yalnız oynamayı tercih ediyor, ama başka çocuklara karıştığı zaman ya çabuk hiddetleniyor ya da her işlerine koşuyor.”

Bu yeni duruma alışık değildir, ona güç geldiği için hiddetleniyor. Belki de, teşebbüs yeteneğine sahip bulunmadığını bildiğinden başkalarına uyuyor.

“Oyunda yenilirse hemen annesinin yanına sığınıyor.”

Karşıkoymuyor. Bu, gerçekten bir eğitim hatasıdır. Birbiri ardına sıralanmış yenilgiler sonucu bu çocuk toplumun çarkından kopartılıp alınmıştır. Bütün durumlar güç gelir ona; çocuk, hiç teşebbüs göstermeksizin, herşeyin, çaba harcamaksızın rahatça elde edildiği bir ortam içinde büyümüştür. Bu eğitim çocuğa toplum yolunu kapatması sebebiyle ne derece hatalı olduğunu görüyorsunuz. Tedavisi, çocukta başkaları için ilgi uyandırmaktan, onu hayatın yükleyeceği görevlere hazırlamaktan, yani aşağılık duygusundan kurtarmaktan ve onu, bütün problemleri çözebileceğine inandıracak bir iyimserlikle doldurmaktan ibaret olacaktır.

Büyüğüün kalıtsal hakları için mücadelesi

“Beş yaşında bir oğlan, birkaç çocuğun büyüğü.”

Büyükte tahtından indirilmek korkusunu dile getiren bir davranış görürüz genellikle. İktidarın ne gibi koşullarla elde edildiğini çok iyi anladığından, bunu hayatın en kıymetli şeyi kabul eder ve daima ona ulaşmaya

çalışır. Hayat kurallarıyla en fazla ilgilenenler, ailenin en büyüğü olan çocuklardır. En küçük kuralların ve ilkelerin can düşmanı, yerleşmiş kuvvetin rakibidir ve ona saldırmaya her zaman hazırdır. Doğa kurallarının ve yasalarının sihirli gücüne inanmak istemez. Her fırsatta, kesin kurallar konamayacağını isbata çalışır. Böylece konumuz olan çocukta yüksek bir iktidar duygusu bulunduğunu ve tahtından indirilmek kaygısıyla bu iktidarını korumaya veya yeniden elde etmeye çalışacağını düşünebiliriz. Bütün umudlarını yitirdiği andan itibaren, davranışları görünüşte değişse bile, gene de iç yapısı aynı kalır. Asla iktidara geçememek üzüntüsü ve umutsuzluğu içindedir, ve cesareti çok azalmıştır. Bu çocukta bu iki halden hangisinin bulunduğunu göreceğiz. İki halin de ortak yönü, büyük çocuk durumuna yeniden gelebilmek için gösterdiği şiddetli bir istektir.

Bu oğlanın her zaman büyük tavırları takındığını, daima kendisini küçük kızkardeşine bir örnek olarak göstermeye kalkıştığını öğreniyoruz. Bu tutumu da bizim anlayışımıza tamamen uyuyor.

“Çocuk her bakımdan zekâca normal çocuklar kategorisine mensup bulunuyor, herşeyle ilgileniyor ve olağanüstü bir güce sahip.”

Bu çocuğun kumandayı elde tutmak, dümende kalabilmek için devamlı bir gerilim halinde çalıştığını unutmamalıyız; bu, büyük bir irade gücü belirtisi gibi görülebilirse de beş yaşındaki bir oğlan çocuğunda böylesine bir irade gücü bulunabileceğinden pek emin değilim.

“Çocukları itip düşürüyor, eşyaları, kıymetli bile olsalar kırıyor, kısacası; yolunun üzerine çıkan herşeyi devirip geçiyor.”

Bu davranış çocuğun dümende kalmaya çok önem verdiğini belirttiği gibi, bize toplum duygusunun da z-

delendiğini göstermektedir. Burada "açlık"tan ve "sevgi"den çok iktidar özlemini buluyoruz. Geri itilmiş kışkırtmalardan veya izlenimlerden sıkıntı çekmiyor, fakat toplum duygusunun gelişmesine engel olunmuş demektir. Bu, iktidar peşinde koşması, kendi kendisine pek inanmadığından ve aynı zamanda bir küçük kızkardeşi bulunduğundan, daha da iyi anlaşılmaktadır. Erkek ve kızkardeş arasındaki rekabette kızın, erkekten daha hızla geliştiği için daima daha talihli olduğunu biliyoruz; bu sebepten büyük ağabey küçük kızkardeşi karşısında iktidarı koruyabilmek için çok sıkıntı çekecektir. Başka koşulların da rolü olmuştur, zira ağabey, kardeşine galip gelme umudunu yitirmedikçe sırf bu üstünlük isteği kesin bir şey ifade etmez. Eğer başarıma umudunu tamamiyle yitirirse bu sefer kurnazlığa başvuracaktır. Büyük çocuk, bir süre tek kalmış bir çocuktur. Daha sonra artık tek çocuk olmaktan çıkmıştır, ama toplum içindeki bu durum değişikliğine evvelden hazırlanmış değildir.

"Babası bana, çocuğun bir süre çok sert bir eğitime tâbi tutulmuş olduğunu anlattı."

Ona sert muamele edenin kim olduğunu bilmiyoruz, belki de babasıydı. Bu da babasına düşman olduğuna, bu yüzden saldırılarını ona yönelteceğine işaret eder.

"Baba, çocuğun, sıhhatli bir bedenî ve akli gelişme sonucunda enerji fazlasına sahip olduğunu iddia ediyor."

Bu, babanın yanlış anladığı, hâkimiyet isteğidir.

"Ve bunun içindir ki, taşkınlık yapıyor. Bugüne kadar çocuk hastalıklarının hiçbirini geçirmemiş."

Anlaşılan baba, huy gelişmesinde çocuk hastalıklarının özel bir etkisi olduğuna inanıyor.

"Kanaatimce, "kendisini aşağı gören" çocukların aksine bu çocuk, haris bir çocuk sayılır."

Çocuk, aksine, kendisinden emin olsaydı böyle çabalar harcamazdı. Aslında, "aşağı" değildir, bir "aşağılık duygusu"na sahiptir.

"Çocuğa her zaman örnek olarak babası gösteriliyor, baba becerikli ve sevilen bir insan."

Babanın örnek oluşu, çocuğu daha da sıkıyor anlaşılan.

"Çocuğa, bir gün babasının kişiliğine erişeceği fikri aşılanıyor."

Bu bize pek güç bir şey gibi görünmüyor, ama çocuğu korkutmuşa benzer.

"Baba mühendistir ve özellikle resim alanında pek başarılı oluyor."

Çocuklarına örnek olarak kendilerini göstermekle birçok aileler karar yetkisini ve bağımsız hareket yeteneğini geliştirdiklerini sanırlar.

Bu ikinci halde de herşeyden evvel çocuğun toplum duygusunun ne dereceye kadar geliştirilmiş olduğunu test etmek gerekir. Bütün diğer sebepler ikinci derecede kalır. Bunun doğal bilimlerle, "açlık" ile, "sevgi" ile hiçbir ilişkisi yoktur. Burada önemli olan tek şey kendisine değer verdirme ve toplumsal duygunun derecesini tayin eden, budur.

"Şu halde, beş yaşındaki bir yumurcağın en ufak bir bahanede sinirlenmesinden kim sorumludur? Dört yaşındaki bir kızcağzın geçirdiği mide krizlerinin sorumluluğunu kime söylememiz gerekiyor? Birçok vak'a-da şu sonuca varmışımdır ki; çocuklarına fena muamele edenler, bizzat ana-babadır; sert davranmak ve onu dövmek suretiyle değil, fakat sonuçlarını düşünmeden ve birbirini tutmaz davranışları yüzünden. Çocukları eğitime hakkı ancak, gerekli bilgilerden başka, sıcak ve derin bir toplum anlayışına sahip olan kimselere verilmelidir."

Ana-babanın sorumluluğunu azaltmaya mecbur duyuyorum kendimi. Zira, örneğin bu gibi çocukları geliştirme, toplum duygularını daha iyi işletme işi başarılabilecek olursa, artık ana-babanın sorumluluğu kalmaz ve böylece toplum duygumuz aileyi bu gibi güçlüklerden kurtarmak işini ele almak zorundadır. Bu, bütün karşıkoymalara rağmen, birey psikolojisi uygulamasının başlangıcı olmuştur. Bu işi tek başımıza başaramıyacağımızı biliyoruz, sadece işe başlamak ve bir örnek vermek arzusundaız. Yolumuza devam etmeye yetecek kadar da teşvik görmüş bulunuyoruz.

“Kız, onbir yaşında, babası demiryollarından emekli, annesi ev işiyle meşgul. Ondört çocuğu olmuş, yedisi hayatta kalmış. Petronille en küçükleri.”

En küçüğün huy yapısı konusunda belirli bir fikre sahibiz. İhtimal İncil'deki Yusuf'un hikâyesini hepimiz bilirsiniz: güneşin, ayın ve yıldızların, önünde dize gelmesini istemiş ve bu rüyasını ağabeylerine anlatmış, onlar da ne demek istediğini çok iyi anlamışlar. Kardeşlerini bir torbaya koyup satmışlar. Bu hikâyenin öğretici tarafları pek çoktur. Daha sonra Yusuf, bütün ailenin, hattâ bütün ülkenin dayanağı oluyor ve bütün milletini kurtarıyor. En küçük! Dikkat ederseniz kardeşlerin en küçüğü genel olarak iyi veya kötü yönde daima bir kişilik, çok zaman değerli ve kudretli bir kişilik haline gelir. Bu ondört çocuğun cinsiyeti ve birbiriyle olan ilişkisi hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Fakat öyle tahmin ederiz ki, ana-baba, ileri yaşlarında çocuk sahibi olmanın verdiği memnunlukla en küçüklerini çok zaman özellekle şımartmışlardır (maamafih, bu yaşta çocuk sahibi olmak onları sıkmış da olabilir). En küçük, ardından hiç kimse gelmediğinden bütün diğer çocuklardan bambaşka bir hava içinde büyür. Ötekilere gelince onlar, yerlerinin başka bir çocuk tarafından alınması felâketini yaşarlar. bu felâket en küçüğün başına gelmemiştir ve bu da her davranışından anlaşılır. Ardında hiç kimseyi hissetmez, serbesttir.

Vak'a konusundaki açıklamadan şu verileri çıkartıyoruz:

"Zaman zaman hevesle çalışıyor, sonra hevesi azalıyor."

Bir öğrencinin çalışmasında böyle bir dengesizlik gördüğünüzde, onun bir şımarık çocuk olduğu sonucuna rahatça varabilirsiniz. Böyle bir çocuk, ancak bazı koşullar mevcutsa ilerler: bir şey yaratmak için çaba harcamak zorunda kalmadığı, bir şeyi kolaylıkla başardığı zaman. Sıcak ve hoş hava kaybolursa verimi de azalır. Böyle bir öğrencinin okul karnesine bakarak şımarık çocuk olup olmadığı teşhisini koyabiliriz.

"Çocuk, yazı ve resim derslerini ve elişlerini tercih ediyor."

Demek ki çocuğun elleri becerikli. Bu, uzun süredenberi ellerini iyi çalıştırmış olmasından ileri gelebilir. Küçüklüğündenberi elleriyle iş görmekten zevk duymasından, onun solak olduğu ve güçlülere sağ elini özellikle alıştırmak suretiyle karşı koyduğu sonucunu da çıkarabiliriz. Fakat bu ikinci teori ihtiyatla ele alınmalıdır, reddedilmesi, de doğrulanması da kolaydır.

"Anne, çocuğun kötü davranışlarını savunuyor."

Burada bir annenin, haklı bile olsa, çocuğuna engel olduğunu görmekteyiz. Böylece, çocuğun şımarık olduğu konusundaki inancımız doğrulanıyor.

"Dikkati kolay uyanıyor."

Bu, bize çocuğun herşeyle ilgilendiğini, herşeyi görüp işittiğini ve hayata karşı canlı bir ilgi duyduğunu anlatır. Cesaretini kaybetmemiş, gerilemeyen, içine kapanık olmayan, dış dünya ile ilişki kurmak isteyen bir çocuktur söz konusu. Belki de lüzumsuz şeylerle ilgili özel bir alanda işleyen bir toplumsal faaliyetle karşı karşıyayız, ama ne de olsa temel atılmış demektir.

“Başkalarını rahatsız etmek suretiyle dikkati çekmeye çalışıyor.”

Bu çocuğun her zaman derste kargaşalık yaratma isteğini anlamalıyız. Bizi şaşırtmıyor, çünkü böylesine canlılık dolu bir şımarık çocuğun hâkim eğilimi olan, her zaman çevresinin ilgisini üzerinde toplama eğilimine kendisini kaptıracağını biliyoruz; ne yazık ki bu, çok zaman hayatın yararsız tarafında gelişir. Annesinden gereken desteği bulduğuna göre bu yararsız yönde de oldukça uzaklara gideceğinden hiç şüphe yoktur.

“Dikkati çekici bir anlayış yeteneğine sahip.”

Şu halde bu çocuğun ilgisinin uyanık olup olmadığı konusunda en ufak bir şüphe bile yersizdir. Bir zekâ testi yapılacak olsa, eminim ki aklının normalin üstünde olduğu sonucu çıkacaktır.

“Günlük hayat olaylarını bağımsız ve doğru bir şekilde izliyor.”

Demek ki bu çocukta, onu herşeyle ilgilenmeye iten ve problemler karşısında mantıklı bir tutum göstermeye sevkeden bir faaliyet potansiyeli var.

“Anlayışı keskin, istidatlı bir çocuk, tenkit duygusu yüksek.”

Tenkit duygusunun daima şaşırdığını söylemek istemeyiz. Arasına haklı bile olsa, gene de bu kızın başkalarını geçme eğilimine sahip bulunduğunu kabul etmek zorundayız.

“Her yeni işe cesaretle atılıyor.”

Şu halde yeni bir işe başlarken kararlı bir halde ilerliyor. Bir kere daha faaliyeti isbatlanmış oluyor demektir. Bu çocuğun hayat tarzı şekillenmeye başlıyor; dış dünya ile ilgilenen ve muhakkak ki başkalarından yükseğe çıkma eğilimi gösteren bir çocukla karşı karşıya-

yız: Okulun toplumsal çevresi içinde bulunduğu zaman, öğretmen karşısındaki davranışı nasıldır acaba?

“Zaman zaman işine delicesine veriyor kendisini!”

Bu da, yukarıda söylediklerimizi doğrulayan bir söz.

“İşini iyi başardığını söylemek onu çok cesaretlendiriyor.”

Beğenilme arzusu çok kuvvetli, büyük bir rol oynamak istiyor.

“Neşeli bir çocuk.”

Bu da bize gene cesaretini ve kararlılığını gösteren bir yanı. Belki evde de günleri pek fena geçmiyor, çünkü annesinin onu savunduğunu biliyoruz.

“Kararlarından şaşmamayı seviyor.”

Bütün kendisini kuvvetli hissedenler gibi.

“Derste kargaşalık yaratarak başka çocukların dikkatini dağıtmaktan hoşlanıyor.

Bir hedefe ulaşmak, dikkat merkezi olmak istediği söylenebilir. Bunu da ancak dersi karıştırmakla başarabiliyor.

“Yönetici eğilimi gösteriyor.”

Kardeşlerin en küçüğü, küçük Yusuf.

“Fakat yöneticilik yeteneği pek yok.”

Niçin yok acaba? Öteki çocuklar ona karşı koyuyorlar, her zaman bu küçük yumurcağın peşinden gitmek istemiyorlar. Başkalarının nasıl idare edileceğini henüz anlamamış. Fakat ergeç bu yönetici yeteneğini de elde edeceğine hiç şüphe yok.

“Düşüncelerini iyi açıklıyor ve kolaylıkla konuşuyor.”

Söz ve dikkati üzerine çekmenin bir yoludur. Güç çocuklarda sinir veya akıl hastalarında bu konuşma sev-

gisine sık sık rastlanır; bu gibi insanların geneleri hiç durmaz.

Buraya kadar yapılmış olan gözlemler, çocuğun ilkökuldaki hayatıyla ilgili. Şimdi ortaokul gözlemlerine geçiyoruz:

“Başlangıçta kendisini pek gösteremedi. İlk gezinti sırasında (öğretmen ile bir kır gezintisi) arkadaşları çocuğun yaramazlıklarından şikâyet ettiler.”

Çocuk, istemesini biliyor zaten; yerini korumak azmindedir. Niçin kendisini hemen göstermemiş? Bu çocuğun tecrübe sahibi oluşundan ileri geliyor. Herşeyden evvel, kendisini gösterme yollarını aramıştır muhakkak.

“Aşağı yukarı iki üç haftadanberi, davranışı dayanılır gibi değil. Derste bağırıyor, yerinden kalkıyor, ötekileri itip kakıyor ve rahatsız etmeye çalışıyor.”

Davranışı, ihtimal ötekileri geçme eğilimini belirtmektedir. Bu tutumuyla ne elde etmek istediğini anlıyoruz: kuvvetini göstermek istiyor, öteki çocuklara hâkim olmak istiyor.

“Bir tahrir ödevi sırasında çocuk çalışmadı, ve yazması ihtar edilince hiddetlendi; mürekkep hokkasını kaptığı gibi ellerini mürekkebe buladı, sırayı da mürekkeple yıkadı.”

Çocuk, ölçüyü aşıyor ve her ne bahasına olursa olsun, en kuvvetlinin kendisi olduğunu göstermek isteyen bir muzaffer kahraman gibi davranıyor. Bu çocuğun zekî bir çocuk olduğunu kabul ettiğimize göre, okulda rahat olmadığı sonucuna varabilir ve onun için bir şeyler yapılması gerektiğini düşünebiliriz. Bu kızcağız davranışıyla bize, okulda bir rol oynayabilmek umudunu yitirdiğini göstermektedir.

“Anne okula çağırılıyor ve hiddete kapılarak kendi-

slni kaybediyor, çocuğun saçlarını çekiyor, yersiz olarak tokatlıyor ve kollarını büküyor.”

Anne bile soğukkanlılığını kaybetmiştir. Bunun, çocuğun canlılığını, karakterini dışa vuruşunu cezalandırmak için hiç de iyi bir usûl olmadığına dikkati çekmeliyiz. Çocuk, annesini ve öğretmenini üzmemekten zevk duyacaktır. Geçenlerde Rosegger’in biyografisini okumuştum: yazar, çocukken babasını kendisine dayak atacak derecede kızdırdığı zaman sonsuz bir sevinç duyduğunu belirtiyordu. Daha sonraları, babasının kendisini sevdiğini anlayınca, tutumunu değiştirmiş. Çocuk, sevildiğinden, kendisine inanıldığından emin olmak ister. Bu güveni yitirince birini kızdırmaya ve çileden çıkartmaya çalışır, bir sonuç elde edinceye kadar. Bu, onun gücünü kamçılar.

“Müdire, anneyi güçlkle yatıştırıyor ve çocuğu hemen sınıfa gönderiyor. Çocuk ağlamamış, bağırمامıştır, metanetini korumuştur.”

Bakın annesine neler demek istiyor, görüyorsunuz: “Sen benim için fazla zayıfsın, senden daha güçlüyüm ben!”

“Anne gider gitmez çocuk yeniden, sınıfta ders yapılmasını imkânsız hale soktuğu gerekçesiyle müdireye gönderiliyor.”

Böylelikle de hiçbir şeyin onu kendisini etkilemediğini, “kimsenin ona tesir edemeyeceğini” göstermektedir. Bir bakıma bu çocuk, hayranlık uyandırabilir, olağanüstü derecede güçlü. Bu olağanüstü gücü yararlı bir yöne sokulabilse muhakkak ki iyi bir sonuca varılacaktır.

“Müdire onunla iyilikle konuşuyor ve çocuk uslu duracağına söz veriyor, ama sözünü tutmak niyetinde olmadığını da belli ediyor.”

Çocuk, müdirenin kendisiyle olumlu şekilde ilgilendiğini anlamıştır. Ona iyilik yapmak ve söz dinlemek istiyor, ama sınıfta hayat tarzının mekanizması işlemeye başlıyor. Bazı yazarlar burada çifte kişilikten söz ederler, çocuğun bir yönünün uysal oluşuna karşılık, bir yönünün de âsi olduğunu söylerler. Fakat insan ruhu bu derece kesin çizgilerle bölünemez. Bu makineleşmiş hayat tarzı da hiç şüphesiz kendi şemasına göre işler, ama duruma göre değişikliklere uğrayabilir. Müdirenin yanında iken çocukta bu kişiyi kazandım ben, bana aittir, izlenimi var, ama sınıfta bu izlenime sahip değil.

"Müdire ona bir görev veriyor: hergün takvimi ko-partmak."

Bu, okulda çocuğu yatıştırma usulüdür ve hattâ daha derin bir anlamı da vardır: üstünlük arayışı bir önemli görevle yatıştırabilecek çocukları etkilemek. Fakat çocuğa bu görev yetmiyor, daha fazlasını istiyor, bütün çocuklardan ileri olmak istiyor ve onun kesinlikle yatıştırılabileceğine inanmıyoruz biz.

"Öğretmen sınıfa girince çocuğun sözü: ne güzel bigudileri var! Acaba nereden almış?"

Bu, açık bir düşmanlığın ifadesidir. Bu çocuğun öğretmen ile açıkça mücadeleye giriştiği anlaşılıyor, ancak bir düşman bu şekilde konuşabilir.

"Sınıftaki çocuklar on-oniki yaşlarında olduklarından, tabiidir ki bu sözlerle gülmeden edemiyorlar. Karışıklık devam ediyor. Başlangıçta çocuğun yalnız o öğretmeni kızdırmak istediği sanılıyordu, fakat sonraları öteki öğretmenler de benzer davranışlara hedef oluyorlar."

Belki de bütün bu öğretmenlerin çocuğa istediğini sağlamaları ve onu sınıfın başına geçirmeleri imkânsızdır. Diğer taraftan bu çocuğun isteğini hemen yerine ge-

tiremediğimiz takdirde, ondan hiçbir şey elde edemiyeceğimizi de anlıyoruz. Bizi de ötekileri sürüklediği o mücadeleye sürükleyecektir. Kabahatlerini başına kakmak ise büyük hata olur. Onunla iyi taraflarından söz ederek konuşmaya girmek gerekir. Davranış tarzı, danışmanın kişiliğine bağlıdır.

“İki tabiat bilgisi dersi boyunca dersin yapılabilmesi için müdire, çaresiz sınıfta beklemek zorunda kaldı.”

Gücü, müdire ile mücadeleye yetecek kadar büyük değil; zaten onunla arasının daha iyi olduğu anlaşılıyor. Bu belki saygısından, belki de kendisini savunduğu için duyduğu minnettarlıktan ileri geliyor.

“Öğretmen, çocuğa bazı görevler verdi: öğretim malzemesinin tozunu almak, su bulmak gibi; ama burada da çok geçmeden yaramazlığa başladı; saçmalıklar yapmaya girişti.”

Bu, bizi düşünceye sevk ediyor. Gördüğümüz gibi, müdirenin isteklerini hakkıyla yerine getiriyor. Başka bir öğretmen onu bir işle görevlendirirse bunu hakkıyla yapmıyor. Buradan da bir şey öğreniyoruz: çocuğa yaklaşma tarzını. Görüşüme göre modern eğitim, çocuğa memnun edici bir yer vermek eğilimindedir ve öyle bir mevkide çocuğun daha iyi davrandığı görülmektedir. Birey psikolojisi ise aksine çocuğu dengesini kaybetmemeye alıştırmak istiyor, memnunluk verici olmayan, olumsuz bir mevkide bulunsa bile. Makineleşmiş hayat tarzının içinde meydana geldiği koşulları hatırlayacak olursak, bu hayat tarzının, ananın çocuğun onun güvenini kazanması için ona olumlu bir yer vermesini gerektiren şekilde kurulmuş olduğunu görürüz. Anne bundan sonra çocuğu toplum içindeki hayatın bir ortağı yapmak zorundadır. Anneye düşen bu görevden kaçınamayız; bu noktadan başlamalı ve çocuğun topluma katılmasını sağla-

mak için herşeyden evvel onun sevgisini, yakınlığını kazanmalıyız. Kazanamazsak bu işi de başaramayız.

“Beden eğitimi dersinde öğrenci yaramazlık yapıyor ve sıradan çıkıyor. Onu vestiyere kapatıyorlar, bu sefer kâğıt parçalarını, sonra da öğrencilerin elbiselerini yere atıyor. Attıklarını toplamayı ise asla kabul etmiyor.”

Hep aynı mücadele.

“Ancak bizzat müdire çocukla uzun uzun konuştuğundan sonradır ki kâğıtları yerden toplamaya razı oluyor.”

Demek ki müdire çocuğa kabahatini kabul ettirmesini ve boyun eğdirmesini bile başarabilmıştır.

“Başka bir sefer vestiyerde sınıf arkadaşlarının ayakbağı ve çoraplarını değiştiriyor. Bir çocuk çoraplarını bulamıyor ve tabiatıyla küçük H. den şüphe ediliyor. Ne müdire, ne öğretmen, onun gibi pek temiz ve iyi giyinen bir çocuğun çorapları alabileceğine ihtimal veriyorlar. Çocuğun yiyecek, giyecek bakımından hiçbir şeyi eksik değildir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Ertesi gün müdire, anne ve çorabı kaybolan çocuğun annesi çorapları nereye sakladığını itiraf etmesi için küçüğü sıkıştırıyorlar. Fakat çocuk hiçbir şey söylemiyor. Uzun aramalardan sonra hademe, çorapları yerdeki vantilâtör aralığında buluyor. Bugüne kadar çocuk, çorapları sakladığını inkâr etmektedir.”

Çocukta yalana karşı eğilim olmadığını söylemeliyim. Yalan olduğu yerde böylesine bir faaliyet olamaz. Zira yalan, korku belirtisidir. Bu gibi hallerde ihtiyatlı olmalıdır, çünkü çorabın başka bir çocuk tarafından da saklanmış olması pekâlâ mümkündür. Bu çocuk bir tek defa bile olsa, haksız yere kendisinden şüphe edildiğini öğrenir öğrenmez bütün bütün üstün görecektir kendisini. Birçok defa hırsızlık yapmış kimseler bilirim; bir keresinde çalmadıkları halde suçlandırılırlarsa, davranışla-

rı cidden görülecek şeydir. Haklarında takibat açılması-na ses çıkartmazlar ve uğradıkları haksızlıktan âdeta zevk duyarlar.

"Beden eğitimi öğretmeni, çocuğun ve diğer öğrencilerin güvenliği bakımından sorumluluk kabul etmediği için müdire de derste hazır bulunuyor. Gerek davranış, gerekse beden hareketleri bakımından çocuğun her türlü övgüye lâyık olduğunu söylüyor; ertesi ders çocuk iyi hareketlerinden dolayı övülüyor ama o, yüzünü ekşitmeye başlamıştır bile. Şikâyetçidir: ayağım ağrıyor, diyor."

Bu mücadele şekli şimdiye kadar incelediğim şekilden daha az sert.

Öğretmen, çocuk beden eğitimi hareketlerine katılmadığı için ona kötü not veriyor. Annenin söylediğine göre, eve gidince ağlamış. Annesi onu teselli etmiş: "Üzülme evlâdım, üzülme!" demiş.

Burada kaçırılmış bir fırsattan bahsedilebilir. Bir çocuğu düzelme yoluna sokabilmek için iyi bir fırsat ele geçirmek pek güç bir şeydir. Çocuğun gerçekten ayağının ağrımış olması ve düzelme yoluna girmiş bulunması da ihtimal dahilindedir. Fakat şikâyetine karşılık o, fena not ile ceza'landırılmıştır.

"Yazı dersine daha çok heves gösteriyor, ama o derste de etrafını fazla rahatsız ettiği için müdirenin yanına gönderildi bir defa."

Yazıya ilgi duyduğu anlaşılıyor, ellerinin becerikli olduğunu tahmin etmiştik, bu alanda, belki de başkalarını geçmek için hevesle çalışıyor. Bu amaca erişemediği yerlerde arkadaşlarını rahatsız etmeye başladığını görüyoruz.

"Coğrafya, tarih, yabancı dil ve müzik öğretmenleri

çocuğun çalışmasını övüyorlar ve daha güç olan A kurlarını izleyebileceğini söylüyorlar.”

Demek ki bu çocuk, normal olan A kurunda değil. Bu, dünyanın her yerinde okul reformunun en can alıcı sorunlarından biridir. Birçok ülkeler iki kur açmaya karar vermişlerdir. Normal geliştiği kabul edilen çocuklar A kuruna, daha ağır geliştikleri izlenimini bırakanlar ise B kuruna katılırlar. B kurundaki öğretim buna göre ayarlanır. Yeteri kadar hazırlanmamış çocuklar için ders hafifletilmiş, daha kolay bir durum ve öğretim yaratılmıştır. Fakat bu reformun aksak yönlerini gözden uzak tutmamalıdır. Bana kalırsa, bu B kurunu izleyen çocuklarda mutlaka, ortanın altında bulundukları izlenimi yer etmektedir. Bunların “aptallar sınıfı” gibi alaylı sözlere maruz kaldıkları da sık sık rastlanır bir şeydir. Hiç şüphesiz bazı çocuklar B kurunun üstünlüklerinden faydalanırlar, ama diğer bazıları da bunu ağır yük olarak çekerler. Benim kurlarda yaptığım araştırmalar sonucu şunu tesbit edebildim: B kurunda genellikle güç çocuklar, fakir çocuklar yer alıyor, bu ben- ce özellikle önem taşıyan bir gerçektir. Demek ki bu gibi çocuklar okula diğerlerine oranla daha az hazırlanabiliyorlar. Bu sorun henüz tamamiyle çözülmüş değildir. Bu usulün aksaklıkları tamamiyle bertaraf edilememiştir. Burada asıl önemli olan, çocuğun B kuru konusundaki duygularıdır.

Öğretmeni de ona, A kurlarını izleyebileceğini söylüyor. Bu çocuğun hayat tarzını eğer gereğince anlayabilmişsek, B kurunda bulunması yüzünden kendisini alçalmış gördüğü sonucuna rahatça varabiliriz. B kurunun aksaklıkları bu özel vak’ada da bizi yeniden düşünmeye sevkedecek niteliktedir.

“El işleri,”

Bu, şüphesiz başarılı olduğu bir konudur.

"Ellişleri öğretmeni ders sırasında, ders malzemesini onun yerine koyan bir öğrenciye küfür ettiğini, "Budala, pis hayvan, inek gibi ve burada tekrarlanması imkânsız başka sözlerle hırpaladığını söylüyor. Resim öğretmeni, çalışmasını beğenmiyor..."

Bu genel bir yargıdır, mutlaka bir şeyler yapmış olmalı!

"Çocuk hırsından yaptığı resmi boyalarıyla karma-karışık edip bozuyor. Öğretmeni onu mantıklı sözlerle yatıştırmaya çalışıyor. Sonuç: "Babam gelsin de midenize bir yumruk indirsın görürsünüz, o zaman canımı sıkılmaktan nasıl vazgeçeceksiniz bakalım!"

"Din dersinde: çocuk katolik, ama din eğitimi görmüyor. Gene de derslere katılıyor ve papaz ona birkaç defa sorular sormuş. Bir keresinde sorulan soruya ondan başka doğru cevap verebilen olmamış. Bunu sevinçle annesine anlatmış. Ertesi ders papaz, son derece terbiyesizlik yaptığı için çocuğu okul idaresine göndermek zorunda kalmış."

Bu iki ders arasında ne geçtiğini bilmiyoruz, ama gene de dikkat çekmek için bir fırsat yaratmış olmaktadır.

"Müdirenin görüşü: çocuk idare odasına geldiği zaman dikkati çekecek derecede uysal ve nazik davranıyor. Hesap dersinde, herşeye iyi başladı, ama sonuna doğru "komik adamlar" çizdi; ödevini niçin yapmadığı sorusunda da şu cevabı verdi: "Yapamıyorum!"

Bu, hiç şüphesiz çetin bir mesele. Bir şeyi bilemediği zaman öyle büyük bir aşağılık duygusuna kapılıyor ki bunu başka bir davranışla karşılamağa, örtmeye mecbur oluyor.

"Yukarıda sözünü ettiğimiz: "Günlük takvimi ko-

partma" işine başka onursal görevleri de ekleniyor; zarfları pullamak, komşu sınıflarla irtibatı sağlamak gibi. Bu işlerde son derece uysal bir çocuk olarak davranıyor ama birkaç dakika sonra uslu durma konusunda verdiği söze rağmen öğretmen gene onu sınıftan çıkartmak zorunda kalıyor."

Çocuk, eğleneceği yeri bulmuştur: Müdürenin odası. Oradan çıkartılır ve başka yere gönderilecek olursa gene ne yapıp yapıp dönmek istiyor. Bunun sebebi o odada kendisini mutlu hissetmesidir. Belki öğretmeni çocuğu müdireden daha çok seviyordur, ama herşey, çocuğun bunu anlayış tarzına bağlıdır.

"Çocuk anlatıyor: "annem "büyükleri" sevmez, yalnız beni sever."

Bu izlenim annenin çocuğu fazla şımartmasının bir sonucudur.

"Bana sık sık bir şeyler getirir, ama şeker değil, yalnız jambon, sosis ve sucuk."

"Öğretmen olmak isterdim ben de."

Bir öğretmenin kişiliğinde hükmetme imkânını gördüğü için bu isteği bizi şaşırtmıyor.

"Öğrencilerimden birisi yaramazlık yaparsa onu hep döveceğim."

"Dans dersleri almak istiyorum, ablam bundan çok hoşlanacağını söylüyor, ama annem izin vermiyor, çocuğunu kendi yetiştirebileceğini, başkalarına muhtaç olmadığını söylüyor. Zaten benim yerim X sokağındaki okul değil, listeye göre Y sokağındaki okula gitmem gerekiyordu."

X okulunu yeteri kadar incelemiş, etkilemiştir. Orada yapabileceği her şeyi yapmıştır. Y sokağındaki okulda kendisini daha fazla gösterebileceğini umuyor. Bütün bunlar, övünmek, blöf yapmak, başkalarını etkilemek için

uydurulmuş yalanlardır.

“Çocuk gene müdirenin odasına gönderiliyor ve müdire ona ne yaptığını sorunca hemen cevap vermiyor. Sıkıştırılınca ve kendisine uzun uzun öğütler verilince nihayet gerçeği söylüyor. Bir defasında müdireye yalan söylemiş. Beden eğitimi öğretmeni kulağını çektiği için çocuk, kulağı pansımanlı gezdiğini iddia ediyor. Müdire çocuğu bu konuda sorguya çekiyor ve o da iddiasını tekrarlıyor. Annesine, babasına söyleyecek olursa müdireden hesap soracaklarını da ilâve ediyor (çocuk, babasının okula geleceğini bir tehdit olarak savurmaktadır); çocuk devamlı olarak kulağının ağrıdığından yakınacak ve ana-babası da onu kırmalarının cezasını göreceklidir. Bu sırada çocuk ablasıyla kavga ettiğini, ablasının kulağına vurduğu için bu pansımanı taşımak zorunda kaldığını itiraf ediyor.”

Bu, bir mücadele uğruna söylenmiş bir yalandır. Öğretmeni “mat etmek” istiyordu. Burada korkaklık yüzünden yalan söyleme alışkanlığı söz konusu olamaz. Bu bir yalan değil, daha ziyade bir iftiradır.

“Çocuk, başka bir defa daha yalan söyledi; annesi onun başkalarını rahatsız etmemesi için en arka sıraya oturtulmasını istemişti, öyle yapıldı. Ertesi gün çocuk sınıfa gözünde gözlükle geldi ve en arka sıradan bir şey görmediğini, en ön sıraya oturtulması gerektiğini söyledi. Tesadüfen o gün okulda doktor bulunuyordu, çocuğu muayene etti; işin içyüzünü öğrenince onu yatıştırarak iyi göremeyişinin bir sinir meselesi olduğunu ve en arka sırada da rahat rahat çalışabileceğini söyledi. Sıkı bir araştırmadan ve türlü kurnazlıklara başvurduktan, bir süre gizlice çocuğu inceledikten sonra müdire ona, gözlüğün annesine ait olduğunu itiraf ettirdi. Annenin gözlük hikâyesi konusunda fikri ise bambaşkadır.”

"Anne baba çocuklarının kötü huylu olduğunu anlamışa benziyorlar ve ona karşı nasıl davranacaklarını bilemediklerini itiraf ediyorlar. Baba, annenin daima çocuğu koruduğunu öne sürüyor; anne ise öteki, yaşça büyük çocuklarının en küçüğü hep öne sürdüklerini ve kendisinin çocuğun güvenebileceği tek kimse olduğunu söyleyerek haklı çıkmağa çalışıyor."

İşte gene Yusuf'un meselesi. Burada da aynı izah tarzıyla karşılaşırız.

Bu bahse son verirken çocuğun anlatımını tamamlayan birkaç veriyi daha belirtelim:

"Öğretmenin düşüncesi: çocuk birkaç ders kusursuz bir davranış gösterdikten sonra gene etrafı rahatsız etmeye başlıyor; çok zaman defterleri karmakarışık ama ev ödevlerini iyi ve düzenli olarak yapıyor; kendisine sorular sorulmasından hoşlanıyor."

"Müzik dersinde şarkı söylerken bir türlü diğerlerine uyamıyor, ya daha yavaş, daha hızlı söylüyor ve etrafını rahatsız ettiği zaman sevinci açıkça belli oluyor."

"Kimseyi sevmeyişi, sınıf arkadaşlarına işkence ederken büyük bir zevk duyması ve her zaman başrolü oynama eğilimi özellikle dikkati çeken noktalar."

Bu sözler bize birçok şey öğretiyor.

"Böbürlenme, küstahlık, kendini beğenmişlik, hainlik, yalancılık. Genel olarak şu sırada daha sakinleşmiş gibi, hainliği biraz azaldı."

Kısa bir süredenberi halinde hafif bir düzelme belirmiş.

"Elišleri öğretmeni anlatıyor: bir iskemleye oturuyor ve bu iskemleyi sürükleyerek sınıf içinde dolaşiyor; anne babasına şikâyet edileceği kendisine söylendiği zaman da "onlar kızmaz, bana ne, ben kimseden korkmam, isterse vali gelsin!" diyor,"

"Ertesi ders bu sefer kuş gibi öterek öğretmenin ilgisini bu hüneri üzerine çekmeye çalışıyor."

"Aritmetik derslerini öğretmenin devamlı yardımıyla ama büyük bir sebatla yapıyor."

Şu halde daima emrinde birisinin bulunmasını istiyor ki bu, şımarık çocuğun başlıca özelliğidir.

"Bir defasında ders başlarken o kadar gürültü yapıyordu ki öğretim yapmak imkânsızlaştı; sınıfta koşuyor, çocuklara vuruyor, onları tahkir ediyordu. Bir aralık birine bağırdı; karnına bir bıçak saplarsam görürsün! Daha sonra da derse katılmadı. Durmadan "anlamıyorum, yapamıyorum" diyordu."

Bu da aynı anlamı taşıyor: Başkalarını rahatsız etmeliyim. Başrolü oynayamazsam, öteki rolleri de oynayamam demektir.

Zekâ testi

Genel olarak ortanın üzerinde, yaşından ileri. Anlayış ve idrak çok iyi. Anlatım biraz hatalı. Hayat bilgisi yönünden hafifçe geri kalmış, pratik sorunlarda iyi, ev işlerini seviyora benzer. Bellek biraz normalin altında.

Dr. A. : Bu tipteki bir çocuğun bir çeşit nekahat evine konması pek iyi olurdu. Böyle bir evi, muayenelerimizin kaçınılmaz bir tamamlayıcısı kabul ediyor ve çoktan beri kurulmasını istiyorum. Uzman pedagoglarla psikologlar tarafından yönetilmeli. Bu çocuğun hatalı hayat tarzını anne babanın ve öğretmenlerin yardımıyla değiştirmeye çalışırız. Böyle bir çocuğu on dakika içinde değiştirmek imkânsızdır. Onun tamamıyla annesine terk edilmemesi ve birisinin ona, yararlı yönde kendisini göstermek yolunda devamlı olarak yardım etmesi son derece elverişli olur.

(Anneye) : Size ve öğretmene yardım etmek isteriz. Biliyor musunuz bu çocuk aslında hoşumuza gidiyor. Çok

kararlı; ama galiba okuldan memnun değil?

Anne : Y sokağındaki okula gitmesi gerekiyordu zaten.

Dr. A. : Niçin bu okulu tercih ediyor?

Anne : Çok kötü bir öğrenci olduğu için o okula alınmadığını sanıyor.

Dr. A. : Evdeki davranışı nasıl?

Anne : En küçükleridir, büyükler ona hep takılıyorlar, rahatsız ediyorlar. Ondört çocuğum oldu...

Dr. A. : Sizi tebrik ederim!

Anne : Bir boğaz daha fazla olmuş, ne fark eder? Büyükleri onu kıskanıyorlar, sevmiyorlar.

Dr. A. : Arkadaşları var mı?

Anne : Tabii!

Dr. A. : Bu çocuğa güvenimiz var, onun becerikli bir kız olduğuna inanıyoruz. Her zaman başrolü oynamak istiyor.

Anne : Sık sık öğretmenin kendisine soru sormadığından yakınıyor. Evde uysaldır, çok zaman bana yardım eder.

Dr. A. : Onu nasıl terbiye ediyorsunuz? Sert mi davranıyorsunuz?

Anne : Çocuklara daima sert davranmalı.

Dr. A. : Öyle sanıyorum ki bu kıza tatlılıkla da lâf anlatmak mümkün olurdu.

Anne : Ceza vermeden, dayak atmadan olmaz.

Dr. A. : Bence, çocuğu anlayabilecek, onunla beraber dolaşabilecek, ona daha iyi fikirler verebilecek biri olsaydı, yani çocuğun bir iyi yol göstericisi, arkadaşı bulunsaydı çok daha iyi olurdu. Eğer razı olursanız ona bu iş için öğrencilerimden birisini gönderebilirim.

Anne : Evvelce bir "çocuk dostları yuvası"na devam etmişti.

Dr. A. : Okul dışında, öğrencim olan bu genç kızın etkisi altında bulunmasını tercih ederdim. Ondan yararlı bir şeyler öğrenebilirdi.

Anne : Öteki çocuklarımı iyi yetiştirdiğimi sanıyorum. Bunu da yetiştirmemem için sebep göremiyorum.

Dr. A. : Küçük, daima başrolü oynamak istiyor. Yusuf'un hikâyesini hatırlıyor musunuz? Eğer çocuk bugün okulda böyle güçlükler çıkartırsa dayakla ondan hiçbir şey elde edemezsiniz. Daima yumuşak olunuz. Eğer kabul ederseniz bize söyleyin, o genç kıızı gönderelim.

Anne : Okulda yaptıkları hep şaka; daha çalışkan ama daha yaramaz birçok çocuk var orada.

Dr. A. (anne çıktıktan sonra) : İşte görüyorsunuz, insanlar kendilerine öğüt verilmesinden nefret ediyorlar. Şimdilik beklemekten başka çaremiz yok.

(Çocuğa) : Maşallah kocaman bir kız! Ben onu çok daha küçük sanıyordum halbuki. Her zaman daha büyük görünmek istiyorsun, herkes seni görebilsin diye ayaklarının ucuna basmaktan hoşlanıyorsun, değil mi? Kardeşlerin en küçüğü ekseri böyle olur, hep kendilerini göstermek isterler. Sen iyi bir öğrencisin, çalışkansın ve duyduğuma göre akıllı bir çocuksun. Derslerde bilginle göze çarpacağına inanmıyor musun, daha doğru olmaz mı bu? Bunu başarırsan, her istediğini de başarırsın. O vakit herkes seni beğenir ve sever. Bir denesene, hem öğretmenin de hoşuna gidecek, görürsün. O vakit herkes seni sayacak. Bunu başarabilir misin acaba?

Çocuk hep susuyor.

Dr. A. : Sınıfın en iyi öğrencilerinden olabilirsin istersen. Ne dersin? İyi olmaz mıydı bu? Giriştiğin mücadeleyi artık bıraksan çok daha iyi edersin. Şunu hiç aklından çıkartma: Hep ön plânda olmaya ve dikkati üzerine çekmeye mecbur değilsin sen; sonunda seni sevmeleri

İçin iyi çalışmak çok daha güzel bir şey; ama bu, hemen olamaz. Sınıfınızda kaç öğrenci var?

Çocuk : 32.

Dr. A. : Öğretmen her öğrenciyle seninle olduğu gibi meşgul olamaz ki? Ona biraz yardımcı olmak istemez misin? Bak sana haber vereyim: bu kolay bir iş değil ama öyle sanıyorum ki sen başaracaksın.

Bir ay sonra gene gel, o zamana kadar başarıp başarmadığını veya sınıfın dikkatini üzerine çekmekte ısrar edip etmediğini sorup öğreneceğim.

Çocuk : (hiç cevap yok).

Dr. A. (çocuğu gönderdikten sonra) :Aslında bu çocuk çok hassas bir ruha sahip, ağlatması kolay. Nasıl davranacağını görmek için beklemekten başka çaremiz yok. Dikkatinizi teknik bir ayrıntıya çekmek istiyorum. Bir çocuğu bir topluluk önüne çıkartmanın iyi bir etki yarattığına inanmış bulunuyorum ben. Bu onda, sıkıntıları yabancıları da ilgilendirdiğine göre, özel bir mesele olmadığı kanısını uyandırıyor. Belki de böylelikle toplumsal duygusu daha iyi uyandırılmış oluyor. Daima tekrar ediyorum: nasıl davrandığını, neler yaptığını, sorup öğreneceğim, diye. Bu bir tehdit değil, çocuktan bir şey beklediğimi ona anlatmanın bir yolu. Metodumuzda bilimsel açıdan anlaşılması mümkün olmayan bir de duygusal açı var. Eğer hassas noktaya dokunabilirsem çocuk beni muhakkak anlayacak ve böylece onun toplum içine yerleştirilmesi pek önemli bir rol oynayacak. Burada da itirazlar öne sürülebilir, örneğin çocuğun kendisiyle meşgul olduğunu anlayınca böbürleneceği veya bunun onu çok etkileyeceği söylenebilir. Buna da, çocuğa hitap etmek yoluyla çare bulunabilir. Daima itirazda bulunmak ve hiçbir çare aramamak, zamanımızın anlayışına uymak olur.

Şikâyet konusu ondört yaşında bir kızdır: bazı cinsel denemelere kalkışmış, evinden kaçmış, on gün sonra da gene evi civarında bir yerde bulunmuş.

Üç çocuklu, fakir bir aileden. Çocukların en büyüğü olan erkek, çok uzun bir süre hasta yattıktan sonra iyileşip hayatını kazanmaya başlamış, aldığı bütün parayı annesine veriyor ve bu yüzden çok itibar görüyormuş. Çok sık hastalanan baba ile büyük çocuk, annenin devamlı bakımına muhtaç bulunuyorlar. Baba ancak zaman zaman ve kısa sürelerle çalışabiliyor. Konumuz olan kızı bu derece ağır koşullar altında aradığı ilgiyi hiç bulamadığı kolayca anlaşıyor. Ailenin bir üçüncü çocuğu daha oluyor, bir kız olan bu çocuğun doğduğu sırada, kötü bir tesadüf sonucu olarak baba ile oğlu nekahat devresinde olduklarından anne yeni doğan bebekle daha fazla ilgilenmeye vakit bulabilmiştir. Bu ise bizim kızcağız için bütün güç bir durum yaratmış. Annesinden hiç ilgi görmediği için, yuvadan atılmış bir kuş gibi gariplik duymuş. Anne şefkatinden uzak, nefret edilen bir çocuk gibi büyümüş. Gerçekte ise sonradan ailede bir dereceye kadar denge sağlanmış, ama çocuk ağabeyi ile küçük kızkardeşi arasında daima haksızlığa uğradığı fikrinden bir türlü vazgeçememiş. Baba otoritermiş, gene de, sertliğine rağmen, çocuklarına kendisini saydırmasını bilmiş. Bu kızın tıpkı nefret edilen bir çocuk gibi ve umutsuzluk içinde büyüyeceğini kolaylıkla tahmin edebiliriz. Öteki kardeşleri kadar sevilmediğine, şımartılmadığına inanmış bulunuyor bir kez. Böyle bir çocuk daima belirttiğimiz şe-

kilde düşünür ve hayat tarzı da bu düşünlüğünün derin etkisinde kalır. Bu arada mutlu bir durum meydana geliyor, yeni geçtiği sınıfın öğretmenine çok bağlanıyor, çok seviyor; hemen geliyor, sınıfın en iyi öğrencilerinden oluyor, o kadar ki, çocuğun hayatta çok ilerleyeceği tahmin ediliyor ve bu, kendisine söyleniyor. 14 yaşına gelince bir yukarı sınıfa geçiyor ve okulu değişiyor. İşte uğursuzluk, felâket de burada başlıyor; yeni öğretmeni çocuk ruhunu hiç anlamamış bir insandır ve kıza daha bağlanışta sert muamele ediyor. Halbuki çocuğun hayattaki tek dayanağı okulda gördüğü itibardı. Sırf öğretmenin bu sert muamelesi yüzünden kendinden güphe etmeye başlıyor, sorulan sorulara gerekli cevapları veremiyor ve kırık notlar alıyor. Böylece hayatın kendisine hazırlamış olduğu tuzağa düşüyor. Bir gün bu yanlış başlangıcın mutlaka etkisini göstereceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu çocuk ancak sevgi ve övgü görebilirse ilerler. Okuldan kaçıyor. Öğretmen yaptığı araştırma sonucu, kızın bazı gençlerle gezdiğini öğrenince okuldan kovulmasına karar veriliyor. İşte, bundan daha kötü bir şey yapılamaz. Okulda başarısızlıkla karşılaşmıştır, evde haksızlığa uğradığına inanmıştır, geriye ne kalıyor elinde? Birey psikologunun hüneri, kendisini bu kızın yerine koymak olacaktır. Şu soruyu ortaya atabiliriz: eğer ondört yaşında bir kız olsaydık ve kendimize değer verdirmek isteseydik, ailemiz bize bu değeri vermeyince ne yapardık? Bir tek çare vardır: övgüyü, karşı cinste aramak. Kız bunu, toplum duygusuna aykırı olmakla beraber aklını kullanarak yapıyor. Kızın zekâsından emin olduğumuzdan, bundan sonra olacakları tahmin edebiliriz: karşı cinste de aradığı övgüyü bulamayacaktır. Bu gibi küçük ve önemsiz aşk oyunları ancak dışarıdan, başarı gibi görünür. Aşk ilişkilerinin gözleminde bir dereceye kadar tecrübe sahi-

bi olmuş bir kimse, bu gibi ilişkilerin kolaylıkla kurulabildiğini, ancak daima başarısızlıkla sonuçlandığını bilir. Kız kendisini erkeğin bir oyuncuğu olarak görüyor. Kendimizi onun yerine koymaya devam edersek, başka ne gibi bir çaremiz kalır? İntihar etmekten başka çıkar yol yoktur. Her taraftan kapılar yüzüne kapanmış, kimse tarafından yakınlık görememiş, takdir edilememiştir. Zaten yazdığı birkaç mektupta da intihar edeceğini haber veriyor. Eğer mutlu bir rastlantı onu alakoymasaydı edecekti de. Tasarısını gerçekleştirmemiş olmasını korkaklık saymamalıdır, korkaklık daha ziyade bizzat intihar fiilinin içinde bulunmaktadır. İntihar, cesaretini yitirmiş bir insanın, hiddet buhranı geçiren bir insanın başvurduğu bir yoldur. Kızı intihardan alakoyan etmen (faktör) ailesinin nisbeten olumlu tutumudur. Annesi babası iyi insanlardı, bunu biliyordu, kendisini nasılsa affedeceklerini de biliyordu. Baba evinin kapısı ona açıktı her zaman, orada bir çeşit anlayış bulacaktı. Bu sebepten annesine; evin çevresinde dolaşın dedik, kızınızı orada bulacaksınız. Çünkü baba evinin yolunu tutmaya mecburdu. Gerçekten de anne bir gün ona rastladı ve alıp eve getirdi. Sonra da bir psikopedagojik muayeneye başvurdu. Övülmeye bu derece susamış bir kıza kendisini beğendirmek fırsatı vermelidir. Yararlı bir faaliyet yönünden en iyi ne yapabileceğini bulmak gereklidir; kızın yapabileceği en yararlı iş ise, okula devam etmektir. Birey psikolojisi şu sonuca varıyor: eğer böyle bir çocuk sevilmediğine inanırsa, köklü bir aşağılık duygusu yer eder içinde ve topluma yeteri kadar hazırlıklı olmamanın bütün sonuçlarını da birlikte getirir. Ailesine karşı duyduğu bütün ilgiyi yitirir ve cesaretsizliği kolayca anlaşılır. Eğer ağır bir aşağılık duygusuna sahip bulunmasaydı kendi kendisine göyle derdi: öğretmen beni anlamıyor, ihtimal, daha fazla

çaba göstermem gerek. Fakat o, ne pahasına olursa olsun, beğenilmek fikrine sıkı sıkıya sarılmıştır. Bunu da aşk serüvenleriyle başardığını sanıyor.

Burada, erginlik sorunu üzerinde ısrarla durmak isterim. Erginlik, hastalar, çaresizler psikolojisi sayılıyor. Bütün felâketler, üretim bezlerinden biliniyor. Bu, gülünç bir iddiadır. Bu bezler daha insanın doğduğu günden hatâ henüz ana rahminde bulunduğu zamandan itibaren etken olmaya başlamıştır. Erginlik kendisini başka etmenlerle belli eder: genç kızlar bakımından karşıt cins önünde daha fazla özgürlük, daha fazla imkân ve daha fazla yakınlık. Çocuklar, artık çocuk olmadıklarını ispat etme isteğinin şiddetli etkisi altında bulunurlar bu devrede. Bu ispat dolayısıyla da çok zaman amacı aşarlar. Çocuk, kız olarak üketti üzerine çekmek ister ve ancak bu alanda beğenileceğini sanır. Erginlik, bir hastalık değildir, hayat tarzında zaten mevcut olan şeyi dışa vurmaktan başka bir şey yapmaz; bunun dışında hiçbir şey değişmemiş, kız, gene eskisi gibi kalmıştır. Değişecek olsa bile, evvelden hiçbir tahmin yürütemeyiz. Sadece kendisine kapalı gibi görünen bir yoldan vazgeçmiş, başka hiçbir şey olmamıştır. İnsanları hata yapmaya sevkeden etmenlerin gerçek vakıalar olmayıp sadece bu olayların hatalı anlayışından doğması, çok ilgi çekici bir noktadır. İnsanın psikik hayatının illiyete dayandığını sanan herkes yanılıyor demektir. Genç kız objektif bakımdan yansız, nötr olan bir etmene bir illiyet değeri vermiştir. Birdenbire, reddedilen sevgi, sebep haline gelir; kız düzelir, iyileşirse bu sevgi yokluğu bir sebep olmaktan çıkar. Kendisine reddedilen sevgiyi sadece bir sebep derecesine çıkartmakla yetinmez, ona aynı zamanda kendi yarattığı sonuçları da tanır. Öğretmeninde bulamadığı sevgiyi mutlaka başka yerde aramak zorunda kalması gerekmez. İşte hataya

düştüğü nokta burasıdır. Doğuştan mevcut bir eğilimin etkisine inanmamakta haklıyız biz. İnsan psişik hayatının içine düştüğü hataları da hesaba katıyoruz. Etken olan, olaylar değil, bizim onlar üzerindeki kanılarımızdır. Birey psikolojisi, hata imkânlarını aramaktan ve bu hataları tedavi yoluyla asgariye indirmekten ibaret olan o büyük adımı atmıştır. İki yaratığın olaylar üzerinde edindikleri izlenimler, birbirinden esaslı surette farklı olabilir. Bu gibi gerçeklerin insanların çoğunluğu tarafından iyi anlaşılmadığını ve iyi yorumlanmadığını asla akıldan çıkartmamak gerekir.

Bu genç kıza, kendisine yasaklanmış gibi görünen şeyi başarabileceğini yani iyi bir öğrenci olabileceğini ispat imkânını tanımak gereklidir. Burada da karşımıza yeni güçlükler çıkar: böylesine kötü bir geçmişle, yani okuldan kovulmakla, gene de iyi bir öğrenci olmak mümkün olur mu? Bu öğretmenin bu öğrencinin problemini çözebilecek yetenekte olmadığını ortaya koymaktadır. Psikopedagojik muayenelerin ise büyük yardımı dokunmuştur. Psikopedagojik muayenelere başvuran okullardan kovulan çocuk yoktur, hattâ sınıfta kalanlara bile rastlanmaz. Eğer böyle bir vakayla karşılaşırırsak ve buna benzer bir öğrenciyi okulda barındıramazsak o zaman ne yapılması gerektiğini kendi kendimize sormalıyız. Bu kızın başka bir okul için tehlike teşkil etmesi için bir sebep göremiyorum ben. Okuldan kovulmuş olma damgasının ne ağır bir yük olduğunu asla unutmamalıdır. Belki de bu bakımdan yetkili birisine başvurmak en kestirme bir çözüm yolu olacaktır. Belki de kız, bu çocuğa karşı nasıl davranacağını bilen bir öğretmene teslim edilebilir. Okulda, geçmişte kazandığı başarıya yeniden ulaşabilmesi için mümkün olan her çareye başvurmak gerekir: işte o zaman "erginlik hastalığı" tamamiyle ortadan kalkacaktır.

TEK ÇOCUK

Öğretmen : Çocuk dördüncü sınıfa gidiyor. Kız-erkek karışık okuyorlar. İki yıldır benim öğrencim. Birinci ve ikinci sınıflarda öğretmeni değişmiş. Tek çocuk. Kardeşi yok. Babası da, annesi de çalıştığı için büyükannesinin yanında oturuyor ve onu dinlemiyor. Canının her istediğini yapıyor: kulakları iyi duymuyor; sayı belleği iyi, bir dereceye kadar kritik duyusuna sahip. Yazısı son derece kötü.

Geçen yıl bu çocuk pek geveze, pek savruktu ve önceki çocuklara rahat vermiyordu. Güzellikle söylenen sözler, verilen öğütler ve cezalar etkisiz kalıyordu; ısrar edilecek olursa ağlıyor, uslanacağına söz veriyor ve kısa bir süre sonra gene eski haline dönüyordu.

Bu yıl da durumu aynı. Mürekkep şişelerini tükürük hokkası olarak kullanıyor, kapaklarını kırıyor. İyiliği de, sertliği de denedim. Onunla hiç ilgilenmiyormuş ve yaramazlıklarını görmüyormuş gibi davrandım. Hiçbiri işe yaramadı. Her zaman, ne yapıp yapıp dikkati üzerine çekme çabasında. Çocuklar toplu bir gezinti için para biriktiriyorlardı. O, sadece 2 frank getirdi. Teneffüste çocuklar, K. nın 16 frankı olduğunu söylediler. Paranın nereden geldiğini sordum ve bana vermesini söyledim. "Bu benim cep harçlığımdır." cevabını verdi. Ona, annesinin gelip bu parayı okul idaresinden almasını, çünkü kendisi savruk bir insan olduğu için eve dönerken yolda düşürebileceğini söyledim. Annesi gelmedi. Çocuğun evde hiçbir şey söylemediğini pek iyi biliyordum, çünkü ailesi pek

terbiyeli ve sevimli insanlardır ve sık sık okula gelip çocukları konusunda bilgi alırlar. Nihayet annesini resmen okula çağırdım. Meseleyi öğrenince pek şaşırdı ve birkaç defa ufak miktarlarda parasının evden kaybolduğunu hatırladı. Çocuğun evde sık sık yalan söylediğini de anlattı. Birçok defa dikkatimi çekmiş olan bir nokta da şudur: okulda yalanı yüzüne vurulduğu vakit bu çocuk insana öylesine boş bir bakışla bakıyor ki o an, onun geri zekâlı bir çocuk olduğuna hükmediyorsunuz.

Çocuk, annesinin okul idaresinde ağladığını gördü. Kendisine tatlılıkla öğüt verildi, bir daha böyle şeyler yapmaması söylendi, sonra sınıfına döndü, orada türlü maskaralıklarla bütün öğrencileri eğlendirdi. Annesi pek korkmuştu ve kocasının, meseleyi duyacak olursa çocuğu öldüreceğini söylüyordu. Ona, şimdilik kocasına hiçbir şey söylememesi salık verildi. Ertesi gün baba, okula geldi; anne ona her şeyi anlatmış, o da çocuğu cezalandırmamış, dövmemişti.

Baba, sorumluluğu oğlunu hırsızlığa kışkırtan daha büyük bir çocuğun üzerine atıyordu. Bu çocuk resmi okula gitmiyor, özel kurlara devam ediyormuş.

Dr. A. : Hikâyenin bir kısmını da biz dinliyoruz ve hep aynı şey. Çocuk savruktur; ihtimal ki ardında, dağıttığı her şeyi düzene koyan birisi bulunuyor daima. Okulda çalışması ağır. Şımarık bir çocuğun hayat tarzını gösteriyor. Bunu başka belirtilerden de anlıyoruz. Bu çocukla okulda ilgilenecek birisini bulmak gerek. Her zaman dikkati çekmek istiyor. Kabahatini (hırsızlık) ilk olarak ne zaman işlediğini bilmek fayda sağlayacaktı. Burada tahmin yürütmek, ezberden bir tarih söylemek doğru olmaz.

İki yıldır anne evden ayrılmıştır. Çocuk büyükannesinin yanında oturuyor ve bundan hiç hoşlanmadığı anla-

şılıyor. Kendisini haksızlığa uğramış, hakkı elinden alınmış görüyor; annesinin verdiği birçok şeyin eksikliğini duyuyor. Onda zengin olmak isteyen birisinin mizaç özelliklerini buluyoruz. Hırsızlık, kaybettiklerini telâfi için başvurduğu bir yoldur. Çocuğun anlattığı, daha büyük bir çocuk tarafından kötü yola sevkedilmek meselesini de göz önünden uzak tutmamalıdır. Kendisini mazur göstermeye çalışmayan, kabahatini hafifletmek için bahane bulmayan suçlu veya kabahatli yoktur. Bu bize, çocuğun, toplum yolundan, toplum duygusundan uzaklaştığını pekâlâ bildiğini gösteriyor. Hırsızlık yaptı çünkü olduğundan büyük görünmek istiyordu. Başka çıkar yol bulamadı. Annesine alışmıştı, şimdi ise durumu daha güçleştirdi. Büyükannesi ona karşı annesi gibi davranmıyor. Annesinden daha sert o. Çocuk bu yaşlı kadınla mücadele halinde. Aralarında düşmanca bir gerilim belirmiş. Onun gibi, başka birine dayanmayı huy edinmiş bir çocuk, kendisini tuzığa düşmüş hisseder. Hayat tarzı zaten tesbit edilmiştir, daima kendisiyle ilgilenecek birisini arar. Halbuki böyle birisi yoktur artık. Öyle sanıyorum ki, işte bu andan itibaren hırsızlığa başlar. Bu çocuğun hırsızlık yapmasının önüne ne geçebilirdi? Ancak, okulda onurlu bir yer tutabilmesi. Bu ise, şımarık çocuklar için özellikle güç bir şeydir. Eğer böyle bir çocuk, annesinin yanındayken sahip olduğu her şeye sahip olmaya kararlı ise akıllıca davranıyor demektir ve geri zekâlı değildir.

Öğretmenin karşısında mahcup olmuş, gözden düşmüştür. Sıcak bir ilgi ve sevgi havası içinde büyümeye alıştıktır. Baba zorla yatıştırılıyor ve çocuk böylelikle her şeyin düzene girdiğini sanıyor. Her yeni yokluğa ve her yeni haksızlığa yeni bir zenginleşme teşebbüsüyle karşılık verecektir. Bu çocuğun hırsızlığa iki yıldanberi başladığını sanmıyorum ben. Çok daha eskiden başlamış ol-

malı. Gizli gizli ele geçirdiği paralarını ne yaptı acaba? Öyle sanıyorum ki kendisine şekerleme almıştır. (Öğretmeni, bir sucuk aldı, diyor). Bir başkası tarafından kıskırtılabileceği düşüncesi nasıl geldi aklına? Yaşça daha büyük bir çocuğun kendisini yoldan çıkarabileceğini nasıl bilebilirdi? Anneye sormalı, acaba çocuğuna: "Bu çocukla konuşma, seni yoldan çıkartabilir, kötü yollara sokabilir" diye öğüt verdi mi? Belki de gerçekten onu elde edebilmiş daha büyük bir çocuk vardır. Bir süreden beri parayı üzerinde taşıyorsa, o zaman başka bir amacı olduğunu düşünebiliriz. Belki de kendisine bir destek, bir sermaye hazırlamak istiyordu. Bu sorunu annesiyle görüşmemiz gerekiyor. Başka belirtilerin, özellikle gımarık çocuklarda rastladığımız belirtilerin de var olup olmadığını bilmemiz lâzımdır. Belki de korkaktır, yalnız kalmak istemiyor, eğer öyleyse daha büyük bir çocukla beraber olma isteğinin nedenini kolayca anlayabiliriz. Muhakkak böyle olması gerekmez ama biz, çeşitli sonuçlara varmaya çalışıyoruz şimdi. Belki geceleri de ağlıyor, bağılıyor. Annesi bu noktayı doğrulayabilir veya yalanlayabilir, aynı zamanda bize, çocuğun daha önceden de bazı şeyleri kendisine maletme eğilimine sahip olup olmadığını söyleyebilir. Başkalarına pek ilgi göstermediğini ve insanlarla ilişki kurma yolunun iyi olmadığını da eklemeliyiz. Arkadaş bulamıyor, -başkalarıyla oynadığı zaman da daima birinci olmak istiyor-, kendisinden daha büyük veya daha küçük çocuklarla arkadaşlık yapma eğilimi gösteriyor. Tek çocuklarda sık sık kendisinden büyük kimselerle arkadaşlık etme isteğine rastlıyoruz, çünkü bu gibi çocuklar daima daha yaşlı kimselerin içinde yaşamışlardır. Anneyi etkileyebilme yolu üzerinde bir anlaşmaya varmalıyız. Çocuğu okulda da ilerletmeli ve cesaretini kamçılmalıyız. Orada bir rol oynayabilme,

kendisini gösterebilme umudu yer etmeli içinde. Faaliyet alanı adı verdiğim şeyde deneme yapmaya alışmanızı tavsiye ederim. Güç çocuklarda bu alan daima kısıtlıdır. Böyle bir çocuğun faaliyet çevresi büyük değildir. Bu alanı genişletmeye çalışmalıdır. Bu ise ancak çocuğa çok cesaret verebilirsek ve o da faydalı bir iş yapabileceğine inanırsa mümkün olabilir. İşte faaliyet alanını tamamiyle değiştirme olanağı bu suretle yaratılabilir. Bugün içinde bulunduğu o çok dar çerçevede gizli gizli zenginleşmekten ve yalan yoluna başvurarak kendi gözündeki itibarının ve davranışının bozulmasını önlemekten başka çaresi yoktur.

Öğretmen : Yalnız yazı ve imlâ derslerinde başarısız, bütün öteki dersleri iyi; okulda seviliyor, bir kenarda unutulmuyor, bertaraf edilmiyor. Sınıfında da sevildiği muhakkak; hiç sınıfta kalmamış. Ağır bir öğrenci ama oldukça iyi öğreniyor derslerini.

Dr. A. : Öğrencinin okuldan niçin memnûn olmadığını öğrenmeye çalışıyoruz. Bellibaşlı nedenlerden biri onun daima dikkatleri üzerinde toplama isteği olmalı. Böyle bir çocuk bu işi ya maskaralık yaparak, ya da başkalarına tatlılıkla muamele ederek başarmaya çalışır. Her iki halde de söz konusu olan, kendi kişiliğidir. Bizim çocuk, her istediğini kurnazlıkla elde etmeye çalışıyor. Canının çektiği şeyleri sevimliliğiyle kazanmak istiyor ve bunu da, kendisini her zaman şımartmış olan annesinin davranışı sebebiyle, daha küçüklüğündenberi iyice talim etmiş.

Başka bir öğretmen : Bir öğrencim hırsızlık yapmıştı. Onu arkadaşından 50 santim (kuruş) çalarken yakaladım. Öteki çocukların her şeye sahip olduklarını, kendisinin ise hiçbir şeyi bulunmadığını söylüyordu. Fakir olan babası ona bir şey veremiyordu. O da öteki çocuk-

lar gibi her şeyi olsun istiyordu. Kendisine bir şey alsın diye ona 20, 30 santim verdim. Bunu birkaç kez tekrarladım ve ondan sonra bu çocuğun hırsızlık yaptığını hiç duymadım.

Dr. A. : Bir çocuğu düzeltmek için kesin kurallar yok elimizde. Tedbirlerimiz her çocuk üzerinde değişik etkiler yaratıyor. Aynı tedbir çeşitli hallere uygulanamıyor. Bu çocuk 20 veya 30 santime sahip olmaktan başka içinde öyle bir dayanışma duygusunun doğduğunu anlıyor ki bu duygu onu manevi bakımdan destekliyor, güçlendiriyor. Eğer öğretmen: onu dövdüm, bir daha hırsızlık yapmadı, deseydi de şaşmazdım. Bu gibi şeyler o derece karışıktır ki insan ilk bakışta bir yargıya varamaz. Her şeyden evvel çocuğu anlamaya çalışacağız. Bizim konumuz olan çocuk, herşeye hakkı olduğu ve bu hakkını da hemen ve hiç çaba harcamaksızın kullanabileceği kanısıyla yaşıyor. Bu, ona anlatmaya çalışacağımız bir kusura ki anlayınca belki de vazgececektir.

Öğretmen : Çocuğun ailesinin durumu iyidir.

Dr. A. : Okulunuzda genellikle fakir çocuklar en tembellerin bulunduğu sınıfta ve aile durumu daha iyi olanlar daha çalışanların bulunduğu sınıflarda mı toplanmıştır?

Öğretmen bu soruya evet cevabını veriyor.

Dr. A. : Dikkat edecek olursanız, hayatında herhangi bir şey, meyva, şeker, ıvır zıvır çalmamış bir tek insana rastlayamazsınız. Araştırmalarımda hemen hemen daima böyle olaylarla karşılaştım.

Dr. A. (anneye babaya) : Bu çocukla konuşmak isterdim. Onu kusurlarından kurtarmak mümkün. Bir bakıma özelliklere sahip bir çocuk gibi görünüyor. Şefkate ihtiyacı olduğunu anlamadınız mı? Yanınızda kalmak için daima size bir görev yüklüyordur. Daima başka birisinin

bir işi kendi yerine yapmasını istiyor, bekliyordur. Yemeklerde güçlük çıkartıyor mu?

(Anne, eskiden yemeğini zorlukla yediğini ama geçen yıldanberi bu huyundan vazgeçtiğini, güçlük çıkartmadığını anlattı.)

Dr. A. : Hiç hasta oldu mu? Yatağını ıslattı mı?

Anne : Ötedenberi sıhhsizdir, hep midesinden şikâyet eder.

Dr. A. : Korkak mıydı? Yalnız kalmak istemez miydi? Çocuk yuvasına gitti mi? Ne gibi bir rol oynuyor? Arkadaşları var mı?

Baba : Hiç bilmiyoruz. Korkak değildi. Fakat aptalca sorular sorar. Örneğin: "Anne, bu ne, şu ne?" der durmadan. Halbuki ne olduğunu pekâlâ bilir, ama sırf annesini tedirgin etmek için sorar.

Dr. A. : Ev ödevlerini nasıl yapar? Yalnız yapar mı yoksa yardım mı bekler?

Baba : Eğer ardında biri bulunursa ödevlerini mükemmel yapar. Kendisine daha tatlılıkla davranan insanlarla bir arada olmayı tercih eder daima.

Dr. A. : Yüzme bilir mi? Korkulu rüya görür mü? Bâtıl inançları var mıdır? Beden eğitimi sever mi?

Baba : Yüzmeye karşı sonsuz saygısı vardır. Bir defasında çok korkmuştu, o zamandanberi artık yüzmemiyor. Beden eğitimi seviyor; geçen yıl muntazaman jimnastik yapardı. Korkulu rüya görmez ve ürkek değildir. Biraz benden korkar, çünkü pek sinirli bir insanımdır ben.

Dr. A. : Ona tatlılıkla muamele ediniz ve karınızı almadan, yalnız çocukla gezintiler yapınız ki sizinle dost olsun ve istediklerinizi korkudan değil, sevgi ve dostluktan yapsın.

Dr. A. : Yazı ve imlâ dışında, güçlük çektiği başka

dersler yok mu? Solak olup olmadığını incelediniz mi? Belki de doğuştan solaktır?

(Anne baba solak olup olmadığını bilmiyorlar. Anne'nin solak olduğu anlaşılıyor.)

Anne oğlunun, kendisini hırsızlığa sevkeden çocuğu ele vermekten kaçınmasından ve uydurma bir isim söylemesinden yakınıyor.

Dr. A. : Başka çocuklarla arkadaşlık etmiyor mu? Nasıl giyiniyor, tuvaletini yapıyor, taranıyor?

Baba : Eskiden arkadaşlık ettiği bir çocuk vardı ama öldü.

Anne : Giyinirken, hazırlanıncaya kadar durmadan onu ikaz etmem gerekiyor.

Dr. A. : İkaz etmeye lüzum yok, her şeyden önce yavaş yavaş ve tatlılıkla onu bağımsız hale getirmek önemli. Eğer isterseniz onu etkilemeye çalışırım. Okula seve seve mi gidiyor? Büyüyünce ne olmak istediğini söylüyor mu? Kendini beğeniyor mu? Yatakta yatış şekli nasıl? Tırnaklarını kemiriyor mu? Burnunu karıştırıyor mu?

(Anne-baba, çocuğun kendini son derece beğendiğini, büyüyünce marangoz olmak istediğini, eskiden tırnaklarını kemirdiğini, bundan başka dikkati çekecek bir yönü bulunmadığını anlatıyorlar. Okula seve seve gidiyormuş.)

Dr. A. : Okula karşı daha fazla ilgi duyması ve orada kendine bir yer sağlayabilmesi için onu daha da bağımsız hale getirin. Bu, onu yanlış adımlar atmak tehlikesinden uzaklaştıracaktır. Tehdit etmeyin ve bu meseleyi artık hiç açmayın. Midesinden çok şikâyetçi olan bu çocuğun sucuk gibi şeyler satın alması çok ilgi çekici. Artık ona sitemlerde bulunmayın, azarlamayın ve bağımsız hale gelmesine çalışın.

Dr. A. : Burada katıksız bir şımarık çocuk tipiyle karşı karşıya değiliz. Bu tipin katıksızlığı çocuğun özgürlük içinde büyütülmesi dolayısıyla bozulmuştur. Devamlı gözlem altında bulundurulmuş bir çocukla yalnızlığa alışmış bir çocuk arasında büyük fark vardır.

(Bu arada çocuk içeri girmiştir ve doktor Adler ona soruyor):

— Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

Çocuk : Marangoz olmak istiyorum.

Dr. Ar. : Marangoz olunca ne yapmak istiyorsun?

Çocuk : Rendelemek.

Dr. A. : Kaç tane arkadaşın var?

Çocuk : Üç.

Dr. A. : Ne yapıyorlar onlar?

Çocuk : Hırsızlık yapıyorlar.

Dr. A. : Onlara sormak isterdim: "Böyle davranırsanız sonunuz ne olur?" diye. Onları seve seve mi taklit ediyorsun?

Çocuk : Hayır.

Dr. A. : Niçin bu çocuklara uyuyorsun? Öyle sanıyorum ki kimsenin yaptığı hırsızlığın farkına varmayacağı ve böylelikle bir şeyler satın alabileceğini sandın. Korkuyor musun? Cesur bir çocuksun, okulda da cesur olmalısın. Kocaman bir çocuk olmuştun bak, her şeyi kendi kendine başarabilmelisin; kendi kendine giyinmesini biliyorsun. Ya yıkanmak, yıkanabiliyor musun yoksa annen mi yardım ediyor? Ona fazladan bir iş yüklemek istiyorsun. Halbuki her şeyi yapmasını biliyorsun sen, annenden yardım bekleme, olmaz mı? Yazı nasıl gidiyor? Biraz daha çaba göster, daha iyi gideceğine emnim.

(Çocuk da annesi gibi solak).

Seni hırsızlık yapmaya sürükleyebileceklerine sakın inanma, budalalık olur bu. İnsan kendisini başkalarının

eline bırakmamalıdır. Bir ay sonra gene gel de bana anlat bakalım her şeyi kendi kendine yapabiliyor musun, yazın düzelmiş mi ve başka çocuklara kapılıyor musun? (Çocuk, çıkıyor). Solak çocuklarda sorunları başkaları gibi çözemeyecekleri inancı yer etmiştir. Sağ elleriyle çalışmak isterler ve bunu başaramadıklarını görünce her işlerinin ters gideceğine inanırlar. Solak çocuk birçok belirtiden tanınır. Bir çocuk okumakta, yazmakta v.b. güçlük çekiyorsa belki de solak olduğu akla gelmelidir. Solak çocukların çoğunluğunda yüzün sol yarısı sağ yarısından daha iyi gelişmiştir. Solaklar genellikle güç çocuklardır, aralarından çoğu da ilerlemekten vazgeçerler, umutlarını yitirirler, bütün hayatları boyunca yazıları kötü olacaktır. Buna karşılık diğer bazıları da yazıya özellikle çalışırlar ve sağ eliyle yazan bir çocuk kadar güzel bir yazıya sahip olmayı başarırlar sonunda. Bunlar aşağılık komplekslerini yenmiş ve genellikle güçlükleri yenmeye kendilerini alıştırabilmiş olanlardır; sanatkâr v.b. olurlar. -Bir insanın sağ eliyle pek güzel yazı yazdığını görürseniz onun belgi de solak olduğunu hatırlanıza getirin. Hayatta belki de % 35 veya % 50 solağa rastlamışsınızdır. Bunu kendileri de bilmezler ama sonuçlarından ister istemez etkilenirler. İnsanların en iyileriyle en kötöleri arasında, çeşitli huyları, karışık problemleri olanlardan -sanatkârlardan başlayarak-, güç çocuklara kadar, pek çok sayıda solak bulursunuz.

Konumuz olan çocuk hastalıklıdır, annesi tarafından şımartılmış, babası tarafından hırpalanmıştır, bu da onu, annesine sığınmaya iten bir durumdur. Baba çocuğun eğitimi konusunda anne ile bir anlaşmaya varmalıdır. Son zamanlarda ise hazırlıklı olmadığı yeni bir durum çıkmıştır ortaya. Hiç anlaşılamadığı büyükannesinin evine yerleşmiştir. İhtiyar kadın rahatını aramaktadır. Çocuk okul-

da ilerliyor ama okuldan kaçıyor da. İlerliyor, çünkü bu-
nu başaracak durumdadır. Buna bir karşılık arıyor: sınıf-
ta huzursuzluk yaratıyor ve çocukları eğlendiriyor. Bu da
yetmiyor ona, çalmak isteğini duyuyor. Başkalarının kış-
kırtmalarına kapıldığını kabul edelim. Bu, işine geliyor-
du. Buna karşılık yazısını düzeltmek isteyenlere kapılmı-
yordu. Eskiden alıştığı kadar iyi muamele ve sıcak ilgi
görmediği izlenimi yer etmiştir içinde. Belki de şimdi da-
ha olumlu bir durumdadır, fakat cesaretine sahip değıl-
dir. Belki de eskiden okulda bugünkü kadar sevgiyle kar-
şılanmıyordu. Bu çocuğun cesarete ihtiyacı olup olmadı-
ğını anlamak gereklidir. Onu sıkıştırmamalıdır, bekleme-
li ve zaman vermelidir. Belki de şöyle demelidir: "Her
şeyin yoluna gireceğini anlıyorum! Gene en iyi öğrenci-
ler arasında yer alacağına inanıyorum." Öğretmenin
kendisiyle ilgilenmesini her zaman arzu etmiştir. Bir de-
fa daha olağandışı davranacak olsaydı ona şöyle derdim:
"Hiç zahmet etme, hepimiz seninle ilgileniyoruz zaten."
Böyle bir söz belki de onu etkilerdi. Ama söyleyiş tarzı
her insanın kişiliğine göre değişebilir. Bunu ben belki de
şakacı bir yoldan yapardım.

CESARETİNİ YITIRMİŞ EN KÜÇÜK KARDEŞ

7

“Emile 14 yaşındadır.”

Bu, erginlik yaşıdır. Bu problemin çeşitli yazarlarca farklı şekillerde ele alındığını biliyoruz. Bazıları bu çağda çocuğun âdetâ şeytana kapıldığını veya bir çeşit iç zehirle zehirlendiğini kabul etmiş olabilirler. Oysaki bugün hiçbir şeyin evvelce gizli kalmış bir şekilde varolmadıkça birdenbire ortaya çıkamayacağını biliyoruz. Başlıca etmen erginlik çağında çocuğun artık çocukluktan çıkıp olgun bir insan haline geldiğini göstermek eğiliminde oluşudur. Eğer artık çocuk olmadığını isbata çalışsaydım, daima daha ileri götürürdüm işi, aşırı hareketlerde bulunur ve her çareye başvurarak büyükleri her bakımdan taklide kalkışırdım. Psikologların (hekim olmayan), üreme bezlerinin ancak erginlik çağından itibaren işlemeye başladıkları konusundaki iddiaları tamamiyle yersizdir, kabul edilemez.

“Yaşları 26 ile 17 arasında değişen diğer beş çocuğun en küçükleridir. İlkokulda hep sınıf birincileri arasındaydı ama liseye girdiğindenberi derslerine çalışmıyor ve neredeyse okuldan kovulacak.”

Kardeşlerin en küçüğü, olumlu bir durum içinde bulunduğu sürece daima çabalarının karşılığını alır ama durum değişecek olursa buna yeterli şekilde hazırlanmadığını görürüz. Ancak birinciler arasında bulunmak şartıyla yeni duruma ayak uydurabilecek demektir.

"Sınıfta kaldı ve o zamandanberi çok büyük güçlüklerle ilerliyebiliyor."

Sıkıntılar hiç şüphesiz daha evvel, yani liseye girdiği sıralarda başlamıştı. Bu yeni duruma tahammül edemiyor. Lisenin kendisine özel koşulları, istekleri vardır. Öğretmenler yenidir, bu eski firavunu henüz tanımıyorlar ve ona yeteri kadar yakınlık göstermiyorlar; çocuk küsmüş ve arka plâna atılmıştır. İlkokulda durumu kolaydı, iyi tanınıyordu, göz önündeydi, şimdi ise güçlüklerle karşılaşılıyor ve artık ilerlemiyor.

"Okulu sevmediğini, çünkü orada mutluluktan çok acı çektiğini söylüyor."

Başka bir şekilde ifade edilmekle beraber bu, bizim kanımızı kuvvetlendiriyor; ancak bir dereceye kadar memnun edilirse ve birinci olabilirse rahatlık duyuyor.

"İlkokulda özel bir başarıya ulaşamamış eski sınıf arkadaşlarından biri, lisede sınıfta kalmamayı başardığından ve ondan bir yıl ileriye geçtiğindenberi liseden bütün bütün nefret ediyor."

En küçük kardeş başka birinin kendi önüne geçmesine hiç tahammül edemez. Başkalarını geçinceye kadar uzun bir yol aşmış ve pek çok güçlükle savaşmıştır o.

"Okulda kendisine gösterilen fena muameleden yakkınıyor, kabahatin büyük kısmını kendi öğretmenin üzerine atıyor ve onun, hainliğiyle hayatı dayanılmaz hale getirdiğini iddia ediyor."

Şu halde şımartılmadığı anda hemen huysuzluğun açığa vuruyor demektir.

"Annenin söylediğine göre, liseye girdiğindenberi her bakımdan değişmiş, kötüye gitmiştir."

Sık sık ortaya attığımız başlıca sorun şudur: hangi durumlarda şikâyetlere yol açtı, ve kusurları hangi zamanlarda kendisini gösterdi? Lise bir test olarak kabul

edilebilir. Liseye girişinden sonra değişmiş olması bu durum için yeteri kadar hazırlanmadığına bir işarettir. İkinci sorun ise şudur: nasıl oluyor da bu çocuk yeteri kadar hazırlanmamış bulunuyor? Biliyoruz ki kardeşlerin en küçüğüdür ve en küçük de genellikle şımarık olur. Şu halde incelememizde onun gerçekten şımarık bir çocuk olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

"Çocuk sinirli ve çabuk hiddete kapılıyor..."

Tıpkı, kendisini rahatsız ve güç bir durumda hissedilen bir kimse gibi.

"... çok heyecanlı ve genellikle söz dinlemiyor."

Evdeki davranışının niçin bu kadar kötü olduğunu anlıyoruz. Birey herhangi bir başarıya ulaştığı sürece bu başarı kendini başka alanlara da aynı şekilde yansıyacaktır. Bu çocuk okulda başarıya ulaşsaydı evde de başarısı etkili olacaktı. Davranışını içinde sinirlendirilen, hakaretlere ve tenkitlere maruz kalan ve evine dönünce genellikle karısı ve çocuklarıyla kavga eden bir küçük memurun davranışına benzetebiliriz. Çocuk hiç olmazsa evinde en yüksek yeri tutmak istiyor. İşte söz dinlemeyişinin nedeni de budur.

"Anneden edinilen bilgiye göre çocuk iyi kalplidir, sevimliliği ve tatlılığı, şefkatiyle çevresini kazanmayı bilir."

Başkalarını kazanmakta ve sevgilerini üzerine çekmekte pek becerikli olan şımarık çocuklara sık sık rastlanır. Bu gibi çocuklar özellikle uysal, sevimli izlenimi bırakırlar.

"Annesinin ağladığını veya acı çektiğini gördüğü zaman onun için her şeyi yapıyor."

Sevgisini bol bol harcayan bir kişi olarak amacına ulaşmış yani annesine hem hükmetmiş, hem de onu istediği gibi üzecek duruma gelmiş demektir. Bu da akıllı bir

davranış sayılır. Eğer sert davransaydı çocuğu belki de bu sertlikten kurtulmak için yatılı okula verirler, bu da okuldaki verimini bütün bütün kötüleştirir, çocuk, partiyi tamamiyle kaybederdi. Annesinin gözünden düşmemeye çalışması ve onda kendisine bir yardımcı bulması gerekmektedir. İyiliğini bir erdem olarak değil, ipleri kopacak derecede germemek için başvurulmuş ve başarılı bir hile olarak görüyoruz.

“Baba, üç yıldanberi evden ayrılmıştır.”

Belki de okuldaki davranışını değiştirmiş olan, budur. Babanın gidişi liseye giriş hazırlığı devresine rastlamış olabilir ve bu gidiş mutlaka çocukta çok derin etkiler bırakmıştır. Belki o da babasıyla gitmek istemiştir, belki de yeni durumun başladığı nokta burasıdır, sevdiği (o zaman çocuk için bir engel teşkil etmesine rağmen) baba artık yoktur; bu yüzden o “büyük bey” rolü oynamak istemiştir.

“Annenin fikrinde çocuk, başında sağlam ve sert bir iradede, bir otoriteden yoksun kalmıştır.”

Bu, annenin hayat tarzı bakımından değerli bir bilgi vermektedir bize: kendi durumundaki bir kadının çok zayıf olduğu ve ancak bir erkeğin, çocuktan iyi sonuç alabileceği inancı içinde yaşıyor demektir. Burada müsaadenizle annenin yalnız aşağılık duygusunu ifade etmekle kalmayıp aynı zamanda “Ben fazla zayıfım, başaramayacağım” demek istediğini iddia edecek olursam birçokları bunu niçin salt “başında sağlam ve sert bir iradede yoksun” ifadesinden çıkardığını anlayamaz. Kadının, acısını göstermekten başka hiçbir şey gelmiyor elinden.

“Bu çocukla başa çıkamadığını iddia ediyor.”

“Altı aydanberi annesinin odasında uyuyor çocuk.”

Bu belki kendi tarafından ulaşılmış bir sonuçtur, belki de aksine, annenin onun varlığına ihtiyacı vardır. Her

İki halde de çocuğun 14 yaşında bir delikanlı olduğunu gözönünde tutarsak, güçlü fakat aşırı bir bağlılığa işaret sayılabilir.

"Sofraya oturması için her zaman ısrar bekliyor."

Şımarık çocuklarda çok rastlanan belirtilerden biri de yemek yemek için güçlük çıkartmalarıdır.

"Genel olarak, kendisine verilen öğütleri dinlemiyor. Çok zaman saat dokuza kadar yataktan kalkmıyor ve okula geç kalıyor."

Bunun nedeni okuldan pek "uzakta" bulunuşunda aranmalıdır. Bir çocuk okula geç kalıyorsa bu, onun okula arasının hiç de iyi olmadığına işarettir.

"Bu gibi hallerde kahvaltı etmiyor ve akşam kahvaltısını da çok zaman okulda yemeyerek eve geri getiriyor."

İşte annenin hassas noktası ve bunu çok doğru olarak sezmiş bulunan çocuk, davranışıyla annesine işkence ediyor. Anne yemeğin önemi üzerinde fazla durmuş, buna gereğinden fazla değer vermiş ve böylece zayıf noktasını çocuğa bizzat göstermiştir ki çocuk da annesini bu bakımdan "avucunun içine" almış bulunuyor.

"Annesine bakılırsa, sık sık yalan söylemiyor, pek nadir olarak para konusunda yalana başvuruyor."

Annenin bu konudaki fikri pek belirli değil ama gene de yalan, yalandır.

"Yükselme hırsı kendisini başka alanlarda gösteriyor."

Daha önce rastlamayı umduğum bir nokta burada aydınlığa çıkmış demektir. Çocuk bir tarafta birinci olmak arzusundadır; bu umudunu yitirmiyor ve ona çırma çareleri arıyor.

"Büyük bir tapınağın korosunda birinci solisttir."

Böylelikle bir yerde birinci olmayı başardığını görü-

yoruz. Şimdi şu soru çıkıyor ortaya: niçin bununla yetinmiyor? (Konserler veren pek mükemmel bir şarkıcı olan bir ağabeyi bulduğunu da buraya ekleyelim.) İhtimal ki bir Tapınağın korosunda birinci solist olmayı başarması ona yetmiyor. Yükselme hırsı, yeterince tatmin edilmiş değildir. Belki daha da yükselmek istemektedir. Ona başka alanlarda da bir fırsat tanımak gerekirdi. Belki de o koşullar altında okuldaki davranışı düzelebilirdi. Bütün umutlarını yitirmiş değildir, yarışı terketmiyor. Fakat bu çocuk cesaretini tamamiyle yitirirse ondan ne bekleyebiliriz? Bir suç işleyebilir veya sinir hastası olabilir. Şimdiye kadar edindiğimiz bilgilerden faydalanarak bu sorunu derinleştirmek istersek, nisbeten güç bir durumda bulacağız kendimizi. Bu delikanlıda bazı tereddütlerin bulunduğuna işaret edecek başka hiçbir belirti göremiyoruz. Onu saldırgan bulmuyoruz, şu halde ileride sinir hastası olabilme ihtimali daha fazladır. Daha faal olsaydı, ayrıca başkalarına zarar verme eğilimi gösterseydi, daha saldırgan bir şekilde ilerlemeye çalışsaydı o zaman ileride suç işleyebileceğini tahmin edebilirdik. Para konularında yalan söylemesi bize yeteri kadar bilgi vermiyor. Umudunu yitirecek olursa sinir hastalığına yakalanacağını tahmin etmek akla daha yakın geliyor.

"Bir süredenberi, özellikle bisiklete merak sardı."

Kardeşlerin en küçüğü! Bisiklete binmeyi bilmesi ileride belki de bisiklet yarışlarına katılacağını düşündürebilir.

"Şimdiki halde en büyük arzusu bir bisiklete sahip olmaktır. Annenin verdiği bilgilere bakılırsa çocuk inisriftir."

Eğer bunun doğruluğu ispatlanabilirse bir yorumda bulunmak ve bu çocuğun her türlü umudunu yitirdiği

takdirde hırsızlık yapabileceğini düşünmek mümkün olabilir.

"Oldukça büyük miktarda parası var."

Bu bilgi ihtimal biraz mübalâgalıdır.

"Başka bir okula devam eden birkaç arkadaşı var ama annesi bunlardan hoşlanmıyor."

Arkadaşlarını başarısızlığa uğradığı yerden değil de henüz parlak olduğu devri bilenler arasından seçmesi ilgi çekici.

"İngiltere'ye, babasına yaptığı bir ziyaretten çok memnun kalmış."

Muhakkak ki oradaki davranışları son derece sevimli ve kibardı, çünkü hoş bir durumda bulunuyor ve okul yükünü omuzlarında duymuyordu..

"İhtimal okula gitmek zorunluluğundan kurtulduğu için."

"Bir süredenberi savrukluğu, dağınıklığı biraz düzeldi."

(Dr. V. nin tedavisi.)

Bu, şımarık çocuk belirtisidir.

"Okulda yapılan bir araştırma bize bu çocuğun uğradığı ihmalden ihtimal bütün ailenin sorumlu olduğunu gösteriyor."

"Hepsi öğ'eye kadar yataktan kalkmıyorlar."

Burada, bana çok önemli görünen bir gözlemimi anlatmak istiyorum. Babanın çok sıkı çalışmasını, hattâ birçok halde annenin de çalışmasını gerektiren çağımızda aile bağlarını sıkılaştırmak fırsatı pek nadir ele geçebiliyor; çocuğun ilerideki hayatı için sabahları bütün ailenin saat yedide kahvaltı sofrasında buluşması (okul saatleri gözönünde tutularak) bana son derece önemli geliyor. Bunun gerçekleştirilmediği ailelerde birçok sıkıntıların patlak verdiğini görürsünüz. Daha küçük yaşların-

danberi aile sofrası çevresinde toplanmaya alıştırılmamış olan çocuklarda gerçek bir toplumsal eğitim temeli eksik kalacaktır. Güler yüz ve neşe sofrası başında kendisini gösterecek, fikir alışverişleri orada yapılacak, açıkça orada tartışılacaktır, ama sofrada tenkit niteliğindeki konulara, okulda alınan kötü notlara ve bu gibi şeylere asla yer verilmeyecektir. Bunu başka bir zamana bırakmalıdır. Sabah saat yedide ailenin sofrası başında toplanmasının sağladığı faydalar saymakla bitmez. Yirmi yıldanberi bu öğüdümde ısrar ederim. Birçokları cevap olarak gülümsemekle yetinir, inanmaz ve öğüdümü tutmazlar. Bununla beraber bazı kusurlara ancak bu alışkanlığın yerleşmediği ailelerde rastladığımı söylemeliyim: Bütün sabah yataktan çıkmayan bir kimsenin akşam bir türlü uyuyamaması kadar doğal bir şey yoktur: normal yatma zamanı doğal yorgunluk duyulmaz ki! Akşamları kahvede veya sinemada vakit geçirmek için evlerinden kaçan çocuklardan şikâyetler dinlediğimizde bunu yukarıda belirttiğim koşullara bağlayabiliriz. Bu kadar basit ve gerçekleştirelmesi bu kadar kolay olan bu çare sayesinde, eminim ki birçok fenalıkların önüne geçilebilirdi.

“Öğretmenin söylediklerine bakılırsa bütün aile yalancıymış ve verilen bilgileri ihtiyatla dinlemek gerekiyormuş, çünkü anne sırf meseleyi büyütme için doğruyu söylemekten kaçınabilirmiş...”

Yukarıda anlatılanları gözönünde tutacak olursak annenin pek mübalâğa etmediğini görürüz. Çocuğun akıllı ve güzel sesli olduğu tartışma götürmez bir gerçektir; bu, ihtimal annenin gözüne çok büyük görünüyor ama mübalâğa ile, işi büyütmeyle ilgisi yok.

“Çünkü bütün öğretmenler bu çocuğun yalancı, dikkatsiz, korkak ve sinsisi olduğu kanısında birleşiyorlar.”

Bu acı bir şey. Doğru olduğunu kabul etsek de gene

çok sert bir yargı. Çocuk anlaşılan bütün öğretmenlerini düşman olarak görüyor. Bu özellikleri devamlı bir mücadelenin yarattığı düşmanlık gösterilerinden başka bir şey değil.

“Fakat hepsi de bu çocuğun aptal olmadığından ve daha iyi koşullar içinde bulunacak olursa okulun istediği hale gelebileceğinden emin; şimdiki halde okulu memnun etmiyor.”

Daima başta gelmek isteyen bu çocuk güç bir durumla karşılaşınca artık okulun isteklerine cevap veremiyor. Burada daha büyük bir kuvvet karşısında kalmış bir mücadelecinin huy özelliklerini buluyoruz.

“Yalnız dört derste başarı sağlayamıyor: matematik, tarih, coğrafya, dinbilgisi.”

Dinbilgisinde başarı sağlayamayışı hayret uyandırıyor ama belki de bu dersin öğretmeniyle iyi anlaşamamıştır. Okulda ne derece gerilediğini görmek cidden ilgi çekici. Matematik konusunda, genellikle şımarık çocukların bu derste güçlük çektiklerini göreceksiniz. Burada da öğretmenle mücadele halinde olması mümkündür. Bu çocuğun matematikte karşılaştığı güçlükleri ancak, diğer derslerin aksine, matematiğin her türlü kuraldan uzak oluşuyla açıklayabiliyorum. Her kuraldan uzak olan bu ders boşlukta yüzer âdeta; sırf kendi gücüne dayanarak ve çeşitli işlemler yaparak bir sonuca varması gerekiyor. Bu ise, şımarık çocukların asla başaramayacağı bir geydirdir, zira onlar bir şeye dayanmak, bir desteğe sahip olmak isterler daima. Bu desteği de, yabancı dil kurallarında gerekirse bulabilirler, ama matematikte hiçbir zaman bulamazlar, bu sebepten şımarık çocuklar matematik dersinde genellikle başarı sağlayamazlar.

Son zamanda yapılmış bulunan zekâ testinin bu sonucu doğrulayacağı muhtemeldir.

"Zekâ testi çocuğa yaklaşık olarak birinci dereceyi veriyor."

Bu çocuğun zeki olduğundan eminiz. O vakit ne yapılması gerektiğini kendi kendimize soruyoruz. 'Tedavi kendiliğinden söylenenlerden çıkmaktadır. Bu çocuğu kazanacak birini bulmak gerekiyor. Aynı zamanda ona cesaret verecek ve arkadaşlarına, derslere duyduğu ilgiyi arttırabilecek birini. Böyle bir kimse çocukla açıkça konuşabilir ve onun kendi davranışında hayal meyal seçtiği şeyleri aydınlığa çıkartabilir, ona anlatabilir. Bundan sonra çocuk hiç şüphesiz hatalı davranışını asgari dereceye indirecektir. Böylelikle dikkatini, güçlüklerin varoluşuna ve karşılaşılan güçlüklerle kuvvetle göğüs germek gerektiği noktasına çekmek mümkün olacaktır. Fakat ancak çocuğun güvenebileceği bir kimse bu işi başarabilir. Bir arkadaşın bu konuda daha başarılı olması muhtemeldir, zira çocuk kadınlara tıpkı annesine verdiği değer kadar az değer verecektir ve diğer taraftan babasına karşı bambaşka bir şekilde davrandığını, babasının kendisiyle ilgilenemediği andan itibaren hareketlerinin kötüye gittiğini de biliyoruz. Büyük ağabeyi onun güvenini kazanabilir, bütün durumu ve ilişkilerini anlayabilir. Onu tenkit etmeksizin yeni bir hayat gösterebilir, geçmişî unutmamasını teklif edebilir. İçinde gizlediği, iyi bir çarkıcı olma arzusunu onca anlaşılır hale getirebilir. Ancak çarkıcı olarak bir rol oynayabileceğine inandığı içindir ki okula karşı duyduğu bütün ilgiyi yitirdiğini ona gösterebilir. Bu ağabey öğretmenlerden de çocuk için bir nühet istemelidir, çünkü ağabey onu kalkındırmayı başarsa bile çocuk okulda kötü not aldığı takdirde sonuç gene iyi olmayacaktır. Bugün okuldaki kötü verimi, orada başkısı gördüğü duygusundan ileri gelmektedir.

Bize getirilen vakalar üzerinde anneyi veya çocuğu görmeden, kendiliğimizden bir fikir edinmemiz son derece önemlidir. Söz konusu vakanın anlatımını size yorumlayacağım, en ufak bir bilgiden nasıl sonuçlar çıkartmaya çalıştığımı göreceksiniz:

"1925 yılı sonbaharında B. ana okuluna geldiğinde, gerek bedeni, gerek akli bakımdan onun kadar ihmale uğramış ve onun kadar geri kalmış bir çocuk daha düşünülemezdi."

Bundan, hiç kimsenin çocukla ilgilenmemiş olduğu sonucunu çıkartabiliriz. Bu, fikri gelişmenin özelliğidir; bir çocuğun mutlaka, kendisine aklını kullanma imkânını sağlayacak birisiyle ilişki kurması gerekir.

"İyi beslenmemiş, iyi bakılmamış, yeteri kadar giydirilememişti ve kış epeyce ilerlemiş olmasına rağmen ayağında ayakkabısı yoktu."

İhtimal, fakir bir ailenin çocuğudur.

"Akıl bakımından da pek geriydi ve güç konuşuyordu."

Çocuğun dilinin gelişmesi ancak toplumsal ilişki içerisinde gerçekleşebilir. Eğer bir çocuk bu ilişkiden yoksun ise dili de gelişemez. Bu çocuğun geri zekâlı olup olmadığını da kendi kendimize sormalıyız. Bu bir tahminden ibarettir ve araştırmalarımıza ihtiyatla devam etmemiz gerekir, çünkü böylesine bir teşhis koyacak olursak çocuğun işi bitiktir artık. Geri zekâlı olmayan bir çocu-

ğa geri zekâlı damgasını vurmak, affedilmez bir hatadır.

“Çocuğa söz söylendiğinde hemen saklanıyor ve haykırmaya, tepinmeye başlıyordu.”

Birisi onunla yakınlık kurmak isteyecek olursa kendisini koruyor demek ki. Üçüncü tip çocuklara, istenmeyen, gayrimeşru veya sakat çocuklar sınıfına mensup izlenimini bırakıyor bu çocuk. Çevresine düşmanca davranışını görüyorsunuz.

“Çok korkaktı...”

Ancak kendini yerinde, yuvasında hisseden bir yaratıkta cesaret aranabilir.

“Çocuklara saldırıyor ama onların saldırılarına uğramamaya da dikkat ediyordu.”

“Yemeklerde yardıma ihtiyacı vardı, yemeğin ağzına verilmesini bekliyordu.”

Bu bilgiyi ihtiyatla karşılamak gerekir. Yemek yemekte güçlük çıkartanlar, genellikle şımarık çocuklardır. Fakat burada bile düşmanca bir davranış beklemesi de mümkündür. Gerçekten sevilmeyen bir çocuğa da, bir an evvel işini bitirmek için, yemek yedirmek zahmetine katlanılması mümkündür. Böylelikle, kendisi yemek yemeyi öğrenemez.

“Fakat çok zaman, aç olmasına rağmen verileni yemiyordu.”

Bu çocuk düşman ülkesindeymiş gibi davranıyor. Fakat zekâ geriliği belirtileri gösterip göstermediğini dikkatle incelemek gerekir.

“Ancak çevresinin hiç ilgilenmediği bir hadise çıktıktan sonradır ki yatışıyor ve yemeğini iştahla yiyor.”

Demek ki yemek yemesi pek fena değilmiş.

“Meşru bir çocuktur. Yürümeyi ve konuşmayı pek

geç öğrenmiş. Fakat bugüne kadar henüz istediğini doğru dürüst ifadeyi bilememiş."

Dili konusundaki bu güçlükleri biz de anlıyoruz. Yürümesine gelince, burada organik güçlükler aklımıza gelmelidir. Belki dişlerini de geç çıkardı. Bu gecikme de hastalık tablosuna girer.

"Çevresini çok fazla meşgul ediyordu."

Ancak emrinde birini bulabilirse hükmedebilir. Bu, hayret uyandırıcı bir bilgi oluyor. İhmal edilmiş görünüşü belki de anne babasının umutsuzluğundan doğmuştur ve şüphesiz çevresinde kendisine bakan bir kimse bulunmuştur. Bu belki bir büyükanne, belki bir teyze veya abladır ve çocuk ona bir dereceye kadar hükmedebilmiştir. Bu koşullar altında bir sonuca varabilir ve ana okulundaki davranışını anlayabiliriz.

"... ve en ufak fırsatta başkaldırıyordu."

İhtimal çevresi ona pek sert muamele etmemiş. Karşıkoymak, bir mücadele vasıtasıdır ve özellikle güçlü bir çevre karşısında bir çocuk başkaldırmaz. Belki de daha önce şefkat gördüğü bir ortamda iken sonradan bu durumu değişmiş, o ortamdan çıkmıştır. Araştırmalarımıza devam edebilmek için bu noktayı akıldan çıkartmamamız gerekiyor.

"Tekmeler atıyor, yerde yuvarlanıyor, ulur gibi bağıyor ve önüne gelene vuruyor."

Bu bilgi çocuğun aleyhine değişmiş bir çevre hipotezini daha da kuvvetlendiriyor. Bunun mali bir durum değişikliği olması da muhtemeldir. Demek ki tahminlerimiz doğru çıkıyor: önce şımartılmış, sonra ihmale uğramış ve bu yüzden vahşileşmiş, düşman kesilmiş.

"Devamlı olarak gece yatağını ıslatıyor."

İhtimal ki birini kendisiyle meşgul etmek istiyor ve hoş olmayan bir şekilde dikkati çekme eğilimine sahip.

"... ve tırnaklarını kemiriyordu."

İnatçı çocuklarda bu huyu daima bulursunuz. Onlara devamlı olarak tırnaklarını kemirmemeleri hatırlatılır ve inat etmek suretiyle karşıkoyarlar..

"Yemeklerde öyle bir açgözlü oluyordu ki bazan akşam kahvaltısında öteki çocukların yiyeceklerini çalıyordu."

Büyük bir toplum duygusuna sahip değil ve bu, davranışlarında da kendisini gösteriyor.

"Raşitik ve zekâ bakımından pek geri idi."

Bu, söylediklerimizi doğruluyor.

"Arkadaş canlısı değil ve hiç kimseyle geçinemiyor."

Bu hem şımarık çocuk tipine, hem de nefret edilen çocuk tipine uyan bir özelliktir.

"Hayvanlara ve insanlara işkence ediyordu."

Böyle bir davranışı yukarıda adı geçen iki tipte de bulursunuz. Bunlar, güçlerini göstermek isterler.

"Sinekleri büyük bir zevkle eziyordu."

Zayıfın karşısında güçlünün davranışını görüyorsunuz.

"Daima birinci olmak istiyordu."

Başlangıçta ileri sürdüğümüz ihtimal, doğru çıkıyor. Belki de annesi babası evvelce mali bakımdan daha iyi bir durumda idiler ve bu sonradan değişti; o zamandan beri sevgiden ve yakınlıktan yoksun kaldı.

"Hep emretmeye meraklı olduğu için: bunu yapamayınca, arkadaşlarına vuruyor, masaları, iskemleleri deviriyor, kendisini yere atıyor ve tatlılıkla söylenen hiçbir öğüdü dinlemiyordu."

Bunlar, daima dikkati üzerinde toplamak isteyen bir şımarık çocuğun özellikleridir.

"Şimdi ise çocuk yuvasına seve seve geliyor ve ken-

disine armağan verdiğim mendili üzerinden hiç ayırmak istemiyor.”

Demek ki çevreye ayak uydurmaya başlamış, bu onun ana okul öğretmeniyle bir ilişki kurduğuna bir işarettir. Öğretmenin çocuğu kazandığını ve şımartılmış olduğu hoş durumu yeniden yaratmayı başardığını görüyoruz. Kendi kendisine şöyle diyor olmalı: “İşte her zaman istediğin, hoş gidecek duruma girdin.” Bundan sonra o güne kadar başarılammış olan, başka şeylere de ilgi duyması adımı atılabilir.

“Burada kendisine gösterilenlerle ilgileniyor. Bir şeyle uzun süre meşgul edilirse mutlu oluyor, örneğin, bir kuşu beslemek, çiçekleri sulamak, süpürmek, daha küçüklerin patiklerini giymelerine yardım etmek gibi işler...”

Geri zekâlı bir çocuk olabileceği konusundaki tahminimiz sarsılmaya başlıyor demektir. İhtimal çevresine uyuyor, ana okulu öğretmenine bağlanıyor ve mantığa uygun şekilde davranıyor. Geri zekâ teşhisi bana, yetersiz sebeplere dayanıyor gibi gelmeye başladı, bu tahmini bir kenara bırakalım.

“Aile durumu son derece acıklı. Babası veremden ölmüş, annesi işçilik yapıyor ve çocuğun terbiyesiyle ilgilenemiyor.”

Peki, ya çocuğu şımartan kişi nerede? Belki de ölmenden önce babası şımartmıştı onu?

“Kadın çocuğun eşyasını satıyor, örneğin ona okulda verdiğimiz kışlık paltoyu, pabuçları v.b. sattı ve onu bize gene paçavra!lar içinde gönderdi.”

Nefret edilen, sevgiden ve sıcaklıktan (hem manevi hem de, anası kışlık paltosunu bile sattığına göre, maddi anlamda) yoksun büyüyen bu çocuğun yerine koyun kendinizi.

"Kardeşlerin en küçüğü: ötekiler on, onbeş ve ondokuz yaşında ve hepsi erkek."

Belki de bu çocuklar içinde biri küçük kardeşine karşı özel bir ilgi göstermiştir. Gelişmesi bakımından ise en küçük olmasını gözönünde tutmalıyız. Şımartıldığını hatırlayacak olursak, kardeşlerin en küçüğü olmak sıfatıyla bir dereceye kadar kudrete de sahip olduğunu düşünebiliriz. Önünde üç örnek vardır ve onları taklit etmek istemektedir. Fakat başkalarının kendisinden daha kudretli olmasını istemez ve daima birinci plânda, başta, ötekilerden ileride olmayı arzular.

"Sık sık ağlıyor ama yalnız karşıkoymak istediği veya hiddete kapıldığı zaman."

Ağlamak özellikle etkili bir silâhtır. Çocuklar, ağlamakla bizi hiç etkileyemediklerini farkettileri zaman hemen susarlar. O, kendisine değer verdirmek için bu silâhı kullanıyor. Dilsiz ve sağır olan bir çiftin iyi konuşan ve iyi işiten bir oğlu vardı. Çocuk, bir yeri acıdığı zaman ağlıyordu ama en ufak bir ses çıkartmaksızın. Gözyaşları yanaklarından akar, ağzından hiç ses çıkmazdı. Çocuk, gürültünün ana babasını hiç etkilemediğini biliyordu da ondan. Her zaman çevrenin izlerine rastlıyoruz demektir.

"En sevdiği oyunlar jimnastik ve inşaat oyunudur."

Bu çocuk ihtimal o kadar beceriksiz değil, geri zekâlı hiç değil.

"En sevdiği masallar "Rumpelstilzchen" ve "Ormanda uyuyan güzel" masalları."

Bu şekilde, masallardan bir sonuç çıkartmaya çalışmak daima verimli olur. Birinci masalda bir kurnazlık başka bir kurnazlık tarafından altedilmektedir. "Ormanda uyuyan güzel"in seçimini daha iyi anlıyoruz. Bu masalı sevmesinin nedeni hiç şüphesiz özel bir cesaret göste-

risiyle bir dereceye kadar başarı sağlamak umudunu dile getirmesidir. Öyle sanıyorum ki bu konu, bu masallarda bu gibi çocukları özellikle etkileyen ilkelerin neler olduğunun tespit edilmesi için esaslı şekilde incelenmelidir. Konumuz olan çocuğu eğer iyi tanıdıysak bu iki masalı niçin tercih ettiğini de daha iyi anlayabiliriz.

“Çok zaman akşama doğru rüyalara dalıyor.”

Bunu çocuğun gündüz hayalleri kurması olarak anlarsak bu hareket bize, “ormanda uyuyan güze!”i hatırlatır, o da uyumaktadır. Belki de bu çocuğu daha iyi anlamamıza yardımcı olacak bir ipucu bulabileceğiz.

“Bir süre önce halsizlikten uyuyakaldı ki bu da bizi bir gün uykuya dalıp uyanamayacağı korkusunu verdi.”

Belki de bu halsizlik “Ormanda uyuyan güzel” fıkriyle ilgilidir. Böyle bir çocuğun bunun gibi bir masalın çekimine kapıldığı zaman, başka çocuklara oranla uykuya daha fazla düşeceğini kolaylıkla tahmin edebiliriz.

“Öyle anlaşıyor ki bu çocuğa çok işkence edilmiş.” İhtimal anası dayığı esirgememiştir.

“Hiçbir yerden istenmediği kanısı yer etmiş içinde ve başkalarının dikkatini çekmek çabasında.”

Bu özellik arkasını dönüp sıvışmaya çalışan işkence görmüş çocukta bulunmayan bir özelliktir. Daima dikkati çekmek isteyen, şımarık çocuktur.

“Övülmeye bayılıyor. Ona: “Aferin B., çok iyi bir çocuksun sen!” dendiği zaman gözleri parlıyor ve bir süre her şey iyi gidiyor.”

Bu, şımarık çocuğun özelliklerinden birisidir. Böyle bir durumda rahatlık duyar: beğenilme, hayatının, eğilimlerinin amacıdır.

“Bir işe başlamışsa onu sonuna kadar götürüyor ve

yaptığı iş övülecek olursa yeniden başlamakta hiç tereddüt etmiyor."

İşte bu çocuğu harekete geçirebileceğiniz ipucu. Çalışıyor, çünkü çalışınca övüldüğünü ve sevildiğini görüyor. Bu durumdan faydalanmak ve ona yararlı olmasını anlatmak fakat hemen övmekten de kaçınmak gerekir. Onu hemen övmemeli, sadece "bunu böyle böyle yaparsan çok iyi olur!" demekle yetinmelidir.

"Okşanmak ve şımartılmak için iki yaşında bir çocuk gibi davranıyor, bebek gibi konuşuyor."

Şımarık çocukların hattâ büyük insanların küçük çocuklar gibi peltek peltek konuştuklarına zaman zaman hepimiz tanık oluruz. Bunlar o eski durumlarını özleyen ve kendilerini Cennet'te hissetikleri çağa dönmek isteyen insanlardır. Bu çocuğun da hastalığı sırasında şımartılmış olması muhtemeldir. Bu hastalıkta (raşitizm) ciddi belirtiler görülür ve çocuğu şımartmak zorunluğu çıkar. İşte onun da şımartılmak ihtiyacı ve kendisini sevdirmek ve beğendirmek eğilimleri buradan geliyor olmalı. Kendisi de bilmeden ve farkına varmadan bu şekilde yaşamaktadır. Demek oluyor ki her şeyin bir izah tarzı bulunabiliyor.

"Konuşması pek kötü. Görünüş bakımından iyi ama kulakları zaman zaman akıyor."

İhtimal henüz iyileşmemiş bir ortakulak iltihabı bahis konusudur. Eğer bu hastalık onda derin izler bırakmamış olsaydı daha iyi işitebilir ve bu hastalığa yakalandığına göre işitme duyusu birçoklarından daha kuvvetli olduğundan müziğe ilgi duyardı. Her çocukta ortakulak iltihabı olmaz. Ona belki de müzik yoluyla yeni bir imkân sağlanabilir, bir koroya girer veya müzik çalar bu yoldan toplum ile ilişki kurabilirdi.

"Zekâ bakımından, geri kalmış ve üç yaşında bir çocuk davranışlarını gösteriyor."

Beş yaşında olduğu halde üç yaşında gibi davranan ve akıllı olmadığı izlenimini bırakan çocuğa belki geri zekâlı denebilir; fakat böyle bir yargıya varmadan onu birtakım testlere tâbi tutmak gerekir.

"Genel olarak ancak alıştığı kimselere karşı tepki gösteriyor."

Şımarık bir çocuğun huy özelliklerinden bu da.

"Pozitif verimleri ancak fizik alanda dikkati çekecek nitelikte, çünkü en sevdiği eğlence, normal veya ritmik jimnastik ve bu alanda parlak başarılarla ulaşıyor."

Henüz bir türlü bir yargıya varamıyorum. Geri zekâlı çocukların jimnastikte ve ritmikte başarıya ulaşması pek olağan değildir. Fakat sistemli bir jimnastik hareketini başarmak, parlak başarılarla ulaşmak, bir geri zekâlıda hiçbir zaman bulunmayan bir âhenk kurma yeteneği gösteriyor bize.

Öğretmen bize aşağıdaki vakayı sunuyor:

“M., dokuz yaşında, dördüncü sınıfa devam eden bir kızıdır. Beş çocuğun en küçüğüdür. Abla ve ağabeyleri sırasıyla 25, 23, 15 ve 14 yaşındadırlar. Evli olan büyük ablanın birkaç haftalık bir de çocuğu vardır. Kardeşlerin en küçüğü, güzel ve sevimli olduğu için M. gerek ana babası, gerekse ağabey ve ablaları tarafından özellikle şımartılmıştır. Eğitim ve terbiyesi herşeyden evvel ağabey ve ablalarına emanet edilmiştir, çünkü annesiyle babası bütün gün çalışıyorlar. Baba bir ticaretevinde :nemurdur ve sabahın yedisinde evden çıkıp akşamın altısında döner. Anne korsecidir ve o da bütün gün çalışır. Çocuk okula girdiğinde sınıfında gevezelikleri, aşırı canlılığı, küstah davranışı, duygusuzluğu, kavga ve vahşilik eğilimiyle derhal göze batmıştır. Birinci sınıf öğretmeni, onu çok zaman “müthiş bir çocuk” ama pek akıllı ve o günkü ruh haline göre bazen pek çalışkan, bazen pek tembel bir öğrenci olarak tanıtıyor.

“Ben çocuğu ikinci sınıftanberi tanıyorum, tembel diyemem. Aksine, kusursuz bir şekilde çalışıyor, tahrirde oldukça kuvvetli, hayal gücü canlı, düşüncelerini iyi belirtiyor, iyi anlatıyor, yazısı güzel ve temizliğe önem veriyor ama bunun, süs merakından ileri geldiğini de söylemeliyim. Kendisini beğendirmeyi çok seviyor. Bir ödevi çok iyi yaptığı zaman mutlaka dersten önce gelip bana defterini gösteriyor ve gururla: “Bunu ben yaz-

dım." diyor. Kendisini övdüğüm zaman çok seviyor. Çalışmaya karşı hevesli ve becerikli, jimnastikte çok iyi ve çok cesur. Bisiklete binmesini ve yüzmesini kendi kendisine öğrenmiş, şimdi de, bu yıl patinaj yapmayı öğrenmek için paten alsınlar istiyor. İşte nitelikleri, iyi tarafları bunlar.

"Fakat beğenilme eğilimi özellikle çok kuvvetli, hiç durmadan göze çarpmak istiyor ki bu, otuz çocukluk bir topluluk içinde imkânsız bir şey. O zaman elinde olmaksızın, başkalarının sözünü keserek dersin devamına engel oluyor. Birkaç defa bu sebepten azarlandığı halde gene bu kabahatini tekrarlamaktan kendisini alamıyor. Merakının da önüne geçemiyor bir türlü. Başka bir öğrenciye defterindeki yanlış gösterdiğim zaman hemen yerinden kalkıp arkadaşının yanlışını o da görmek istiyor. Yasaklanan bir şey onu özellikle çekiyor. Geçen yıl müdire, karnaval gününden önce kılık değiştirilmesini yasak etmişti, çünkü M. nin sınıfına komşu olan birinci sınıf çocukları korkabilirlerdi. Ertesi gün teneffüste M. tuvalette gitti ve birkaç dakika sonra şeytan kılığına girmiş, elinde bir kargı sallayarak, ve olanca gücüyle haykırarak, fırtına gibi sınıfa daldı. Onu şiddetle azarladım ve kılık değiştirme yasağından haberi olup olmadığını sordum: cevap alamadım. Kendisine soru sorulduğunda hep böyle yapıyor. Hiçbir zaman, hiç kimsenin gözlerinin içine doğrudan doğruya bakamayışı dikkati çeken bir yanı. Ders sırasında bir süre ona bakacak olursam büyük bir huzursuzluk duyduğunu belli ediyor. Sıkıntıyla başını başka tarafa çeviriyor ama arasıra, hâlâ ona bakıyor "nuyum diye bana kaçamak bir göz de atmaktan geri kalmıyor. Bu arada terbiyesiz olmadığını da söylemeliyim. Annesi çocuğun asla yalan söylemediğini belirtiyor. Beğenilme ihtiyacı şu olayla kendisini çarpıcı bir şekilde

göstermektedir: Geçen yıl müfettiş, benim okuttuğum sınıfın devam ettiği bir müzik dersinde hazır bulunuyordu. Birkaç kez, disiplin tedbiri olarak, M. gevezeliği ve şarkıyı durup dinlenmeden kesmesi sebebiyle bu derslerden atılmıştı. Bu sefer ise gene derse alındı. Ötekilerle aynı çalışmayı yapamadığı için tabiatıyla başarı gösteremiyor, parlayamıyordu. Fakat ötekilerle bir arada durmak, kendini göstermeksizin onlar gibi yapmak onun için imkânsız, dayanılmaz bir şeydi. Teneffüste öğretmenlerden birisiyle konuşan müfettişe yaklaştı ve bir bale hareketi gösterdi, çünkü jimnastikte çok kuvvetli olduğunu biliyordu. Muziplik yapmayı da seviyor. Bir gün bana, ev sahibinin avluya koyduğu kafesten kuşu kaçırdığını anlatmıştı. Ev sahibinin bu muzipliği kimin yaptığını bir türlü bulamayışı onu çok sevindiriyordu. Kafesinde cıvıldaayan bu kuşa acıdığını söylüyordu. Tatilde sokakta oynarken evinin karşısındaki bir kasap dükkânının demir parmaklığını olduğu gibi çekmiş. Kasap kadın çıkıp M. ye tokat atınca M. nin annesi de kendi mağazasından çıkmış ve kasap kadına bir tokat indirdiği için 10 frank para cezasına çarptırılmış. Anne, evde onu çok yoran küçük kıza karşı pek sert davranmamı benden rica etti. Kız çok inatçı ve annesi ona bir şey yapmasını söylediği zaman hemen: "Gitmiyeceğim, yapmayacağım!" diye karşılık veriyor ve genellikle ancak zor kullanıldığı zaman boyun eğiyormuş. Eğer bu kadının geliri elverişli olsaydı çocuğu yabancılara emanet eder ve onlara terbiye verdirirdi, çünkü anne baba kendi işlerinde olduklarından çocukla yeteri kadar ilgilenemiyorlar. Ağabey ve ablalarına gelince, çocuğu çok sevmelerine ve ona tatlılıkla davranmalarına rağmen, çocuk hiçbirini istemiyor. Okulda da tutumu böyle. Gün geçmiyor ki bir arkadaşını sebepsiz yere dövmesin veya itip düşürmesin. İki defa, duvara ve-

ya bir sıra kenarına çarptığı iki kız oldukça ciddi şekilde yaralandılar. Okula giderken arkadaşlarının saçlarını çekiyor veya okulda, çıkınca onları döveceğini söylüyor. Bütün bunlardan dolayı sınıfında hiç kimse onu sevmiyor ve ondan korkuyorlar. Derste yanındaki arkadaşı ona rahat durmasını ihtar edecek olursa yumruk atıyor, çimdikiyor veya sıranın altından tekmeliyor. Bugüne kadar anne babasının okula çağırılmaları hiçbir sonuç vermedi. Hep anne geldi ve kabahati, bu çocuğu fazla şımartan babanın üzerine attı. Baba ile hiçbir zaman şahsen görüşemedim ama annesi onu bana bugün getireceğini vâdetti.”

Dr. A. : Bu çocuğun ayrıntılı tarifinde gelişmesinin canalcı noktasına çok doğru olarak değinilmiştir. Bu çocuğun beğenilmeye özel bir eğilimi var ama bu eğilime iyi yön verilememiş. Kardeşlerin en küçüğü olduğunu ve şımartıldığını öğreniyoruz; bu, beğenilme eğiliminin böylesine büyük oluşunu izah edebilir. En küçük olduğu için bütün kardeşlerini geçmek istiyor. Fakat iyi verimi yanında o kadar çok da kusuru var ki insan şaşırıp kalıyor. Çocuğun davranışlarının niçin gittikçe bozulduğunu anlıyoruz. Çocuk tıpkı bir fare kapanına kısılmış gibi, kaderini değiştiremiyor, dikkat merkezi olmak, herkesin ilgisini üzerine çekmek istiyor ama bugüne kadar davranışları o derece kötü olmuştur ki her yerde mukavemetle, itirazla karşılaşılıyor ve tuttuğu yola devam etmek zorunda kalıyor. Bu mükemmel anlatımda, çocuğun dinamik canlılık çizgisiyle ilgili olarak dikkatimi çeken şeyi hemen anlatayım.

Okulda ötekilerden ileri olma eğilimini gösteriyor. Ancak kısmi bir başarıya ulaşabiliyor ve eksik kalan yanını, dersi sık sık kesmekle, saldırılarıyla, annesine çıkarttığı güçlüklerle tamamlamak istiyor. Sınıfının birincişi olsaydı davranışının tamamıyla değişeceği fikrini or-

taya atabiliriz. Değişecek olan çocuğun kendisi değildi ama durumu daha iyileşecekti, değerlendirilme eğilimi ev hayatına tahammül edemiyor; okulda arkadaşları karşısında mücadele edebiliyor. Bu mücadelede zafer kazanmak istiyor. Bu çocuğu dayakla veya cezalandırmakla yoldan döndürmek imkânsızdır. Çünkü o takdirde belki de açıktan açığa harekete cesaret edemiyerek ve başkalarına açıkça zarar veremiyerek, bunu gizli gizli yapacaktır. Bu, çocuğu yalana da kışkırtmak olur. Öyle «anıyorum ki kuşu kafesten kaçırmamasının gerçek nedeni, kendi söylediği gibi acıma değil de başkasının malına zarar vermekten duyulan zevktir. Arkadaşlarının defterlerine de bu sebepten bakıyor. Başkalarının hatalarının ona verdiği bu hınzırca zevkte üstünlüğünü buluyor ve başkalarından daha iyi olduğunu sanıyor. Her zaman başarı kazanabilseydi bu, gelecekteki hayatına hiçbir şekilde zararlı olmazdı. Fakat kendisine devamlı olarak bu imkânı sağlayabilecek kimse bulamıyor. Fenalığı daha başlangıçtayken önlemek için müdahale etmelidir. Çocuğa, içinde yaşadığı hayatın yanlışlarını, anlayacağı bir dille açıklamalıdır. Daima başta gelmek eğilimine sahip olduğunu ve bunu yararlı yönden başaramayınca kendisini zararlı yönden göstermeye (başkalarına işkence, eziyet ederek) çalıştığını an'atmalıdır. Fakat gereken bu açıklama bir suçlama şeklini almamalıdır, çünkü o zaman yeniden mücadeleye girişecektir. Bu tip bir çocuk böyle bir suçlamadan sonra şöyle düşünmeye başlar: "Bundan sonra daha da fazla yaramazlık yapacağım." Çocuklar her zaman en kuvvetli olduklarını göstermek isterler. Onun kusurlarının bir konuşma ile bertaraf edilebileceğini de sanmıyorum. Çevresine, yakınlarına tamamiyle yabancı bir kimse bir gün ona dostça bazı açıklamalar yapmalı ve ruhunda neler olup bittiğini göstermelidir. Annesinin

kendisini savunduğunu biliyor ve onun tehditlerini hiç ciddiye almıyor. Akıllı bir çocuk olduğu için bir öğretmenin de hangi sınırlara kadar gidebileceğini seziyor ve işi, hiçbir zaman sonuna kadar götürmeyeceğini biliyor.

Anne ve babasının da ağabey ve ablalarının da onu sevdiklerini ve herşeye rağmen çocuğun onlara eziyet ettiğini, iyi davranmadığını öğreniyoruz. Başkalarını hükümü altına almaya kalkışıyor ama abla ve ağabeylerinde bunu başaramadığı için onlara saldırmak ihtiyacını duyuyor. Her tarafta bu aynı âhenge ve aynı yapılaşa rastlarız. Annenin tehditleri tamamiyle faydasızdır ve bu çocuktan sertlikle hiçbir sonuç elde edilemez. Babanın her zaman kendi tarafında olacağını biliyor. Zaten onun, çocuğun hatalı terbiyesinde bütün sorumluluğu yüklenmesi de muhtemeldir, çünkü aile fertleri bu sorumluluğu birbirlerinin üzerine atıyorlar. Ana-babaya yol göstermek, onlara aslında bu çocuğun bugüne kadar, çocukluğunun ilk yıllarındanberi yerleşmiş bir hayat tarzını izlemekten başka bir şey yapmadığı için sorumlu tutulamayacağını anlatmak gerektir. Hatalı amacından vazgeçmedikçe yani her zaman birinci olmak ve dikkati üzerine çekmekte ısrar ettikçe ondan bir değişiklik beklenemez.

Çocukla birlikte anneyi de aydınlatmanın en iyi çaresi anneye en küçük kardeşte bu, daima ön plânda olma eğiliminin çok sık görüldüğünü izah etmektir.

Dr. A. (ana babaya) : Bir çocukla asla mücadele etmemelidir, çünkü çok zaman bu mücadele kaybedilir; çocuklar daima mücadeleden üstün çıkan, kuvvetli taraftırlar. Onunla tatlılıkla konuşmak ve en küçük kardeşlerde sık sık görüldüğü gibi gene ötekilere hakim olma hevesine kapılırsa bunun hiçbir özelliği bulunmadığını söylemek gerektir. Kendisinin de anlamadığı, bu, her za-

man dikkat merkezi olma ihtiyacının nereden geldiğini öğrenmelidir.

Öğretmene öğüt : Bundan sonraki muhtemel yaramazlıkları anlayış gösteren bir tebessümle karşılamak ve çocuğa: "Sanırım gene herkesin ilgisini üzerine toplamak isteyeceksin." diyerek dikkatini çekmek.

Dr. A. (hiç durmadan ağlayan çocuğa hitaben) : Sınıfının en iyi öğrencisi olmak ve çok şey başarmak ister miydin? Akıllı bir çocuksun. Ancak, başkalarını kendinle meşgul olmaya zorlamak huyundan vazgeçmelisin. Kardeşlerin en küçüğüsün ve daima hakim olduğunu göstermek istiyorsun. Bu, küçük kardeşlerde sık sık görülen bir haldir, sorumlusu sen değilsin, kabul ediyoruz. Bak, yazın güzel, jimnastikte kuvvetlisin, niçin hep arkadaşlarını rahatsız ediyorsun? Mutlaka gerekiyor mu bu? İyi bir annen ve iyi bir baban var; mutlu olmalısın; gerçekten daima ön sıraya geçme ihtiyacını duyuyor musun? Emin ol ki gözyaşların tamamiyle yersiz, buraya cezalandırılmak için gelmedin, nerede yanıldığını sana göstermemiz için geldin, getirildin. Evde her zaman hakim olduğunu göstermek istiyorsun, lüzumsuz bir şey bu. Sen de ötekiler kadar biliyorsun. İnsanların gözünün içine bakmak ve onlara vicdanının rahat olduğunu göstermek de gerek. Kendi kendine: hükmetmek istemiyorum, tatsız bir çocuk olmak istemiyorum, annem daima benimle uğraşsın diye ona fazladan iş yüklemek istemiyorum, diye tekrarla. Anneni memnun etmeye çalış, bunu başaracak ve kendi kendine, "Ben gerçi kardeşlerin en küçüğüyüm ama herkes beni seviyor," de. Ne dersin, yapabilir misin bunu, yoksa hep: "İşte, ben burdayım!" diyen biri gibi mi davranmak istersin?

Bir ay sonra gene gel, bizi gör,

“H. vaktinden evvel doğmuş (sekiz aylık) bir çocuktur.”

Bu ilk cümle karşısında ihtiyatlı davranmalıdır. Vaktinden evvel ve sekiz aylık doğmuş bir çocuk vaktinde doğmuş bir çocuktan kolay kolay ayırt edilemez ve teşhisin her zaman doğru çıkacağı muhakkak değildir. Ben olsam, çocuğa bu konuyu açmaktan, vaktinden evvel doğmuş olduğunu haber vermekten kaçınırdım. Hayatta bunun hiçbir önemi yoktur.

“Daha dokuz aylıkken koşmaya başlamıştı ve oniki aylıkken tek tük konuşuyordu. İlk dişi de oniki aylıkken çıktı.”

Altı aylıkken çıkması gerekirdi.

“Bundan sonraki dişleri düzenli olarak çıktı. O zamana kadar kızamık geçirmişti. Annesi çocuğun bundan sonra ne hastalıklar geçirdiğini bilmiyor, çünkü çocuk, sütüne yanında büyümüş. O devirde çocuğun babası bir kahvede garsondu, halen başka bir şehirde oturuyor ve çocuğa bakan aileye aylık veriyor. Anne onun maddi durumunu tam olarak bilemiyor. Adam kaba, haşin ve alkolikmiş. Anne yalnız bir hastalık geçirmiş: zatürree. Süt annesinin verdiği bilgiye göre, ailede kalıtsal hastalık yokmuş.”

Akıl nitelikleri konusunda kalıtsal hastalıklara önem verilmemesi, bunların dikkate alınmaması gerektiğini biliyoruz.

"Çocuğun annesi bir işçiyle evli. Aile hayatları iyi. Bu evlilikten doğan iki çocuktan biri bir yaşındayken ölmüş, öteki ise hayatta ve halen üç yaşında."

"H., K. da bir ailenin yanına yerleştirilmiş. Baba bir gaz fabrikasında montörmüş, alkolikmiş ve aşırı derecede haşınmış. Çocuğa bakan bu ailenin 17 yaşında bir oğlu ve iki yaşında bir kızı varmış. Büyük olan H. ile geçinmiyor, onu kızdırıyor, alay ediyor, her fırsatta itip kakıyor ve dövüyormuş. Çocuğun gözleri önünde çok kötü bir örnek var, hele babalığı sarhoş olduğu zaman; evde korkunç sahneler cereyan ediyormuş. Adam karısını ve çocuklarını dövüyor, hattâ bir gün küçüğü top gibi oradan oraya fırlattığını bile iddia ediyorlar."

"Nefret edilen" bir çocuğun ne demek olduğunu bilirsiniz.

"Bu davranışların bu çocuk üzerinde bıraktığı derin izleri bizzat inceledim. Kum ile oynayan çocuğa bir gün şöyle demiştim: "Dikkat et pantolonunu kirletme, annenden azar işitirsin sonra." Şu karşılığı verdi: "Babalığım analığımı da, beni de her zaman azarlar, bir kere bizi bir kayışla dövdü bile, analığım ağladı o zaman."

"Babalığın sarhoşluğu sırasında bütün aile mahremiyetleri H. nın gözleri önünde geçiyordu. Bununla, annenin, çocuğun cinsel organları ile oynadığı sözü arasında bir yakınlık kurulabilir."

Bu gibi hareketler çocuklarda pek sık görülen belirtilerdir.

"Annesi şöyle bir sahne anlatıyor, bir gün çocuğu üç yaşındaki erkek kardeşiyle yatakta kendisinin ve kardeşinin cinsel organıyla oynarken yakalamış. H. pek heyecanlı ve soluk soluğa imiş. Bu konuda söyledikleri insanı korkutuyor. H., da hayvanlara işkence etme eğilimi de buldum: pencerelerin üzerinde dikkatle sinekleri ve

hamam böceklerini arıyor ve onları eziyor. Bir defa onu, parmağına bir şey sararken yakaladım. Yanına yaklaşıncaya bunun pek hırpaladığı ve gene de elinden bırakmak istemediği bir yer solucanı olduğunu gördüm.”

Hayvanlara eziyet etmek onda, zayıf yaratıklara karşı düşmanca bir davranışı dile getiriyor. Dünyayı kendine düşman sayıyor.

“Nisan ayındanberi kendi annesinin yanında oturuyor, çevresi değişti. Annesi dört hafta için hastaneye yatınca H., G. de bir çocuk bakımevine yerleştirildi ve iki gün de bir ailenin yanında kaldı. 25 Eylül’de anaokuluna girdi. Bedenî bakımdan ihmale uğramış ve çelimsiz, ama organik anormallikleri yok; vücudu sivilcelerle, kafası bitlerle dolu. Ana okulu, çocuğu hastaneye gönderdi ve anneye tedavi usulünü öğretti ama anne bu tedaviyi uygulamadığı için çocuk iyileşmedi. Anne, çocuğu sevmediğini gizlemiyor.”

Nefret edilen bir çocuk: belki de gayrimesrudur?

“Anneyle ilk görüşmemde bana: çocuğa sert davranın, ben de onu cezalandırıyor ve dövüyorum, dedi. Çocuk ancak sertlikle konuşulmaktan anlıyor, aksi halde söz dinlemiyor; buna alışmış bugüne kadar bu şekilde muamele görmüş çünkü; zaten sütanne yanında yetiştirilmiş gayrimesru bir çocuk.”

Sanki anne, çocuğu gayrimesru doğmasından sorumlu tutuyor gibi.

“Beni sayıyor, ama kocamı benden çok seviyor. Kendisine yaklaştığım zaman hemen ağlamaya başlıyor. Bu çocuk beni her zaman uğraştırıyor. Huzursuz, yerinde duramıyor ve her türlü iş görülmesine engel oluyor. İş ve yemek sırasında sessizlik onu herşeyden çok sinirlendiriyor. Küçük çığlıklar atıyor, tepiniyor, dikkati üzeri-

ne çekmek için iskemleleri gürültüyle çekiyor veya masalara vuruyor.”

Bu, inanılması güç bir şey. Ancak dayak cezalarının ve korkunun çocukta cinsel bir heyecan yaratması çeklinde açıklanabilir. Bu gibi çocuklar dayak yemekten hoşlanır ve bunun için bile bile fırsatlar yaratırlar. Çocuğun cinsel bakımdan kolay heyecanlandığını biliyoruz, belki o da bu tipe mensuptur.

“Ona rahat durmasını söylediğim zaman, benimle alay ediyor ve bildiğini yapıyor. Ona dikkat etmezsem sinirleniyor ve işi bütün bütün azıtıyor. Bazen kendini yere atıp sebepsiz ağladığı da oluyor.”

İnsanda, çevresini kışkırtmak istediği izlenimini bırakıyor, çünkü başına geleceği pek iyi bilmektedir.

“Bu karşıkoyması, öteki çocuklara kötü örnek oluyor. Nitekim, bütün çocuklara, belirli bir emir verdiğim zaman H. hemen: “Hayır, yapmıyacağım!” diye bağırıyor.”

Bu davranış çocuğun düşmanlığını yansıtan bir davranıştır, ona iyi muamele edecek insanların da varolduğunu bilmemektedir.

“Onun bu karşıkoymasını öteki çocuklardan farklı bir yoldan düzeltmeye çalışıyorum, ama çocuklar arasında H.’yı taklit eden ve aynı şeyi yapabileceklerini sananlar var.”

Çocuklar kuvvetli bir aşağılık duygusuna sahipse ve kendilerine değer verilmesini istiyorlarsa, böyle bir davranış bazen bulaşıcı olur. Çocuk, eşitlik ister. Okulda çocuklardan biri bayılacak olursa iki üç çocuğun daha bayıldığını işitmişsinizdir belki.

“Toplum duygusu yok. Öteki çocukları kızdırıyor, oyuncaklarını ellerinden alıyor, halbuki onda da aynı o-

yuncaklar var. Ötekileri sebepsiz yere itip kakıyor, tırmalıyor, vuruyor.”

Davranışları bir düşman gibi.

“Senin ve benim kavramı bu çocukta pek belirli değil.”

Bu kavramlar ancak başkalarına ilgi duyan kimse-lerde belirli olabilir.

“Bir örnek: H., R.’nin düdüğünü elinden almış; R. geldi, bana şikâyet etti. Durumu düzeltmeye çalışıyor ve R.’ye düdüğünü bir süre için H.’ya ödünç vermesini öğüt veriyorum. Nihayet R. gene de ısrar ediyor ve hakkını istiyor. H.’yı çağırıyorum, ama bahçenin en uzak bir köşesine kaçıyor. Sonunda yanıma yaklaşıncı da kendini yere atıyor. Ona sakın bir sesle: yerden kalk ve düdüğü geri ver şimdi, R. de biraz düdük çalmak istiyor; sonra sana gene ödünç verir düdüğünü, diyorum. Sözlerimin tek sonucu, bağırmaya ve tepinmeye başlaması ve bana vurmaya kalkışması oluyor. Bahçede olan biteni gören bir sürü çocuk, aralarında başka grupların çocukları da olduğu halde çevremizde toplanıyor. İsrarla bir şey elde edemeyince onu yerden kaldırıp içeri götürüyorum. Bir süre sonra yatışıyor ve ona, başkası onun elinden bir şey alsa, onun da bundan hiç memnun olmayacağını anlatmaya çalıştım. Beklenmedik bir tepki gösterdi. Dişleri, ateşi yükselmiş gibi birbirine vurmaya başladı ve o gün bir daha yanımdan hiç ayrılmadı, elimi tutup tutup öpüyordu. Daha sonra anne ile yaptığım bir konuşma sırasında, sütannesinin ve babalığının çocuğun elinden bütün armağanlarını aldıklarını ve hiçbirini geri vermediklerini öğrendim.”

Bu derece uysal ve minnettar davrandığı bu sahne, bize pek şüpheli geliyor. Ne de olsa düdüğü elinden almıştır, niçin minnet duyduğunu anlamak çok güç. Bel-

ki de o sırada ayrıca cinsel bakımdan heyecanlanmıştı veya dövülmediği için minnet duydu?

"Dinlenme saati öteki arkadaşlarını da rahatsız eden çok önemli bir güçlük çıkartıyor ortaya. Sebepsiz yere bağırarak, aceleyle yerinden kalkarak, yatağında gürültü yaparak ve kendi kendine konuşarak sessizliği bozuyor. Uyumaya başlayan veya uyumuş olan öteki çocukları uyandırıyor."

Son derece vahşi, hain bir düşman gibi davranıyor şu halde.

"Anne bize şu bilgileri verdi: H. yatağını hiçbir zaman ıslatmamış, nadiren horlarmış. Baba ile yatar ve onun yanında uyumayı severmiş."

Bu, onun cinsel yönden çabuk heyecanlandığını doğruluyor.

"Çocuğu 8 de yatırıyorlarmış. Uykusu rahatsızmış, soluk soluğa kalıyor ve bazen güçlkle soluyormuş. Muntazaman sabahın birinde uyanıyor ve bir daha uyumak istemiyormuş. Anne-baba yeniden uyuması için her çareye başvuruyor, çok zaman da onu dövüyorlarmış. Öğleyin evde olduğu zaman erkek kardeşiyle aynı yatağa, herbirini yatağın bir köşesine yatırıyorlarmış ve birkaç tokattan sonra uyuyormuş. Bu da işkence edilen bu çocuğu anlamamanın ne derece güç olduğunu bir kere daha gösteriyor bize. Çocuğu, küçük başarılarını överek etkilemeyi denedim. Bir an için beni dinler, tepki gösterir gibi oldu, ama durumunu düzeltmeye pek niyetli görünmedi. Anaokuluna ilk geldiği günler, biraz uzakta bile olsa, bir çocuğu okşadığım zaman oyunu bıraktığına dikkat ettim."

Evvelce de birkaç defa buna benzer durumlarda kaldığını, ve bu hareketin ona, kendisinden daha iyi mua-

mele gören küçük kardeşini hatırlattığını unutmamalıyız.

“Donup kalıyor ve gözlerini bana diyor. Ertesi gün yakınında aynı şeyi bile bile tekrarladım; H. gene donup kaldı ve gözlerini bize dikti; bu sahnenin onda ne gibi bir etki yarattığını görüyorum. Belki de kendisini bir işe vermek konusundaki tecrübesizliğiyle ilgisi vardır. Bu eksiklik zaten bütün hareketlerinde kendisini gösteriyor.”

Başkalarıyla ilişki kurmak istemeyişinden bazı yeteneklerinin yeteri kadar gelişmediğini görüyoruz zaten.

“Sözleri birbirini tutmuyor, sebatsız; süpürgeyi mi alıyor eline? Birkaç darbeden sonra hemen vazgeçiyor ve oyuncak bebekleri dışarı atmaya başlıyor. Yemek sırasında bile dikkati özellikle üzerine çekiyor; yerinden kalkmıyarak sakın sakın yemek yemesi görülmüş şey değil. Giyinmek ve soyunmak için de yardıma ihtiyacı var. Şu son günlerde haklıyı haksızdan ayırdetmeğe başladığını seziyorum, çünkü kusur işleyen çocuklara şu veya bu şekilde saldırıyor.”

Demek ki öğretmen ile ilişki kurma çabasında.

“Bu şikâyetlerle çocukların cezalandırılmasını istediğini sanıyorum.”

“H. anaokuluna gitmeyi seviyor. Annesi pazarları hep okula gitmek istediğini söylüyor; ancak orada duygulanabiliyormuş. İlk günler evine dönmeyi reddediyordu.”

Bu, onun anaokulunu eve tercih ettiğine kesin bir delildir. Bu yoldan ilerleyebileceğinden şüphem yok.

“Çok ağlıyor ve kendisini vestiyerde yere atıyordu.

Ancak öğütlerimiz ve ertesi gün gene geleceğini vâdetmemiz onu yerden kaldırıp kardeşi de anaokulunda olan, komşusu bir küçük kızla evine göndermemizi sağlayabiliyordu. "Evinden" korkusu şimdi kendisini bu kadar belirli şekilde göstermiyor artık, fakat onu almaya geldikleri saatte endişeleniyor ve üzgün görünüyor."

"H. uyanık bir çocuk izlenimi bırakıyor. Sorunları kendine göre iyi kavlıyor ve çok can'ı, yerinde duramıyor, hep faal olmak istiyor. Eli açık, vermekten hoşlanıyor; örneğin akşam kahvaltısından bana bir erik verdi; biraz sonra gelip bir tane daha verdi ve "işte bir erik daha, iki eriğin olsun diye" dedi. Genellikle elindekiyi vermekten hoşlanıyor."

Bu, onun bir dereceye kadar toplum duygusuna sahip olmaya başladığını isbat ediyor. Bu tip bir çocuğun ısınmaya başlaması için epeyce bir süre geçer. Hemen olmaz, sabır ister ve ancak o zaman başka güçlükleri yenmek imkânı belirir. Anneye sormak isterdim, çocuk acaba dayak yemek için bahane arıyor mu? Bununla, tabii ki hiçbir tahminde bulunuyor değilim. Anneye tatlılıkla anlatmak isterdim ki, yapacağı, yapması gereken şey çocukta, başkaları kadar değerli olduğu duygusunu uyandırmaya çalışmasıdır.

Öğretmen S., hiç kimseyle geçinemeyen ve derste durmadan huzursuzluk yaratan onbir yaşındaki bir erkek çocuğunun hikâyesini anlatıyor. Birisinden 50 santim (kuruş) çalmış. Fakat en büyük şikâyet konusu başka çocuklarla bir araya gelince hemen kavgaya başlaması ve daima başrolü oynamak istemesi. Tek çocuk, kardeşi yok.

Okuldaki verimi vasat, akıllıya benziyor.

Ailevi durumu konusunda hiçbir bilgi yok.

Tek ve hep kendisiyle fazla meşgul olunduğu için şımartılmış bir çocuk olarak başka çocuklarla ilişki kuramayışı, toplum duygusunun gelişmesine engel olmuş. Anne ile görüşmek isterdim.

Anne, çocuğun iyi tarafları da olduğunu, ama başkalarının fazla etkisinde kaldığını anlatıyor. Söz dinlemediği zamanlar oluyormuş. Çocuklar annesine: "Annemin söylediğini yapmak istemiyorum!" dediğini söylemişler. Sık sık yalan söylüyor ve yalanları yüzünden annesi onu cezalandırıyor. Bazan "dayak atıyor", bazan da sevdiği herşeyden mahrum ediyor. Bir süre için kendisine bakacak bir aile yanına gönderilmiş; orada iyi muamele görmüş. Evde daha da iyi muamele görüyor ve hiçbir şeyi eksik değil. Eskiden, cezalandırıldığı zaman af dilermiş; şimdi ya surat ediyor, ya da alaylı karşılık veriyor. Evin hâkimi rolü oynamaktan hoşlanıyor ve boşboğazlığa, farfaracılığa eğilimi var. Annenin şimdiki

kocasını çocuğun babası değil; fakat ona karşı çok iyi; zaten çocuk da öz babası olmadığını bilmiyor. Baba evde olduğu zaman çocuğun hareketleri daha da kötüleşiyor, çünkü baba ona karşı fazla yumuşak. Öğretmenler sertlik gösterilmesini öğüt vermişler. Çocuğun arkadaşısı yok; hiç kimseyle geçinemiyor. Otoriter, öteki öğrenciler tarafından sevilmiyor. Ödevlerini yalnız başına yapıyor.

Geçen hafta annesi, para çantasından 50 santimin eksilmiş olduğunu farketti. Bundan çocuğu sorumlu tuttu. Çocuk parayı aldığını inkâr etti, ama annesi parayı onun odasında buldu. Bu parayı niçin çaldığını bir türlü anlayamıyordu.

Çocuk, sık sık kâğıt, resim, kalem gibi çeşitli eşyalarını arkadaşlarıyla değiştiriyor. Annesi ona, bu alışverişlerden vazgeçecek olursa, her hafta biraz cep harçlığı vereceğini vadetti. Bu, çocuğun son derece hoşuna gitmiş. Bu huyu dışında sevimli bir çocuk, yardıma ihtiyacı yok, başkalarının yardımına seve seve koşuyor.

Rüyaları konusunda annesi şunları anlatıyor: bir gün, Tuna nehri üzerinde vapurla yaptıkları bir gezi sırasında çocuk o derece korkunç bir rüya görmüş ve bu rüyayı o kadar gerçek sanmış ki, onu vapurun güvertesinde bulmuşlar. Vapurun bacasına oturmuşmuş rüyasında ve düşmekten korkuyormuş; çocuğu bacaya korkudan sımsıkı sarılmış, sınırları gerilmiş bir halde bulmuşlar. Gemi kaptanı olmak istediğini söylemiş ve bir gemiye kumanda etmekten çok hoşlanacağını belirtmiş bir defasında da.

Tutumlu bir çocuk. Annesi yalanlarından ve arkadaş canlısı olmayışından şikâyetçi; cezalandırmak için çocuğu sık sık dövüyor."

Anne ile tartışma : 50 santim çalması o kadar ciddi

değil, bu konuyu hiç açmamalıydınız çocuğa. Ona cep harçlığı vermekle çok iyi etmişsiniz. Bu gelire güvenilebileceğini bilirse, yatışacaktır. Ben olsaydım, artık onu hiç dövmemeye çalışırdım. Bu çocuk, yalanları ve çıkar-
dığı gürültüyle başkalarının dikkatini çekebileceğini ve böylece herkesin ilgisini üzerinde toplayabileceğini sanıyor. Bütün cezaları değiştirmek ve hattâ yavaş yavaş azaltarak bütün bütün kaldırmak tavsiye edilir. Çocu-
ğa geleceğini de düşündürmek ve sırf gururunu tatmin için seçmiş bulunduğu gemi kaptanlığı mesleğinin ciddi bir iş olmadığını da anlatmalıdır. Sizin yerinizde olsaydım, onu annelik şefkatimle sarmazdım artık. Sizi daima arkasında bulmaya, size dayanmaya alışmış. Eğer jimnastikten hoşlanıyorsa, bırakın yapsın ki öteki çocuklara karışabilsin böylelikle. Ona, artık bir çocuk olmadığını anlatmanız kendisine bütün bütün güven duymasını sağlayacaktır. Her işine karışıldığı izlenimi yer etmiş bu çocukta; son olay bunu gösteriyor. Bir kişiliği bulunduğu ve bir rol oynadığı duygusuna sahip olmak istiyor.

Dr. A. (Annenin gidişinden sonra hazır bulunanlara dönerek): — Bu çocuk kendi rolünü oynamaktan hoşlanan, fakat annesinin engel olduğu bir çocuk.

Dr. A. (Çocuğa): — İyi bir matematikçiymişsin! Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

Çocuk: — Bir transatlantikte kaptan olacağım. Hamburg'a gitmek istiyorum.

Dr. A.: — İyi ama, işe miço olarak başlaman gerekir. Hamburg'a gitmek için kaç yaşına gelmelisin?

Çocuk: — 20 yaşına.

Dr. A.: — 15-16 yaşında da gidebilirsin. O zamana kadar, kaptan olmadan, daha pek çok şey öğrenmen gerekecek.

Bu mesleği niçin bu kadar seviyorsun? Hiç gemiye bindin mi? Bu kadar çok hoşuna giden şey ne?

Çocuk: — Gemide kumanda edebilmek.

Dr. A.: — Peki, şimdi ne yapıyorsun? Niçin annenin yanında veya okulda hiçbir şey yapmıyorsun?

Çocuk: — Başkalarına kumanda ediyorum, emir veriyorum.

Dr. A.: — Madem ki kaptan olmak istiyorsun, herkesin yaptığının iyi bir şey olduğunu söylemesi için emirlerini de akıllıca vermeli, akıllıca kumanda etmelisin. Fakat okulda, çocukların arasında kaptan değilsin, orada kumanda etmen hoş karşılanmaz, iyi olmaz. Okulda niçin kumanda etmek istediğini bir türlü anlayamıyorum? Hiç şüphesiz bu yüzden hiç arkadaşın yok. Çocukların hakkı var, onlar okula kumanda edilmek için gitmiyorlar ki! Sen de emir vermeye ileride, daha sonra başlarsın, şimdilik nazik olmaya, arkadaş edinmeye çalış. Kaptan da yolcularına karşı nazik davranır. Kaptanın kumanda etmekten başka görevleri de vardır. Dostları da olması gerekir. Eğer ötekiler kaptanı sevmez veya ondan nefret ederlerse emirlerini de dinlemezler. Öteki çocuklara karşı nazik davranmasını mutlaka öğrenmelisin. Emirler vermek, kumanda etmek boştur, gösterişten ibarettir. Eşyanı değiştirmeyi ve bir şeyler satın almayı seviyorsun. Rol oynamaktan hoşlanıyorsun. Her zaman bir kaptanmışsın gibi kendine baktırmak istiyorsun. Küçükken ilgini çekmiş bulunan başka bir şey hatırlıyor musun?

Çocuk: — Bir defa, bir kulenin tepesine bir çanı nasıl çıkardıklarını görmüştüm. Üç dört yaşlarındaydım.

Dr. A.: — Seni ilgilendirdi mi bu?

Çocuk: — Adamların uğraşma tarzları hoşuma gitti.

Dr. A.: — Bir şeyin yükseğe nasıl çıkartıldığını görmek hoşuna mı gitti? Arkadaşların olsun isterdim. Bir gençlik kulübüne devam etmek istemez miydin? Annen belki jimnastik öğrenmene de izin verir. Herşeyi öğrenmek mümkündür. Derslerini de kulüpte yapardın, pek eğlenceli olurdu. Biriktirdiğin parayı nereye harcamak niyetindesin?

Çocuk: — Bir gün parasız kalır, sıkıntıya düşersem bir kenarda bir şeyim olur diye biriktiririm.

Dr. A.: — Sıkıntıya düşmekten korkuyor musun? Herşeyi kaybetmekten ve düşmekten? Eğer çalışkansen bu, sefalete düşmemenin en iyi çaresidir. Biliyor musun, parası olmak en büyük güven değildir. Gösterişten de hoşlanıyor musun?

Çocuk: — Evet.

Dr. A.: — ... Bu huyundan vazgeçmelisin. Kaptan olmak isteyen, yalan söylememelidir. Annen de, öğretmenin de seni seviyorlar; gerektiği gibi çalışırsan ve namuslu bir insan olursan hayattan herşeyi bekleyebilir, umud edebilirsin. Kaptan olmak için de iyi bir temel bulunmalıdır insanda.

Bir ay sonra gene gel ve bana arkadaş edinip edinmediğini, gene derse engel olup olmadığını, başkalarını rahatsız edip etmediğini ve kumanda vermeye devam edip etmediğini anlat."

"Biri 7, biri 9 yaşında iki oğlum var. Küçüğü henüz birinci sınıfa gittiği için çalışması konusunda bir şey söyleyemeyeceğim."

Burada biri büyük, biri küçük iki erkek çocuk görüyoruz. Oysa ki bir ailede bütün çocuklar birbirinden farklı koşullar altında yetişir, büyürler. Birbirine tamamiyle eş bir durumda geliştiklerini düşünmek imkânsızdır. Büyük çocuk iki yıl yalnız kalmıştır; tek çocuk olduğu için, ihtimal bütün ilgiyi üzerinde toplamış ve çok şımartılmıştır. Bütün ev onun emrindedir. Birdenbire ortaya ikinci bir çocuk çıkar ve durum altüst olur, tamamiyle değişir. Herkese bir kiral gibi emretmeye alışmıştır büyük. Birdenbire annenin dikkati ikinci çocuğa yönelir ve artık büyüğüne eskiden olduğu kadar çok zaman ayıramaz. Onu ikinci çocuğun gelişine hazırlamak hiç de kolay olmadığı için, çok zaman çocuğun hazırlıksız, bir kardeşe sahip oluverdiğini görürüz. Güç bir sınav karşısında kalmıştır. Pek çok çocuk, bu halde kıskançlıkla kendi kendisini yer, ana-babasının dikkatini üzerine çekmek ve evvelce sahip olduğu olumlu duruma yeniden geçebilmek için gizli ve çetin bir mücadeleye girer. İkinci çocuğun durumu ise bambaşkadır, hiç yalnız kalmamıştır o. Ardından gidebileceği, gitmek istediği, hattâ ulaşmak istediği birisi vardır. Bir çocuk bana demişti ki: "Bu kadar kederli oluşumun sebebi, asla ağabeyim kadar yaşlı olamayacağımı bilmemdir."

Büyük, küçüğün doğuşu sırasında gerçek bir dram yaşıyordur. Bu çocuğun daima kardeşi tarafından takip edilmekten, hattâ küçük kardeşinin kendisini geçmesinden korktuğunu, bütün cesaretini yitirdiğini duyarsak bu davranışın bir otomatizmin sonucu olduğunu anlarız. Psişizminde bir ihtar işareti yanar ve ona, "bu yeni gelen, senin yerini kapacak, herşeyini elinden alacak," der.

Davranış çocuklara göre değişecektir. Bu, bir kere o tarihe kadar çocuğun hayat tarzının ulaştığı gelişme derecesine ve bunu değiştirmenin az veya çok kolay oluşuna; ikinci olarak, ikinci çocuğun davranışına; üçüncü olarak da ana-babanın tutumuna, ve nihayet de büyüğün hazırlanışına, toplum duygusunun ve başkalarına duyduğu ilginin derecesine bağlıdır. Bunlar daima göz önünde tutulması gereken ve büyük anlam taşıyan noktalar-
dır.

Şimdi bu çocuğun nasıl geliştiğini göreceğiz: "Bu-
na karşılık büyük, kanaatimce, tembelin biridir."

Tembellik, tereddüdü ifade eder; bundan artık hiç ilerleyemeyeceğini sandığı, bütün cesaretini yitirdiği sonucunu çıkartabiliriz. Hayatın yararlı yönünde hiçbir şekilde etkili olamayacağını biliyor. Beğenilme eğilimi hayatın zararlı yönünde kendisini gösterecektir. Tembelliği: "Bu ders beni sinirlendiriyor, çünkü beni çalıştırıyor ve meşgul ediyor." anlamını taşımaktadır. Belki de tuhaf görünür, ama çocuk ihtimal daima özlemini çektiği şeye ulaşmıştır: dikkatleri üzerine daha fazla çekmek, başkalarını kendisiyle daha fazla ilgilendirmek. Tembellik, sorunlarının çözümü karşısında duyduğu tiksintiyl belirtiyor, tereddütlü bir davranıştır bu. Tembel çocukların otomatik hayat tarzını gözönünde tutacak olursanız, tutumlarının kendisine güveni olan bir çocuğun tutumundan farklı olduğunu görürsünüz. Bunlar si-

ze çok zaman: "Ben kendimi ötekilerden daha aptal bulmuyorum, ama beni hiç ilgilendirmiyor bu hal." diyeceklerdir. Çocuk bir başarı bekleseydi tembel olmazdı. Tembellik, kendi kendisine orta derecede değer vermenin bir belirtisidir. Tembellik içinde, kendisini değerlendirme eğilimi dile getirilir. Tembel çocuklar genellikle çevrelerinin dikkat ve ilgisini üzerlerine toplarlar. Onlar kendilerine bir ek iş bulmuşlardır: çevrelerini kendi'leriyle daha fazla ilgilendirmenin yollarını aramak. Böyle bir çocuğu tembelliği konusunda sorguya çekerken bize şu cevabı verirse hiç şaşmayalım: "Evet, haklısınız. ben sınıfımın en tembel çocuğuyum, ama durmadan benimle meşgul oluyorlar ve bana karşı daima pek nazik ve iyi davranıyorlar. Yanımda oturan arkadaşım çok çalışkandır, onunla hiç kimse ilgilenmiyor." Tembelliğinden menfaat sağlamaktadır bu çocuk.

En ufak bir başarısı derhal övölür; başaramazsa: "Tembel olmasaydın sınıfının en iyisi olurdun." denir. Tembel bir çocuğun, isteseydi sınıfın en iyi çocuğu olabileceği duygusuyla ne derece yetinebildiğini görmek insanı hayrete düşürecek bir şeydir. Denemek bile istemez. Burada bir kere daha hayatın zararlı yönünde değerlendirilme eğilimiyle karşılaşmış oluyoruz.

"Bugüne kadar iyilik ve sertlikle verilen bütün öğütler hiçbir sonuç sağlayamadı."

Çocuk, içinde neler olup bittiğinin farkında değil, kendi hayat tarzına göre hareket ediyor. Tıpkı bir fare kapanına düşürülmüş gibi. Verilen öğütlere kulak vermesi onun dikkatleri üzerine toplamak arzusunu dile getiriyor. Bazı çocuklar dayak yemekten hoşlanırlar, o zaman babalarını kızdırmış olmanın zaferini tadarlar. Hattâ bazıları atılan tokatlarda cinsel bir yön bulunabilecek bir zevk bile alırlar.

"Daha çalışkan olmaya gayret edeceğine söz veriyor."

Görüyorsunuz ki: "İstiyorum!" demesini biliyor.

"... fakat hiçbir çaba göstermiyor. Derste dikkatli en ufak bir şeyle dağılıveriyor."

Çalışmasıyla kendisini asla beğendiremeyeceğini sanıyor. Başka bir yol izliyor.

"Dersleri dışında herşey ilgilendiriyor onu. Çalışmasını kolaylaştırmak için o gün okulda neler öğrendiğini her akşam bana anlatmasını emrettim."

Burada çocuk gene ön plâna çıkmıştır. Her akşam gözünde bir tanrı gibi büyüttüğü babasıyla konuşuyor!

"Akşamları eve döndüğümde sözünü tutmak için ortaya çıkmıyor."

Bunu babanın hatırlatması gerekiyor ona.

"Ancak doğrudan doğruya kendisine sorduğumdadır ki bana: "Bilmiyorum." cevabını veriyor."

Biliyoruz, kendisini beğendiremeyeceğini sanıyor. Ona cesaret vermek ve eğer biraz zahmete katlanacak olursa ödevleriyle bile birinci plâna çıkmasının mümkün olacağını göstermek gerek.

"Ona en güç gelen dersler; gramer, yazı ve hesap, en fazla da bunlardan nefret ediyor. Ağır aşağılık duygusunu bütün bütün güçleştiren bir ek unsur da belki solak oluşudur. Bu özelliğini teşhîs etmek çok faydalı olacaktır. Dikkatinizi, hesapta güçlük çeken çocuklar arasında kendilerine bir destek arayan şımarık çocukların bulunduğu konusuna çekmek isterim. Bütün dersler, başka şeye benzetilmelerini mümkün kılacak anahtarlara sahiptirler: Hesapta anahtar yoktur. Orada herkes bağımsız ve düşünerek hareket etmek, çalışmak zorundadır. Şımarık çocuklar hesap dersinde özellikle iyi hazırlanmamış gözükürler."

“Çalışmaya otururken duyduğu isteksizlik, onun bu dersleri hiç sevmediğini ortaya koyuyor. Tabiat bilgisine ise daha fazla ilgi gösteriyor. Resimi de seviyor, ama ancak korkunç, şekilsiz karikatürler yapabiliyor, hiç şüphesiz istidadı yok resme.”

İhtimal solak bir çocuktur bu!

“Bazen saatlerce oturup veya yatıp boş boş bakınabiliyor.”

Kendilerine bu derece az değer veren bu gibi çocukların en büyük düşmanı, zamandır. Bu çocuk vakit geçirmenin çaresini bulmuş: “Boş boş bakınıyor.”

“Çok kitabı olduğu ve birkaçına başladığı halde henüz hiçbirini bitirmedi.”

Sabır yok, sebat yok! Hiç kimse onunla ilgilenmiyor, başkalarından hiçbir şey bekleyemiyor.

“Oyuncaklarını arıyor, ama çok geçmeden, onlardan da hiçbir zevk almayıp bir köseye fırlatıyor.”

Bu çocuğun, daha doğrusu bu çocukların toplumsal yanı, aç kalmamalarına rağmen, hiç de parlak değildir.

“Hayatlarının en acı yönü ihtimal, gündüzleri bir çocuk bakımevinde bulunmalarıdır.”

Bu, cür’etli bir tahmindir, çünkü biz aksine, çocuğun böyle bir bakımevinde iyi anlaşılacağını ve teşvik göreceğini umuyoruz.

“Bu bakımevinin müdiresi büyük oğluma karşı özel bir düşmanlık besliyor, çünkü koyu katoliktir, biz ise dinsiziz. Bana çocuğun yalancı, sinsi ve korkak olduğunu söylüyor, bunun sebebini de dinsiz yetiştirilmiş olmasında buluyor.”

Bu özelliklerin çocuğun cesaretsizliğini bütün bütün gün ışığına çıkardığından şüphemiz yok. Böyle, dinsiz bir çocuğun dini bir bakımevinde ancak teşvik gördüğü takdirde düzelebileceğini kabul etmeliyiz. Müdire dinsiz

yetistirildiği için böyle güçlükler çıkardığını söylediğine göre, bu çocuğun zayıf tarafını aramak için gereken bilgiye, yetkiye sahip olmadığı anlaşılıyor.

Baba ilâve ediyor:

“Doğrusunu söylemek gerekirse, huyundaki bütün bu kusurlarını ben de gördüm, biliyorum. Halbuki küçükte hiç kusur yok, ondan ancak övgüyle bahsediyor ve yalnız büyüğü tenkit ediyorlar.”

Bütün bunlar, büyüğün küçükten arka plâna itildiğini gösteriyor.

Büyüğün kötü, küçüğün iyi yönden gelişmiş olması bir tesadüf sonucu mudur? Şüphesiz hayır. Büyük eskiden iyi olan durumundan küçük tarafından kovulduğunu, (onun gelişiyile ‘pabucunun dama atıldığını’) sanıyor ve arkadaşlık ve sevgiyi kaybettikçe cesaretini de daha fazla yitiriyor. Halen muzaffer olan, küçük ise, kendisini hoş bir durumda buluyor, ve dikkatleri olumsuz yönden üzerine çekmek gereğini hiç duymuyor.

Burada annesi bizim fikirlerimizden az-çok haberdar olan bir güç çocuğun hikâyesini anlatmak fırsatı geçti elime. Annenin bu sorun karşısında gösterdiği tutumu, anlayışının bizi ne dereceye kadar izlediğini ve ona pek kolay gelmemekle beraber bizimle nasıl işbirliği yaptığını göreceksiniz.

"Dokuz yaşındaki oğlum Philippe, güç denilen çocuklardan."

Bu, şu demektir ki; çocuk anneye dert oluyor, onu çok kaygılandırıyor ve artık toplum duygusu çerçevesi dışına çıkan bir tutum gösteriyor. Mevcut toplum duygusu bu gibi çocukların kusurlarına karşı isyan etmeseydi kendimizi yormaya, zihnimizi kurcalamaya ve çocukları terbiye etmeye hiç ihtiyaç duymazdık.

Anne bize: "Çocuk sinirlidir," derse gereği kadar bilgi vermiş sayılmaz. Genellikle bu deyim çocuğun huzursuz ve yaklaşılması güç bir çocuk olduğunu belirtmek için kullanılıyor. Duygulu olmanın sinir hastalığının en önemli unsuru olduğu hususuna dikkatinizi çekmek isterim. Bu hassaslık normal şekilde belirmez de, kendisini başka sonuçlarla gösterir. Burada bu son hal ile karşı karşıyayız ve bu çocukta hassaslığın, kişiliğini değerlendirmeye çalışma eğilimi olarak belirlediğini göreceğiz. Amerika'da birey psikolojisinin etkisi altında "superiority complex - üstünlük kompleksi" adı verdikleri şey, işte budur. Oysaki bu, ikinci aşamadır; birin-

ci aşama "inferiority complex - aşağılık kompleksi"dir. Bu ikisi arasında aşırı bir duygululuğun rol oynadığını ve bu hassas noktada çocuğun durumunun bir başarısızlık olduğunu anladığını göreceksiniz. Bunun sonucu olarak bu durumdan kurtulmaya çalışacak, bir çare arayacak ve kendisini büyük görmeye başlayacaktır.

"Son derece kararsız bir çocuk."

İşte, içinde bulunduğu durumda, asla rahat edemediğini isbat eden bir nokta.

"Hiçbir şey öğrenmiyor."

Bu bilgiler dağınıktır ve bu son bilginin de başka bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması gerekiyor. Kendisini okulun istediği seviyede bulmadığı için hiçbir çaba harcamıyor demektir.

"Halbuki aptal değil ve bazen yürüttüğü muhakeme ile insanı şaşırtıyor."

Bunu çok iyi anlayabiliyoruz. Bu çocuğun sadece kendisini okulun istekleri karşısında zayıf bulduğunu sanıyorduk. Başka sorunlarla da ilgileniyormuş demek. Söylenene bakılırsa onu cesur çocuklardan sayamayacağız. Bu gibi çocukların başkalarına karşı az ilgi duyduklarını ve kendi kişilikleriyle çok ilgilendiklerini biliyoruz.

"Sokakta olan bitenden hiçbir şey gözünden kaçmıyor."

Öyle sanıyorum ki, modern psikologların çoğu bu gerçeği hiç farketmeden geçip giderler. Biz ise gözle görülebilen herşeye ilgi duyan bir çocukla karşı karşıya bulunduğumuz kanısına varıyoruz. Bu, birçok şeyi aydınlatıyor. Gözle görülen den başka bir şeyle ilgilenmediğine göre, bu, pratik öğrenimin kolay olacağını ve teorik açıklamalar dinlemeye daha az eğilimi bulunacağını gösterir. Bu, okul için önemli bir şeydir ve birçok başarısızlıklar bu mekanizma ile açıklanabilir. Onun,

herşeyden evvel görme eğilimlerini tatmin edecek çocuklardan olduğu gerçeğini gözönünde bulunduracağız. Eşyaya bakmakla yetinilirse ne yapılabilir? diye düşünürseniz, pek yararlı bir şey, ve herhalde toplum duygusunun dile getirileceği bir şey yapılamayacağını göreceksiniz. Belki resim yapılabilir diyeceksiniz, belki de gözle görülen herşeyin daha iyi anlaşılacağı gelecek aklınızda. Bir insan hayatın bir yönünü bu derece belirli hale getirdikten sonra, sorun kolay olmaktan çıkıyor artık. Gerçekten, bu koşullar altında hayatın öteki ihtiyaçlarına karşı artık yeteri kadar ilgi kalmıyor ve birey artık bu yönde gelişemiyor. Konumuz olan çocuk okula gereği gibi hazırlanmış değil, ama bunda onun kusuru yok; buna karşılık gözle görülebilen herşeye, dış görünüş olan herşeye karşı büyük bir ilgi duyuyor. Eğer yanılmıyorsa, hayatının yetersiz bir anlatımından bile, tahminlerimizi doğrulayacak bilgiler bulacağımızı umabiliriz.

“Büyüklerin bütün söylediklerini hatırında tutuyor.”

Bu huyu üzerine bir işaret koyalım, bize, büyük olan şeylere karşı duyduğu ilgiyi gösteriyor. Burada açıkça değerlendirilme eğilimini, büyük olma isteğini buluyoruz.

“Ve bunları doğru olarak ve tam sırası geldikçe tekrarlamayı biliyor.”

Dokuz yaşındaki bu erkek çocuğun hayat tarzı hakkında bir dereceye kadar bilgi edinmeye başlıyoruz. Fakat bu tipin hangi özel şekline ait olduğunu tâyin etmemiz için daha bazı belirti ve bilgilere ihtiyacımız var.

“Fakat çok korkak.”

Bu kusur da bizi şaşırtmıyor.

“Herşeyden korkuyor ve her tehlikeden kaçıyor.”

Kendisine hiç güveni yok demektir. Annesinin çocuğun gelişmesinde büyük bir rol oynadığını düşünebili-

riz. Bağımsız değil, kendi sorunlarını kendi çözmeye çalışmıyor. Zaten bugüne kadar, bunları kendi yerine annesinin çözmesine alışık olduğuna göre, bu sorunlarla karşılaşmaktan hiçbir şikâyeti de yok. Bütün öteki psikolojik okullardan çok bizim okul, burada bir şımarık çocukla karşı karşıya bulunulduğunu kabul ediyor. Bu gibi çocuklar pek büyük bir rol oynar ve güç çocuklar, sinirliler, intihara teşebbüs edenler, ayyaşlar, suçlular ve cinsel sapıklar arasında sayıları pek çoktur. Bu, o derece önemli bir gerçektir ki, herşeye rağmen şımarık çocuktan ne anladığımızı tanımlamaktan ve gene birkaç söz eklemekten geçemiyeceğim. (Anneler çok defa: "Ara-da onu dövdüğüm de oluyor." derler. Böylelikle çocuklarını şımartmadıklarını sanırlar.) Hemen şunu söyleyelim ki: biz bu deyimden Freud anlamında bir "cinsel ilgi" çıkartmıyoruz. Şımarık çocuk, bağımsız ve özgür davranışı elinden alınmış, bu yükten kurtarılmış bir çocuktur. Onun yerine konuşan, tehlikeli durumları farke-den, tehlikeleri uzaklaştıran, biri vardır daima ve kısaca çocuk, bu birinin peşine takılmıştır. Çocuğun emrinde daima ikinci bir kişi bulunur, hayatını onunla bir ortak yaşarlık (sembiyoz) halinde düzenler. Böyle bir çocukta bir asalak karakteri vardır, her istediğini annesi aracılığıyla elde etmeğe çalışır.

"Korkaklığın çirkin bir şey olduğunu pekâlâ biliyor ve şimdi de en kötü yalanları uydurmaya başladı."

Kendisini göstermeye ve beğendirmeye hevesli olduğunu bildiğimizden, bu yalanların niteliğini de kolayca tahmin edebiliyoruz. Büyüklerin söylediklerini dinlediğine göre, hiç şüphesiz yalanlarında da kendisini bir kahraman olarak gösteriyordur.

“Örneğin, şöyle anlatıyor: ‘Ben İngiltere’deyken, ve olduğum yerden bakınca duvarın öte tarafında bir kapı gördüm.’ ”

Bu, başlıbaşına büyük bir yalandır. Fakat beni özellikle ilgilendiren şey, sadece bakmakla kalmayıp, ayrıca “duvarın öte tarafını görmesidir”. Bu, gerçekten başarılması pek güç bir şeydir; herkes yapamaz. Fakat bu yalan bize başka şeyler de ifade ediyor: çocuğun ilgisi özellikle uyanık ve aşılması imkânsız gibi gösterdiği güç-yükleri yenmeye meraklı. Bu münasebetle şunu hatırlatalım ki, bu gibi hallerde genellikle görme organı bozuk olan çocuklar bahis konusudur. Şimdi ben size bu çocuğun korkak olduğunu söylersem, onun gözle görülebilen herşeye karşı duyduğu ilginin nereden geldiğini, niçin yeni deyimle, “eidetik” terimiyle belirtilen tipten olduğunu anlayacaksınız. “Duvarın ötesini görmek” isteyişinde bu çocuğun görüş alanında herkesi hayrete düşürecek işler başarıma eğilimi dile getiriliyor.

“Bir defasında eve döndüğümde kapıyı açık buldum, kimse girmeye cesaret edemiyordu, kasanın yanında bir hırsız vardı, baltayı kaptığım gibi öldürdüm onu.”

Burada da bir şey “görüyor” ve bir kahramanlık yapıyor. Annesi doğru olarak şuna işaret etmekte:

“Her zaman kahramanlık rolü oynamak istiyor, her zaman herkesin hayran olduğu ve her işi başarabilecek insan olmak istiyor. Eğer ‘Bugün okulda benden başka hiç kimse bir şey bilemedi.’ derse, o zaman kesinlikle anlıyorum ki, okulda işleri iyi gitmemiş ve bunda da hiçbir zaman yanılmıyorum.”

Bu münasebetle çocuğun eksikliğini kapatma yolunu, açıkça belirtmesine rağmen, gene de aydınlatmak isterim. Hayal gücünde bir telâfi imkânı arıyor, ama orada herşey boşlukta, hiçlikte kaybolmaktadır. Eksikliğini

kapatmakta aktif olamıyor. Yukarıda açıkladığımız şeyle karşılaşırız gene: korkaktır bu çocuk. Herşeyi onun yerine yapan annesinden yardım görmeye alışkıdır.

"Onu anlıyorum, iyi bir öğrenci ve cesur bir çocuk olmak istediğini biliyorum, yalanlarının, kişilik duygusunu yükseltmekten başka bir işe yaramadığını da öğrenmiş bulunuyorum."

İşte birey psikolojisinin görüş tarzı beliriyor karşımızda. Bu, sağduyu yoludur.

"Onu cezalandırmıyorum."

Anne ile tamamiyle aynı kanıdayız. Bir şey bilememekten ve bir şey yapamamaktan umutsuzluğa kapılan, bir iş başarması gerekince daima bir uçurumla karşılaşan ve haklı olarak gerileyen bu çocuk cezalandırılmaya lâayık değil. Bu, açık bir haksızlık olur. Cezalandırılınca ne gibi durumların meydana geleceğini görür gibiyiz: Yeniden cesaret bulması için ve sorunlarının çözülebileceğini öğrenmesi için onu yeteri kadar ilerletmek gerekecektir. İlerlerse gelişmesi pekâlâ mümkündür. Amacı hayatın zararlı yönünde bir değerlendirme olduğu ve hayatın yararlı yönünde sorunun çözülmesinden kaçındığı sürece bu, gerçekleşemeyecektir. Yararlı yönde yapacak hiçbir şeyi olmadığını isbat için her çareye başvuracaktır. Böyle bir çocuğu niçin cezalandırmamak gerektiğini anlıyoruz; cezalandırılınca yetersizliğini bütün bütün anlayacak ve cezadan kaçmak, uçurum karşısında gerilemek için başka yollara başvuracaktır.

"Bu küçük oğlanı çok seviyorum."

Buraya kadar eksik kalmış ve annenin bu çocuğu şımarttığını bize isbatlayan bir bilgi.

"Onu bütün kalbimle seviyorum. Fakat yalan söy-lüyor, gittikçe daha fazla yalancı oluyor ve yalanlarının meydana çıkartılacağından korkuyor."

Burada çocuğun bir gün korkuyla yalan söylemek-ten vazgeçeceği ve gerçeğe yaklaşacağını görebilmek umudu beliriyor. O vakit üstünlük amacı nerede kalacaktır? Bu, onun gibi bir çocuğun varabileceği tek sonuç mudur? Bir ikinci sonuç daha vardır: yalanlarını o kadar becerikli ve o derece ince bir şekilde hazırlamak ki, asla meydana çıkmasın. İşte yürüyeceği yol budur; kişiliğinin duygusunu tamamiyle kaybedemeyeceğine göre, başka çaresi kalmamış demektir. Bir şeyi temsil etmek için yalancı olmuştur ve böylelikle bir "sıfır" olarak görünmek tehlikesiyle karşılaşmaksızın yalanlarından vazgeçemez. Gerçekten de bu sefer daha ince ve kurnaz yalanlara başvuracaktır.

"Kocam, çocuğu şımarttığımı söylüyor."

Bu, daima rastlayacağınız bir özelliktir. Alnınızın teriyle, size getirilen çocuğun hayat tarzını bulup çıkardıktan sonra daima çevresinde bunu size açıkça söyleyen biri bulunacaktır. Rakibimiz olan psikologların, "biz de aynı şeyi söylüyoruz, bunu söylediğimize göre, şu halde bir sonuca varmışız demektir." diye ısrar eden davranışlarını hatırlıyor musunuz? Bu doğrudur, çocuk şımarıktır. Fakat bunun, hayatı ile olan ilişkilerini anlayabiliyor mu? Her çocukta bir beğenme, değerlendirilme eğilimi bulunduğunu bilse bile bunun ortaya çıkış yolunu inceleyebilecek yetenekte midir? Şımarık olduğunu söylemekle hiçbir şey yapılmış olmaz. Bu kelimenin tam anlamı henüz herkesçe bilinmiyor. Anneler bazen haklı olarak sorarlar: "Onu şımartmamak için nasıl davranmalıyım?" Bu soru, anne elimizdeki örnekte olduğu gibi, henüz bütünü ile ilişkiyi kavramadığı sürece ilgi çekici bir sorudur.

"... Bunun içindir ki, çocuğun bu kadar kararsız ve yalancı olduğunu ve üstelik de babam yakın bir akra-

basıyla, kuziniyle evlendiği için çocukta bir "kötü tohum" bulunduğunu iddia ediyor."

Demek ki büyükbaba ile anneanne arasında kan akrabalığı var. Babanın dediği gibi, çocuğa şımarık damgasını vurmakla hiçbir şey yapılmamış olduğunu söylerken haklı değil miymişim? Buna baba da inanmıyor ki, daha kandırıcı ikinci bir sebep arıyor. Çocuğun kararsızlığını anneannesiyile büyükbabasının yakın akraba oluşuna yüklüyor. Bilimin, çocuktaki başarısızlıkların sorumluluğunu anneye yükleyen ve kendisini tamamiyle temize çıkartan bu babaya ne derece yardımcı olduğunu görüyorsunuz.

"Annem ile babamın yakın akraba oluşları kocamın hayatını işkence haline getiriyor, bu yüzden bana çektiirmediği kalmıyor. Başkalarının da çocukları güç çocuk oluyor, ama kocam bizimkinin sorumluluğunu yakın akrabalar arasındaki evliliğe yüklemekten bir türlü vazgeçmiyor. Ona aksini isbat etmem, bu çocuğu adam etmem şart. Çocuk ahlında hain değil, aksine iyi kalpli."

İyiliğinin korkaklığın bir yönünden başka bir şey olmaması muhtemeldir. Bir hayat tarzının bir elemanını tamamiyle ayıramıyacağımızı ve her elemanın ayrı ayrı yorumlanabileceğini söylerken tamamiyle haklı olduğumuzu görüyorsunuz. İyilik olumsuz bir şeyi de temsil edebilir, "güzellik çirkinlik, çirkinlik ise güzellik haline gelir." İşte bir insanın hayat tarzını kavramadıkça, iç dünyasından hiçbir şey anlayamayışımızın nedeni bu ayrılıktır.

"Sırf gözlerine girmek, kendisini sevdirmek için öteberisini başka çocuklara hediye bile ediyor."

Görüyorsunuz ki bu iyiliğinin bencil bir yanı var; kendisini çocuklara da şımarttırmak için onlara rüşvet vermeye kalkıyor.

"En kıymetli şeylerini bile hediye ediyor ve babasını kendisini şımartmamasına rağmen, çok seviyor."

Burada belirtmek isterim ki, bu çocuk yalnız anesini değil, başkalarını da kazanmak yoluna girmiştir bile. Evvelce gördüğümüz gibi, kendisini himaye ettirmeye çalışıyor, beğenilmek ve hayran olunmak istiyor, yalanlarını da bu amaçla söylüyor.

"Böylece: örneğin, babasıyla sokağa çıkmak onun için büyük bayram. Sizden öğüt istiyorum. Ona sertlik mi göstermeliyim acaba? Bunun etkili olacağını sanmıyorum! Ağlıyor, herşeyi vâdediyor ve on dakika sonra hepsi unutuluyor."

Annesi sert terbiye vermeyi denemiş, ama anlaşıyor ki bu, etkisiz kalmış, uygulanması mümkün tek metod, çocuğun hayat tarzı yapısındaki bozuklukları, kursurları ona anlatabilmektir. Bu, pratikte şu demektir: onu bağımsız ve kendi kendine karar verebilir hale getirmek, kendi kişiliğine karşı güven uyandırmak. Bu gerçekleştirilmedikçe iyilik de sertlik de sonuç vermez, ama biz gene de iyiliği tercih ediyoruz. Bu çocuk hazzırlıklı değildir, bir insandan, hazırlıklı olmadığı bir şeyleri beklemek, insafsızlığın en büyüğü olur. Hayvanların neler verebileceği tam olarak ölçülebilir ve onlardan veremeyecekleri şeyler istenemez. İnsanlara gelince bu nokta hiç düşünülmez. Çocukların birbirinden farklı derecede hazırlanıp geldikleri okul konusunda bu sorunu düşününüz bir kere. Aslında çocuğun yeteneklerini değil de, hazırlığını ölçen not verme sistemini kullanmak "onların hepsini aynı kazana koymak" demektir.

"Böylece gittikçe daha fazla yalana gömüldüğü için yalan söylemek zorunda kalıyor."

Anne açıkça belirtmemekle beraber, çocuğun kendi-

sini beğendirmek için başka yol bulamadığını söylemek istiyor.

Benden bir öğüt bekliyordu ve ona, size burada kısaca anlattığım yönde öğüt verdim.

Fakat hikâyenin devamında belki başka önemli kısımlar da bulunabilir.

“Son günlerde yeniden yalan söylemeye başlayınca, bunu bir şaka kabul eder gibi yaptım ve gülerek ona niçin yalan söylediğini sordum.”

Bu “niçin”de anneye verdiğim öğütleri görüyorsunuz.

“Philippe de yalanını kabul edip utandı ve gülmeye başladı.”

Çocuk yalanının pekâlâ farkında, şu halde yalan bilinç alanına çıkmış demektir. Bilinç ile bilinçaltını birbirinden ayırmaya kalkışan ve kötü içgüdünün bilinçaltında bulunduğunu ve bilince ancak sansür ile ve örtülü olarak geçtiğini isbata çalışan yazarlara burada soruyoruz: Bu yalan ne demektir? Eğer bilinç giriliyor ve yalanı olduğu gibi kabul etmekle yetinilmiyorsa o zaman bunun bir kendisini gösterme yolu olduğu biliniyor demektir. Bu çocuğun bilinçaltını inceleyecek olursak orada kendini açığa vurmaya çalışan ağır bir aşağılık duygusunun gizlediğini görürüz. Bu aşağılık duygusundan kendisini beğendirmek eğilimi doğar. Şu halde bu, bilinçte de gördüğümüzden başka bir şey değildir.

“Şüphesiz hatalar yapıyorum. Geçen gün Philippe babasından kendisini mezarlığa götürmesini rica etti, çünkü bir okul ödevi hazırlaması gerekiyordu. Kocam reddedince mezarlığa hizmetçi ile gitti. Ertesi gün çok iyi bir ev ödevi yazmıştı ama bir tek kelimesi doğru değildi.”

Burada ödevin gerçeğe uygun olmasının mutlaka gerekmediğine işaret etmek isterim; fakat anne tahrir öde-

vinde, yalanlarındaki tutumunun aynını bulduysa, haklıdır.

"Mezarlığa nasıl babasıyla gittiğini ve babasının nasıl ağladığını ayrıntılarıyla, uzun uzun anlatıyordu. Sonunda da şöyle diyordu: ben ağlamıyordum; bir erkek ağlamaz."

Demek ki babasını aşmış, ama yalnız hayalinde. Anne bunu çok iyi anlıyor.

"Böylelikle babasını küçük düşürmüş ve yalan söylerken kendi kendisine de önem verdirmiş oluyor."

"Babasını küçük düşürmüş ve kendi kendisine önem verdirmiş." İçimizde, gûya Oedipe Kompleksi adı verilen şeyi bilmeyen var mı? Babasını küçük düşürmenin ve mezarlıkta ağlatmasının nedeni bu mu yoksa istekleri onu, kendisini önemli göstermeye ve mücadele halinde bulunduğu bu babayı geçmeye mi zorluyor? Burada, Oedipe kompleksi konusunda zamansız cinsel fikirlerin gelişmiş olması fakat bu kompleksin de bilinçte olması düşünülemez mi? Bu soru üzerinde durmak gerekir. Biz, birey psikologları, tereddüt etmiyoruz. Psizizmin dinamik çizgisinin bütün hayat süresince bir "aşağı"dan bir "yukarı"ya doğru çıkmaya çabaladığını ve bu çizgide cinsel gelişmenin de bulunduğunu görüyoruz.

"Fakat tahrir ödevi iyi oldu, öğretmen çocuğu kutladı ve dersin sonunda bu ödevi yüksek sesle okudu. Onu yalancı çıkartmak cesaretini bulamadım kendimde. Sustum ve dikkat etmiyormuş gibi davrandım."

Burada bu çocukla ilgili anlatım sona eriyor. Onun, pek yaygın olan, kendisine önem verdirmek isteyen yalancılar tipine mensup olduğunu haklı olarak söyleyebiliriz. Bu, çocukların, küçüklükleri sebebiyle sık sık sü-rüklendikleri eğilimdir. Annesi tarafından şımartılan, babasından baskı gören bu çocuğun başlangıç noktasını dü-

günün bir kere. Annesi yanında elde edebildiklerinin aile çevresi dışında hiç değeri yok. Şaşı çocukların pek sevilmediklerini hepimiz kabul edebiliriz; bunu çok geçmeden öğrenirler ve sonucu olarak da dünyayı gerçekte olduğu gibi anlayamazlar. Bu çocuğun, hayata attığı ilk adımlardan itibaren bir karşıkoymayla ve hayatın özel bir yönüyle karşılaşmasına şaşmamalı. Cevabı, kaçmaktır. Hiç kimse kendine hakim olan eğilimden kaçamayacağına göre o da hareket çizgisini bulmak zorundadır: bu da gösteriş, yalan olacaktır. Başka şekiller de yok değildir fakat hepsinde aşağı durumundan kurtulmak (örneğin, ceza tehdidi karşısında olayları değiştirerek) bir kurnazlıkla önem kazanmak ve kendisini yükseltmek eğilimini bulacaksınız. Başka yalanlarda, uydurmalarda, mübalâgalarda daima çocuğun, karşısında kendisini pek zayıf hissettiği ve hayal gücüyle kaçmaya çalıştığı şeyler göreceksiniz. Tıpkı ayaklarının ucuna basıp yükselmek istiyormuş gibi bir şey bu. Gerçek bir ihtiyaçtan doğan bu çabayı sert bir şekilde cezalandırmanın ne derece hatalı bir şey olduğunu kolaylıkla anlayabilirsiniz. Ancak açıklama, verimli olabilir. "Kaçamağa sapman, bir yalanla, gösterişle kendini sıyıрман faydasızdır. İş ciddi olarak ele alır, bir çaba gösterirsen kendini beğendirme eğilimini yararlı işlerle tatmin edebilir ve kurnazlıklara sapmak zorunluğunu duymayabilirsin."

Öğretmen, bugün üzerinde duracağımız çocuğu ikinci sınıftanberi izlediğini anlatıyor. Dokuz yaşındaki bu erkek çocuğun davranışları çok haşınmış.

Bu bilgilerden çocuğun ikinci sınıftayken mi dokuz yaşında olduğu anlaşılmıyor; bugün umarız ki üçüncü sınıfa devam ediyordur.

“Okula girdiğinde henüz ancak karalamalar yapıyordu, yazmayı yavaş yavaş öğrendi.”

Davranışının haşın olduğunu hatırlıyoruz. Belki de bir mücadeleci huy vardır çocukta. İhtimal kahramanlık idealine, “onur yasası”na bel bağlamış insanlar sınıfına dahildir. Yazmayı niçin bu kadar güçlükle öğrenebilmiş? Belki solak olduğunu düşünürüz, ama bunu kesinlikle söyleyemeyiz.

“En zayıf olduğu ders, hesap.”

Burada da emin bir alanda değiliz demektir. Belki de hesapta, hiçbir destek göstermeyen bu derste çok güçlük çeken şımarık çocuklar grubuna mensuptur. Öteki derslerde kurallar vardır, insan bir şeyi ezberleyerek öğrenebilir; hesapta ise çarpım tablosu dışında ezber hiç işe yaramaz. Şımarık çocuklar da hiçbir şeyi kendiliklerinden yapmak istemediklerine göre aralarında hesaba akıllı yatmayanların bulunuşu bizi hiç şaşırtmamaktadır. Eğer bunu istatistikle ispatlayabilirsek, “istidat” konusundaki yanlış inanç, kökünden sarsılacaktır.

“Hesaptan sınıf dışında, ayrıca ders alıyor.”

Böylece çocuk, kendisiyle meşgul olunmasını sağlamış demektir ki bu, bir bakıma kendisini şımarttırmak demek sayılabilir.

"Bu ek derslere seve seve gidiyor."

Neden, bilmiyoruz. Belki öğretmen çok iyidir, belki çocuk orada öğrenimden beklediği koşulları yani kendini şımarttırma olanaklarını bulmaktadır.

"Özellikle kendisiyle meşgul olunmasından hoşlanıyor."

İşte ilk doğrulama: demek ki kendisini şımarttırmak isteyen bir çocukmuş gerçekten; bunu başka doğrulamalar izliyor:

"Giyinmek için bir yardımcı istiyor, okula götürüp getiriyorlar, asla yalnız gidip gelmiyor. Halbuki yaşına göre iyi gelişmiş ve büyük. Saçları kızıl renkte."

Kızıl saç konusunda, bunun çocukları alay konusu yaptığını ve üzdüğünü biliyoruz. Hele erkek çocukları; kızlarda kızıl saç çok defa güzel durur. Buna karşılık kızıl saçlı erkek çocuklar ise pek sevilmezler. Bu, ağır hata teşkil eden modası geçmiş inançlardan başka bir şey değildir: gerçekten de, güçlük çıkartan çocuklar arasında sık sık kızıl saçlılara rastlarız. Bu, birkaç defa doğrulandığını gördüğüm bir düşüncedir ama kesin bir nitelik taşıyan kusur değildir. Neticede kızıl saçlı çocukların her şeye rağmen güçlükleri yendikleri izlenimi kalır insanda. Dışarıda alay konusu olmak pek hoş değildir ama buna karşılık aile içinde işler tamamiyle değişir, aşağılık duygusu pek ağır basmaz orada.

"Bir işi iyi yapamazsa ve annesi tarafından tenkit edilirse hiddetten deliye dönüyor."

Demek ki kendisiyle annesi arasında: onu kendisine bağlayan bir ilişki kurmasını başarmış. Bunu da hiddetiyile ve belki de bazen yediği tokatlarla sağlıyor. Bu sık

sık görülen bir haldir, çünkü şımarık çocuklarla öyle bir noktaya erişilebilir ki artık bu çocukları eskiden olduğu şekilde şımartmak imkânsızlaşır. Böylece büyümelerinden doğan yeni durum daha da ciddileşme tehlikesi gösterir.

“Eğer övülecek olursa işlerin yoluna gireceğini söyleyerek kendi kendisine cesaret veriyor.”

Burada cesaretini tamamiyle yitirmedişinin isbatını görüyoruz.

“Konuşmayı ve yazı yazmayı normal öğrendi.”

Şu halde, organik gelişmesinde güçlüklerle karşılaşmadığı sonucunu çıkartabiliriz.

“Bir buçuk yaşındanberi hiddet belirtileri gösteriyor.”

Bu gözlem doğruysa altını çizmek gerekir. Şahsen altı aylık bir çocukta bile hiddet işaretleri gördüm. Çok iyi gelişen, iyi beslenen, sütünü biberonla alan, hiçbir güçlük çıkartmayan bir çocuğu bu. Altı aylıkken şu özelliği göze çarptı: bebek uyandığında hafif hafif inliyordu: yanına biberonla yaklaşınca ve sütünü içebilirse kussursuz bir şekilde davranıyordu, fakat biberonsuz gidilince belirli bir hiddet göstererek bağırmaya başlıyordu. Ailede çocuğun yanına her zaman biberonla gitmek âdeti yerleşmişti.

“Okulda, başlangıçta davranışı silik oldu.”

Bunu kolaylıkla anlıyoruz: kendisini şımarttırabileceği durumu aramaktadır. Dikkat merkezi olmak, etrafını yönetmek istiyor. Okulda, böyle bir fırsat bulamayınca çocukların davranışları silik olur ki şımarık çocuğu bu belirtisinden tanırız. Birey psikolojisinin yardımıyla öğretmenler çocuğun manevi portresini böylelikle pek kolay bir yönden elde edebilirler. Bu temel üzerine, güphe-siz kendilerini doğrulayacak belirtiler arayarak ve muh-

temel cezalara başvurarak, bir şeyler meydana getirebilirler.

“Hayal âlemi (imgelemi) geniş.”

Bundan, bazen sıkıcı olan gerçek ile arasının iyi olmadığı sonucunu çıkartabiliriz. İçinde, kolaylıkla yaşadığı hayalî bir dünya kurmuş kendisine. Orada rahatlığa eriyor, kendini güçlü hissediyor, istediği gibi emirler verebiliyor. Orada zaferler, kazandığı mücadeleler, başkalarını mükâfatlandırmaya veya kurtarmaya yarayan servetler hayal ediliyor. Bu gibi çocuk'ar bazen kendilerini yüksek kişiliğe sahip kurtarıcılar olarak da görürler. Hayallerinde dört nala koşturdukları atları vardır, kiralı veya kızını kurtarırlar, prensesleri kurtarmak için kendilerini denize atarlar ve onlar da şüphesiz, nasıl teşekkür edeceklerini bilemezler. Kendilerini gerçek dünyada bulunca da pek silik davranırlar.

“Düşleri kızılderili ve haydut hikâyeleriyle dolu.”

Bu, bir hayal kahramanıdır. Emin olabilirsiniz ki korkak bir çocuktur aslında; korkaklığını telâfi etme çabasıındadır.

“Daima görünmeyen bir düşmanla mücadele hevesinde.”

Bu hayal gücünden faydalanmak mümkündür ve çocuk, korkaklığına karşı psişizmini terbiye edebilir. Ne olurlarsa olsunlar bu çocuklar hiç şüphesiz bu yoldan kendilerini bu kusurdan hiç olmazsa kısmen kurtarmayı başarırlar.

“Bazen hayalleri iyice dizginlerinden boşanıyor, anesine okulda başına gelen uydurma olayları anlattıktan sonra: “Biliyor musun anne, diyor, bunların hepsi yalan, ben kendi kendime hayal ettim.”

Burada da ufacık bir toplum duygusuna rastlanmakta. Yalancı yerine konmak istemiyor çocuk, gerçeğin kon-

trolünü kaybetmiyor. Aksi halde bu, bir sinir hastası yalanı olurdu. Çocuklar kendilerini oyuna kaptırırsalar bile, gerçeğe neler borçlu olduklarını bilirler. Hayalinden anlattıkları bu çocuğun, ayaklarının ucunda yükselmek ve olduğundan fazla görünmek isteğini dile getiriyor. Bundan, güçlü bir aşağılık duygusuna sahip olduğu sonucu çıkartabiliriz ki bu da ona taktığımız şımarık çocuk sıfatıyla ilgilidir.

“Annesi onun küçüklüğünde çok hastalık geçirdiğini anlatıyor: dört aylıkken barsak sancıları çekmiş, daha sonra sıracı ve zatürree olmuş.”

Bir yargıya varamayız ve annenin çocuğu pek hasta olduğu için onu şımartmakta ne derece haklı olduğunu söyleyemeyiz. Bizi daha fazla ilgilendiren nokta, çocuğu hasta kabul ederek özel dikkat ve ayrı bir sevgi ile büyüttmüş olabileceğidir. Bu, çocuğu son derece anneye bağlı hale getirmiştir muhakkak.

“Anne, bir çocuk hasta ise, dikkat etmeli, suyuna gitmeli, diyor.”

Çocuk konusunda söylediğimizi başka bir yoldan ifade ediyor.

“Çocuk, karanlıktan korkuyor.”

İşte bizim şımarık çocuk belirtileri. Karanlıktan korkmak: “Biri mutlaka benim yanımda kalmalı” demektir.

“Son derece beceriksiz.”

Onu bir şımarık çocuk sayma hipotezimiz böylece kuvvetlenmiş bulunuyor.

“Beceriksizliğinde sekiz yaş büyük ablasının da etkisi var.”

Demek sekiz yaş büyük bir ablası varmış; onun kardeşine karşı bir abla değil, bir anne veya teyze muame-

lesi yaptığını da kabul edebiliriz. Çocuk ablasını kendisine rakip görmeden, tek çocuk gibi büyümüştür.

“Çocuğun çabalarına, tenkit ederek ve homurdanarak müdahalede bulunuyor.”

Tıpkı her şeyi tenkit eden bir anne, daha doğrusu bir üvey anne gibi.

“Çocuk pek saldırgan...”

Annesinin daima ardında olacağını, kendisini koruyacağını biliyor. Ablasıyla kavgaya girişecek olursa, onun pek ileri gidemeyeceğini de biliyor.

“Özellikle kendisinden daha kuvvetli olanlara karşı.”

Bu bilgiyi şüphe ile karşılıyoruz. Doğru olduğuna pek inanasım gelmiyor. Eğer kısmen doğruysa çocuk cesaretini tamamiyle yitirmemiş demektir, bir şeyler yapabilecek güçte olduğuna inanıyor. Fakat bu kahramanlık sayılmaz, çünkü daha kuvvetli olanlar ihtimal, ablası gibi, ailesinin üyeleridir. Belki bize kuvvetli biri gibi görünen öğretmenine de saldırıyordur; fakat burada bile bu çocuğun öğretmeni aynı açıdan gördüğü söylenmemiş. Belki de öğretmenin sırf kendisi için varolduğu duygusuna sahiptir.

“Çocukla sık sık saçlarının renginden dolayı alay ediyorlar, o zaman müthiş hiddete kapılıyor.”

Bu, tahmin ettiğimiz gibi bir şımarık çocuktur ve gerek ablasının yüzünden, gerekse saçlarının rengi dolayısıyla, devamlı olarak heyecan içinde bulunmaktadır. Bir hayvanı heyecanlandırarak hiddetlendirmek mümkündür, bir erkek çocuğunu da öyle.

“Uyurken konuşuyor ve uykusu rahat değil, huzursuz.”

Şımarık çocuklarda bu belirtileri daima görürüz.

“Ödevlerini yaparken de pek heyecanlı ve huzursuz.”

Bu heyecanı yorumlayacak olursak, ödevleri dolay-

sıyla gergin bir duruma girdiğini ve bu gerginliğin huzursuzluk halinde dışarı vurduğunu söyleyebiliriz.

"Vahşi ruhlu, başkalarıyla pek geçinemiyor."

Bunu anlıyoruz, devamlı olarak heyecan içinde.

"Fakat aynı zamanda iyilik yapmayı seviyor."

Bu bir aykırılık değildir. Düşmanın karşısında haşın davranan birisinin acı çeken biriyle karşılaşınca acıma göstermemesi için bir sebep göremiyorum. Burada bir aykırılık bulan, ambivalans (çift değer) teorisine inanıyor demektir. Bizce aynı hayat tarzı çeşitli durumlarda çeşitli şekillerde kendisini dışarı vurur.

"Merhameti ablasının başından yaralandığı bir gün kendisini gösterdi."

Ablası, yenilgiye uğratılmış düşmandı. Çocukta, toplum duygusundan bir şeyler kaldığını ve kendisine elverişli gelen bir durumda insanca hareket edebildiğini söyleyebiliriz.

"Okula gidiş saatine son derece dikkat ediyor."

Bunu kesin olarak yorumlayamayacağım. Eğer yukarıda söylediklerimizle bir ilişki kurmaya kalkışırsam şöyle demem gerekir: ilerlemek istiyor, okulun önemini belirtmek istiyor; bu, ek derslere devamda gösterdiği hevese de uyan bir şeydir. Cesaretini tamamiyle yitirmiş değil, bir gün galip gelmek arzusunda.

"Anne de çok sinirli ve kolayca sabrı tükeniyor."

İşte devamlı heyecan içinde olan bir çocuk için yeni bir güçlük. Şimdi onun sık sık hiddetlenme sebebini daha iyi anlıyoruz.

"Gündüzleri baba elektrikçi olarak tiyatrodan çalışıyor. Aile annenin yönetiminde."

Burada da çocuk en kuvvetliye karşı çıkıyor demektir.

"Anne güçlü kuvvetli, yaygaracı, kendisine çok önem

veren bir kadın, abla da öyle. Çocuğu durmadan tenkit ederek yetiştiriyorlar."

İşte annenin yarattığı yeni bir saldırı sebebi ki çocuğun heyecanını daha da arttırıyor şüphesiz.

"Baba, oğluna karşı iyi davranıyor."

Çocuğun babasına daha fazla bağlanması bize normal görünür. Bu da ikinci safhayı teşkil edecektir. Hayatının ilk devresinde hiç şüphesiz hasta bir çocuk olduğundan, annesine daha yakındı. Anne onunla ilgilenmiş ve onu şımartmıştı. İhtimal daha sonra, annesi ile kendi arasındaki bu ilişkiyi devam ettiremedi.

"Çocuk bir şey ister de alamazsa, istediği yerine getirilinceye kadar ağlıyor."

İnatçı bir çocuk ve gözyaşlarının etkili olacağını pekâlâ biliyor. Bu özelliği pek çok çocukta ve büyükte görüyoruz. Bunlarda gözyaşlarının yenilmez bir silâh olduğu kanısı yer etmiştir. Birinin ağlamasına asla dayanamayan insanların da varolduğunu unutmayınız. Ya onun isteğini yerine getirirler, getirmezlerse de aşırı bir heyecan belirtileri gösterirler ki, her ikisi de ağlayana yeter.

"Anne: Ben, çocuğa daha sert davranıyorum, fakat kocam her dediğini yapıyor."

Bunun uygun metod olmadığını biliyoruz, çünkü babasına bağlı çocuk, annesini daha da hiçe saymamak eğilimi gösterecektir. Ana babasının, her ikisini de tatmin edecek bir hareket tarzını beraberce tayin etmeleri daha iyi olurdu. Birbirlerine karşılıklı yardım etmeleri gerekir.

"Ben her dediğini yapmıyorum."

Bu, zaten bildiğimiz bir şeyin doğrulanması oluyor.

"İki kardeş sık sık kavga ediyorlar. Ablanın da ka-

bahatî var. Kardeşini hep kıskartıyor. Fakat o da hep haklı çıkmak istiyor ve çok otoriter."

Üstelik de iki kardeşin küçüğüdür ve bu sıfatla ötekileri geçmek için çok çaba harcıyor ve sebat ediyor. Karşısına güçlük çıkacak olursa ondan kaçıp daha kolay bir yol arıyor. Kardeşlerin en küçükleri daima, iyilikte olsun, fenalıkta olsun, başkalarına hakim olma olanağını kendilerine sağlayacak yolu bulurlar.

"Çocuk, büyüyünce babası gibi elektrikçi olmak istiyor."

Baba, üstünlüğe olan ideal eğilimlerinde bir aşama teşkil etmektedir. Babasının mesleğine girmek istemesi ona olan hayranlığını belirtir. Baba mesleğinin bir kutusal iradeyi temsil ettiğine inanmıştır.

"Fakat avcı da olmak istiyor."

Bu isteğini kahraman olma eğilimine bağlayarak anlayabiliyoruz, fakat bu rolü sonuna kadar oynamıyor. Kendisini korumaktan âciz hayvanları avlamak istiyor ki bu, kahramanlık sayılamaz.

"En sevdiği oyuncaklar tabanca ve tüfek. Hiç arkadaşı yok."

İşte burada başka çocuklarla bağlanmasını beceremeyen bir şımarık çocuğun huy özelliği ortaya çıkıyor. Hakimiyet eğilimi sebebiyle her şeyi berbat ediyor.

"Hiç kimseyle geçinemiyor. Oyun bozanlık ediyor."

Oyunlarda başrolü oynamak bahis konusu olduğu zaman bile kendisine güveni yok; oyunu bozmayı tercih ediyor.

"Hayal âleminin başlangıç noktası, gerçek hayat."

Bu, müphem bir bilgidir, çünkü her hayal âlemi için aynı şey söylenebilir. Gerçeğe bağlı olmayan bir şey bulmanın mümkün olduğu kabul edilemez.

"Son günlerde hep cengele girmek istiyor."

İhtimal toplanlarla silâhlanmış (hayvanların silâhı yoktur), cengel hakimidir.

"Kahraman rolünü aynanın karşısında oynuyor."

Bu bize belki de ileride aktörlük mesleğini nececeği fikrini verebilir. İhtimal her aktörün normal olarak izlediği yoldur bu: her aktör, mesleğe atılışının başlangıcında tiyatrodaki kahraman rolü oynamıştır. Hiç kimse düşününde zavallı, küçücük bir ihtiyar rolünü oynamaz da hemen Jeanne d'Arc gibi bir kahraman oluverir.

"Aynanın karşısında tahtadan kılıcını sallıyor ve bitirince kendinden memnun: "Hepsi vuruldu artık." diyor."

Burada pek çok çocukta gördüğümüz bir huy özelliği ile karşılaşırız: bunlar belirli bir işe çalışır ve kendilerini bir insanın yerine koyar, her duruma ayak uydururlar. Gerçekten kahraman rolü oynuyormuş gibi davranırlar. İçleri, olmak istedikleri insanın duygularıyla doludur. Her insanda bu olanak vardır. Gerçeğin çok sıkıcı olduğu, üstün eğilimlerinin karşısına zorlukların çıktığı yerlerde kendisini gösteriverir. Karşıkoyması açıktır: ablası eziyet ediyor, annesi tenkit ediyor, dışarıda saçlarından dolayı alay konusu oluyor ve okulda parlak bir rol oynayamıyor. Biri bize şöyle bir problem sorsa: farzedin ki dokuz yaşındasınız, evde de, dışarıda da kimse sizi beğenip adam yerine koymuyor, üstelik de kardeşlerin küçüğüsünüz, ne yapardınız? Bir tek imkân kalırdı: hayal âlemine sığınmak, gerçeğin bize vermeyi reddettiğini orada bulmak. Şunu unutmamızı rica edeceğim. Böyle davranmak mantıklı değildir. Bir büyüğün, özellikle bir eğitimcinin mantığı buna hemen itiraz edecektir: bu çocuk okulda daha fazla çaba göstermeli. Bunu yapmadığını bilmiyoruz ki. Belki çaba harcadı da sonuç alamadı. Bu sorunun çocuk için pek kolay olmadığını da anlıyoruz. Belki kendisi de farkında değildir de solaktır,

bu sebepten gerçek güçlüklerle savaşırmıştır. Hayata şımarık çocuğun hayat tarzıyla başladığını ve her şeyi bu tarzın şemasına uydurduğunu bildiğimizden şöyle demeliyiz: tamamiyle akıllıca davranıyor; yaptığında hiçbir hata yok. Bunu söylüyoruz, çünkü kendimizi onun yerine koyabiliriz. Ben bu çocuğun yerinde olsaydım ve aynı güçlüklerle karşılaşsaydım, ihtimal ben de böyle davranırdım. Bu da çocuğun ne geri zekâlı, ne suçlu olduğunu ispat eder. Kurtuluşu olmayan, güç bir durumdadır. O vakit tedavi bazı koşulların varlığı altında başarılı olabilir, örneğin çocuk daha iyi bir öğrenci haline gelebilirse: bu da ek derslerle erişilmesi mümkün bir sonuçtur. Hiç olmazsa bir süre için anne ile ablanın susması sağlanabilir ve özellikle onlara bu çocuğa zararlı oldukları anlatılabilirse durumunda muhakkak bir düzelme meydana gelecektir. Ona yardıma çalışmalıdır. Her şeyi tatlılıkla açıklamalıdır, aksi halde bu iki saldırgan insanın, öğüt veren danışmana karşı gelmesi muhtemeldir. En önemli iş, çocuğu bağımsız hale getirmek ve ona cesaret vermektir. Birine cesaret vermek için de eğitim veya psikoloji konularında uzman olmak şart değildir. Fakat bu, kolay bir iş olmayacaktır. Çocukta ancak hayalinde kahraman rolü oynayabileceği fikri yer etmiştir bir kere. Ona, iyi taraflarını anlayabilecek bir arkadaş bulmak pek faydalı olur. Tek emin yol, birey psikolojisi yoluyla tedavi usulüdür. Çocuğun dikkatini olanlara çekmek gerekir. Ona, devamlı olarak başkalarının dikkatini üzerinde toplamak isteyen bir kimsenin daima hoşnutsuzluk yaratacağı gösterilmelidir. Hayatın yararlı yönünde kendini tatmin edecek bir şeyler aramalıdır. Örneğin, oyunbozanlık edeceği yerde oyunlara katılmalıdır. Ona, insanlıkta pek çok hak-sızlıkların bulunduğunu ve insanların çok zaman başkalarına baskı yapma fırsatını ele geçirdiklerini anlatma-

lıdır. Bu, her yerde aynı şekilde olur. Bir millet bir diğeri alçaltmak mı istiyor, bir aile kendini bir başkasından daha yüksek mi sanıyor, hepsi bir saldırı noktası bulmak için bazı şeylerin üzerinde dururlar. Fakat bunda karşı tarafın meydan vermesinin de rolü vardır. Çocuk, hayata başkalarının alaylarına hedef olmak için gelmediğini bilmelidir. Bir insan hiddet belirtileri gösterirse ona saldıran, kızdırmakta ısrar eder. Kızıl saçları dolayısıyla hedef olduğu saldırıları, saldıranların aptallığına işaret kabul etmelidir. Baskı altındaki ırklara mensup insanlarla, yahudi ve zencilerle birçok defalar konuşmak fırsatını buldum; onların dikkatini, bu, hemcinsine baskı yapma gibi çok geniş eğilime çektim. Herkes burda kendisini kolaylıkla yükseltmek çaresini arar. Fransızların Almanları kendilerinden aşağı gördükleri, Alman milletin ise kendisini seçilmiş ırka mensup saydığı inkâr edilemez bir gerçektir. Çinliler Japonları küçümser. Çok seyahat etme fırsatını bulmuş olanlar insanların her yerde hemen hemen aynı olduklarını ve hep başkalarını alçaltmak için bir bahane bulmaya hazır bulunduklarını farketmiştir. Bu, burjuva ile proleter arasında da böyledir. Hayatında kıskançlık duymamış ve başkalarının hasedine hedef olmamış bir insan var mıdır? Milletler, diller ve hattâ saç renkleri konusunda hedef olunabilecek tenkitleri ciddiye almak zorunda mıyız? Bu, ortak bir eğilimin, genelleşmiş müzmin bir sinir hastalığının somutlaşmış şeklinden başka bir şey değildir ki!

İnsanlık uygarlık derecesinde ileri bir adım atmaya karar verinceye kadar bu düşmanlık eğilimlerini, özel belirtiler olarak değil genel ve hatalı bir insanlık davranışı olarak kabul etmek zorundayız.

Bu çocuğa, insanların size saçınızın renginden dolayı bile saldırabileceklerini anlatmak gerektir. Daimi bir sal-

dırı noktası olan bu -ki başka insanların da başına gelebilir- özelliğini kavrayınca, kendisiyle alay edildiği zaman gülecek ve alay eden de yaptığından ister istemez vazgeçecektir. Bu çocuğa cesaret verecek ve ona, birey psikolojisinin sağladığı imkânlarla yaklaşacağız. Ona hesapta da iyi bir öğrenci olabileceği bile gösterilebilir. Bunun pek çok örneği vardır. Ben de bu acıyı çekmiştim, hesaba hiç aklım ermez sanıyordum. Babam eğer o zaman verilen öğütlere uymuş olsaydı, beni okuldan alıp bir zenaat öğretseydi belki pek iyi bir çilingir olurum ama hesaba aklı eren insanlar olduğu gibi hiç ermeyenler de bulunduğu inancı içinde yaşar giderdim. Ben kendim de bu acıyı çektiğim için rahatça söyleyebilirim ki, bu, hesaba aklı ermeyenler kanısına hiç inanmıyorum.

S. ile G. adlı öğrenciler danışmaya geliyorlar. Bunlar olağanüstü vakalar değil, her zaman rastladığımız, ne bahasına olursa olsun göze batmak isteyen ve öğretmenlerin boşuna sinirlendikleri, kısır bir mücadele açtıkları oyunbozan tiplerdir.

İlk tanıtmak istediğim, sekiz yaşında, öteki yedi yaşındadır. İkisi de ikinci sınıfa gidiyorlar, büyüğü sınıfta kalmış. Geçen yıl da aynı sınıftaydılar ama birlikte derisi imkânsız hale getirdiklerinden, ayrıldılar. Aynı ayrı olunca daha tahammül edilebiliyor ama yoklukları gerek öğretim üyeleri, gerekse sınıf için pek büyük bir rahatsızlık yaratıyor. İki çocukta karakter bozukluğunun sebepleri ayrı ayrıdır. G., annenin verdiği bilgiye göre, bir ayyaşın çocuğudur. Baba da, 17 yaşındaki ağabey de arabacıdır. 16 yaşındaki başka bir ağabey motosikletle bir fırıncının getir götür işlerini yapıyor, 14 yaşındaki bir üçüncüsü de fırıncı çırağı. Bunlardan başka ailenin beş yaşında bir de en küçüğü var. Söz konusu çocuk her sabah okula, öğleden sonraları da bir çocuk kurumuna devam ediyor. Boş zamanlarını ahırda, çok iyi tanıdığı arabacılarla geçiriyor. Anne çalışmak zorundadır; oğullarının çalıştığı fırında garsonluk yapıyor. Oğlunu bütün gün görmüyor çünkü bilgi almak için bile çocuğu görmesi yasak edilmiştir, ihtimal çocuk kurumunun sahibi onun yaramazlıklarından çekinerek almıştır bu kararı. Baba evinde vakit kavga döğüşle geçer. Anne çocuğunun kusurlarını hiç olmazsa kısmen kabul ediyor ama elinden hiç-

bir şey gelmiyor. Gerçekten de çocuk babanın kıymetli ve onun tarafından herkese karşı savunuluyor. Baba evinde vaadler ve para mükâfatları başlıca terbiye aracını teşkil ediyor. Bayramlarda, yıldönümlerinde içki içiliyor, gramofonda en adi şarkılar çalınıyor ve bu şarkıları çocuk çok büyük bir ilgiyle dinliyor, ona bir çeşit bilgi kaynağı oluyor. Çocuk arasına meyhaneye de götürülüyormuş ve alkollü içkiler içiyormuş ama bu kesinlikle bilinmiyor, çünkü çocuğun hayali pek geniş ve diğer taraftan ana baba da onu meyhaneye götürdüklerini inkâr ediyorlar. Ana baba sinemaya gittiği zamanlar çocuğa, kendisine sucuk alsın diye para da veriyorlarmış; herhalde, cebinde bulunan 50 santimin nereden geldiğini böyle açıklıyor.

Yetenekleri ortanın altında, çalışkan değil. Ev ödelerini nadiren yapıp getiriyor, defterini unutuyor, çalışmaktan hiç zevk almıyor. Okulda istekle katıldığı ders resim ve bazen de yazı. Atlardan başka hiçbir şeye gerçek ilgi göstermiyor. Okul zamanında ve tatilde hiçbir ciddi hastalık geçirmemiş. En ufak bir şey dikkatini dağıtmaya yetiyor. İsteyerek mi yalan söylediği yoksa hayalinin ürünlerini mi açığa vurduğu kesinlikle tesbit edilemiyor. Örneğin, babasıyla şuraya veya buraya gittiğini, onunla şu veya bu meyhanede oturduğunu, geceyi teyzesinde geçirdiğini anlatıyor ama o sırada evinden ayrılmadığı kesinlikle tesbit ediliyor. Veya tarlada patateslerin topraktan bir sabanla çıkartıldığını, başka bir çocuktan duymuş, kendi görmüş gibi anlatıyor. Tenkit duyusundan tamamen yoksun. İşini hep dağınık bir şekilde yapıyor. İradesi kolaylıkla etkilenebiliyor ve çabuk karar veriyor.

Okulda dikkati üzerine çekmek için herşeyi yapıyor: teneffüste bağırıyor, dövüşüyor ama bunları sık sık ders-te de yapıyor. Arkadaşlarını dövüyor ve onlara acı çek-

tırmak istediğini itiraf ediyor. Azarlanacağını hiç dikkate almıyor. Kendisine verilen görevlerden, kavga etmekte ve yaramazlık yapmakta faydalaniyor; sık sık arkadaşlarının elbiselerini bile bile lekeliyor, kirletiyor. Kendisinin kiler de yeni bile olsa, hiç dikkat etmiyor, temiz tutmuyor. Bir süre elbisesini okulda yıkamak istedi. Derste şarkı söylüyor. Başkalarının her söylediğini yüksek sesle tenkit ederek derse engel oluyor. Arkadaşlarının verdikleri doğru cevapları yanlış olarak düzeltiyor, cevap vermek isteyen öğrencileri dövüyor. Öğretmen, "bunu yapanın kim olduğunu biliyorum" derse onunla alay ediyor. "Bari doğru olsa!" diye bağırıyor. Sokakta öğretmenin taklidini yapıyor; insanlara da hayvanlara da haşın muamele ediyor.

Hırsızlığı yok ama bulunmuş eşyaları saklıyor. Arkadaşı S. ile ikisini sınıfta tutabilmek, imkânsız bir şey. Eğer öğretmenler odasında çalıştırılırlarsa veya bir meslekdaşımın yerine başka sınıfa gittiğimde onları da götürürsem o sınıfın havasını bilmedikleri için uslu duruyorlar. Herhalde çocuklar birbirlerinden ayrıldıkları zaman beraber olduklarından başka türlü davranıyorlar, çünkü o zaman birbirlerini destekleyemiyorlar. Bir aydanberi iki arkadaş ayırdık ve G. başka bir sınıfta, başka bir öğretmene yük oldu. Orada arkadaşları bir dersle meşgulken o resim yapıyor veya sınıfı güldüren yersiz sözler sarfediyormuş; konuşması çok kaba, ağzı bozuk. Öğretmen arkasını döner dönmez yerinden kalkıp kavgaya başlıyor. Teneffüste onu başkalarından ayrı tutmak gerekiyor, aksi halde onları dövüyor, çığnıyor. Jimnastik salonunda hemen hızla halata tırmanıp bir yandan da haykırıyor. O akşam konusunda da, kendisine sorulmadan argo dili kullanılarak şöyle diyor: "Bana vızgelir. Biliyorum: müdür bana soracak uslu mu durdun, yaramazlık mı yaptın,

diye. Uslu durdum derim. Vızgelir. Saat beşte gidip saklanacağım, altıbuçukta kimse bulamaz beni. Uyurum, uyandırmaya uğraşsın bakalım. Annem gecenin dokuzuna kadar çalışıyor!"

S. nin durumu başka. Annesinde ciddi bir böbrek iltihabı var, çocuğun doğumundan önce kendisine çok iğne yapılmış. Çocuk beş yaşındayken ikinci katın merdiven trabzanından kayıp birinci kattan aşağı düşmüş. Kendisini kaybetmiş, hastaneye kaldırılmış, orada bir süre müşahade altında kalmış ama bir şey bulunamamış. Okula girinceye kadar -diyor annesi- babası çocuğa çok bağlıymış; çocuk çok yaramazmış, eve akşamları geç geliyor-muş, anne de bir şey yapamıyormuş. Sık sık annesine soruyormuş: "Sen ne zaman öleceksin? Hastaneye ne zaman gideceksin?" diye. Okuldaki ilk şikâyetlerden sonra baba oğluna karşı özellikle sert davranmaya başlamış, ama bir sonuç çıkmamış. Baba eskiden polismiş, şimdi evde. Geçen yıl bir küçük kızkardeşi doğmuş, bu olay çocukta kıskançlık yaratmış. Aynı yıl bademciklerini aldırmışlar, çok hastalanmış. "Niçin bana iğne yapıyorlar, beni ameliyat ediyorlar da kardeşime yapmıyorlar?" diye sormuş. Anne onu yatılı okula vermekle tehdit ederse orada evden daha rahat edeceği karşılığını veriyormuş. Annesinden daha fazla sevdiği bir teyze ve eniştesiyle olan ilişkileri pek belirli değil. Teyze ve eniştesini daha çok sevdiğini saklamıyor. Annesine duyduğu nefretin bunda rolü olduğuna şüphe yok. Yazın bütün sınıflar bahçede teneffüs yapıyorlardı, pek bakımlı bir kız için: "Onu öpmek isterdim." dedi. Onu bir kenara çektim ve bunu niçin istediğini, genel olarak başkalarını öpmekten hoşlanıp hoşlanmadığını dostça sordum. Sonunda ona annesini öpmesini salık verdim ama şiddetle reddetti. Basit görünen bu öpme konusunda, öyle sanıyorum ki bu çocuğun evde

sevgiden çok yoksun kaldığını anlamış bulunuyorum. Anneyi okula çağırdım ve durumu, şimdi yaptığı gibi dayak atarak değil de arasına çocuğu öperek ve ona sevgi göstererek düzeltmeye çalışmasını öğüt verdim. Fakat şiddetli bir mukavemetle karşılaştım: "Onlarda böyle şey olmazmış."

Bunun dışında çocuğa çok iyi bakılıyor ama ne üstüne başına, ne okul eşyasına dikkat ediyor. Ana baba ödevlerini yapması için hep başında duruyor, sert davranıyorlar. İstidadı ortanın üzerinde, dikkati çabuk dağılıyor. Çalışkan ve her şeyi kendi yapmak istiyor. Genel olarak çabuk etki altında kalıyor ve çabuk karar veriyor. Ders sırasında öğretmenin sözünü kesiyor, ihtarlara kulak asmıyor, uzakta oturan öğrencilere sebepsiz yere vuruyor, onlara çantasını fırlatıyor veya jimnastik ayakkabılarıyla yüzlerinden yaralıyor. Sıranın üzerine de yatıyor, sınıfa kestane atıyor, ısıklık çalıyor, şarkı söylüyor, öğretmenin ve arkadaşlarının her sözüne karşılık fikir yürütüyor. Boya kalemlerini alıyor ve kendininkiler olduğunu iddia ediyor. Sınıfta bir elişli yapıp duvara asılınca parçalarını kopartıp alıyor, çantasına atıyor. Çalışma araçlarını sık sık yere atıyor ve topladığında örneğin makası aralarından çekip alıyor.

Durumunu düzeltmek için kendisine yüklenen onursal görevleri iyi yerine getirmiyor ve yaramazlık ve kavgaya bahanesi yapıyor. Süngerle duvarları ve resimleri sılatıyor. Bu davranışı kahramanlık sayıyor. Övünüyor, yalanlar atıyor, örneğin hastanede iğneden kaçıp kurtulduğunu söylüyor. Arkadaşı G. anlattıklarını ağzı açık dinliyor. S. yi bir şeyle suçlayacak olurlarsa şiddetle inkâr ediyor ve bazen de kabahati G. nin üzerine atıyor. Bu iki çocuk sık sık tartışıyor ve birbirlerini suçluyorlar. S. diğer bazı arkadaşlarına da hayalî kabahatler yüklüyor.

Ana babasının onu bugün bize muayeneye getirme konusunda aldıkları karar önce çok kızdırmış, hele bunun genel bir vücut muayenesi olmadığını anladığı zaman.

Okulda her çareye başvurulmuş bu iki çocuğu değiştirmek için ama belirli sonuçlar alınamamış. Bütün bu eğitim çareleri etkisiz kalmış. Tatlılıkla tembihler, bir isteğin yerine getirileceği vaadleri, onursal görevler; onur duygusuna hitap etme, başkaları da aynı şekilde davranıyorsa kendilerinin nekadar sıkıntı çekeceğini açıklama, sevdikleri derslere alınmama, idare odasında tek başlarına çalıştırılma gibi. Hiçbiri fayda vermemiş. Arasına S. nin söz anladığı oluyormuş ama G. her şeye gülümseyerek karşılık veriyormuş. Bugüne kadar en etkili görünen çare, bir "vahşi hayvan terbiyecisi bakışı" olmuş ama bu da hiç şüphesiz her zaman uygulanamazmış.

Dr. A. : Bu iki çocuğun bir arada anlatımlarından bir sonuca varmak hiç güç olmayacaktır; durumu yalnız birey psikolojisi açısından değil, aynı zamanda toplum psikolojisi açısından da ele almalıdır. Bunlar başka yerde oldukları vakit farklı görünüyorlar ama hep aynıdırlar. Bu çocukları evlerinden uzaklaştırmalı ve bir iki ay için yatılı olarak bir yere yerleştirmelidir. Bu, bence bu çocukların geleceği bakımından bir ödevdir. Bunun gibi, özellikle güçlük çıkartan vakalar nekahatevi diyebileceğimiz kurumlara yerleştirilmelidir; buralarda çocuklara iyi muamele edilecek ama esaslı bir incelemeden geçirilecekler ve kusurlarının sebepleri konusunda kendileri aydınlatacaktır. Bu aydınlatmayı yapmak, görevimizdir. Bu iki çocuğun tipini size basitleştirerek göstermeye çalışacağım.

Birinci vaka, sekiz yaşında bir erkek çocuğudur, sınıfta kalmıştır, zekâsı ortanın altındadır ve atlara karşı özel bir ilgisi vardır,

Bu çocuk okulda severek çalışmıyor. Olayları bir tarafa bırakır ve çocuğun nasıl davrandığına, okulun gerektirdiklerini nasıl karşıladığına bakarsak, bütün bunları red ve bertaraf ettiği sonucuna varabiliriz. Bunun sebebi çocuğun kanısındadır, okulda hiçbir şey başaramayacağını sanmaktadır. Bu sebep bana yeterli görünüyor, çünkü kendimi bu çocuğun yerine koyarsam ve her geye rağmen hiçbir şeyi başaramayacağıma inanırsam, her şeye rağmen okula gitmeye de zorlarlarsa beni, tıpkı onun gibi davranırdım. Halbuki bu çocuğun dikkatini birdenbire uyandırabilirsek ve ona okulda pekâlâ başarı sağlayabileceğini açıklayabilirsek bir şeye istidadı olmadığı ancak ahıra istidatlı olduğu kanısının yanlışlığını ortaya koyabilirsek, onun okula karşı ilgisini uyandırmak mümkün olur. Hiç şüphesiz şahsen yardım etmek ve bir süre sonunda bir ders konusunda başarıya ulaşmasını kolaylaştırmak da gerekir.

Biliyoruz ki aile koşulları bakımından bütün çevre atlarla, meyhanelerle ve açık saçık şarkılarla ilgilidir. Bu çevrenin çocukta okula karşı ilgi uyandıracak beklenmemesidir. Bu ilgiyi bir başkası uyandıracaktır ve bu rol yukarıda anlattığım şekilde, bir kurumdan beklenebilir. Bununla beraber, çocuğu gönderecek böyle bir kuruma sahip bulunmadığımızı göre, ancak ona, özellikle kendisiyle ilgilenecek birini bulmak suretiyle yardım edebiliriz. Çocuğun sevgisini kazanacak ve onu toplumsal cesaret yoluna sokacak, candan bir ağabey düşünüyorum burada. Okuldaki bütün yaptıkları, korkaklığının ifadesidir, ben olsaydım ona bunu anlatmaya çalışırdım. Ona, kendisini hayatın yararlı değil, zararlı yanında buluşumuzun nedeninin de bu olduğunu açıklardım. Bu açıklamadan çok şeyler bekliyorum ben. Gerçi büyük boşluklar var ve çocuğa isbat etmek hiç kolay değil. Üzerine inşa

edebileceğimiz bir temelden yoksunuz. Onun babasının gözdesi olduğunu da unutmamalıyız. Bu ailenin bazı iyi tarafları da yok değil; örneğin, çocuklara fena muamele edilmiyor, halbuki ikinci çocuğun ailesi için aynı şeyi söyleyemiyeceğiz. Bu fazla yumuşak ortamdan bir güçlüklerle karşılaşmaları vakit hemen sızıışmaya bakan çocuklar çıkıyor. Elverişsiz bir durumda bulunmaya tahammülleri yok. Her çareye başvurarak, olduklarından fazla görünmeye bakıyorlar. Burada bu çocuğun beğenilme eğilimini ve ön plâna çıkma ihtiyacını farketmişsinizdir. Hayatın yararlı yönünde yolun kendisine kapalı olduğunu sanıyor. Yukarıda ileri sürdüklerimizi doğrulamak görevi düşüyor bize. Anne bize çocuğu şımartıp şımartmadığını ve onun ne gibi koşullar altında büyüdüğünü söyleyebilir. Şunun altını çizmek isterdim: çocuk, cesur değilse bu cesaretsizliğin başka şartlar altında da kendisini gösterip göstermediğini anlamalıyız. Belki de geceleri annesini yanında istiyor, belki uykusunda bağırıyor! Okulda öğretmenine karşı küstahca davranması cesaret değildir: Öğretmenin aşamayacağı sınırları biliyor ve bir kahramanmış gibi davranıyor.

İkinci vaka karışık bir tip, annesinden çok babası tarafından şımartılmış, annesiyle olan ilişkileri gergin çünkü onun sevgisini kazanmayı bilememiş. Öğretmenin çocuğa sevgiyle muamele etmesi, onu arasına, dövmek yerine öpmesi öğüdüne bu kadının verdiği cevaptan, onun sert ve soğuk bir insan olduğunu anlıyoruz. "Bizde böyle şeyler olmaz." demişti. Annenin böyle davranması için ihtimal daha ciddi şeyler olmuştur evvelce.

Bu çocuğun bir küçük kızkardeşi var. Bir çocuk annesinden çok babasına bağlı ise bu, onun evriminde ikinci safhaya geldiğine işarettir. Eğer anne şu veya bu sebepten çocuk ile ilişki kuramamışsa o vakit baba birinci plâ-

na geçer. Konumuz olan çocuktan önce annenin, şefkati üzerine çeken başka bir çocuğu daha olup olmadığını da öğrenmeye çalışmalıdır. Belki de baba, bir teyze, bir amca çocukla daha fazla ilgilendiler, annesi hasta olduğu için onunla yeteri kadar meşgul olamadı. Annesinin hastalığının çocuğu ondan uzaklaştırmaya yetecek bir sebep olup olmadığını bilmiyoruz.

Çocukta bazı organik kusurların da bulunması mümkündür. Zekâsı ortanın üstündedir. Bu, bir testten de anlaşılacaktır şüphesiz çünkü olaylar arasında ilişki kurma istidadı çok yüksektir. Okuldaki davranışı arkadaşınıninkinden tamamiyle farklı bir açıdan izah edilebilir. Şefkate ihtiyacı vardır. Şımartılmak ihtiyacını duymaktadır. Yaşamının başında ve altı yıl süreyle tek çocuğu ve başkalarının dikkat merkeziydi, bütün tek çocuklar gibi herkes tarafından sevilip okşanıyordu. Teyze ile enişte de buna katıldılar. Okula da özellikle kendisiyle meşgul olunmasını bekleyerek geldi. Fakat okulda bu imkânsızdır, istense bile yapılamaz. Dikkatleri daima üzerlerine çekmek isteyen bu gibi çocuklar hayatın yararlı yönünde, hoş bir şekilde göze çarpacak yerde zararlı yönünde ve hoş gitmeyen bir şekilde göze çarpmayı tercih ederler. Bu gibi şımarık çocuklar, genellikle cesur değillerdir, daha kolay bir durumda ön plâna çıkmayı tercih ederler. Eski durumuna oranla çocuk evde olduğu gibi okulda da haksızlığa uğradığını hissediyor. Bir çocuk haksızlığa uğradığına inanırsa ne yapar? Zenginleşmeye çalışır ve bu eğilimini üstün insan, kahraman tavırları takınarak açığa vurur. Yalan ile dolu imgeleminde de aynı huy özelliğini görüyoruz. Bu gibi çocukların hırsızlık yapması bizi şaşırtmaz. Bu çocukta böyle bir davranışın başlangıç adımları kendisini göstermiştir, çünkü okul arkadaşlarından çaldığı öteberi önemsiz şeyler kolaylıkla zengin

olma isteğini belirtmektedir. Canlı, zengin ve başkalarından üstün biri gibi davranmaktadır.

Birinci çocuk derslerinde teşvik edilmelidir; ikincisine ise, her zaman dikkatleri üzerine toplamanın şart olmadığı ve çevre başkasıyla ilgilenince haksızlığa uğradığı kanısına kapılmaması öğretilmelidir. Her zaman dikkat merkezi olmak istiyorsa çalışması gerekir. Bunu ona bir yabancı söylerse mutlaka düşünecek, üzerinde duracaktır. Böylece, yeni bir kavramla zenginleşecektir. Zaten bu fikir öğretmenin anlayışlı bir gülümsemesiyle de derinleştirilebilir. Sanki: "Şimdilik, üzerinde tartıştığımız konuyu benliğinde canlandıracak kadar büyük değilsin," der gibi olmalıdır bu gülümseme.

Konuşmamız sırasında tezimizi doğrulayacak noktalar bulmamız gerekiyor. İyi yolda mıyız, yoksa çalışmamızdan vazgeçmek zorunda mı kalacağız, aramalıyız. Bizim için bu çocuğa bir yol göstermek pek önemlidir, çünkü bu, ihtimal onu cezalandırmamıza oranla daha etkili olur ve daha iyi bir toplumsal ilişki kurar. Ona okulu cezalarla daha nahos hale getirirsek okula gitmeyi kesinlikle reddetmesi mümkündür.

Dr. A. (G. nin annesine) : En önemli nokta bu çocuğun ilerlemesini sağlamaktır. Bütün cesaretini yitirmiş ve hiçbir zaman iyi bir öğrenci olamayacağını sanıyor. Arkadaşı var mı?

Anne : Arkadaşı yok. Okulda yazmayı seviyor da okumayı sevmiyor. Çocuk kurumuna gitmeyi tercih ediyor.

Dr. A. : Çocuk kurumunda ne sınav, ne not verme var. Ona ilerlemek, başarı kazanmak imkânlarını sağlama-lı. Ona, cesaret vermek fikrimizde yardımcı olmanızı dileriz. "Akıllı bir çocuksun, sakın işin ucunu bırakma." deyin. Bunun dışında iyi bir çocuk mu?

Anne : Evet, ama çok yaramaz.

Dr. A. : Kardeşleri onu seviyorlar mı?

Anne : Onlarla sık sık kavga ediyor.

Dr. A. : Babasına, kardeşlerine nasıl davranıyor?
Ailede seviliyor mu?

Anne : Kocam onu çok seviyor ve çocuk da ona bağlı; beni ancak tatlılıkla konuşursam dinliyor.

Dr. A. : Küçükken hiç hasta oldu mu?

Anne : Ciğerlerinden hastalandı.

Dr. A. : Bir doktora muayene ettirin, size bu hastalık konusunda öğüt versin. Uykusu iyi mi, rahatsız mı? Gece, hayaletlerden korkuyor mu?

Anne : Hiçbir şeyden korkusu yok.

Dr. A. : Onu bana gönderin de bakalım utangaç mı, değil mi, ama kendisine hiçbir şey söylemeyin.

(Anne çıktıktan sonra, hazır bulunanlara) : Bu çocuk, utangaçlığını küstahlıkla örtmeye çalışabilir.

(Çocuğa) : Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

G. : (Cevap yok).

Dr. A. : En çok hoşuna giden ne? Bir şeyler yapabilecek akıllı bir çocuk olmak ister miydin, yoksa bunu asla başaramayacağını mı sanıyorsun?

(Çocuğun solak olduğu görülüyor.)

Bu, çocuğun ilerlemesini geniş ölçüde engellemiş olabilir.

— Cesaretin yok ve başkalarının her şeyi yapabileceğini, senin ise elinden bir şey gelmeyeceğini, bir şey başaramayacağını sanıyorsun ve ötekileri bunun için rahatsız ediyorsun. Bense seni cesur bir çocuk olarak görüyorum. İşine cesaretle atılırsan ve dikkatli davranırsan çok iyi olur. Yarın, öbür gün işler hemen düzelmez ama on-

beş gün sonra iyi bir öğrenci olabilirsin belki de; her şey yoluna girer; ne dersin? denemek ister misin? En iyi notu almasan bile yılmamalı, umutsuzluğa kapılmamalısn. Sınıfı rahatsız ediyor, derse engel oluyorsan düşün ki bunu, asla başaramayacağına inandığından yapıyorsun.

Çocuk yere ve yan tarafa bakıyor.

— Bir ay sonra gene geldiğinde acaba daha fazla cesaretin olacak mı, yoksa bugünkü gibi korkak mı kalacaksın, merak ediyorum.

(Bütün bu süre içinde bir tek kelime söylememiş olan çocuk, çıkıyor.)

Dr. A. (hazır bulunanlara) : Bir önemli noktayı eklemek isterim. Ana babalarla veya çocuklarla konuşmak için bir dereceye kadar tecrübe sahibi olmaya ihtiyaç vardır ama bu işi bizzat öğretmenden başka kim yapabilir? Mesele sadece olanları basit kelimelerle açıklamaktan ibaret değildir. Burada karşılaştığımız, pek önemli bir problemdir. Psikolog ve eğitimci olarak belirli bir hedefi gözönünde tutmak ve doğru, gereken belirli bir rolü oynamak zorundayız. Görevimizi hiçbir şeye benzetemeyiz. Şunu önemli belirtelim ki gerekli olan izlenim ancak sanatta teknikte bulabileceğimiz izlenimdir. Bu, çocuklar için olduğu kadar büyükler için de son derece etkili olacaktır.

(S. nin annesine) : Oğlunuzdan memnun musunuz?

Anne : Çok hain. Küçükleri hep rahatsız ediyor.

Dr. A. : Altı yıl süreyle yalnızmış. Küçük kardeşinin doğumu sırasında bir facia yaşamış, çünkü birdenbire yalnız olmaktan çıkıvermiş. Buna ne diyorsunuz? İşte anlamanız gereken nokta bu. Her zaman sertlikle düşünmemeliyiz, çocuk tıpkı birdenbire sıcacık bir odadan çıkıp kendini buz gibi sokakta buluvermiş gibi olmuş. Bağlı olduğu başka kimse var mı?

Anne : Hayır, belki de fazla sertim ben.

Dr. A. : Bir çocuğa, anne babasının kardeşler arasında ayrılık gözettğini anlamak daima pek güç gelir. Bu konuda baba ile konuşmanız ve hareketlerinizi birbirine uydurmanız pek faydalı olacaktır.

Anne : Ben hastayım; dört aydır hastanedeydim; çok sinirliyim. Çocuk beni hiçbir zaman sevmeyi, babasından başka kimseyi sevmiyor.

Dr. A. : Siz hastanedeyken çocuk nerede kalıyor?

Anne : Geçen yıl altı ay hastanede, altı ay da bir kaplıca şehrinde kaldım. Bu süre içinde oğlum da büyükannesinde kaldı.

Dr. A. : Büyükanne ve büyükbabalar çocukları daima şımartırlar; şimdi aradaki farkı daha iyi anlıyor. Geceleri ağlar mı? Yatağını ıslatır mı?

Anne : Yalnız uykusunda biraz fazla kıpırdanır. İki yaşındanberi yatağını ıslatmıyor.

Dr. A. : Kolay arkadaş edinir mi?

Anne : Çok otoriterdir.

Dr. A. : Büyükannesinin evinde birinci rolü oynadığı, artık böyle olmadığı izlenimi yer etmiş çocukta. Onca söz dinlemek bir çeşit alçalma sayılıyor. Kendisiyle meşgul olunmazsa bir haksızlığa kurban gittiğine inanıyor.

Anne : Onunla her zaman tartışmak zorundayım, benden gelen hiçbir şeyi dinlemiyor. İhmalci, ama kendi tuvaletini kendi yapıyor. Sabahları da kendi kendine kalkıyor.

Dr. A. : Bu çok iyi ve olumlu bir hareket, öyle anlaşıyor ki çalışması iyi, ancak kendisiyle ilgilenilmediği zamandır ki hain, söz dinlemez ve yaramaz oluyor.

Anne : Beni her zaman kızdırır. Geçen hafta saat 10

da evden çıktı ve bana öğleye döneceğine söz verdiği halde, ancak 18 de döndü.

Dr. A. : Aranmaktan ve merak edilmekten hoşlanıyor demek ki. Cesur mudur?

Anne : Hiçbir şeyden korkusu yok.

Dr. A. : Onunla konuşmak ve her zaman kahraman rolü oynamamasını söylemek isterdim. Çünkü okulda böyle davranmaya devam ederse, sonunda hayatta kötü bir yola sapacak. Ona daha yumuşak davranmaya çalışın ve tatlılıkla: hep seninle meşgul olmamı istiyorsun ama artık büyüdün, kocaman bir adam oldun! deyin.

(Anne, çıkıyor.)

(Hazır bulunanlara) : Bu kadın bana pek hasta gibi görünmedi!

Dr. A. (öğrenci S. ye) : Okulda işler nasıl gidiyor?

S. : Çok iyi!.

Dr. A. : Birinci olmak ister miydin? Hesapta, yazıda birinci olsan ve her dersi başarsan ne iyi bir sonuç olurdu değil mi? Fakat bunun için çalışman gerek, sense gim-dilik buna çok zaman karşı koyuyorsun. Çalışmak istemiyor musun? Halbuki çok daha iyi olurdu çalışsaydın!

(Çocuğun solak olduğu anlaşılıyor.)

Bütün çocuklar solak olduklarını bilmezler ama zararını görürler.

— Yazı nasıl gidiyor?.

S. : İyi değil.

Dr. A. : Çevreni üzeceğine çalışkan olsaydın, çaba gösterseydin, güzel bir yazın olurdu.

(Dinleyicilere) : İşte solak çocuk için özellikle günlük çıkartan iki ders, yazma ve okuma. Bu gibi çocukların okuyuş tarzına iyice dikkat edecek olursanız, sağdan sola hecelediklerini görürsünüz. Bu şekil okuma yanlış

oluyor, kulağa yanlış geliyor ve çocuğun okuma bilmediği izlenimini uyandırıyor.

Dr. A. (S. ye) : Öğretmenin seninle meşgul olması gerek. Ama ders verirken ona engel olmamalı, rahatsız etmemelisin. Bundan ne kazancın oluyor?

S. : Hiç.

Dr. A. : İstersen iyi bir öğrenci olabilirsin. Şüphesiz bu da bir günde gerçekleştirilemez; ama çalışırsan yazın güzelleşecek, düzelecektir. Bir ay sonra bana düzelmiş olan yazını getir, göster. Çalışmak, öğretmene yardımcı olmak için yeteri kadar cesaret bulup bulmadığını da bana anlat. Annen hasta, bir gün mutlaka iyileşecek ama ona sen de biraz yardım et.

Solak çocuklara çok sık rastlanması konusunda birkaç kelime daha söylemek isterim. İstidatlı veya istidatsız çocuk yoktur; iki tip çocuktur bunlar: her şeyden vazgeçen birinci tip hiçbir çaba göstermez, ikinci tip ise daima ilerlemeye çabalar. Bazıları bütün hayatları boyunca beceriksizlikleriyle kendilerini açığa vururlar; şımarık çocuk olduklarını bilmezler ama bu özelliklerinin zararını görürler. Çok zaman kendi kendilerini olduklarından değersiz, başkalarını da olduklarından değerli bulurlar. Güç çocuklar, sinir hastaları, suçlular, intihara teşebbüs edenler, cinsel sapıklar arasında çok fazla sayıda solak insana rastlarsınız ama üstün zekâlılar arasında da solakların sayısı hiç az değildir; örneğin sanatkârlar içinde solakların oranı oldukça yüksektir.

En önemli nokta, cesaret vermedir. Solak olan bir öğrenciye cesaret vermekle yetinirseniz daima iyi sonuç alırsınız.

Konumuz, beş yaşında bir çocuk; durumu bize, hayatına bakarak okulda nasıl davranacağını tahmin etmek imkânını verecek. Size çok kısaca, bir vakanın yapısının nasıl kolaylıkla anlaşılabilceğı ve yürüttüğünüz tahminlerin nasıl doğrulanacağını göstereceğim.

“Kendisi güç bir çocuktur.”

Bu çocuk hiç şüphesiz mücadele halindedir ve bu hal içinde, kendisini mutlaka şımartmış bulunan bir çevrede yaşamaktadır. O zaman şu soru çıkıyor ortaya: Niçin bu sırada mücadele halinde? Çünkü bugünkü durumu eskisi kadar elverişli değil. Bunu kolaylıkla tahmin edebiliyoruz.

“Fazlasıyla hareketli (hiperaktif).”

Bu, bizim için yeni bir şey mi? Fazla hareketli olmayan bir mücadelecî düşünebilir miyiz? Bu derece hareketli olmasaydı onun geri zekâlı olduğunu söyledik. Çünkü bu ikisinin daima beraber gittiğı ve modern bir çocuğun hayat tarzının bir kısmını teşkil ettiğı, şüphe götürmez bir gerçektir.

“Eşya kırmaktan hoşlanıyor.”

Bu da bir mücadele şekli.

“Zaman zaman hiddet buhranlarına kapılıyor.”

Bütün bu şeylerin anlamı belli, çocuk mutlaka zeki bir çocuk. Halbuki bahis konusu olan, onun geri zekâlı ve özel bir eğitim görmesi gereken çocuklardan olup olmadığının tesbiti idi. Bu gibi çocukların hayat tarzı yok-

tur. Buna karşılık bizimkinin bir amacı var: mücadele etmek ve yenmek, muzaffer kişinin duyduğu zevki tatmak.

“Anne, çocuğun sıhhatli, hayat dolu olduğunu... ve hep birisinin kendisiyle meşgul olmasını istediğini anlatıyor.”

Bu, başkalarını rahatsız etmek için mutlaka bir şeyler yapılması gereken bir ailede yürütülebilecek bir çeşit mücadeledir.

“Ağır, çamurlu ayakkabılarıyla güzel masanın üzerine tırmanıyor. Annesi bir işle meşgulken lâmba ile oynamaktan son derece büyük zevk alıyor.”

Nereden saldırıya geçip vurabileceğini çok iyi öğrenmiş.

“Işıkla oynamak için tam annesinin piyano çalmaya veya kitap okumaya başladığı zamanı seçiyor. Yemeklerde hiç rahat durmuyor, hep hareket halinde ve daimi göz altında bulundurulmak istiyor.”

Galip gelmek ve daima dikkatleri üzerine toplamak sevdasında. Buradan şu fikir doğuyor: Dikkatleri üzerine toplamayı bu derece arzuladığına göre, bir zamanlar dikkat merkezi olduğunu ve bu durumuna yeniden kavuşmak istediğini düşünmek gerek. Durumunu kötüleştiren acaba nasıl bir olaydı? Bu, yeni bir kardeşin doğumudur.

“Babasıyla hep boks yapıyor ve onunla oynamak istiyor.”

Mücadele etmek ve etrafına rahatsızlık vermek için gerekeni bulduğunu görüyoruz.

“Pastaya elini daldırmayı ve ağzına doldurmayı huy edinmiş.”

Yemek yemeyi reddederek de mücadelesini sürdürebilirdi.

"Annenin misafirleri varsa onları itiyor, iskemlelerinden kovup yerlerine oturuyor."

Bu davranış bize, çocuğun başkalarını sevmediğini ispat ediyor; küçük kardeşine kötü davranışını da açıklayan bir toplum duygusu yetersizliği görüyoruz burada.

"Babası ile annesi şarkı söyleyecek veya piyano çalacak olurlarsa durmadan bağıyor ve bu şarkıyı sevmediğini söylüyor."

Bu hiç işine gelmiyor da ondan; sadece kendisiyle meşgul olunsun istiyor. Fakat bir kusur gördüğümüz zaman cezalandırmak doğru olmaz; ceza, bir yardım değildir. Nereden başlamamız gerektiğini biliyoruz. Bu çocuk haksızlığa uğradığı, arka plâna atıldığı kanısında.

"Baba şarkıcıdır ve bir konserde şarkı söylüyor, anne de piyanoda ona eşlik ediyor. Bu sırada çocuk avazı çıktığı kadar bağıyor: "Baba, buraya gel!"

Şu halde bütün çabaları, annesiyle babasını sadece kendisiyle meşgul etmeye yönelmiş.

"Bir şey ister de hemen elde edemezse hiddet krizleri geçiriyor."

İşte mücadeleci karakterini niteleyen bir özellik.

"Bir tornavida ile her şeyi söküyor, yatağının bütün vidalarını çıkartıyor."

Topluma aykırı karakteri burada yeniden kendisini gösteriyor. Ailesine zarar vermek ve hiddetini açığa vurma için elinden gelen her şeyi yapmaktadır.

"Bazen akıllıca sözler söylüyor, özellikle, kötü bir hareket yaptığı ve bu sözlerle cezalandırılmaktan kurtulacağını bildiği zaman. Herkes onu akıllı bir çocuk kabul ediyor, çünkü çok zeki ve kırıncı sözleri var. Sebatsız, aynı işle uzun süre ilgilenemiyor. Annesi onu bu kötü alışkanlığından vazgeçirmeye çalışıyor." (Hiç şüphesiz başaramamıştır).

“Annesi bir tokat atınca gülüyor ve belki iki dakika rahat duruyor. Anneye göre baba ile babaanne çocuğu aşırı bir şekilde şımartmışlar. Fakat şimdi, doğrusunu söylemek gerekirse artık hiç şımartılmıyor.”

Sırf annesine ve babasına bağlı kaldığı için toplum duygusu gelişmemiş ki, hatalı bir yetiştirme usulüdür.

“Baba ile anne daima yorgunluktan bitkin, çocuk hiç yorulmuyor.”

Hoşuna giden bir oyundan yorulmayacağı belli bir şey. Eğitimci terbiyeci rolü annenin de, babanın da hoşuna gitmiyor; onları yoruyor. Zıddına gitmek hiçbir fayda vermiyor çünkü istediği yapılmayınca, zıddına gidilince çocuk intikam, öc alıyor.

“Belleği yok, zihnini bir şey üzerinde toplamasını bilmiyor.”

Bağımsız bir şekilde hareket edebilmek için gerekenlerden ve hazırlıktan yoksun da ondan. Bellek ve zihnini toplayamama yokluğu buradan ileri geliyor.

“Ana okuluna hiç gitmemiş.”

Demek ki anne çocuğu sırf kendisi için yetiştirmiş.

Bu ilişkileri anlayış tarzımızı gözönünde tutmak pek önemlidir. Burada bütüne mensup bir elemanın söz konusu olduğunu bildiğimizde, anlayıştan bahsedebiliriz. Bu, fizyolojik bir yöntem değildir. Anlamak, eşyalarla olaylar arasındaki ilişkiyi kavramak demektir.

“Çocuk Macaristan’ın güney şehirlerinden birinde doğmuş. İki buçuk yaşına geldiği zaman babası iflâs etmiş.”

Bu bilginin bize düşündürdüğü, şudur: çocuk ihtimal, üç yaşına kadar olumlu maddi koşullar içinde yaşamışken bundan sonra durum değişmiştir. Babanın iflâsından sonra çocuğun durumu güçleşmiştir ve belki de kendisini büyük bir yük altına girmiş hissetmiştir. İyi bir durumda yaşamış bir kimsenin olumsuz bir duruma ayak uydurması hiç de kolay değildir. Başlangıçta ailesinin maddi durumu iyi olan çocuklar, sonradan bu durumda bir değişiklik olduğu takdirde daima bu değişiklikten etkilenirler.

“Baba, karısı ve tek oğluyla birlikte Viyana’ya, iş bulup yerleşmeye gitmiş.”

Demek ki o tarihte çocuk tekti, şımartılmıştı ve dikkat merkezi olmaya alışıktı. Burada yeni ve olumsuz bir durumun bu çocuk üzerinde kuvvetli bir etki yarattığı tahminini ileri sürebiliriz.

“Bundan sonraki yedi yıl baba, hayatını gezici tüccar olarak kazandı...”

Bu, üzerinde durulması gereken bir noktadır, çünkü babasının gezici bir işte çalıştığı hallerde annenin-babanın evden sık sık ayrılması sebebiyle- ikinci görevini yani çocuğun toplumsal ilgisini başka insanlara ve en başta babaya da genişletmek işini hakkıyla yerine getiremediğini sık sık görüyoruz. Genel olarak bu unsur, baba sık

sık evden ayrılmak zorunda kaldığı hallerde büyük rol oynuyor. Anne ikinci görevini yerine getiremiyor. Aynı faktör, ailede ciddi ve şiddetli anlaşmazlıklar çıktığı hallerde de etkili oluyor. Burada da çocuğun başkalarına karşı ilgisini uyandırmak imkânsızlaşıyor. Mutsuz evliliklerin çocukları, çok zaman güç çocuklardır. Babanın hiddet krizleri geçirmesi veya otoriter çarelere başvurması toplumsal duygunun gelişmesine engel olur.

"... ve iflâsından sonra açılan dava ile çok uğraştı."

Kendimizi bu çocuğun yerine koyarsak, bu davanın aileyi içine gömdüğü sonsuz kederi daha iyi anlayabiliriz belki.

"Çocuk, ailedeki bu keder havasının kendisini etkileyip etkilemediğini hatırlamıyor."

Belki de, bu hava anısından çıktığına göre, hayat tarzını daha az etkilemiştir.

"Herhalde, önce eskiden söz dinleyen, sakin ve müşfik bir çocukmuş..."

Bu demek oluyor ki annesine pek bağılmış o zamanlar.

"... pek genç ama her zaman haklı davranmayan annesine ve hele yumuşak ve iyi kalpli babasına çok büyük bir sevgiyle bağılmış."

Bu gözlem doğru ise, "her zaman haklı davranmayan" deyiminin üzerinde özellikle durmak gerekir. Belki de anne, birinci görevini hakkıyla yerine getiremeyince çocuk başka bir kimse aramıştır. Evden sık sık uzaklaşmasına rağmen baba çocuğun sevgisini kazanabilmiş ve çocuk, ikinci bir aşamada ona daha fazla bağlanmıştır.

"İlkbaharda aile ev değiştirdi ve baba, anne ile kardeşlerinden birisi için bir ticaretevi açtı."

Bu olayı şöyle yorumluyoruz: anne yeni bir işe başladığına göre çocuğun durumu daha güçleşecektir, çün-

kü annenin, çocukla ilgilenmek ve onu şımartmak için artık eskisi kadar çok zamanı yoktur.

“Çocuğun kötü bir çevreye girmiş olması da muhtemel.”

Bu bilgi, yanında birisinin bulunmasını isteyen çocuğa annenin ayıracak az zamanı olduğu konusundaki ipotezimizi doğruluyor.

“Ailesinin mağazasından kravat çalmış...”

İhtimal bu çocukta haklarının elinden alındığı inancı yerleşmiş. Baba seyahattedir, anne mağazada çalışıyor, çocuk, bakımdan yoksun kalmıştır; bu durumda haksızlığa uğradığı izlenimi yer etmiş olmalı. Kravatları ne yaptığını öğreneceğiz. Belki de artık annesinde bulamadığı şefkati, ve sıcak ilgiyi, sevgiyi bulmak için başka çocuklara armağan ediyordu.

“... ve o mağazada çalışan döşemeci çıraklarına armağan vermiş.”

İşte anlayışımızı kuvvetle destekleyen bir nokta.

“Civar parklardan birinden de gül çalmış, bunları ya evine götürmüş, ya da çok sevdiği ve pek güzel olan bir teyzesine armağan etmiş.”

Haksızlığa uğradıklarını sanan diğer birçok çocuk gibi o da başkalarının sevgi ve şefkatlerini kazanmak için armağanlarıyla rüşvet vermeye başlamış demektir. Bu, çocuk hırsızlıkları arasında en çok görülen sebeplerden birisidir. Halbuki çocuk mahkemesinde hiç kimse işin bu yönüyle ilgilenmez: bu hırsızlık sebebinden haberleri yoktur.

“Bir gün, o tarihte sekiz yaşında olan çocuk okuldan arkadaşlarıyla beraber çıkmış ve onlar, sokakta karşılaştıkları papazı selâmlayınca papaza korkunç bir küfür savurmuş.”

Demek ki çocuk, hür düşünceli! Tahminlerimizi daha

da ileri götürmeliyiz şimdi: dikkat merkezi olmayı bu derece arzulayan bu çocuk ihtimal, göze çarpmaya karşı büyük bir eğilim duyuyor. Bu, onun için hiçbir başarı ihtimali yaratmadığına göre, başka bir yoldan deniyor.

O zaman, çocuk hakkında verilen bilgileri kaydeden kişi soruyor: "Niçin?"

"Bu papazla hiçbir zaman bir ilişkisi olmamıştı." Bu kötü davranışının sebebi neydi o halde?

"Bir saat sonra papazın elini öpmesi ve ondan af dilemesi için yeniden okula götürülmüş ama söyleneni yapmayı reddetmiş."

İşte karakterinin bütün çizgileri böylelikle ortaya çıkmış bulunuyor. Her zaman hakim rol oynamak isteyen bu çocuk, kimsenin önünde eğilemiyor. Kabahatini kabul etmek istemiyor. Çocukları af dilemeye veya kabahatlerini kabullenmeye zorlanmasına taraftar değiliz biz. Bir defa bana yaptıkları şekilde hareket edilmesini tercih ederiz. Altı yaşımdayken anne ve babama kötü bir oyun oynamıştım. Annem, yüzü hiddetten kıpkırmızı kesilmiş halde benden hesap sormuş ve ben de çok sıkılmıştım, çünkü kabahatimi pekâlâ biliyordum. Annemin yanında, hiçbir şey söylemeden duran babam sonunda ona: "Çocuğu bırak," diyerek beni elimden tutmuştu. Bu sahne bende çok kuvvetli iz bıraktı, daima anarım. Babama, davranışından dolayı minnettarım. Böylelikle beni, çok etkiledi; özür dilemeye zorlansaydım veya annem bana bir tokat vursaydı mutlaka bu derece etkilenmezdim. Çocuktan özür dilemesini ısrarla istemek iyi bir usul değildir. Hiç şüphe yok ki bu çocuk, fena bir hareket yaptığını biliyor. Niçin ondan, bunu herkesin içinde kabullenmesini istemeli? Niçin onu herkesin gözünden düşürmeli, müşkül duruma sokmalı ve boyun eğmek zorunda olduğunu göstermeli?

"Hal ve gidişten kötü bir not aldı ve yılın geri kalan kısmında en arka sırada oturtuldu."

Bu tedbirin de çocuk üzerinde iyi bir etki yapamayacağını tahmin edebiliriz, çünkü böylelikle sınıfın dikkatini gene üzerinde toplamış olacak. Olumsuz bir yönde kendisini gösterecek ve kahraman tavırları takınacak.

"Öğretmen ona karşı sert davranmadı."

İşte muhakkak iyi meyvalar verecek bir hafifletici durum. Eğer öğretmen sert bir davranış gösterseydi çocuk bütün bütün başkaldırırdı.

"Bu tarihte geçen basit bir olay, çocuğun anısında silinmez bir iz bırakmış. Bahçede dolaşırken orada çalışan bir işçiye, yemekte olduğu bir parça hamursuz çöreği (musevilerin özel bayramlarında yaptıkları bir çeşit çörek) vermiş. İşçi bunu tezgâhına koyarak çekiçe parça parça ettikten sonra: "yahudileri de işte böyle ezmeli." demiş."

Demek ki çocuk, bir musevi çocuğuymuş. Tatlılığa, sevgiye ve şefkate susamış olan bu çocukta böyle bir sözün çok ağır bir iz bırakması doğal bir şey. Biz bile buna gülmüyor, genel bir eğilimin belirtisi olarak kabul ediyoruz ve bu sorunu deşecek olursak kökünü daha ziyade, uygulamalarda bulacağımızı biliyoruz. Bu olayın başka sonuçlar da yaratıp yaratmadığını göreceğiz.

"Bu olayın papaz olayından evvel mi, sonra mı geçtiğini tesbit etmek mümkün değil."

Halbuki bu noktayı tesbit edebilmek ilgi çekici ve önemli olurdu. Bu olayın çocukta bir düşmanca tutum yaratmış olması ve papazı tahkir edişinin de bu düşmanca tutumunun bir sonucu bulunması mümkündür.

"Ertesi yılın ilkbaharında baba ticarethaneyi tasfiye etti ve aile yeniden, bu sefer başka bir mahalleye taşındı.

Bir süre sonra da baba, iflâsı dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasını çekmeye başladı."

Sevgiye susamış ve babasına pek bağlı olan bu çocuğun ruhunda bu sefer yeni bir izlenim belirliyor. Zavalı babacığının hapse atılmasına tahammül etmek zordur. Bu çocuğun, yasalarımıza karşı şiddetli bir mukavemet göstermesi ve bütün topluma meydan okuması beni hiç şaşırtmayacak. Belki de bu izlenim onun başkalarına karşı gittikçe artan bir ilgi göstermesini kesinlikle engelleyecek ve böyle bir ilginin son kalıntılarını da yok edecektir. Toplumsal düzeni bozma tehlikesi gösteren insanlara yaklaşma eğilimi gösterecek, belki de suç işleme yoluna girecektir.

"Hiç kimse çocuğa bu olaydan bahsedemedi."

Böyle bir gerçeği ondan saklamak son derece güç. Muhakkak ki bunu bilmemesi çok daha verimli olurdu. Ama bu durumdan çocuğun haberdar edilmemesini imkânsız gibi görüyoruz biz.

"Daha sonra, delikanlı iken de, büyüdükten sonra da, bu konuda bir tartışmaya girmekten kaçındı."

"Bunu son derece onur kırıcı ve üzücü bir olay olarak duydu. Her zaman bundan haberi yokmuş gibi davrandı ve en yakın arkadaşlarına bile hiçbir zaman sözünü etmedi."

Bu, çok ilgi çekici bir nokta, çünkü çocuk isyan etmiş, kendisini haksızlığa uğramış gibi görmüş olsaydı babasının haksız yere hapse atıldığı konusundaki ipotezinde ısrar ederdi. Fakat burjuva gelenek ve anlayışlarının kuvvetle etkisi altında kaldığı ve bunu, açıkça ve serbestçe konuşabilecek derecede yenememiş olması da mümkündür. Her şeyin sözü edilemez; üzerinde konuşulması hiçbir anlam taşımayan olaylar vardır. Şiddetli bir başkaldırma hareketiyle toplum çerçevesinden çıkmaya başla-

yan bu çocuğun davranışında muhakkak ki bir dereceye kadar tereddüt görürüz. Dış olaylar birinci derecede önem taşır. Babası hapse atılmasaydı ve dini yüzünden baskıya maruz kaldığı duygusu çocukta yer etmemiş olsaydı büyük bir ihtimalle iyi bir yoldan gidecekti.

"Birdenbire, son iki yıldaki yaramazlığı yokoldu, genç ve güzel anneciğini eskisinden bir kat fazla bir şefkatle sardı: söz dinler ve sakın bir çocuk oldu."

Burada birisine, yaygın bir çevreye değil de tek bir kişiye bağlanmak ihtiyacının belirtisini görüyorsunuz. Çocuğun yapısı öyledir ki, ancak bir tek kişiye bağlanabilir. Bir süre için babası elinden alındığına göre, bir başkasını arayacaktır. Annesi işiyle meşgul iken, çırağın sevgisini kazanmaya çalışmıştı; ona daima, bağlanacağı bir insan gereklidir.

Baba hapisten çıktığı vakit, durup dinlenmeksizin çalışmak suretiyle, yokluğunda doğmuş maddi güçlükleri yenmesini başardı. Ailenin üzerine uzun süredenberi çökmüş olan dertler artık ortadan kalkmış mıydı?

Bu maddi güçlükler sebebiyle çocuk yeniden dış koşulların ağırlığını hissetti.

"Çocuk canlandı, kendisine geldi."

Henüz yeteri kadar tatmin edilmiş değiliz, çünkü ne bunun ne anlamda söylendiğini, ne de çocuğun niçin canlandığını öğrenebildik. O da henüz nasıl bir tutum göstereceğini bilmiyor, çünkü babası, anılarında, kendisini şımartmış bir insan olarak yaşamaktadır.

"Okuldaki ilk yıllarında, sınıfının en iyileri arasındaydı; ondan sonra, ortanın altına düştü. Şimdi ise gene canlandı ve neşelendi."

Bu, babasının eve dönüş tarihine rastlıyor.

"Söz dinler ve çalışkan bir çocuk oldu, çok geçmeden sınıfının birincileri arasına girdi."

İhtimal sevdiği bir öğretmene düşmüştü.

“Çok saydığı, değer verdiği öğretmen tarafından, durumundaki bu düzelme sebebiyle birçok defalar övüldü ve bu övgü ona çok iyi geldi.”

Gene kendisiyle ilgilenecek birisini bulmuş demektir. Bu çocuğa gösterilen sevgi ve muhabbetin, onu kurtardığı anlaşılıyor.

“Sonbaharda lisede iyi bir başlangıç yaptı.”

Tek çekindiğimiz nokta, onun gelişmesinin devamıyla ilgili: okulda övgüye değer bir duruma erişemezse ne olacak? Hoşuna gitmeyecek bir öğretmene rastlaması veya dini yüzünden güçlüklerle uğraması, başkalarına oranla kendisini eksik görmesi daima mümkündür. Belki de başka bir yerde güçlüklerle karşılaşacak veya çalışması için en elverişli metodu bulamayacaktır. Daha sonra, hayatta bu sıcak sevginin yokluğunu duyacağı durumlar da çıkabilir karşısına. İşte çocuğun gelişmesi konusunda duyduğumuz endişeler bunlardır.

“Kasım ayında bir gün babasını eve ciddi surette hasta getirdiler.”

Burada da tecrübemiz yardımımıza koşuyor ve bize, böyle bir çocuk babanın hastalığı veya o zamana kadar kendisini şımartmış olan (babanın hasta oluşu annenin hemen hemen bütün vaktini alır) annenin yokluğu sebebiyle ilişkiyi kaybedecek ve artık eskisi gibi ilişki duygusuna sahip olamayacak olursa bunun bazen yepyeni ve pek güç bir durum yarattığını hatırlatıyor. Başarısızlıklar işte bu gibi koşullar içinde kendisini gösterir. Düğünün bir kere. Babayı ciddi surette hastalanmış bir halde eve getiriyorlar, anne onunla ilgilenmek zorundadır ve çocuk yeniden, eskisi gibi tek başına kalmıştır. Bu

devirde talihi yardım eder de okulda kendisiyle ilgilenecek bir öğretmen bulabilirse bu güçlük ortadan kalkar ama şimdilik bu konuda bir şey bilmiyoruz.

“Seyahatten dönerken babaya inme indi ve felçli kaldı.”

Bir ailede aile babasının, ailenin temel direğinin hastalanmasının ne demek olduğunu hepimiz anlayabiliriz; hele aile birbirine bağlı ise, ki bizim örneğimizde, öyle olduğuna hiç şüphe yok. Bu olayın sonuçlarını kolaylıkla gözönüne getirebiliriz.

“Babayı iflâsa sürükleyen, ana babasına ve kendisinden küçük, çok sayıdaki kardeşlerine yapmak zorunda kaldığı maddi fedakârlıklardı.”

Bu, ihtimal çocuğa vermek zorunluğu duyulan izahatti, böylelikle baba namuslu ve âdil bir adam olarak tanınılıyordu.

“Birkaç yıl sürmüş olan dâvanın yarattığı sinirlilik, artık, ana babasına, kardeşlerine yardım edememekten duyduğu üzüntü, faz’a çalışma ve çok şımarttığı karısına bile açılmamak gibi büyük bir talihsizlik yaratan özelliği, omuzlarına yüklenmiş endişeler, bütün bu faktörler o zamana kadar sıhhati mükemmel olan bu adamın fizik bakımından yıkılmasına yol açmıştı.”

Burada hikâye sona eriyor ve biz tahminlere başvurmak zorunda kalıyoruz. Çocuk okulda kendisini rahat hissedecek olursa, güçlükleri yenecektir. Okuldan kopartılıp alınırsa kaderine ve çok derin üzüntüsünü duyacağı bir ufak memuriyete boyun eğmek, bununla yetinmek zorunda kalacaktır. Onun, bağlanabileceği bir insan bulmak ihtiyacı şeklinde kendisini gösteren otomatik bir hayat tarzına sahip olduğunu biliyoruz. Kendisini ötekilerden geri kalmış, haksızlığa uğramış görürse veya ağır bir aşağılık duygusunun baskısını hissederse eskisi gibi gid-

detle başkaldırması bizi hiç şaşırtmayacaktır. Eğer olumlu bir duruma karşılırsa, birisi kendisiyle ilgilenirse, bu çocuğun hayat yoluna devam etmesi ve alını açık devam etmesi de mümkündür.

Daha sonra, gelişmesi belki de memnunluk verici hal alacaktır. Mesleğinde kendisine uygun gelen bir durumda bulunuyorsa, özel güçlüklerle karşılaşmayacaktır. Ancak, her zaman kendisini şımartacak birini arayacağından, aşk sorununun çözülmesi onun için daha güç olacaktır. Hayatta daima, aradığı, arzuladığı her şeyi kendisine vermiş olan annesi gibi davranacak bir kadın arayacaktır. Bu da ancak pek mutlu bir rastlantı sonucu gerçekleşebilir.

Bir hayat hikâyesinin bir küçük parçası üzerine tahminler yürütmek zorunda kalışımız bizi hiç de sıkırmıyor. Bu münasebetle şunu belirtmek isterim ki daha sonra neler olabileceğini doğru tahmin etmiş bulunmamız hiç de önemli değildir. Bir çeşit alıştırma yapmış olmamız ve ayrıntıların altını, alışıldan daha doğru bir şekilde çizmiş bulunmamız bize yeter. Hayatta yaşantılarının ancak bir küçük parçasını öğrenebildiğimiz ve geri kalanı keşfetmek zorunda kaldığımız insanlarla karşılaşınca da aynı şeyi yapacağız. Tamamlanmış bir kişilik portresi bulmayı hiçbir zaman bekleyemeyiz, daima sonuçlarımızı kendimiz çıkartmak zorundayız.

“Emile 12 yaşında ve idrarını kaçırmaktan şikâyetçi.”

İdrar kaçıрма (enürezi) sözünü işitince tecrübelerimize dayanarak anne ile az görülür olmakla beraber bir çeşit ilişki kurmayı hedef tutan bir psişik canlılığın söz konusu olduğunu düşünebiliriz. Konumuz olan çocuk bize idrar kaçıрма hastalığı ile hitap etmektedir. Her şey tıpkı bir çeşit “mesane dili” ile konuşuyor gibidir. Bir konunun bütün ifade şekillerini, değişik birer dil kabul edebiliriz. Burada dil şunu demek istiyor: “Yeteri kadar ilerlemiş değilim, bu yaşında bile birisinin beni daima gözlemesi gerekiyor!” Genel olarak anne gecede iki veya üç defa kalkmaya, çocuğa bakmaya ve onu uyandırmaya mecbur kalmaktadır. Çocuk annesine ek bir iş yüklemiş oluyor böylelikle.

Geceleri yatağını ıslatma organik bir hastalık değildir ve böyle bir çocuğun gündüz mesanesini pekâlâ kontrol edebildiğini biliriz. Üzerinde düşünülecek sorun, onu gece idare edemeyişinin nedenidir. Bu da çocuğun, idrarını tutmasını imkânsız hale getiren bir psişik gerilim içinde bulunmasıdır. Bu gerilim nereden geliyor? Çocukların idrar kaçırmakta nasıl ısrar ettiklerini biliriz. Bir ilişki ararlar, birisine bağlanmak, birisine ek bir iş yüklemek çabasıdadırlar (bir hastanın sözü: “başka birisinde bir çeşit şube açmak isterler.”). İşte şımarık çocuk tipi. Bu şekilde, kendisini daha fazla şımarttırmak çabası ile kar-

ışlaştığımız zaman çocuğun bu ilişkiyi korumakta bir dereceye kadar güçlük çektiğini müşahade ederiz. İdrar kaçıranın ihtimal, bir çocuğun birisini kendisine maletmek için benimsediği bir tutumdan doğmuş bir saldırı olduğunu söyleyecek kadar aydınlatılmış durumdayız. Gece uykularında hiç durmadan dönen, gece korkudan bağırarak (pavor nocturnus) ve gürültü yoluyla başkalarıyla ilişki kurmaya çalışan çocuklar da bu tipe mensupturlar. Geceleri kalkan, uykularında yürüyen ve bu şekilde başkalarıyla bir ilişki durmaya çalışan çocuklar da vardır. Bu, başka bir organın konuştuğu bir dildir. Çocuğun bunu nasıl ifade edebildiğini görmek, çok büyük anlam taşır. Burada mesanenin yetersizliği ile ona kumanda eden sinir merkezleri arasında bir ilişki vardır. İdrar kaçıran çocukta sırt kemiğinde de bir zayıflık bulunduğunu ortaya ilk atan benim (1907 de). İdrar kaçırma hastalığının omurilikle veya bu bölgedeki kalıtsal bir hastalıkla da ilgili olacağını belirtmiştim. (Profesör Fuchs bu fikrime katılıyor.). Diğer taraftan, çocuğun nasıl olup da "mesane şivesiyle" konuşmaya başladığını anlamalıdır. Bu hastalığı her şeyden evvel, idrar sorununun önemine fazla dikkati çekilmiş ve anneleri, bu temizliğe fazla önem verdiğinden çocuğun geceleri temiz kalması için alışılmamış bir zahmete katlanmış çocuklarda görüyoruz. Çocuk bu suretle otomatik olarak şu fikri benimsiyor: buradan bir şeyler yapılabilir, bu, bir saldırı noktası olabilir. Çünkü anlarsınız ki bütün bu çocuklarda daima gımarık çocuk belirtileri görülmektedir.

Fakat biz kesin peşin hükümlere bağlı kalmak istemiyoruz, hikâyenin devamını görelim.

Çocuk, oniki yaşındadır. Şımartılmış olduğunu ve idrar kaçırma hastalığının devamındanberi gerektiği kadar sevgi görmediğini gözden uzak tutmamalıyız. Bundan

bazı ayrıntılar çıkartabiliriz. İhtimal kendisinden küçük bir kız veya erkek kardeşi vardır. Bunlar, şımarık bir çocuğun mücadeleye başlama sebeplerinden biridir veya ana babasının artık kendisini daha az şımarttığını bu kabahatle suçlamak ister. Bir suçlamanın bir saldırdan hiç farkı yoktur, ikisi de aynı şeydir. 'Tahtından indirilmiştir. Belki de bir üvey anne veya üvey babası vardır. Kesin bir kural koyamayız. Neler olup bittiğini bilmemiz bizim için çok önemlidir. Bu çocuğun şimdi için eskisinden daha az şımartıldığını bulmalıyız. Çocukta hayalî bir ideal hedef vardır(ideali aynı zamanda niyetlerini açığa vurmaktadır): kendisini şımarttırmak, mücadeleye girecek bir insan bulmak. Ona bu hedefini değiştirmek, yararlı hale gelebilmesi için, başka bir amaç bulmak gerekir.

"İdrarını hiçbir zaman gece kaçırmıyor, sadece gündüzleri kaçırıyor."

Bu, düşünce tarzımızı kuvvetle etkileyen bir bilgidir. Gündüzleri çocuk büyük bir gerilim içinde bulunuyor, geceleri ise rahat olduğu anlaşıyor. Her türlü şey düşünülebilir ve gece çok zaman annesinin yanında uyuduğu, gündüzleri ise olumsuz bir yönden kendisini göstermeye çalıştığı tahmin edilebilir. Sanki: "benimle daha fazla ilgileniniz." der gibi. Gündüz, mücadelesi daha giddetleniyor demektir.

"Sık sık büyük abdestini de kaçırıyor."

Aynı sebepten, büyük abdestini kaçırıp üzerini kirleterek de göze çarpmak istiyor. Mücadele tam bir cesaretsizlik havası içinde yürütülüyor. Bu vakada aptallık teşhisinin konması hastalık hakkında yürütülecek fikre bağlıdır. Sorarız: Niçin bunu gece yapmıyor? Bazen kendilerini oynadıkları oyuna fazlasıyla kaptıran ve abdestlerinin kontrolünü kaçıran çocuklar görürüz. Bu ayrıntı-

tılardan hareketle bunun bir toplumsal fonksiyon olduğu sonucuna varabiliriz. Her türlü toplumsal davranışın dışında görülen bir fonksiyonu anormal karşılamak gerekir.

“Çocuk, gayrimeşrudur.”

Çocukların yaşantılarının ilk yılları süresince normal olarak çevrelerinde yaratılan şefkat havasından, sıcak ilgiden, sevgiden yoksun büyümüş bir çocuk olduğunu tahmin edebiliriz. Fakat gayrimeşru çocuklar arasında da şımarık çocuklar buluyoruz. Şu halde bu konuda daha da aydınlatılmamız gerekiyor:

“Babası savaş alanında vurulmuş, annesi yeniden evlenmiş.”

Bir üvey babanın varlığı hipotezi doğrulanıyor.

“Bu ikinci birleşmeden iki çocuk doğmuş, şimdi ne kız yaşıda olan bir erkek çocuğu ve altı yaşıda olan bir kız.”

Yukarıda bir suçlamadan söz ettiğimi hatırlayacak olursanız, vakayı yorumlayış tarzımızın doğru çıktığını daha iyi anlarsınız. İhtimal, suçlamakta haklıdır ve bunu hissettiğine de hiç şüphe yoktur. Annesini, iki haftalıkken kaybetmiş bir erkek çocuğu hatırlarım. Baba kısa bir süre sonra yeniden evlenmişti ve hiç kimse çocuğun o kadının olmadığını bilmiyordu. Çocuğa da hiç söylenmemişti. Sonra ikinci bir çocuk doğdu. Çocuk, büyüdüğü zaman bana muayene için başvurduğunda vakayı anlatırken 14 yaşına kadar bu kadının annesi olmayıp üvey annesi olduğu kanısıyla yaşadığını ve bu izleniminin doğruluğunun ancak o zaman anlaşıldığını söyledi. Bu olay bize, çocuklar çok iyi muamele görseler bile bu gibi ayrıntıları ne derece belirli bir şekilde hissettiklerini çok güzel isbat ediyor. Her şeye rağmen bir fark seziyorlar; diğer başka çocuklar da varsa bunların daha fazla dikkat ve itina gördüklerini hissediyorlar.

"Çocuk, kardeşlerine karşı son derece iyi davranıyor."

Bu gibi çocuklar arasında mücadeleyle rastlamazsınız. Bir çocuğun kıskanç olmakla beraber kardeşlerini gene de sevdiğine çok zaman dikkat etmişimdir. Kendisini onların yanında daha az elverişli durumda görür ama onlarla gene de anlaşabilir. Bu gibi bir duygunun çeşitli sonuçları olabilir. Bir kızın beş yaşına gelince, bir küçük kızkardeşi oldu. O tarihe kadar tek çocuktur. Daha sonra bu çocuğun, üç küçük kızı öldürdüğü öğrenildi, sanki: "bütün kızlar yokolmalı." demek ister gibi. Buna karşılık küçük kardeşine kusursuz bir muamele gösterdi. Cınayetlerini de büyük bir hünerle işledi, ancak üçüncüsünde yakalandı.

"Üvey baba başlangıçta çocuğa karşı pek sert davranıyordu."

Çocuk çok kederli bir devirde yaşamış zaten; üvey babanın gelişiyile durumu daha da kötüleşmiş; işte suçlaması bu tarihte başlamıştır.

"Fakat annesinin müdahalesi sayesinde durumu düzeldi."

Bu düzelmenin, çocuğun devamlı olarak hissedebileceği nitelikte bulunmadığını tahmin ediyoruz.

"Çocuk genellikle evden uzakta büyüdü; ya bir teyzesinin yanında..."

Yaşantısının başlangıcında demek ki rahattı. Teyzeler veya büyükkanneler yanında çocuklar genellikle iyi muamele görürler.

"Ya da bir yetimlervinde."

Bu kurumda da aynı şeyin olduğunu söyleyemeyeceğim. Bu gibi evler üzerindeki izlenimlerim pek olumlu değildir. Buralarda çocukların üstlerini ıslatmamaları ve kirletmemeleri konusunda sert bir disiplin hükmü s"

Bu disiplinin, konumuz olan çocuğa fazla sert geldiğini görüyorsunuz. Teyzenin de bu fonksiyonlara fazlasıyla önem vermiş olması muhtemeldir. Bir çocuğa besin almanın önemini anlatmaya kalkışacak olursak onun bu alanda pek çok güçlük çıkartacağını söyleyebiliriz. Vücut fonksiyonlarının veya organlarının hakimi olmak isteyenler de bu bakımdan emir almayı reddederler. Geceleri yarı uykulu halde yatağından kalkıp hiç kimsenin yardımı olmaksızın oturağa oturduğu müşahade edilebilir. Fakat uyanınca ve oturağa oturtulunca işini görmeyi reddeder ve hiddet krizlerine kapılır. Bu çocuğun eğitiminde hatanın nerede işlendiğini bilebilecek kadar aydınlatılmış değiliz henüz. Hoş bir durumda iken elverişsiz bir duruma geçirilmiş olması mümkündür.

“Çocuk şimdi ortaokulun birinci sınıfına gidiyor.”

Öyle sanıyorum ki yaşı için biraz gecikmiş. Bu sınıfa on veya onbir yaşındayken gitmesi gerekirdi. Fakat oraya kadar ilerleyebildiğine ve ortaokula geçtiğine göre aptal ve geri zekâlı olmadığını kesinlikle kabul etmeliyiz. Devamlı olarak bu psişik gerilimden şikâyetçi bulunmasaydı ihtimal daha da iyi bir öğrenci olurdu.

“İlkokulun birinci ve üçüncü sınıflarında kalmış.”

Bu da çocuğun bir dereceye kadar gerginlikten acı çektiği ve özellikle sert bir öğretmeni olduğu sıralar sınıfına yeteri kadar hazırlanamadığı konusundaki hipotezimize uyuyor. Cesaret kaybına doğru bir adım daha atmıştır. Evde bu koşullar ona yararlı olmamıştır.

“Artık okulda gerektiği gibi ilerliyor.”

İhtimal öğretmeni iyi davranıyordu.

“Arkadaşları var.”

Yeniden umut beslemeye ve hayata daha fazla cesaretle bakmaya başlamış demek ki.

"Sık sık, okulda veya sokakta yüzünü eksitiyor, çeşit çeşit maskaralıklar yapıyor."

Bu maskaralıkların da, bir dil olarak yorumlayabileceğimiz bir çeşit dinamizmi vardır. Bu çocuğun kendisine baktırmak isteğinden başka neyi ifade edebilir ki? Amacı başkalarının dikkatini çekmek olan bir rol, bir komedi oynuyor demektir. Burada da idrar ve büyük abdest kaçırmaya benzer bir tuhaflik görüyorsunuz. Daha fazla ön plâna çıkmak arzusundadır. İhmal edildiğini hissediyor ve dikkati çekmek için mücadele ediyor.

"Onbir aylıkken yürümeye başlamış, konuşması opeyce gecikmiş."

Konuşmalarının gelişmesi dış koşullara göre nyarlanan çocuklar vardır. Bu çocuğun aptal olduğunu iddia edenleri bile gerçeğe aykırı olmakla beraber haklı görebiliriz.

"Üstelik bir de telâffuz hatası var. Konuşurken dill dişlerine çarpıyor."

Demek ki çocuk "peltek" dediğimiz insanlardan. Bu kusuruna niçin çare aranmadığını anlamıyorum; ona, konuşurken dilini nasıl tutması gerektiği tatlılıkla öğretilir veya bu amaçla dişine tel âlet takılabilirdi. Oynadığı rolün hiç de hoş olmadığına çocuğu inandırmakta yardım eder bu kusur, kolaylıkla önlenebilecek bir şeydir.

"Babasında da aynı telâffuz kusuru varmış."

Babasından kalıtım yoluyla geçmiş olan, telâffuz kusuru değil, dilin şekli veya alt çene kemiğinin yapısıdır. Her türlü telâffuz kusuru mutlaka özel bir organik yapı ile kolaylaştırılmıştır. Kekemelerde de çok zaman ya çene kemiğinde veya gırtlığın kemik yapısında anormal bir durum, ya da dişlerde anormallik buluruz. Bütün bu ko-

gullar telâffuzun normal işlemlerini engellemekte yardımcı olur ve konuşma bozukluklarına yol açar.

"Çocukken geçirdiği hastalıklar: kızamık, suçiçeği ve zatürree. Üç yıl önce bademciklerini ve burun etlerini aldirmişlar."

Bu bilgileri ihmal etmemeliyiz.

"Çocuk çelimsiz, sıhatsiz görünüşlü ve utangaç, endişeli bir hali var."

Bu çocuğun cesur bir kimse izlenimi bırakmasını zaten beklemiyorduk. Cesaretini yitirmenin eşiğindedir. Son zamanlarda durumu biraz düzelmişse bu belki de okuldaki ilerlemelerinden dolayıdır.

"Üst çene kemiği alt çene kemiğinden daha çıkık olduğundan ve ağzı hemen daima açık durduğundan insanda, budala bir çocuk izlenimi bırakıyor."

Kemik yapısında anormallikler bulunduğunu görüyorsunuz. Budala görünüşünün karakterindeki tuhaflıkların artmasına yardımcı olduğuna hiç şüphe yok.

"Genel bedeni muayenesi sonucu: dikkati çekecek bir şey yok, refleksler normal; sinirsel muayenesi henüz yapılmamış; burun ve gırtlak muayenesi de. Anne ile kardeşlerden birinde nefrit (böbrek iltihabı) var."

Birey psikolojisi açısından, idrarını kaçıranlarda bütün üreme ve idrar sistemlerinde bir zayıflık (örneğin bir böbreğin zayıf oluşu) bulunması çok ilgi çekicidir; bu konu üzerinde "organların zayıflığı" adlı incelememde ısrarla durmuşumdur. Bu zayıflıklar bazen hastalıklara yol açar ama bu, idrar kaçırma hastalığının (enürezi) başlıbaşına bir organik hastalık sonucu olduğu anlamını taşımaz. İdrar kaçırma hastalığına elverişli ortam yaratan bir embriyon zayıflığı mevcuttur. İdrar kaçıranlarda sindirim borusunda ve üreme organında da zayıflık mü-

şahade edilir. Üreme organının zayıflığı hemen hemen bütün bu gibi vakalarda mevcuttur.

Şimdi mesele, anne ile ne şekilde konuşacağımız ve bu çocuğun durumunun gerçekte, görüldüğü kadar umutsuz olup olmadığını tesbit sorunudur. Çocuğun şu son günlerde durumunda bir iyiye doğru gidiş olup olmadığını da anlamaya çalışalım çünkü arkadaş edinmek ve okulda daha iyi verim almak gibi olumlu belirtiler görmekteyiz. Anneyi bu çocuğa, bir değeri olduğunu anlatmaya ve ihmal edilmediğini göstermeye de inandırmalıyız. Nihayet onun, babanın çocuğa karşı daha iyi davranmasını, örneğin bir pazar alıp başbaşa gezmeye götürerek memnun etmesini sağlamasına çalışmalıyız. Bu koşullar altında çocuk suçlayıcı tutumundan vazgeçecek ve ailenin ağız tadını artık bozmayacaktır.

Bizzat çocuğu da cesaretlendirmemiz gerekir ki okulda başarı kazansın, kendisine bir amaç bulsun ve ona erişeceğine emin olsun. Ona bu amacı belirtmeye çalışacağız ve kendisiyle ana babası arasında dostça ilişkiler kurabilip kuramayacağını soracağız. Onu daha sevimli hale getirmeyi başarırırsak başkalarını sıkılamaya kendiliğinden çaba gösterecektir. Öğretmenin yanındayken üzerini kirletmediğini tahmin ediyoruz; ancak cesaretini tamamiyle yitirdiğine inandığı yerlerdedir ki büyük veya küçük abdestini üzerine kaçırmaktadır.

En önemli işleri böylelikle anlıyorsunuz: ana babanın çocuğa daha olumlu bir tutum göstermelerini sağlamak, çocuğu cesaretlendirmek ve ona, bir mesleğin önemini anlatabilmek.

Dr. A. (Anneye) : Sizinle çocuk konusunda konuşmak istiyorduk. Okulda çalışması nasıl?

Anne : Şu son günlerde çaba gösteriyor.

Dr. A. : Büyüyünce ne olmak istediğini söyledi mi?

Anne : Elektrikçi olmak istiyormuş.

Dr. A. : Demek ki bir amacı var. Bu meslekten bir şey anlıyor mu?

Anne : Evet, bu mesleğe karşı bir ilgisi var.

Dr. A. : Evde işe yarıyor, iş görüyor mu?

Anne : Evet.

Dr. A. : Yaptığı hizmetleri değerlendirince ve kendisini övünce mutlu oluyor mu? Bu çocuğu sık sık övmenizi isterdim. Övülmeye susamış, şefkat ve incelikle muamele görmek istiyor. Sizinle arası nasıl?

Anne : Söz dinler. Ona güvenilebilir.

Dr. A. : Öteki çocuklara göz kulak oluyor mu, onlarla anlaşıyor mu, çok yalnız değil mi?

Anne : Ortanca çocuğum onun etkisi altında kalmayı reddediyor.

Dr. A. : Ortanca çok daha çevik, çok daha atiktir, ortancalar daima daha çabuk hareket ederler. Uyku su nasıl?

Anne : Çok horlar, burnunda et vardı.

Dr. A. : Nerede yatar?

Anne : Benim odamda yatar. Öyle sanıyorum ki oğlum ikinci kocamdan korkuyor ve pek ürkek. Eskiden yabancıların yanındaydı; teyzesi ona karşı çok iyi davrandı, sonra yetimevlerine girdi.

Dr. A. : (Durum değişikliği yetimlerevinde başlamış) Babaya çocuğun bu korkusunu ortadan kaldırması gerektiği anlatılamaz mı? İyi bir çocuk bu, şefkatle ve iyilikle muameleye ihtiyacı var. İleride iyi bir insan olabilir, işe yarayabilir. Baba bir pazar onu alıp gezmeye götürse ve hoşuna gidecek bir şeyler yapsa çok iyi olur. Çocuğu asla dövmemek ve ona bağırmmamak gerek. Çok iyi bir yola girmiş ve iyi gelişecek. Geceleri uykusunda nasıl yatıyor?

Anne : Yüzükoyun yatıyor.

Dr. A. : Hayattan uzaklaşıyor ve saklanıyor demek ki.

Anne : Yorganı da başının üzerine kadar çekiyor. Yetimlerevine girdiğindenberi pek ürkek oldu.

Dr. A. : Onu tenkit etmemeye, azarlamamaya çalışın bir kere. Ben olsam ona: sen beceriklisin! derdim. Onu över ve onu sevdiğimi gösterirdim. Böyle bir çocuğun, sevildiğinin ispatına ihtiyacı vardır. Böyle yapılırsa herşeyiyle daha iyiye gidecektir. Sizden ayrılmak hevesine kapılmıyor mu hiç?

Anne : Onu yetimlerevine geri göndereceğimi söylediğim zaman korkuyor.

Dr. A. : Ben olsam ona böyle bir şey söylemezdim. Okulda da evde olduğu gibi mi?

Anne : Çocuk okulda, istediği zaman sınıftan çıkamadığı için korkuyor. Çıkma ihtiyacını duyduğunda öğretmenden izin istemeye cesaret edemiyor.

Dr. A. : Belki de hastaneden bir rapor alınıp öğretmene verilse ve durumdan haberdar edilse iyi olur. (Anne çıkıyor).

Dr. A. (Emile'e) : Günaydın! İyi çalışıyor musun okulda? Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

Emile : Makinist.

Dr. A. : Aferin! Becerikli misin? Yazın nasıl?

Emile : İyi değil.

Dr. A. : Ya resim?

Emile : Eh, fena değil.

Dr. A. : İyi bir makinist olabilirsin ama, cesaretin olmalı, korkmamalısn. Kimse sana fenalık etmek istemiyor. Korkmamayı öğrenmek ister misin? Öğretmen karşısında bebek halleri takınmaya mecbur değilsin! Artık büyümüşsün bak, bebeklikten çıkmışsın; bir kere fena not alsan bile bu seni korkutmamalı. Ben de küçük-

ken fena notlar almıştım ama, o zaman dersime daha fazla çalışırdım, işler yoluna girerdi. Her zaman korkmak hiç doğru değil! Korktuğun zaman tıpkı bebek gibi davranıyorsun. Okula daha ne kadar gideceksin?

Emile : İki yıl daha gideceğim. Sonra çıraklığa gireceğim.

Dr. A. : Peki, jimnastik nasıl gidiyor?

Emile : İki aldım.

Dr. A. : Çok arkadaşın var mı?

Emile : Hain arkadaşlarım da var. Hep beni dövüyorlar.

Dr. A. : Onlarla kavga ediyor musun?

Emile : Bazan.

Dr. A. : Başka'larına fenalık yapmamalısın. Biliyor musun, insan birini yaralamadan da kavga edebilir? Bu, bir bakıma jimnastik sayılır. Erkek kardeşinle de dövüşüyor musun?

Emile : O, sekiz yaşında.

Dr. A. : Demek ki sen ağabeysin. İyi çocuk mu?

Emile : O da hain, benimle dövüşüyor.

Dr. A. : Şu halde pek korkak değil. Senin de ilerlemen ve derslerine çalışman gerek. Madem ki o sekiz yaşında olmasına rağmen büyük gibi davranabiliyor, bunu sen de başarabilmelisin. Bir ay sonra gene gel ve bana neler yaptığını, cesaretini bulup bulmadığını, bebek gibi değil de, büyük insan gibi davranıp davranmadığını anlat. Bunu dene bir kere ve başarıp başaramadığını bana anlatırsın. (Çocuk çıkıyor).

Şimdilik yüreklendirme, cesaret verme devresindeyiz. Eğer kusurlarından söz açarsak onu hiç de cesaretlendirmiş olmayız. Bir ay sonra gene gelirse ve ilerlemiş olduğunu görürsek o zaman kusurları konusunu ele alabiliriz.

"Oniki yaşındaki F., idrarını tutamadığı için muayenemize getirilmiş."

İhtimal mücadelecı bir çocuktur, eskiden şımartılmış ve bazı olaylar yüzünden artık şımartılmaz olmuştur. O zamandanberi huzursuzluk duyduğundan, annesini geceleri bile kendisiyle uğraştırmak suretiyle saldırıya geçmiştir. Onun şımarık çocuk olduğunu tesbit etmemize yarayacak belirtileri aramalıyız şimdi: cesaretini yitirmiş mi, daha küçük bir kardeşi mi kıskanıyor, yemek yemekte zorluk çıkartıyor mu, dikkat merkezi olmak istiyor mu, yoksa başkalarına sevimli görünmeye mi çabalyor?

"... Sık sık gündüzleri idrar kaçırıyor."

Bir çocuğun gündüzleri üzerini ıslattığını duyarsanız bu, zaten çok şiddetli bir mücadelenin belirtisidir. Başkalarını gece rahatsız etmekle yetinmiyor, bu işi gündüz de yapıyor. Hiç olmazsa akli bozukluğu olup olmadığını tesbit etmek zorundayız. Bu gibi, gündüz idrar kaçırmaya sebep olan organik hastalıklar pek nadir görülür.

"... geceleri nadiren kaçırıyor."

Gündüz şiddetli bir mücadele sürdürüyor, gece ise ihtimal daha elverişli bir durumda bulunduğundan, yatıyor. Bu mücadeleyi bile bile yürüttüğünü ve huyunun başlıca özelliğinin küstahlık olduğunu öğrenirsek hiç şaşmayalım. Çünkü küstahlık hemen hemen bile bile yürütülen bir mücadele demektir.

"Yanında annesi olduğu zaman veya okulda bulunduğu sıralarda asla idrar kaçırmıyor."

Bu, idrar kaçırma hastalığının psişik sebeplerden ileri geldiğinin belirtisidir. Annesi yanında ise, onu kendisine çekme ihtiyacını duymuyor demektir. Okulda da kendisini huzur içinde hissediyor ihtimal. Belki de iyi bir öğrencidir veya okuldan atılmaktan korkuyor, bunu önlemek istiyor.

"Annesi boşanmış."

Ana-baba arasındaki geçimsizliklerin, anlaşmazlıkların çocuklar üzerinde pek kötü bir etkisi vardır. Kavgaya eden karı-koca genellikle çocuklarıyla az ilgilenir ve onlara aksi davranırlar. Güç çocuklar, suçlular, sınır hastaları, cinsel sapıklar, ayyaşlar arasında mutsuz veya kötü evliliklerin çocuklarının oranının çok geniş oluşu ilgi çekici bir gerçektir. Bu çocuğun fazlasıyla yüklü olup olmadığını anlamaya çalışalım, fazla yüklenme her zaman durumu ciddileştiren bir sebeptir.

"Büyükanneyle büyükbabasının yanında oturuyor."

Büyükanne ve büyükbabaların torunlarına karşı genellikle pek yumuşak davrandıklarını hatırdan çıkartmamalıdır. Ama her zaman değil; çünkü eğer anne, çocuğu şımartırsa büyükanne ona darılır ve eğer anne şımartmazsa bu sefer büyükanne şımartır.

"Çocuk eskiden anne ve babasının odasında yatardı."

Bu, çocuğun ya kendi çabalarıyla annesine yaklaşmayı başardığı, ya da anne-babanın onu daima yanında istedikleri için şımartılmış olduğunu gösteriyor.

"Artık yalnız yatıyor."

Bu durum bizim için önemsiz değildir ve hiç şüphesiz idrar kaçırma hastalığında bir rol oynamaktadır. Çocuk, annesinin yatağında yatsaydı orayı ıslatmazdı."

"Çocuk, annesine çok kuvvetle bağlı."

Bu da çocuğun annesiyle büyük bir ilişkisi olduğu fikrini doğruluyor. Annesini kazanmaya ve ondan, yardımcı olarak faydalanmaya çalışıyor.

"Büyükanne ve büyükbabası tarafından da çok şımartılıyor."

Şu halde, tahminlerimiz doğru çıkmış demektir.

"Dört yıl önce, bir kalça kemiği iltihabından dolayı yedi ay hastanede yattı."

Bu, öyle bir müzmin hastalıktır ki, seyri sırasında çocuklar son derece şımartılır. Bu çocuklar, iyileştikten sonra hastalıkları sırasında gördükleri şefkat ve yakınlığın eksikliğini korkunç derecede duyarlar. Bir çocuk hiçbir zaman, kemik iltihabı gibi bir hastalıktan hastanede yattığı süredeki olduğu kadar şımartılamaz.

"O devirde bacağın kemiğinin bile kesilmesi söz konusu olmuş, ama hastalık iyileşmiş, gene de çocukta önemli bir sakatlık kalmış."

Şımarık çocuklarda zaten peşinen yerleşmiş bir aşağılık duygusu vardır; kendi yeteneklerinden şüphe ederler. Bu çocukta bir sakatlık olması sebebiyle aşağılık duygusu bütün bütün artmıştır, başkalarına daha fazla dayanmaya çalışır.

"Bu hastalık yüzünden yedi yaşından on yaşına kadar okula gidememiş."

Bu yılları hiç şüphesiz annesinin yanında geçirmiştir.

"On yaşındayken üçüncü yardımcı sınıfa girmiş, şimdi de dördüncü yardımcı sınıfa devam ediyor."

Yardımcı sınıflar çocuk, budala veya geri zekâlı değilse, onun aşağılık duygusunu bütün bütün arttırır.

Çünkü ancak o takdirde geri zekâlı çocukların arasında bulunduğunu farketmez. Örneğin Viyana'da bu gibi sınıflara "aptallar sınıfı" gibi aşağılayıcı adlar takılır. Normal bir çocuk bir talihsizlik eseri bir yardımcı sınıfa devama mecbur kalırsa son derece onuru kırılır. Şu halde konumuz olan çocuğun, aşağılık duygusuna kapılması ve kendisini geri kalmış görmesi için pek çok sebep vardır ortada.

"Okulda iyi çalışıyor."

Psişik bakımdan normalse okulda ilerlediğini öğrenmek bizi hiç şaşırtmıyor. Körler arasında şaşı olmak bir üstünlük değildir; bir zafer sayılmaz.

"Hesap dersinde güçlük çekiyor."

Bir gün hesap yapmanın da doğru yolunu bulursa orada da ilerler ve ötekiler kadar iyi hesap yapar.

"Başka çocuklara sorular sorulduğu zaman yüksek sesle söze karışıyor, cevabı o veriyor."

Bundan, çocuğun akıllı bir çocuk olduğu sonucunu çıkartabiliriz. Bu sınırlı çocuk, ilerlemek istiyor. İdrar kaçırmaması da bu amaçla başvurduğu bir yoldur. Okulda durumu memnunluk verici; kendisini beğeniyor olabilir; fakat orada da ötekilerin önüne geçmek istiyor ve bunun içindir ki her zaman sesini yükseltiyor.

"Başkalarıyla eğlendiği zaman bile mutlaka baş rolü oynamak istiyor."

Kendine özel bir tarzı var ki, buna geri zekâlılarda rastlayamazsınız; bu sebepten, yerinin geri zekâlı çocuklara mahsus okul olmadığını söyleyebiliriz. Hastalığı sebebiyle normal bir sınıfa yeteri kadar hazırlanamadığını ve böyle bir sınıfa devamının güç olacağını biliyoruz. Bu gibi öğrenciler için özel bir hazırlayıcı okul açılması çok iyi olurdu.

"Kendinden dört buçuk yaş büyük ve eskiden babası tarafından çok şımartılmış olan bir ağabeyi var."

Bundan, kendinden küçük erkek veya kızkardeşleri olmadığı sonucunu çıkartıyoruz. İhtimal, ağabeyinin daha ileri olduğu fikri yer etmiş içinde. O, babası tarafından şımartılmış ve yardımcı okula devam etmiyor.

"Ağabey çok güzel bir çocuk. İlkokulun birinci sınıfında kalmış, ama şimdi çok iyi çalışıyor, çok ciddi ve akli başında."

Büyüğü çok iyi gelişmiş ve yenilmez olan iki erkek kardeşten küçüğü genellikle güç çocuktur. Eğer iyi ilerleyen, büyüğünü kolaylıkla izleyen, hattâ onun durumunu tehlikeye düşüren küçük ise bu sefer ağabeyi güç çocuk olacaktır. Burada bir kere daha görüşümüz doğrulanmış oluyor. İhtimal ağabeyi de küçük kardeşinin yardımcı okulda bulunduğunu orada burada söylemekten çekinmiyordur.

"Bizim çocuk soytarı rolü oynamayı pek seviyor."

Şiddetli bir aşâğlık duygusuna sahip, hiçbir şey yapmayan ve dikkat merkezi haline gelmek isteyen çocuklarda sık sık görülen bir haldir bu. Böyle çocuklarda genellikle birbirine paralel üç özellik buluyoruz: idrar kaçırma, başkalarının sözünü kesme ihtiyacı, ve soytarılık yapma.

"Geceleri sık sık bağıyor."

Bu haliyle de bir ilişki aramaktadır. Bağırmak ve soytarılık yapmak, akıllılığının delilleridir; herşeyi gerektiği gibi yapıyor, biz de o durumda olsaydık ve cesaret isteyen bu durumu iyi anlamamış olsaydık -tâbir caizse- biz de aynı şeyleri yapardık herhalde.

"Yemek yemekte zorluk çıkartmıyor."

Demek ki bu ailede eğitim konusunda hata işlenmemiş, yemeğin önemi üzerinde gereğinden fazla durulma-

mış. Çocuk burada bir hataya düşmüş: Bu konuda da güçlük çıkartmalıydı. Bir hayat tarzının yapısında ter-rübemizle beklediğimiz bazı belirtilerin yokluğunu farke-decek olursak şaşmamalıyız.

"Yalnız başına giyiniyor ve yıkanıyor, tuvaletini ya-pıyor."

İhtimal bu alanda da aile gerektiği şekilde davran-mış.

"Anne babasıyla, babasının anne ve babası akraba oluyormuş."

Aslında bunun önemi yok, çünkü bu hale pek çok çocukta rastlanıyor. Onun bu kusurunu kalıtsal faktör-lere bağlayamayız. Fakat şunu belirtmek isterim ki, ce-saretsiz insanların akraba arasında evlendiğine sık sık rastlamışım. Bunlar, eşlerini seçerken bir çeşit güven-lik ararlar. Bunu da daha çok, çocukluklarındanberi ta-nındıkları kimseler arasında bulurlar. Bu, toplum duygusunun zayıf oluşunun belirtisidir, çünkü bu gibi insanlar için aileleri bütün toplumu temsil eder. Akra-ba arasındaki evliliklerin organik zayıflıklar (görme ve duyma zayıflıkları gibi) yarattığını inkâr etmek iste-mem. Fakat bugüne kadar yaptığım gözlemler sonucu bu, yalnız iki eş arasında aynı bozuklukların varlığı ha-linde görülen bir şeydir. Buna karşılık, bu gibi paralel zayıflıkların mevcut olmadığı akraba evliliklerinden ta-mamiyle sağlam çocukların doğduğunu görürüz. Akra-ba arasındaki evliliğe karşı gelmemiz sırf toplum duygu-sunun geniş bir kan karışıklığını gerektirmesindendir. Kendi aile üyeleri ile başkaları arasında bu kadar büyük bir fark gözeten bireylerde büyük bir toplum duygusu yoktur.

"Çocuk, suççeği ve boğmaca geçirmiş."

Bu hastalıklar sırasında anne-baba, çocuğu çok şı-

martırlar. Anne-babayı otomatik şekilde çocuklarını şımartmaya sevkeden bir dizi çocuk hastalığı vardır ki, bunlar, örneğin kızıl ve boğmacadır. Bu hastalıklardan sonra çokluk hastalığına atfedilen birçok huy bozuklukları meydana çıkar. Bunun aksine, bazen de güç bir çocuğun ciddi bir hastalık geçirdikten sonra düzeldiğini görebilirsiniz. Bununla beraber, kızıl hastalığının çocuk karakteri üzerinde olumlu bir etki yarattığını iddia edecek kadar ileri gidemeyiz.

“Onaltı aylıkken yürümeye başlamış.”

Anne yanılmıyorsa, çocukta belki de raşitizm vardır. Bu gibi hallerde anne tarafından, normal duruma oranla daha fazla ilgi göreceği şüphesizdir.

“Doğru dürüst konuşmayı ancak üç yaşında öğrenmiş.”

Bu da onun konuşmaya özel bir ihtiyaç duymadığını ortaya koyuyor, çünkü eğer konuşma ihtiyacı duysaydı, daha erken konuşurdu. Hiçbir şey söylemesine lüzum kalmaksızın bütün istekleri yerine getirilmiş ve yapacağı herşey başkası tarafından yapılmıştır mutlaka. Bu da kulakları duyan dilsizlerde de görülen bir haldir. Bu gibi çocuklar, genellikle pek şımartılmış olur ve konuşma ihtiyacını duymazlar. O zaman çocuğun her istediğini daha o söylemeden anlayışıyla övünen anneler görürsünüz; bu gibi çocuklar daima, konuşmalarına lüzum kalmaksızın maksatlarının anlaşılmasını ve devamlı olarak kendileriyle ilgilenilmesini isterler. Fakat bunlar, konuşmadıklarına ve diğer taraftan, seçilen kişi üzerine çocuk tarafından yüklenen ek görevi daima yerine getirdiğinden, kulakları duyan bu dilsizlerin psikik yapısının nasıl kurulduğunu anlayabiliriz. Çocukların bütün fonksiyonlarını çevrelerine göre şekillendirip ayarlayabildiklerini de biliyoruz.

Sağır-dilsiz bir ana-babadan doğmuş, fakat kendisi tamamiyle normal bir çocuk biliyorum; normal olarak duyuyor ve konuşuyordu. Bir yerini yaralayacak olursa ağlamaya başlıyordu, ama ses çıkarmadan. Gözyaşları yanaklarından akıyor, yüzü acıyla buruşuyor, ama hiç sesi duyulmuyordu. Gürültünün faydasız olduğunu biliyordu. Fonksiyonları farklı bir şekilde gelişmişti. Bu düşüncelere içgüdüler psikolojisini de katabilirsiniz, çünkü içgüdüler yalnız çevreye göre gelişir. Bu çocuğa konuşma ihtiyacı duyurulmamış ve böylece konuşmayı vakitinde öğrenememiş.

"Bugün de biraz burundan gelen bir sesle konuşuyor. Dört yıl önce bademcikleri ve burnundaki etler aldırılmış. İhtimal kısa bir süre sonra burun etlerinin yeniden aldırılması gerekecek. Tipi hafifçe mongoloid (Moğol)."

Mongoloid tipe mensup oluşunu duymak bizi biraz şaşırtıyor. Belki de geri zekâlı çocuklardandır. Onu muhakkak ki mongoloid çocuklar sınıfına sokmazdım ben. Bugüne kadar bu tipten olup da geri zekâlı bulunmayan bir tek çocuğa rastlamış değilim; fakat bazı kimselerin mongoloid tipe benzemekle beraber, geri zekâlı olmadıklarını da unutmamalıdır.

"Burun kökü geniş, kulakları başından ayrı, kepçe gibi, alt dudağı büyük ve sarkık. Sinir sisteminin muayenesinde özellikle dikkati çekecek bir şey bulunmamış ve zekâsı normal. Sağ bacağı kıvrılmıyor. Çocuk jimnastik yapmayı seviyor ve eskiden her türlü jimnastik yapması yasak iken sonradan bacağının müsaadesi oranında beden hareketlerine katılma iznini almış."

Kol veya bacaklarında bir sakatlık olan çocukların jimnastiğe karşı büyük heves gösterdiklerine sık sık rastlamışumdur. Burada birey psikolojisinin temel ilkelerinden biri, bir kere daha doğrulanmış oluyor, en iyi ve

rimlerin, geri kalmış bir organın yarattığı özel bir ilgi ile elde edilmesi. Birkaç yıl oluyor, şehrimizde tek bacaklı bir dansör, seyircilerin karşısına sahneye çıkıyordu.

Bize verilen kısa zaman içinde bu çocuktan mümkün olan herşeyi elde edemeyeceğimizi tahmin edersiniz. Biri anne ile çocuğun emrine girseydi işimiz geniş ölçüde kolaylaşmış olurdu. Çocuğu daha bağımsız ve daha cesur hale getirmeye çalışmak ve ek derslerle normal okula devam edecek duruma gelmesini sağlamak gerekir. Ona bir amaç bulmalı ve hayatın yararlı yönünde parlak bir verim verecek hale gelmesine çalışmalıdır. Başarı kazanacağı andan itibaren ve kazandığı ölçüde kötü huylarının varlık sebebi de ortadan kalkacaktır; son sığınağı idrar kaçırma idi. Fakat çocuğa bu teklifi yaparken annesi bize karşı davranırsa çocuk güçlüklerinden sıyrılmaz. Anneye çocuğun kişiliğinin gerçek yapısını göstermek ve onu etkilemeye çalışmak istiyorum.

Dr. A. (Anneye) : Çocuğunuzdan konuşalım. Sınıfın en iyi öğrencilerindenmiş; öyle mi?

Anne : Buna evet diyemeyeceğim.

Dr. A. : Yardımcı sınıfın en iyi öğrencilerinden değil mi?

Anne : Dersleri oldukça iyi gidiyor, hesap hariç. Ondan daha kuvvetli olan başka çocuklar var. Öğretmenin dediğine göre, ağır ağır okursa iyi oluyormuş, ama telâşlanıyor...

Dr. A. : Büyüyünce ne olmak istiyor?

Anne : Marangoz.

Dr. A. : Babası ne iş yapar?

Anne (Gururla) : Dişçi teknisyenidir. Büyükbaşının bir mobilya mağazası var. Babam çocuğun mes-

leği öğrenmesini, mobilya yapımında bilgi edinmesini istediğini söylüyordu.

Dr. A. : Demek marangoz olmak istiyor? Arkadaşı var mı?

Anne : Var, ama hepsi kendisinden küçük çocuklar.

Dr. A. : Başka çocuklarla beraber olmaktan hoşlanıyor mu?

Anne : Ancak kendisinden küçük çocuklarla oynamak istiyor?

Dr. A. : Bir çocuk kurumuna devam ediyor mu?

Anne : "Çocuk dostları"ndaydı. Bir defasında çocuklar dövüşmüşler, öğretmen kulaklarını çekmiş ve duvara cezaya dikmiş.

Dr. A. : Doğruyu söyler mi?

Anne : Bazen hikâye anlattığı olur, ama yalan söylemez.

Dr. A. : Para kullanmasını bilir mi?

Anne : Evet, çok ciddidir. Alış-verişte çok işe yarar ve yaptığını iyi bilir; telefona cevap verebilir, ufak tefek işlerde kendisine güvenilebilir. Ama pek saftır.

Dr. A. : Okuldaki durumu nasıl? Memnun mu?

Anne : Okuldan çok memnun. Eskiden özel kurslara devam ediyordu, daha iyi ilerleyeceğini sandık, ama orada kendisiyle ilgilenmediler. Bir sinir doktoru, çocuğu normal buldu ve yardımcı okula yerleştirmemizi salık verdi.

Dr. A. : Yardımcı okuldaki çocuklar nasıldır?

Anne : Bu çocuklar ürkek, ama benimki aldırış etmiyor. Pek geri kalmış olanlar da var içlerinde. Kendisini savunabileceğinden emin olsaydım...

Dr. A. : Bundan şüphelendiğiniz oldu demek?

Anne : Öğretmenler bana hep çocuğun iyi bir ta-

cir olacağını söylediler. Herşeyle ilgilenir, birçok şeyden konuşmasını bilir ve insanda bağımsız bir çocuk izlenimini bırakır. Ama o kadar saf ki!

Dr. A. : İdrarını sık sık mı kaçırıyor?

Anne : Evet. Öğretmene gittim, okulda nasıl davrandığını sordum. Sadece fazla yüksek sesle konuştuğundan şikâyet etti; bu huyundan vazgeçmesi gerek. Okulda da idrarını kaçırıyor. Öğretmen bunun bir organik zayıflıktan ileri geldiğini söylüyor. Şu son günlerde bu hali daha da sıklaştı.

Dr. A. : Okuldaki durumu kötüye mi gitti?

Anne : İlerleme gösteriyor. Eskiden ödevlerini yalnız yapamazdı, şimdi tek başına yapabiliyor.

Dr. A. : Azar ıstıtmış olmasın? Örneğin hesap dersinde?

Anne : Hesapta ötekiler daha kuvvetli.

Dr. A. : Bu derste de ilerleyebilseydi çok iyi olurdu. Bu çocuğu bizim bakımevimize göndermek istemez misiniz? (Dr. A. adresi veriyor.) Kendi kendine gidebilir mi?

Anne : Evet, tramvaya binmesini biliyor. Okula da yalnız gider.

Dr. A. : Bu bakımevinde çocuk her şeyi başarabileceğine ve normal okula devam edecek hale geleceğine inandırılacaktır.

Anne : "Çocuk dostları"nda da güzel şeyler yapmıştı. Güzel bir tiyatro yaptı tahtadan. Öğretmenin dediği gibi, pek çok çocukta bulunmayan bir özelliği var, verilen görevi çok dikkatle yerine getirir.

Dr. A. : Çocuğun normal okula devam etmesi çok daha iyi olacaktır. Öteki oğlunuz nasıl?

Anne : Mükemmel bir çocuk.

Dr. A. : Küçüğe karşı nasıl davranıyor?

Anne : Şimdilik birbirlerini çok seviyorlar. Daha seyrek görüşebiliyorlar. Ben anne ve babamın yanımdayım. Büyük oğlum ise babannesinde. Çocuklar birbirlerini pek az görüyorlar.

Dr. A. : Küçük kardeşini rahatsız ediyor, ona takılıyor mu?

Anne : Onunla çok ilgileniyor, onun üzerine titriyor âdeta.

Dr. A. : Demek ki baba gibi davranıyor, kendinden emin ağabeylerde bu huy özelliğine sık sık rastlanır.

Anne : Büyük, daima iyi gelişmiştir.

Dr. A. : Büyük, herkes tarafından seviliyor anlaşılan.

Anne : Küçük daha da çok seviliyor. Büyük fazla gururludur.

Dr. A. : Küçüğe yardımcı okul yüzünden takılan, alay eden oldu mu?

Anne : Okul yüzünden takılmıyorlar, ama ayağı yüzünden takılıyor, alay ediyorlar, korkunç bir şey bu.

Dr. A. : Bu yoluna girecek, idrar kaçırmaması da öyle. Çocuğa cesaret vermenizi, onu tenkit etmemenizi, kırmamanızı ve herşeyi kendi kendine yapmaya alıştırmamanızı tavsiye ederim.

Anne : Ailem çocuğu durmadan tenkid ediyor, ona karışıyor ve kalbini kırıyorlar.

Dr. A. : Onlara lûtfen selâmlarımı söyleyiniz ve tenkit, karışma ve kalp kırmalara bir son vermelerini rica ediniz; çocuğun durumunu düzeltmek için yeni bir metod deneyeceğiz.

(Anne teşekkür ederek ayrılıyor.)

Dr. A. : Evde çocuğa daima hücum edildiğini öğrenmek çok önemli bir nokta. Bilmem hayvanat bahçe-

sinde tapir denen hayvanı hiç gördünüz mü? Bu tapirin bir özelliği var. Birisi onu kızdırır veya rahatsız ederse hemen arkasını dönüp idrarını salıveriyor. Bazen, suçlu olmayan birisini azarlamak pek rahatsız edici bir şey olur.

Dr. A. (Çocuğa) : Okulda işler nasıl gidiyor?

Çocuk : İyi.

Dr. A. : Sen iyi bir çocuksun, iyi bir öğrenci de olabilirsin. Öyle sanıyorum ki, zayıfsın, kendine güvenin yok, hesapta hiçbir başarıya ulaşamayacağını sanıyorsun, ama bunlar boş lâflar. Kolaylıkla başarabilirsin, senin hesapta iyi bir öğrenci olmana yardım edeceğim! O zaman başka bir okula devam edersin; orada da sana yardımcı olmak isterim. Bu işe birlikte, cesaretle gireriz: senin de hoşuna gidecek ve bakacaksın ki birdenbire herkes: "Tamam, bu okulda da ilerliyor" diyecek. Bizim çocuk bakımevine devam etmeni isterdim; orada oyun oynanır, derslerini de yapabilirsin ve memnun kalırsın. Ben de hesap dersinde pek zayıftım ve biri bana hesaba nasıl çalışılacağını gösterdikten sonradır ki daha başarılı olabildim. Daha iyi hesap yapabilseydin öğretmen ne derdi sana?

Çocuk : Çok memnun olurdu.

Dr. A. : Onu memnun etmek ister misin?

Çocuk : Evet.

Dr. A. : Yakın bir zamanda gene gel ve bir çocuk sana kötü bir lâf söylerse hiç üzülme, aptallığından söylüyordur. Evde de seni tenkit edecek, azarlayacak olurlarsa, hemen hiddetlenip idrarını kaçırmamalısın. Bana yardım etmen gerek! Sana güvenebilir miyim?

(Çocuk çıkıyor.)

Vak'aları nasıl ele aldığımı göstermek üzere konuların açıklamasına devam ediyorum. Önümde bir süreden beri incelememiş olduğum, güç çocuklarla ilgili birkaç rapor var. Sizinle bu konu üzerinde çalışmak, bu gibi vak'aların nasıl inceleneceği hakkında yaklaşık olarak bir fikir vermek, tecrübelerimize dayanarak ilişkileri bulabilmek ve bütün belirtileri âhenkli bir bütün içinde ele alabilmek için nasıl, en ufak ayrıntıyı bile ihmal etmemek gerektiğini göstermek istiyorum. Pek çok yazarın sözünü ettiği, fakat yeteri kadar anlaşılmamış olduklarını daima savunduğum, "incelemek", "yorumlamak" gibi kavramlardan bizim ne demek istediğimizi böylece anlamış olacaksınız. Birey psikolojisi konusunda tesadüfen bir şeyler okuyanlar, "değerlendirme eğilimi"nden bahsetmekle veya "aşağılık duygusu", "hâkim olma eğilimi" gibi deyimleri kullanmakla bu psikolojiyi anladıklarını sanırlar. Bu kavramların Nietzsche tarafından da kullanıldığı hiçbir vakit unutulmaz. Hepsi de birey psikolojisini bildiklerini sanırlar. Şu son zamanlarda karakterolojik adı verilen ve karakterolojiyi en dağınık bir şekilde uygulayan bir akım belirdi. Hepsi Nietzsche'den esinlendiklerini iddia ediyorlar. Buna kanmamalıyız, çünkü psikolojik inceliği bu adı ananlara mutlaka yakıştırmağa mecbur değiliz. Bugün biri övünmek için Nietzsche'nin adını andığında zaten şüpheli duruma girmiş olmaktadır.

"Söz konusu çocuk, küçükken pek çok hastalık geçirdi."

Çocuk hastalıklarından çok çekmiş bir çocuğun şımartılmış olacağını belirtmeden şunun altını çizmek isterim ki, birey psikolojisi kendisine başlıca konu olarak bir bireyin başkalarına karşı davranış şeklini araştırmak ve yorumlamayı almıştır ki, birey için bundan başka bir kendini dışavurma çaresi yoktur zaten. Sadece hemcinsleriyle ilişki kurması gerektiğini biliyoruz ve bunu nasıl yaptığını tesbit etmemiz gerekiyor. Bu kuraldan hareketle hissedilebilir bir veri bulabileceğiz. Ben şu çocuk, çocuk hastalıklarından çok çekmiştir, dediğim zaman toplumsal bir karşılıklı ilişki tablosunun meydana geldiğini görüyoruz. Bu çocuk, çevresiyle nasıl bir ilişki kurmuştur?

"Difteriye yakalandı ve çok iğne yapıldı."

Eğer bu rapor ana-baba tarafından yazılmışsa, iğnelerin çokluğunun onları çok etkilediğini ve gözlerine korkunç bir şey gibi göründüğünü söyleyebiliriz. Hiç şüphesiz difteriye yakalanmak ve çok iğne yapılmak küçümseenecek bir şey değildir, fakat raporun yazılış tarzına bakılırsa, biz bunun bizzat anne-baba tarafından kaleme alınmış olduğu sonucuna varıyoruz. Özellikle çocuğun çok acı çektiği anlatılmak isteniyor.

"Nekahat devresinde sinirsel rahatsızlıklar başladı: çocuk omuzlarını silkiyor, elleriyle sık sık kalçalarını oğuşturuyor ve dikkati çekecek kadar hızlı konuşuyordu."

Bu belirtileri sinirsel rahatsızlıklar sayılabilir, fakat hekimlerce bilinen ve difterinin ardından gelen sinir bozuklukları bunlar değildir. Bu sinir bozuklukları, damanın, bazı kas gruplarının, bazı beyin kesimlerinin felce uğraması gibi şeylerdir ki, bizim vak'amızda bu, göz

konusu edilmemiştir. Biz, bunun ya bir tik, ya da belirli bir hedefi olan bir istemli hareket olduğunu düşüneceğiz. Bu hedef tikte de bulunabilir, ama bu kadar belirli olamaz. Bir çocuğun kalçalarını oğuşturmak suretiyle göze çarpmak, dikkati çekmek istediğini duyduğumuz zaman bunun organik bir nedene bağlanmadığı konusunda ki düşüncelerimiz doğrulanmış olur. Bu çocuğun davranışı şüphelidir ve bu gibi gösterilerin bir erken bunama başlangıcında belirdiğini unutmamalıdır. Fakat rapora göre, bu gösterilerin o kadar küçük bir yaşta belirdiği anlaşıyor ki, erken bunama gibi bir hastalığı düşünmemiz imkânsızdır. Başka bir şey düşünmeli ve ana temamızı ortaya koymalıyız: bu davranış başkaları üzerinde nasıl bir etki yaratıyor? Bu, bir kendini dışavurma çaresidir, ama tatmin edici olmayan bir çare. Omuzlarını silkemek, kalçalarını oğuşturmak gibi hareketler hiç şüphesiz anne-babanın ve genellikle çevrenin dikkatini çekmiştir. Çocuğun anne-babasıyla olan ilişkilerinde bir çatışma olduğunu da tahmin edebiliriz, çünkü bu çeşit bir davranış normal karşılanamaz. Kendi tecrübelerimize dayanarak söyleyebiliriz ki, böyle bir tutum dikkati çekecektir. Hepinizin de bu sonuca varacağından şüphem yoktur. Bu çocuğun şımartılmış olması gerektiğini tesbit ettikten sonra çevresinin şefkatini devam ettirmek üzere bundan sonra gireceği çabalarda da bu hareketini genişlettiğini tahmin edeceğiz. Bu şekilde dikkat merkezi olmak çabası cesaretli bir davranış değildir, anlaşıyor ki, çocuk kendine güvenmiyor, aksi halde daha sık rastlanan çarelere başvururdu; örneğin, ciddi olarak çalışır, uysal, sevimli hareket eder, hoşla gitmeye ve sevimli çabalardı. Hayatın yararlı yönünde ilerlerdi. Fakat bu fikir, ihtimal kendisine güveni bulunmadığı için, hiç aklına gelmemiş. Bu çocuk çok hızlı konuşuyor. Bu

gibi hallerde çevrenin dikkatini özel bir ifade tarzıyla üzerine çekme gibi bir teşebbüs bulunup bulunmadığını düşünürüz. Bu gibi büyük hareketler kuvvetli bir aşağılık duygusunun bulunduğu yerlerde ortaya çıkar. Daha o devirde bu aşağılık duygusunun nedenini ortaya koyabilseydik pek iyi olurdu. Bu çocuğun niçin bu derece büyük hareketlere başvurduğunu öğrenmeliyiz. Eğer çok hoş bir psişik durumda bulunuyorsa -hastalık geçirmiş, çok iğne yapılmış, bu sebepten, aşırı derecede şımartılmış- bu hoş durumundan isteyerek ayrılmayacaktır. Fakat olayların gelişme seyri ve bu gibi çocukların kaderi, bunların bir an gelip durumlarının değişmesini gerektirir. O zaman tahtından indirilmiş izlenimi yerleşir bu çocuklarda. Bütün dünyayı harekete geçiren bu değerlendiri!me, beğenilme eğiliminde çevrelerinin dikkatlerini yeniden üzerlerine toplamak çarelerini araştırmaları normaldir. Bugün iyileşmiş olmasına rağmen konumuz olan çocuk, hâlâ kendisine hastalığı sırasında gösterilmiş bulunan şefkati getirecek yolu aramaktadır. Bunun, bu çocuğu eski hoş durumu yeniden yaratma isteğine iten tek neden olup olmadığını henüz söyleyemeyeceğim. Belki başka nedenler de vardır. Hemen hemen bütün çocuklar, şımartılmak istedikleri bir devreden geçtiklerine göre, başka çocukların ciddi hastalık geçirmemekle beraber aynı belirtileri gösterdiklerine bakarak cesaretimizi kaybetmemeliyiz. İlk iki veya üç yılı içinde her çocuk eğer anne-babası onun ilgisini başka şeylere ve başka kişilere çekmeyi başaracak uygun metodu benimsemezlerse şımartılma isteğine kapılacaktır. Bunun içindir ki, bu aşağılık duygusunu güçlendirecek başka nedenler aramamız gerekmektedir.

"Sık sık muayene için çağırılan hekim, bu hastalığının erginlik sırasında geçeceğini söylüyordu."

Bu ifade karşısında sanırım çocuğun henüz erginliğe erişmemiş olduğu sonucunu çıkartabiliriz. Zaten hekimin bu açıklama tarzı da genellikle bazı psikologların erginliğin önemi konusundaki hayali ve hattâ kaygılandırıcı kavramlarından daha doğru sayılamaz. Bunlar erginliği korkutucu bir evre sanırlar, cinsiyetin çocukları mahvettiğini ve bu devirde organizmada esaslı bir değişikliğin yer aldığına inanırlar. Gerçekte ise ancak bir şey olmuştur, bir tek şey: çocuk daha fazla özgürlük, daha fazla güç, daha fazla olanak kazanmıştır ve bu çağda, içinden, sanki artık çocuk olmadığını gösterir şekilde davranmaya davet eden bir çağırı duymuştur. Bu çağırığa daima aşırı bir şekilde karşılık verir. Çağırımız, bireyin nasıl ve niçinini daima cinsel bezlerinin gelişmesiyle anlamak isteyen büyük bir eğilim göstermektedir. Çok geçmeden, zekâmızın kaynağının da cinsel bezlerde bulunduğundan şüphe edemeyecek hale geleceğiz. Bu anlayış, istenilen şekile çekilmektedir: eğer çocuğun tutumunda bir kötüye gidiş varsa bu, erginliğin kabahatidir, eğer bir düzelme varsa sebebi gene erginliktir. Erginlik artık bir araştırma alanı olmaktan çok, bir "Cahiller sığınağı" halini almıştır.

"Çocuğun babası da küçükken çok utangaçmış, ama daha ufak ölçüde."

Burada satırların arasından çıkardığımız anlam şudur: çocuk da utangaç. Nietzsche'ye dayandıklarını iddia edenlerin, karakterologların utangaçlıktan ne anladıklarını bilmiyorum. Biz onu kendi toplumsal ölçümüze vuracak olursak, bu deyim kendi kişiliğinin küçümsenmesi veya aynı şey demek olan, başkalarının değerinin olduğundan büyük görülmesi anlamını taşır; başka bir de-

yişle, çocuk kendisini zayıf görür. Bu zayıflık da büyük hareketlerle, ana babaya karşı küstahça davranışlarla belirir. Aşağılık duygusu ile yabancılarda daha büyük kuvvetlerle çatıştığı zaman anlayışının gerçek niteliğinin ortaya çıkması bizi şaşırtmıyor. Bu utangaçlık "kenara çekilmek", başkalarına karışmak istememek anlamlarını taşımaktadır. Bu harekete bakarak gerçeği tesbit edebilirsiniz: çocuk, hiçbir başarıya ulaşamayacağına inanmış bir çocuktur. Bunu kesin bir hareket noktası olarak ele alırsak artık hiçbir şey bizi şaşırtamaz. Herşeyin beklediğimiz gibi cereyan etmesi gerekir. Şu veya bu toplumsal sorun karşısında, örneğin dostluk karşısında nasıl davranacağını tesbit edebiliriz.

"Öteki kardeşlerde bu utangaçlık yoktu."

Demek ki, ailenin başka çocukları da var. Öteki çocukların utangaç olmadıklarını öğrenirsek, onlarda bu derece belirli bir aşağılık duygusu olmadığını tesbit edebiliriz. Bu ağır aşağılık duygusu bu çocuğun şiddetle gımartılmış olmasından ve fazla uzun bir süre başka kişilere dayanmak zorunda kalmış bulunmasından doğmuştur ki bu, bir an gelip geçmiş olması gereken bir durumdur. Başka kardeşlerin varlığını öğrenince bu çocuğun ikinci bir trajedi yaşadığını da düşünebiliriz. Belki de bir süre ailenin en küçüğü o kalmıştır. Tek çocuk diyemiyorum. En küçük öteki çocuklardan daha çok dikkati üzerine toplar ve eğer daha sonra bir an gelir de başka biri onun yerini alırsa bütün durumunda bir ciddileşme hissettiğini kolayca anlarız. Belki de çevresinde en çok sevilen bir küçük kardeşi bulunduğunu öğrenirsek bu çocuğun göze batma dileği daha iyi anlaşılacaktır.

"Büyük ağabeyisi üniversite tahsilini bitirmek üzere."

Bir allede, biri üniversite tahsili yapıyor ve öteki yapmıyorsa, bu ayrılık daima "vasat insan" üzerinde büyük bir hiddet doğurur. Bu, belki de sebepsiz değildir, çünkü küçük olan şöyle diyebilir: "Niçin beni de seçkin bir insan olmaya teşvik etmediniz?" Bu kınamanın, bu çocuk pek ilerleyecek durumda değildi anlamına gelip gelmediğini araştıralım şimdi. Eğer ona hissettirilmiş olan bu ise, o vakit bu çocuğun kendisini aşağı hissetme sebeplerini tesbit için aradığımız nedenleri bulmuş oluruz.

"En küçükleri dikkati çekecek derecede istidadı olan bir çocuktur."

Bu da tahminlerimizi kuvvetle destekleyen bir söz.

"İki yıl önce, onbeş yaşındayken, birdenbire menenjitte yakalandı ve öldü."

Konumuz olan çocuğun yaşı hakkında bilgi edinmiş oluyoruz; onyedisini geçmiş demek ki. Şu halde, üniversite tahsili sorununu aydınatabileceğiz. En küçüklerinin dikkati çekecek derecede zekî olduğunu da öğrendik. Bizim çocuğun başarıya nasıl ulaşabileceğini bir ke-re düşünün. En büyük kardeşi üniversite öğrencisi, küçük çok zekî, kendisi ise arada kalmış. Yetenekleri konusunda henüz hiçbir şey bilmiyoruz: ancak değersiz çarelere başvurduğundan haberimiz var. Bu çocuğun üniversiteye gitme yetenekleri göstermediği açıktır, aksi halde, omuzlarını silkmez, kalçalarını oğuşturmaz ve utangaç olmazdı. Bu, utangaçların üniversiteye gidemeyecekleri anlamını taşımaz ama, raporun bize bunu demek istediğini anlıyoruz: çocuk, zekâca gecikmiştir, baklarıyla karşılaştırılmaz. Bu belirtilerin nedenini bulmakta bunlar gerçekten pek önemsiz verilerdir, eğer çocuğu karşımıza alabilsek yüz katını bulabilmemiz mümkün olur.

"Bu çocuk okulda pek iyi çalışmıyordu."

Sözümü tutabileceğim. Bu çocuk konusunda yeni hiçbir şey öğrenemiyeceğiz anlaşılan. Tecrübelerimize dayanarak onun geri zekâlı olmadığını söyleyebiliriz. Herşey evvelce tahmin ettiğimiz gibi, onun hayat tarzına uyacak bir şekilde gelişiyor; tutumunda zekâ ve inanlık bulunmalı.

"İki defa sınıfta kalmış."

Bu başarısızlık da onu cesaretlendirmemiştir muhakkak. Sınıfta kalınca çalışmaya başlayıp iyi öğrenci olan ve hızla ilerleyen çocuklar vardır. Fakat genel olarak böyle bir başarısızlık çocuğu uzun bir süre etkiler, ağırlaştırır. Bir çocuğu sınıfta bırakmak için önce uzun bir süre düşünmeli, ve başka çarelere başvurma imkânı olup olmadığını araştırmalıdır bence.

"Özel bir izinle onaltı yaşına kadar okulda kalabilirdi ve ancak böylelikle ilkokulu bitirmesi mümkün oldu."

Ağabeyisine oranla ne kadar gecikmiş olduğunu bize söylemişlerdi. Tahmin edildiği gibi bu, bir küçük kardeşti. Büyüklük hakkını alabilmek için her çareye başvuruyor. Onun için, bu derece becerikli bir ağabeyi tahından indirmenin bir tek yolu var: ana-babaya daha fazla bağlanmak ve onları değersiz çarelere başvurarak kendi tarafına çekmeye çalışmak. Böylelikle açıkladığımız ve başka araştırmacıların asla aydınlatamadıkları şey kendisini göstermiş oluyor: iki erkek kardeşten küçüğü büyüğün peşinden gitmeyi başarır ve bir gün onunla aynı dereceye ulaşabilme umudunu yitirmesse olaysız olarak gelişir ve küçük, kendisine özel huylar gösterir. Daima baskı altında bulunacak, çok büyük canlılık gösterecek, koşacaktır. Eğer bu davranışta başarılı olur ve umut ve cesaretini hiçbir zaman yitirmesse gelişmesi de sağlanmış olur. Eğer bunu başaramazsa, u-

mudunu yitirirse bir "güç çocuk" haline gelecektir. Bunu unutmamalıyız. Küçük kardeşte bu huy özelliği vardır: Âdeta bir yarışmadaymış gibi ilerler. Araştırmalarım sırasında bunu, tam çöküntü hallerinde dalma görmüşümdür. Elimizdeki vakada bile bu yarışma belirtilerini bulabiliyor muyuz? Çocuk dikkati çekecek derecede hızlı konuşuyormuş! Hiç olmazsa burada mutlak bir baskı durumunu açığa vuran bir hareket görüyorsunuz; diğerlerinin önüne, diliyle, konuşmasıyla geçmek istiyor.

"Okuldan sonra pastacı çırağı oldu."

Gene bir durum farkı görüyorsunuz. Kendi pastacı çırağı, ağabeyi üniversite öğrencisi olmanın ne gibi bir anlam taşıdığını düşünün bir kere. Bu kolay bir durum değildir ve kendisi hakkında "vasat" sıfatının kullanıldığını duymak, gene de sakın kalabilmek için büyük bir ruh yüksekliği gerekir. Eğer ona verilecek bundan başka bir tesellimiz yoksa, işten vazgeçelim daha iyi. Herşeyi terketmekte haklı olacaktır o vakit.

"Patronunun verdiği bilgilere göre, güç sorunlar karşısında kalacak olursa korkunç endişelere kapılıyor-muş."

Aşağılık duygusunun, cesaretsizliğinin ağırlığını, onu çalışma gibi toplumsal bir sorundan ayıran büyük uzaklığı görüyorsunuz. Bu, ancak toplumsal tedbir ile ele alınırsa anlaşılabilir. Bu olayların iç salgıları ve cinsel bezlerle ilgili olduğunu sanıyorsanız o zaman bir şey diyemeyiz, çocuğa gene iğne yapmaktan başka çare yoktur demekle yetiniriz.

"Titremeye başlıyor ve elindekini hemen almamız gerekiyor."

Bu demek oluyor ki, bütün toplumsal hayatını başka birisinin işi kendi adına yapması fikrine dayandır-

ını. Bu, hiçbir şeyi yalnız başına yapmak istemeyen ve her zaman kendisine yardım edecek birini arayan gımarık çocuğun hayat tarzıdır.

“Hesapta çok istidatlı görünüyor.”

Anne-babanın ne demek istediğini bilmiyorum ama, bu çocuğun okula büyük bir istek ve hevesle devam ettiğini bildiğimize göre, ilkokulda istenen hesap bilgisine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

“Ona büyük miktarda paralar teslim edilebilir, hiçbir şey kaybetmemiş ve hiçbir zaman tenkide yer verecek bir harekette bulunmamıştır.”

Bu demektir ki, hiçbir zaman hırsızlık yapmamış, hileye sapmamış veya bir şey kaybetmemiştir. Yalnız herhangi bir işi kendi kendine gerçekleştirmek için gereken güvenden yoksundur. Bir asalak gibi yaşıyor. Onun kuvvetli bir kritik mantığa sahip olduğunu kabul etmeliyiz; halbuki davranışı feci bir hatadan başka bir şey değildir. Zira bu yoldan toplumsal bir ilişki kurabilmesi imkânı yoktur.

“Bu çocuk özellikle çok iyi bir insan.”

Bu söze Freud taraftarları itiraz ederlerdi: hiç şüphesiz bilinçaltı kinle doludur, bu kini oraya ittiği içindir ki iyi bir insan olabilmıştır. Çevresine karşı kin ile dolu olsaydı -bu gibi cesaretsizlik hallerinde inkâr edilen duygu- bu kinin bilinçaltından geldiği (Oedipe kompleksi) ve bu çocuğa yardıma imkân bulunmadığı açıkça anlaşılacaktı; o zaman bu, cinayet arzusu ve suç işleme eğilimleriyle dolu bir çocuk olacaktı. Biz ise onun uysal bir çocuk, başkalarına katılmak isteyen saf bir insan olduğunu sanıyoruz. Utangaçlığı, zayıflığıyla iyi olmak istemiştir. Çok fazla titrediğini, elindekini düşürecek diye almak zorunda kaldıklarını öğrendik. Öyle sa-

niyorum ki, bilinçaltında olduğu kadar bilincinde de uysallığı, üstün en belirli karakter özelliğidir.

"Zihin hesabında pek kuvvetli ve çok kolay ezberliyor."

Buna iyi hazırlanmış ve ihtimal bütün hayatı boyunca uysal bir öğrenci olmuş, ama bu devreyi bir türlü geride bırakamamış. Hayatla karşılaştığı andan itibaren bu hayat için hazırlıklı olmadığını gösteriyor.

"Müzik kulağı var ve edebiyatla ilgileniyor. En sevdiği eğlence müzeleri gezmek."

Anne-baba, edebiyatla ilgileniyor derken okumayı sevdiğini kastediyorlar. Bu şüpheli bir nokta, çünkü okuma ona hayatın gerçek sorunlarından uzaklaşma imkânını veriyor.

"Dinlediği konferansları gerektiği gibi anlayabiliyor ve hattâ doğru olarak tekrarlıyor."

Bu son sözler bizi düşündürüyor. Okumayı seviyor, müzeleri gezmeyi seviyor ve şimdi de konferanslar dinleyip bunları doğru olarak tekrarladığını öğreniyoruz: bütün bunlar, çok okuduğunu ve konferanslara gittiğini bildiği ağabeyini taklit etmek arzusundan doğuyor. Gördüğünüz gibi, kolay kolay yenilmiyor ve pastacı çırağı olmasına rağmen, ilerleme çabası içinde. İşte bize harekete geçme ve onu daha yüksek bir dereceye ulaştırma olanağını verecek nokta. Endişeli titremesinin, başka bir alanda bir iş arama eğilimini dile getirdiğini anlıyoruz, çünkü pastacılıktan memnun değildir. Bir tek istediği vardır: bu işi onun yerine bir başkasının görmesi; o, kafa çalıştıracak işleri tercih ediyor. Müzede titremiyor, akıllıca davranıyor. Fakat hiç kimse tarafından anlaşılmadığı ve belki de iki defa sınıfta kaldığı için bu yol ona kapanmış gibi geliyor.

"Korkutucu bir hızla konuşuyor,"

Bu noktaya evvelce değinmiştik; birinci olmak isteğinden doğuyor bu.

“Bakışları ürkek ve hep önüne bakıyor.”

Bu, bize utangaçlığı, bakış ile bir ilişki kurmaktan çekinmeyi ifade eden bir ifade tarzı. Duyu organlarımızın bile -öteki psikologlar ne derlerse desinler!- toplumsal görevleri vardır; dil organları gibi onlar da bir ilişki ararlar. Dil, komşumuzla bir ilişki kurma eğilimini temsil eder. “Bakış dili”nde de dil tekniğinde olduğu gibi, zayıflık duygusu açıklanmaktadır. Hızlı konuşmasıyla zayıflığını gösteriyor. O kadar hızlı konuşmazsa bir saldırıya uğrayacağından korktuğunu söyleyebiliriz.

“Spora karşı ilgisi yok.”

Şüphesiz.

“Okula devam ettiği sırada, bir kasık lenf bezi iltihabından dolayı jimnastikten uzak tutulmuştu.”

Burada da bir kere daha çocukluğunu çevrelemiş olan fazla büyük şefkat yansıyor. Birisinin bir lenf bezi iltihabından dolayı jimnastik çalışmalarından kesinlikle uzak tutulması bana biraz mübalâğalı geliyor. Bu iltihap ihtimal ayak parmakları arasında çıkmış küçük bir yaradan ileri gelmedir. Genellikle bu gibi ârızalar çok çabuk silinir.

“Çıraklık okulunun her öğrencisinin geçmesi gereken tıbbî muayenede hekimler bir sinir hastalığı buldular ve çocuğa özel bir tedavi uygulamak istediler. Fakat bu tasarı gerçekleşemedi, çünkü patronu personel yokluğundan, ve işlerin o sırada çok sıkışık olmasından dolayı, ondan vazgeçemedi.”

Şu halde, herşeye rağmen işe yaradığını tahmin ediyoruz.

“Şimdi çocuk, çıraklık sınavını parlak bir şekilde geç-

miş durumdadır; buna rağmen anne-baba geleceği konusunda endişe duyuyorlar. Çocuğun mesleğinin ve bu mesleğin gerektirdiği çalışmanın icaplarını yerine getirebilecek durumda olmayışından korkuyorlar."

Çıraklık sınavını çok parlak bir dereceyle ve ödül alarak kazanmasına rağmen! Bu gibi hallerde endişeye kapılan anne-babalara pek rastlanmaz. Anlaşılan, bu çocuğun üzerine anne-babası ötedenberi titremiş. İhtimal çocuğun cesaretinin kırılmasına yol açan da bu tutum olmuş. Onun bir şey başaracağına hiç inanılmamış; daima geleceği konusunda endişe duyulmuş ki, bu davranış bence yersizdir. Demek ki bu çocuk az cesaret ve teşvik görmüş. Başvurulacak yolların en önemlisi, çocuğu bu kusuru üzerinde aydınlatmaktır. Buna bir teori diyebilir miyiz bilmiyorum, çünkü başka psikolojik teorilerle aynı çerçeve içinde ele alınamaz. Bu çocukla ilgilenen birey psikolojisinden uzak biri aynı sonuca varsaydı hiç üzülmezdik buna. Diğer taraftan tecrübelerimiz sayesinde bütün bunları başkalarından daha iyi şekilde bulsaydık o zaman da kendi kendimizi suçlamamız gerekmezdi. Anlaşılan psikoloji ve felsefe ile ilgilenmek bunu kendilerine iş edinmiş olan herkesin gözünü miyop etmiş. Bu çok üzüntü verici bir hal, ama kabahat bizim tarafta değil. Son bir bilgi daha, cinsiyete çağımızda gereğinden ne kadar fazla önem verildiğini ortaya koymaktadır.

"Bu erkek çocuğunda henüz en ufak bir cinsel eğilime rastlanmadığını da belirtmek gerekir."

17-18 yaşlarında bir delikanlıdır söz konusu olan. Belki de ana-babanın bu eğilimler konusunda bir şey bilmedikleri itirazı öne sürülebilir. Eğer haklıysak ana-babanın doğru gördüğünü iddia edebiliriz. Gerçekten de eğer bu delikanlı toplumsal ilişkilerinde cesur olsaydı

-ve cinsel eğilim de bir toplumsal ilişki demektir- o zaman izah edemeyeceğimiz bir çelişmeye düşmüş olurduk biz. Fakat içgüdüsel hayatının örgütlenmesi bütün hayatındaki değişikliklere tıpatıp uyuyor. Bu çocuk kalıtsal yolla aklın hayalin alamıyacağı bir içgüdüyü almış, doğumundanberi en sapık, veya olağanüstü bir güce sahip bir yaradılışın içgüdülerine, yahut tam aksi, en zayıf içgüdülere sahip bulunabilir. Fakat bu içgüdüler demeti bu çocuğun başlıca amacına, yani sorunlardan uzak kalmak ve çözümlerinden sıyrılmak, kendi yerine başkalarını çalıştırmak amacına uymak zorunda olacaktır. Geleceğe bir göz atabiliriz, ana-babayı haksız bulamayız, çünkü bu çocuk hayat tarzını değiştirmeyecek olursa güçlükler artacaktır. Ona sorunlarının çözümünü kesinlikle yasaklayacak olan hareketin ve uzaklığın neler olduğunu tahmin edebiliriz. Bir destek bulduğu, öğrenci olduğu zaman dikkati çekmeyecektir, ama erkek olarak davranması gerektiğinde kendi erkek rolünü ciddiye almadığının farkına varılacaktır.

Eğitimcinin bu çocuğa göstereceği tutum, söylediklerimizden çıkartılabilir. Bir iki söz daha eklemek isterim. Eğitim metodu otomatik olarak çocuğun hayat tarzından ve burada bulduğumuz hatalardan, kendiliğinden çıkıyor. Bu çocuğu cesaretlendirmek gerekiyor. Bu da ancak, dikkatini zayıf noktalarının doğru olarak anlaşılması üzerine çekmekle olabilir. Çok şımartılmış bulunduğu için hayatta ilerlemediğini kendisi de anlamalıdır. Bunun altında gizli olan anlam şudur: bütün olayları aynı soru ile karşılayacaktır; bu bana ne kazanç sağlayacak? Zira başkalarının yardımını olduğu kadar sıcak ilgisini ve övgüsünü de aramaktadır; ve birisine böyle bir kavramı anlatabilmek o kadar güç bir şey değildir. Gereken psikolojik bilgi kullanılırsa ve sorun, sanatçı bir

İçgüdüyle ele alınırsa başarı sağlanacaktır. Onun ağabeyinden daha az istidatlı olduğu fikrinden vazgeçmelidir. Yeteri kadar çalışmak şartıyla her işi başarabileceğini ona anlatmalıdır. Fakat yolunu da değiştirmelidir. Baba ve anne: hiçbir iş başaramıyacaksın demektedir. Bu çocuğun buna inanmaması faydalı olur, çünkü başarısızlıklara uğramışsa, bunun nedeni hayata hatalı bir yoldan ve başka birinin herşeyi onun yerine yapması gerektiği gibi talihsiz bir fıkılla başlamış olmasıdır. Bütün bunları onun anlayabileceği bir şekile sokmalı ve imkânlarının sınırına henüz ulaşmadığı konusunda onu aydınlatmalıdır. Ona şöyle söylemelidir: "Konferanslarla ilgileniyorsun ve onları izliyorsun, çünkü buna hazırlıklısın ve iyi bir öğrencisin! Akılını bu yönden çalıştırması ona büyük fayda sağlayacaktır. Onu o kadar cesaretlendirmelidir ki, ağabeyini "yenebileceğine" inansın. İşte bu yoldan yürümeliyiz: üstünlük, zafer kazanandadır.

Sorunları ele almamızda işimize yarayacak olan pedagojik usul ve sanatçı yorum toplumsal fonksiyonlardır. Pedagojik usul bir insanın hemcinsine karşı tutumuna uygulanır. Hemcinsinin ruh durumunu iyimser bir yoldan düzeltmek gibi bir istek gösterir. Böyle bir tutum nasıl açıklanabilir? Kolaydır, bu ruh durumunu kendi kendisinde yaratmak ve ötekiyle ilişki kurmak yeter. Ötekinin gözleriyle görmeli, ötekinin kulaklarıyla işitmeli, ötekinin yüreğiyle duymalı, kendini ötekinin yerine koymalıdır. Bu, Freud anlayışına uyan usulden bambaşka bir usuldür. Asıl söz konusu olan psikolojide başkasının yerine konma diye adlandırdığımız şeydir (*identification*). Bu da ancak toplumda ben'in çevresiyle olan ilişkisi yararlı bir şekilde geliştirildiği ve toplumsal yaratık yönünde ideal bir gelişme izlendiği takdirde öğre-

nilebilir. Eğitim boşlukta değil, benliğimizin hemcinslerimizle olan ilişkilerinde gerçekleştirilmiştir. Toplumsal ilişkilerin her çeşidi, arkadaşlık, başkalarına ilgi, tadılmalıdır. Çocuklarımızın olmasını istediğimiz hale gelmek eğilimini göstermeliyiz, ne fazlasını, ne eksikliğini.

Sanatçı ve sanatçının işi sorununu ele aldığımızda bir yanardağ üzerinde yürür gibi oluyorum. İkinci derecedeki pek çok psikolog sanata sanat olarak pek yüksek bir yer vermekle çok ilerlemiş pozları takınırlar, ama biz "sanattan bir şey anlamıyoruz". Bir sanatçıya kendi anlayış şeklimizle yaklaştığımızda onu gururu içinde çok yükselttiğimizi her zaman görmüşüzdür. Biz sanatçıları anlaşılması imkânsız yaratıklar saymadığımızda onlara en yüksek şerefi vermiş oluyoruz: insanlığın dostu ve yol göstericisi olmak şerefini! Bize nasıl görmemiz, düşünmemiz ve hissetmemiz gerektiğini öğreten, onlardır. İnsanlığın en büyük varlıklarını onlara borçluyuz. Bir kere daha toplumsal ölçüyü uygulayacak olursak sanatçının en geniş ölçüde bir toplumsal görev yerine getirdiğini görüyoruz. Eskiden bunun farkına varılmıştı, bugün ise unutulmuştur. Lessing'in, Schiller'e, Hamburg tiyatrosunun açılışı dolayısıyla söylediği sözleri düşünüyorum: "Sahne, ahlâk enstitüsü olarak düşünülen bir şeydir." Sanatçı, insanlığı zenginleştirmekten, yeni yollar açmaktan, daha iyi anlayış ve daha derin bir duygululuk için çalışmaktan başka hiçbir hedef gütmemelidir. Burada da yeniden ayağımızı sağlam toprağa, birey psikolojisinin temeline basmış oluyoruz.

Öyle sanıyorum ki, anne-babalarla gerektiği şekilde konuşmak pek önemlidir. Fakat bunun tekniğini açıklamak güç bir şey. Bütün danışmanların arasına bu sorunu aralarında tartışmaları yararlı olur. Önce ana-babanın güvenini kazanmak gerekir; onları aceleye getirmemeli, şaşırtmamalıdır. Anne-baba bize danışmak için geliyorlarsa, bunu bir çeşit yetersizlik duygusu ile yapıyorlar demektir. Onların sorumluluk duygularını tenkit etmemizi bekliyorlardır. Herşeyden evvel bu yükü anne-babadan almak gerekmektedir. Onlara her zaman: "Görüyorum ki doğru yoldasınız." derim. Aksine inanmış olsam bile. Yararlı bir şekilde davranmak istiyorsam uygun metodu seçmesini bilmeliyim. Benjamin Franklin'ın eski bir biyografisinde onun da bu şekilde davrandığını okudum. Her türlü kesin sözden kaçınmış. Bir ayırtı konusunda anneyi fazla sorguya çekmemenin doğru olacağını müşahade ettim. Okul danışmanlarında öğretmen bize yardımcı oluyor. Öğretmenler bu gibi danışmaların önemini anlamışlardır. Biz, psikologlar nisbeten elverişli bir durumdayız, öğretmen ve anne günün geri kalan kısmını çocukla geçiriyorlar: en ağır yükü taşıyan, onlardır. Vakanın temel noktasını kavramak çok önemlidir, ama her anlaşılana da hemen annenin başına kakmamak da o derece önem taşıyan bir şeydir. Bunu kendine saklamalı ve sırası gelince sözünü etmelidir. Bu itiyadı benimsemek ve bu usulü uygulamak bir elzemedir. Psikologların ve pedagogların tenkit duygusu iyice kökleş-

miştir. "Belki" veya "bunun etkili olacağını sanıyorum" gibi kesin olmayan kelimeler kullanmak tavsiye edilir. Ana-babayı da tedavi edecek değiliz; onlara gerekirse ancak fikir verebiliriz. Kökleşmiş bir sistemi birkaç kelimeyle değiştirmek imkânsızdır. Zaten çocukların güvenini kazanabilir ve onlara güçlükleri bir facia olarak görmelerini cesur olmanın daha fazla önem taşıdığını anlatabilirsek bu lüzumsuz bir şey olur. Bir danışmanın elinde kendisini uçurumun eşiğine gelmiş gören bir çocuğu yarım saat içinde cesaretlendirme imkânları vardır. Bu sebepten, durumumuz elverişlidir: tenkit edilmiş çocuklardır isimiz. Birdenbire umutsuz vakalar olarak ele alınmadıkları yepyeni bir atmosfer içine girmişlerdir. Bu çocuklarla daha uzun bir süre ilişki kurabilseydik, elimizde yeteri kadar eğitimci bulunsaydı, pek iyi olurdu. Ne yazık ki, istatistik yayınlayamıyoruz, ama öğretmenler bize cesaret verici sonuçlar getiriyorlar.

İlk adımda anne-babayı kazanmak gerekir. Her danışman bu metodu çok yüksek bir derecede geliştirebilir. Peşinen çok tatlılıkla hareket etmek zorundayız. Bazı pedagoglar tatlı tedaviler konusunda gerçek bir ustalık kazanmışlardır. Hiddet gibi kusurlardan söz ettiğimizde bu, mutlaka gereklidir. Fakat bu tatlılığın sorunun ancak dış görünüşü olduğunu ve bizim için asıl önem taşıyan şeyin, merkez noktayı aydınlatmak ve söz konusu çocuğun hayat tarzını ortaya çıkartmak bulunduğunu da asla unutmıyacağız. Bu, bizi ötekilerden ayırarak büyük üstünlüktür. Bu görevimizi bilerek ve akıllıca hareket ederek uygulamak zorundayız. Çocuğu şımartarak düzeltmek istemiyoruz, esas sorunu, yani cesaretini yitirişini, kusurlarını ve kendi kendisini mahkûm etmesini hedef tutuyoruz. Sorunun merkezi işte budur, geri kalanı giriş kısmından başka bir şey değildir. Bu-

nun içindir ki, ilişki metodu hepsinden önce gelmelidir. Fakat ilişki kurmakla yetinen aldanıyor demektir. Böylelikle bir çocuğun iyileşeceğini sanıyor. İyileşme olursa bu tesadüfidir, tedavinin başarısından ileri gelmemiştir. Bazı öyle haller olur ki, pedagogun anlamadığını çocuk anlar. İnsanlığın bir dostu, iyimser bir danışman olmak yetmez; herkes aynı usulü uygular, aynı şekilde davranır. Bu eğitimciler çocuğun hayatını çok güzel gösterir, durmadan onu över, kişiliklerinin çekiciliği ile sonuç alabileceklerini sanırlar. Tatlılık mı, sertlik mi kullanılacağı konusundaki tartışmaya dikkati çekmeyi lüzumsuz buluyorum. İnsan ruhuna giriş yolu ancak alçakgönüllülükle bulunabilir. Birisinin güvenini kazanmak, onda bazı duygular uyandırmak, onu izah edileni dinleyecek ve anlayacak hale getirmek bir sanattır ve bu gibi çocukların yanında elzemdir bu sanat. Çok zaman şu sözleri dinlemişizdir: "Danışmaya geldiğinde çocuk genellikle pek uysal davranıyor, ama evde şeytandan beter." Eğer anlamışsa bu, bir anlaşmaya doğru atılmış ilk adımdır. Bir çocuğu devamlı olarak hoşuna giden koşullar içinde tutabilmek imkânsızdır. Onu şımartarak kusurlarını gideremeyiz; fakat gelişmesinde hatalı olan şeyi ona anlatmak da lâzımdır ve burada birey psikolojisinin sağlam yasaları yardımımıza koşar. Bazen bir vak'a üzerinde danışmanın tamamıyla aydınlanması için on dakika yeter. Hüner, kendi anladığını başka birisine anlatmaktır. Bilgisi geniş olan, fakat bunu başkalarına öğretmekten aciz pek çok insan vardır. İnsanlarla bir dereceye kadar ilişki kurmuş kimseler için bu görev daha kolay olacaktır, çünkü onlar, insanlarla günlük alışverişte olduklarından kendi isteklerini açıklamayı öğrenmişlerdir. İşte birey psikolojisi danışmanın ilk ve en önemli görevi de budur.

Okul çağına gelmiş bir çocuğun öğretime verilen büyük öneme dikkatinizi çekmeye hiç lüzum görmüyorum. Temsil ettiğim yeni psikoloji -birey psikolojisi- okulda görülen eğitimin en önemli eğitim olduğu ve çocuğun bütün hayatını etkilediği gerçeği üzerinde ısrarla durur. Muhakkak ki, dördüncü veya beşinci yaştan sonra bir çocuğun hayat tarzı o kadar iyi tesbit edilmiştir ki, artık dış etkiler onu değiştiremez. Eskiden çeşitli durumlara ve yaşlara göre, her çocuğun davranışının birbirinden farklı olduğu sanılırdı. Ham bir meyva, olgun bir meyvadan farklı görünüştedir. Ama işten anlayan biri, onun olgunlaşınca nasıl bir hal alacağını söyleyebilir. Ben bu olgunlaşan meyvanın gelişmekte olan bir hücre yığınınından da fazla bir şey olduğunu ekleyeceğim. Bu, ideal bir şekil almaya yönelmiş, hayatın görevlerini yerine getirmesi gereken ve bunu isteyen canlı, eğilimleri olan bir şey, psişik bir dinamizmdir. Her hareket çocukta hayatın daha ilk yıllarında mekanikleşmiştir. Bu hareketler artık kısaca düşünülmüş veya analiz edilmiş değildir, aksine bu hayat tarzı içinde yaşantının bütün sorunlarına karşı verilen canlı cevaplardır. Çocuk'arı psişik davranışlarına göre birbirinden ayırdetmek mümkündür. Bu işten gerçekten anlayan biri, bir çocuğun utangaç veya içine kapanık olduğunu tesbit ettiği veya bu çocuğa bir görev verildiği zaman, ona isteksizce sarılacağını veya tereddüt edeceğini, yahut kaçmaya çalışacağını söylediğinde nadiren yanılacaktır. Bunlar kü-

çok ayrıntılardır, ama bize birçok bilgi verebilir. Küçük çocuğu insan toplumu dışında düşünmemeliyiz. İlk dört veya beş yaşları içinde kişiliğin ve bireyliğin temelleri ortaya konmuştur bile. Aksayan bir yön varsa, dış etkilerle hiçbir şey değiştirilemez.

İç hayatımız ilişki şekillerinden ibarettir. Fizyoloji ve biyolojide bazı kısımlara bakarak içgüdülerin, hareketlerin aslını araştırmak çok ilgi çekicidir. Psikolojide hep ilişkiler alanında kalırız. Örneğin bir çocuk sorguya çekilmediği takdirde ondan olumlu ve anlamlı bir cevap alınamaz. Ancak onu bir görevle karşı karşıya bıraktığımızdadır ki nasıl bir tepki gösterdiğini öğrenebiliriz. Hoş bir durumda bir çocuk, içinde gizlenen şeytana ihanet etmiyecektir. Çocuk bir kere güç bir durumla karşı karşıya bırakılınca da bu şeytan onu ele verecektir. Bir çocuğun ruh durumu ancak böyle bir karşılaşmada ortaya çıkacaktır. Ruh ve psizizm bizim için; toplumsal ilişki ve hareket anlamlarını taşır. Bu toplumsal ilişkinin nereden geldiğini ve niçin bu kadar değişebilir nitelikte olduğunu göreceğiz.

Çocukta gözleyebileceğimiz bütün nitelikler daha doğumunda mevcut olan şeylerdir. Ne bir çocuğun gelecekteki imkânlarını inceleyebilir, ne de bunları ne dereceye kadar geliştirebileceğini bilebiliriz. Uygun bir metod kullanarak pek sınırlı kuvvetlerden hareketle verimli bir şey yaratmak mümkündür. Örneğin: sağır ve kör olan Helen Keller çok ünlü bir kişilik haline gelmiştir. Az istidatlı çocukların da sırf uygun eğitim metodu bulunduğu için gelişerek çok büyük birer insan olduklarını görmüşüzdür. Bir çocuğun istidatlarının geliştirilmesi, sahip olduğu kuvvetlerden çok, eğitimin eseridir. Bir

karşılaştırma yapalım: birisinin büyük bir serveti var, hepsini harcıyor ve sıkıntı içinde kalıyor; fakat parası az olan bir başkası hiç sıkıntı çekmiyor bu halinden.

Eğitimcilerin ödevi, engelleri bertaraf etmekten, çocuğun dört-beş yaşlarında kazanmış bulunduğu kişilik ona ileride bütün ödevlerini yerine getirebileceği hale gelsin diye gereken yolu açmaktan ibarettir. Bir ideal önceden tesbit edilmelidir, ama ulaşılması için değil de, izlenecek yolu göstermek için. Topluma yakınlık duyan kişileri yetiştirmek amacıyla uygulanan eğitim, teorik bir fikir değildir. Çocuğa, hayatında büyüklerin arasında işleyebileceği hataların en kötüsünün insanlara yaklaşmak olduğu anlatılmalıdır. Bu ilk ilişkinin temelleri nasıl atılır? Çocuk, ilk toplumsal ilişki denemesini annesinin kişiliğinde yapar. Çocuk ilk olarak anne ile ilgilenir, bu daha sonra başkalarına göstereceği ilgiye doğru atılmış ilk adımdır. Bu ilk deneme çocuk için büyük anlam taşır. Çocuğun annesiyle yaptığı deneme, hayati öneme sahip bir şeydir.

Anaokulunda eğitimciler, annenin yerini alırlar ve annenin rolünü oynamak zorundadırlar. Anne tarafından işlenmiş hataları düzeltmelidirler. Çocukları başkalarıyla ilişki kurabilme imkânını sağlayacak şekilde yönetmelidirler. Bu, "senden bana" ilişkisi, bireyin bütün önemli niteliklerinde başrolü oynar. Ses, bir yarattığı bir diğerine bağlayan bağıdır. Bu bağ tamamiyle geliştirilmezse dil de iyi gelişmeyecektir. Dili iyi gelişmemiş olan, fakat organik kusuru bulunmayan bütün çocuklar veya çoğu, "senden bana" ilişkilerine yeteri kadar hazırlanmamışlardır. Bir adamın konuşma dilinin fakirlik ve zenginliğine bakarak sonuçlar çıkartabilirsiniz, çünkü ancak ilişkiler kurduğu ve kabul ettiği bir toplumsal ortamda zengin bir konuşma dili edinebilir.

Anlayış, özel bir iş değildir. Anlamak, düşünmek, yargılamak, sonuç çıkartmak demektir, her mantıklı insanın da benzer koşullar içinde tıpatıp aynı şekilde düşündüğünü tahmin ederim ben. Mantığın değeri cvrenseldir. Onu kişisel bir görüşe göre şekillendiremem.

Güç çocukların mantıklı saymadığımız cinsten kişisel fikirlere sahip olduğu dikkatinizi çekecektir. Bunlar sağduyuya (*common sense*) uymayan fikirlerdir; güzel ve çirkin için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Güzel dediğimiz şey de genel bir değeri temsil eder.

Annenin ilk ödevi çocuğa, benzer hemcinslerinin varlığı fikrini aşilayarak onda toplumsal hayat duygusunu uyandırmaktır. Bu fikri almadıkları için hemcinslerinin varlığından habersiz pek çok çocuğa rastlarsınız. Bunlar özellikle yetimler ve gayrimesru çocuklardır. Bu kural-kesin ve mutlak değildir, çünkü bu çocuklar arasında da toplum duyusuna sahip olanlar bulunabilir. Bu toplum duyusunun yokluğuna çirkin çocuklarda, istenmeyen çocuklarda ve sakatlarda da rastlarız. Onlar üzerinde yaratılan etki kolayca anlaşılabilir: hiçbir tatlı söz işitmeden daima itilir, uzaklaştırılırlar. Düşman bir ülkedeymiş gibi büyürler. Eğitimciler onlara, başkalarına benzedikleri fikrini aşilamalıdır. Eğitimcinin görevi çok güzeldir. Bu görüşü kabul ederseniz az hata işlersiniz. Annenin rolü başka bir önemli görevi de içine alır. Çocuğunun eğitiminin ilk yıllarında küçüğün başkalarına karşı doğmakta olan ilgisini kıskırtmalı ve onu sırf kendisine bağlayıp durdurmamalıdır. Böylece örneğin: şımarık çocuklar yalnız anneleriyle veya kendilerini şımartan başka bir kişiyle ilgilenir, bunun dışında herkesi bertaraf ederler. Bu eğilimi gördüğünüz zaman her şeyin kendileri için kolaylaştırılmasını ve birinin daima kendi yerine bir şey yapmasını bekleyen bir

şımarık çocuk karşısında bulunduğunuz sonucunu çıkarabilirsiniz.

Eğitimciler doğmakta bulunan bu toplum duygusunu güçlendirmeli ve anneyi bu ilgiyi babaya da yöneltmesi ve çocuğun yaşayış tarzını onunla birlikte tesbit etmesi için uyarmalıdırlar. Bundan başka çocuğu kendinden küçük kardeşlerin muhtemel gelişine de hazırlamalıdır. Bu, çok zaman ihmal edilen bir noktadır ki çocuğun hayat tarzı üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Ana okulu ailenin bir devamıdır. Ailede kötü anlayış ve eski geleneklerin, göreneklerin sonucu yapılmamış olan şeyleri tamamlayacak ve düzeltecektir. Ana okulu eğitimcilerinin ele aldıkları çocuklar artık üzerine hiç yazı yazılmamış sayfalara benzetilemez. Bu yaştaki çocukların, bundan sonraki denemelerle hiç değiştirilemeyecek birer kişiliği belirmiştir. Eğitimciler ise mantıklarının üstünlüğü sayesinde belki de çocuğu şu veya bu tasarısından vazgeçirmeyi başarabilirler; bununla beraber gene de hayat tarzı gizli gizli bir yerlerden kendisini belli edecektir. Bir çocuğun kusurlarını düzeltmek ve ortadan kaldırmak istiyorsanız bu annelik görevlerini yerine getirmelisiniz. Çocuk kendi kusurlarını görecek ve kendi kendisini düzeltebilecektir. Kusurlarına dikkati çekilen bazı çocuklar her şeyi kendi hayat tarzlarına göre değerlendirir ve kendilerine göre bir yol seçip -ki bu, sağduyu ve mantığa uymayan bir yoldur- sonuca varırlar. Bir şımarık çocuk, ya çevresinin dikkat merkezi olmaya, ya da kaçmaya çabalayacaktır. Böyle bir çocuk güçlüklerle karşılaşınca onları yenmeyi başaramayacak ve elinden bir şey alacak olursanız daima: "Yerimi bulamamışım ben, annemin yanındayken daha iyi idim." sonucuna varacaktır. Bu gibi çocuklar huzursuzluklarını daima açığa vuracak ve kendilerini yerine oturmuş hissetmediklerini gösterecek-

lerdir. Siz annenin yerine bu iki görevi başarır ve toplumsal ilişkiyi kurarsanız dikkati çekecek gelişmeler görebilirsiniz. Çocuk güçlükleri hiç sarsılmaksızın kabul edecek ve onları yararlı bir yoldan yenmeye çalışacaktır. Çocuğun cesur olduğunu müşahade edeceksiniz. Cesaret bir toplumsal fonksiyondur. Ancak kendisini bütünü bir parçası sayanlar cesur olabilirler. İyimserlik, faaliyet, cesaret, topluma ilgi, bu eğitimin toplum çerçevesi içinde uygulanması fırsatları yaratan fonksiyonlardır. Bireyin gelişmesi ancak toplum duyusu yeteri kadar büyük ise teminat altına alınabilir. Ben başkasının refahı ile ilgileniyorsam, kişiliğim sağlanmışsa o zaman başkalarına yararlı olabilirim. Kendimden başka hiç kimseyi düşünmüyorsam, bu dünyanın sorunlarını çözmeye hiç istidadım yok demektir. Dikkatinizi henüz gereği kadar anlaşılmamış bulunan bir noktaya çekmek istiyorum. Her sorun gelişmiş bir toplum duyusuna ihtiyaç gösterir. Bir çocuğun topluma yakınlığı kendinden sonra doğacak bir kardeşi kabul ediş tarzıyla belli olur. Ana okuluna düşen görev, toplumsal bir iştir. Okul, arkadaşlık, aşk, evlenme, politik mevki, sanatta ulaşılan başarılar hep toplumsal işlerdir. Biri eğer topluma yakınlık duymuyorsa gireceği yolu bilmiyor demektir; işte bunun içindir ki çocuklarda topluma yakınlık uyandırmalıyız. Nasıl oluyor da bu kadar çok çocukta toplum duyusunun yokluğuna rastlıyoruz? Birey psikolojisi toplum duyusunun gereğince gelişmesine karşı çıkan engelleri keşfetmiş, bulup açıklamıştır.

Nefret edilen ve şımartılan çocukların fazla yüklü olduklarını ve sırtlarına ağır bir yük yüklenmiş gibi yaşadıklarını tesbit etmiştik. Nefret edilen çocuklarda bunun nedenini anlıyoruz ama ya şımarık çocuklar? Bütün toplum hayatımız, yaşamlarının ilk yıllarında bu kadar şı-

marılmış bulunan çocukları daha fazla şımarık olmalarını önlemeye yönelmiştir. Yavaş yavaş anne bile şefkati ni azaltır ve ileride, çocuğun arzularını fazla mübalâgalı bulmaya başlar. Çocuk ilk ve çok rahat durumunu muhafaza etmeye çalışırken bir yandan da devamlı olarak yeni an'aşmazlıklarla, itirazlarla karşılaşır. O da kendine düşman bir atmosferde büyür. Böyle bir çocuğun göstereceği ilk tepki başkalarından çok kendisiyle ilgilenmek olacaktır.

Örneğin ana okulunda böyle bir tepkinin bazen panik halini alacağını görmemiz mümkündür. Bu gibi çocuklar kusarlar, bir şey yemezler ve hastalığa yakın bir iç gerginliğin belirtilerini gösterirler. Durumlarının tehlikede olduğunu hissederler. Bunlar bencildirler. Bu iyi bir sağlık durumu değildir. Çözmeleri gereken bir toplum sorunuyla karşılaşınca dost kazanmalarına, öğretmene bağlanmalarına yardımcı olacak tecrübeden yoksun kalacaklardır. Bir şey üzerinde dikkatlerini toplayabilirler, çünkü daima korkmaktadırlar. Böyle bir çocuğu cezalandıracak olursanız kendisini daha fazla haksızlığa uğramış ve tehlikeye maruz kalmış hissedecektir. Bu çocuklar küstahsa bu onların kendilerini küçük ve zayıf gördüklerine işarettir. Tıpkı olduklarından büyük görünmek için ayaklarının ucuna basıyormuş gibi davranırlar.

Çoğunluk'a başkalarına karşı ilgi göstermek yeteneğinden yoksun üçüncü bir tip çocuk daha vardır. Bunlar zayıf, çelimsiz veya eksik organlarla doğmuş çocuklardır. Zayıflıklıklarını, çektikleri acıları bir yük sayarlar ve bu yüzden bunlar da öteki tipler derecesinde yük-lüdürler. Kendilerine daha kolay bir mevki bulma çabası içindedirler. Organizmalarının zayıflığı sebebiyle cesaretleri azdır veya hiç yoktur ve kendilerine güvenleri de yoktur. Vücut sakatlıklarına karşı mübalâgalı bir ilgi du-

yarlar. Bazılarının bu zayıflığı yenme çabasına karşılık diğerleri umutsuzluğa düşerler. Örneğin: görüşü zayıf olan çocukların çoğu göz'e görülebilen şeyleri görüşü iyi olanlardan çok daha kolay görmeye alıştırmıştır kendilerini. Bunları daha iri tanımaya pek meraklıdır; gölgeleri, renkleri, perspektifleri daha dikkatle inceler, gözlerler. Bu görüş zayıflığından büyük bir kuvvet doğar. Bu kulaklarda, solunumda, sindirim organında v.b. bulunan sakatlıklar için de aynı şekilde bahis konusudur.

Ana okulu, cesaret dereceleri birbirinden çok farklı olan çocukları kabul eder. Bazı hallerde her düşünce, her duygu çocuğun ruhunda olup bitenleri anlamaya yardımcı olan bir belirti halini alır. Bir çocuğun geri zekâlı olup olmadığını tesbit etmek son derece önemlidir. Aptallık veya zekâ geriliği hallerinde gelişme normal derecesine ulaşamaz. Bu gibi çocukların çok farklı bir tarzda eğitilmeleri gerekir. Bunlar normal çocukların ulaştıkları derecelere asla ulaşamayacaklardır. Bir çocuğun geri zekâlı olup olmadığını tesbit etmek son derece güçtür. Ancak öğretmenler, psikologlar ve hekimler arasında yapılacak bir işbirliği bunu tartabilir ve bir karara varabilir. Bazı kusurlar zekâ zayıflığına bağlanabilir. En zararsız vakalar bile hekimin büyük tecrübesini gerektirir. Zekâyı hiçbir şekilde etkilemeyen pek çok anormallik vardır. Zekâ geriliği yargısına varmak için bir çocuğun hidrosefal veya mikrosefal olması yeterli değildir. Herşeyden evvel bir çocuğun eğitiminde yapılmış olan hatalardan zarar görüp görmediğini tesbit etmek gerekir. Belki de ilk olarak testlere başvurmak doğru olur. Geri zekâlıların belirli bir kişiliği yoktur. Bir geri zekâlının şu veya bu iş karşısındaki davranışını ancak onu bu konuya sürükledikten sonra tahmin edebilirsiniz. Ahenkli bir hayat tarzına yönelmez, çünkü öteki çocuklarda yaşayış tarzlarıyla tanı-

yabileceğimiz o, insanlara özel psişik hayat bütünlüğünden yoksundur. Her şeyden evvel bir çocuğun geri zekâlı olup olmadığını tesbit etmek gerekir, çünkü davranışlarınız duruma göre tamamiyle değişik olacaktır. Çocuğun psişik hayatı esaslı surette araştırılmalıdır. Onu anlamalıdır ve ancak bundan sonradır ki çocuğa verilecek terbiye şekli kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Eğitimciler herkesin bilmediği bir özelliğe sahip solakları da ele alırlar. Bu gibi çocuklar beceriksizdir, güçlkle okur ve yazarlar; bunları inceleyin, solak olup olmadıklarına bakın. Anne babanın bu konuda söylediklerinin önemi yoktur. Böyle bir çocuk cesaretini kolaylıkla yitirir, kullanamadığı elinin zayıflığını anlar ve kendisinden nefret edildiğini sanır. Bir çocuk kendisiyle çok alay edildiği veya çok takıldığını, daima rahatsız edildiği hallerde de cesaretini yitirir. Utangaç olur. Fazla sert bir eğitimin de aynı şekilde büyük zararlara yol açacağı bilinmelidir. Böyle bir zayıf ve ihmale uğramış yaratığın, bütün cesaretini yitirmişse, başkalarına karışma cüretini göstermesi imkânsız bir şeydir. Daima kendileri yerine annelerinin söz aldığı çocuklar göreceksiniz. Anne bu gibi çocukları her türlü güçlükten kurtarmış ve böylelikle çocuk tamamiyle başkalarına muhtaç, bağılı duruma gelmiştir. Belki de bir telâffuz kusuru vardır, düşüncesi pek iyi gelişmediği için zihnini bir şey üzerinde toplayamıyordur. Bazı çocuklar ise bir cümlelerin ortasında birdenbire susuverirler, bunlar annelerinin bir kelime söylemesine vakit bırakmadan devamlı olarak durdurdukları, susturulan çocuklardır. Bunlar, annenin bu davranışının izlerini daima taşıyacaklardır. Çocuktaki bu cesaret ve iyimserlik derecesini tesbit edebilmek için bütün bu ifade şekillerini anlamamız gerekir.

Kardeşler arasındaki rekabet de pek büyük bir rol

oyunar. Çocuğun kardeşlerinin yaşını bilmek gerekir. Bir çocuğun kardeşlerin büyüğü, küçüğü, en küçüğü, tek çocuk, erkek kardeşler arasında tek kız veya kızlar arasında tek erkek v.b. oluşu, hep ihmale uğramaması gereken hususlardır.

Çocukları bir koruluk içindeki küçük ağaçlardan birine benzetebiliriz; hepsi aydınlığa kavuşma çabasıındadırlar.

Bir büyük kardeşin durumu ortancanınkinden tamamiyle farklıdır. Bir süre tek başına kalmış sonra hayat alanı başka bir çocuğun doğumuyla daraltılmıştır. Onun için bu bir faciadır. Sonraları bu çocuklar daima başkalarının, yerlerini almasından korkar gibi davranırlar. Daima başka birinin kendilerine tercih edilip edilmediğini araştırırlar, tetikte beklerler. Daima ön plâna geçme çabasıındadırlar. Ortanca çocuk ise hiçbir vakit tek, hiçbir vakit dikkat merkezi olmamıştır. Onun durumu daha iyidir, birçok bakımlardan işlerini kolaylaştıran bir "yol açıcı" vardır önünde. Tıpkı bir yarışmada olduğu gibi, eğer hiçbir şey engel olmuyorsa, önünden gidenin yerini almak ister gibi davranır. Kardeşlerin en küçüğü ise bambaşka bir durumda yetişir; onun yerine geçen kimse yoktur, buna karşılık önünden giden birkaç kişi vardır. Hiç şüphesiz en elverişli durumda odur, niyetlerinde açık açık davranır ve özellikle başta gitmesi gerektiğini isbat etmek ister (örneğin İncil'deki Yusuf kardeşlerin en küçüğü idi). Bu çabası mükâfatlandırılır, çünkü böyle bir çocuk güçlülere karşı girdiği mücadelede dikkati çekecek kadar iyi silâhlanmıştı.

Zafer, hepsini yenebilenindir. Şu halde çocuklara yenmelerine imkân verecek "materyel"i sağlamaya dikkat edeceğiz. Onlara cesaret vereceğiz; bu, eğitimin en önemli kuralıdır. Bir çocuğun cesaretsizliğe kapılması tehlike-

lidir. Çocuk hayatının pek çok sorunu güçtür ama asla cesaretini yitirmemelidir.

Sonuç olarak: bir çocukla hiçbir zaman mücadeleye girişmemelidir: bunun sebebi çok basittir, çünkü çocuk mücadelede kuvvetli taraftır daima. Çocuk hiçbir sorumluluk yüklenmez. Sorumluluk yüklenen bir kimse ise asla kuvvetli taraf olamaz.

Gerçek eserimiz, pratik tatbikat olacaktır. Hiçbir eğitim boşlukta kurulamaz. Bilimsel araştırmanın değişik yorumlarından doğan güçlüklerle mücadele zorunda kalacaksınız. Biz mukayeseyi hoşgörürüz. Başka teorileri ve görüş tarzlarını da bilmeniz gerekmektedir. Dikkatle mukayese ediniz, karşılaştırınız, hiç kimsenin sırf sözüne inanmayınız, benim bile.

S O N

İ Ç İ N D E K İ L E R

Dr. Herbert Schaffer'in önsözü	3
Yazarın önsözü	7
Giriş	11
1 — Kendine mübalâgalı derecede önem vermek (aşırı övünmek)	24
2 — Bir öğrenci sınıfta ka'ıyor	36
3 — Bir baba toplum duygusunun gelişmesini engelliyor	55
4 — Şımarık en küçük kardeş	78
5 — Sözde erginlik krizleri	97
6 — Tek çocuk	102
7 — Cesaretini yitirmiş en küçük kardeş	113
8 — Geri zekâlı mı, güç çocuk mu?	123
9 — Yolunu şaşırmış yükselme hırsı	132
10 — Nefret edilen çocuk	139
11 — Bir rol oynamak isteyen tek çocuk	147
12 — Tahtından indirilmiş ağabey	152
13 — Kendini beğendirme vasıtası olarak, yalan	158
14 — Hayal âleminde (imge'lemde) kahramanlık gerçek ha- yatta yararlı verim'n yerini alıyor	170
15 — Oyunbozan	183
16 — Kaybolmuş cennet uğruna mücadele	198
17 — Kaybedilmiş bir sevgi yüzünden hırsızlık	202
18 — İdrarını kaçıran çocuk (Enüretik)	212
19 — İlişki kurma vasıtası olarak idrar kaçırma	224
20 — Başarılı kardeşler yanında	237
21 — Ana babalarla nasıl konuşurum?	253
22 — Ana okuluna düşen görev	256

Aslen Avusturyalı bir bilgin olan Alfred Adler, Jung'la birlikte Freud'un psikolojiye getirdiği yeni görüş ve devrimin en yakın savunucu ve tamamlayıcısı olmuştur.

Ama Adler yalnız bir psikolog değil aynı zamanda bir pedagoğ olarak da tanınmış ve geniş yankılar uyandırmıştır.

Ana babalarla öğretmenlerin başlarına dert olan güç yetiştirilir ve yönetilir çocukların psikolojisi ile eğitimi ele alan bu kitabında Adler, bu konuda gerçek bir otorite olduğunu ispat etmiştir. Bilim bugün de onun bu alandaki çalışmalarından yararlanmakta devam ediyor.